

47/2010

Arviomuistio syytteestä sopimisesta
(plea bargain)

Lausuntotiivistelmä

*oikeusministeriö
justitieministeriet*

47/2010

Arviomuistio syytteestä sopimisesta (plea bargain)

Lausuntotiivistelmä

31.5.2010

Julkaisun nimi Arviomuistio syytteestä sopimisesta (plea bargain)
Lausuntotiivistelmä

Tekijä Lainsäädäntöneuvos Jaakko Rautio

Oikeusministeriön julkaisu Mietintöjä ja lausuntoja **Sarjanumero** 47/2010

OSKARI numero OM 20/41/2009

ISSN-L 1798-7091

ISSN (nid.) 1798-7091

ISBN (nid.) 978-952-466-522-3

ISSN (PDF) 1798-7105

ISBN (PDF) 978-952-466-523-0

**Asia- ja avain-
sanat** Oikeudenkäynti, seuraamusjärjestelmä

Tiivistelmä Oikeusministeriössä laadittiin 15.1.2010 päivätty syytteestä sopimista eli plea bargainia käsittelevä arviomuistio "Resursseja säästävä menettely, jossa rikoksen varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muutoin seuraavaa rangaistusta lievempään rangaistukseen".

Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta lausuntoa 31 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Pyydettyjä lausuntoja annettiin 25 ja pyytämättömiä 3. Korkein oikeus toimitti KKO:n työryhmän muistion.

Tähän lausuntotiivistelmään on koottu arviomuistiosta annetut lausunnot ja muistio. Arviomuistio on liitteenä.

31.5.2010

Publikationens titel	Utvärderingspromemoria om åtalsuppgörelse (plea bargain) Remissammandrag		
Författare	Lagstiftningsrådet Jaakko Rautio		
Justitieministeriets publikation	Betänkanden och utlåtanden	Serienummer	47/2010
OSKARI nummer	JM 20/41/2009		
ISSN-L	1798-7091		
ISSN (häft.)	1798-7091	ISSN (PDF)	1798-7105
ISBN (häft.)	978-952-466-522-3	ISBN (PDF)	978-952-466-523-0
Sak- och nyckelord	Rättegång, påföljdssystem		
Referat	<p>I justitieministeriet sammanställdes en 15.1.2010 daterad utvärderingspromemoria om åtalsuppgörelse (plea bargain) "Ett resurssparande förfarande där ett tidigt erkännande av ett brott i ett transparent förfarande kan leda till att på brottet följer ett lindrigare straff än annars".</p> <p>Justitieministeriet begärde ett utlåtande om utvärderingspromemorian från 31 olika myndigheter, sammanslutningar och personer. Dessutom gavs högsta domstolen tillfälle att yttra sig. Av de begärda utlåtandena gavs 25 och 3 sådana som inte hade begärts. Högsta domstolen översände en promemoria från en arbetsgrupp inom HD.</p> <p>I detta remissammandrag har samlats de utlåtanden och den promemorian som getts med anledning av utvärderingspromemorian. Utvärderingspromemorian har bifogats.</p>		

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	9
2 LAUSUNTOTAHOT JA LAUSUNNOT	10
3 KOKOAVIA NÄKÖKOHTIA LAUSUNNOISTA.....	11
4 LAUSUNNOISSA ANNETUT VASTAUKSET	13
4.1 Yleistä syytteestä sopimisesta.....	13
4.2 Syytteestä sopiminen käytännön kokemusten valossa	39
4.3 Syytteestä sopimisen haitat.....	45
4.4 Syytteestä sopimisen haitat.....	53
4.5 Eri syytteestä sopimisen lajien soveltuvuus	68
4.6 Syytteestä sopimisen piiriin soveltuvat rikokset	76
4.7 Asianomistajan asema.....	85
4.8 Muita kehittämiskeinoja	92
5 SAKSAN VUODEN 2009 SYYTESOPIMUSJÄRJESTELMÄ	101
LIITE Arviomuistio: Resursseja säästävä menettely, jossa rikoksen varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muutoin seuraavaa rangaistusta lievempään rangaistukseen	104

1 Johdanto

Oikeusministeriössä laadittiin 15.1.2010 päivätty syytteestä sopimista eli plea bargainia käsittelevä arviomuistio ”Resursseja säästävä menettely, jossa rikoksen varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muutoin seuraavaa rangaistusta lievempään rangaistukseen”, (OM 20/41/2009). Arviomuistio on liitteenä.

Oikeusministeriö pyysi arviomuistiosta lausuntoa 31 eri viranomaiselta, yhteisöltä ja henkilöltä. Lisäksi korkeimmalle oikeudelle varattiin tilaisuus antaa lausunto. Pyydettyjä lausuntoja annettiin 25 ja pyytämättömiä 3. Korkein oikeus lähetti KKO:n työryhmän muistion todeten samassa yhteydessä pitävänsä tarpeellisena, että arviomuistiossa tarkoitettua syytteestä sopimista koskevaa kysymystä ryhdytään perusteellisesti selvittämään.

Lausuntopyynnössä pyydettiin ottamaan kantaa seuraaviin kysymyksiin.

1. Mitä mieltä yleisesti ottaen olette syytteestä sopimisesta?
2. Onko teillä kokemuksia käytännön tapauksista, joissa syytteestä sopiminen olisi ollut hyödyllinen tai toivottava menettelytapa?
  - 2.1 Jos on, niin millaisista tapauksista on ollut kyse?
  - 2.2 Missä määrin järjestelmä olisi arvionne mukaan säästänyt resursseja ja nopeuttanut käsittelyä ja mihin arvionne perustuu?
3. Mitkä olisivat arvionne mukaan järjestelmän suurimmat edut?
4. Mitkä olisivat arvionne mukaan järjestelmän suurimmat haitat ja miten niitä voitaisiin vähentää?
5. Mikä muistiossa esitetyistä järjestelmistä plea (sentence) bargain, charge bargain tai fact bargain on käsityksenne mukaan parhaiten ja mikä huonointen soveltuisi Suomen oikeuteen ja millä perusteilla?
6. Tulisiko soveltamisalaan kuulua esimerkiksi vaikeasti selvitettävät talousrikokset kuten on joissakin yhteyksissä esitetty? Millaisissa muuntotyypissä rikoksissa järjestelmää voitaisiin käyttää?
7. Tulisiko järjestelmän koskea vain rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai joiden asianomistaja suostuu järjestelmän käyttämiseen?
8. Jos katsotte, että järjestelmän tulisiko koskea muitakin rikoksia, miten käsityksenne mukaan asianomistajan asema tulisi ottaa huomioon?
9. Onko tiedossanne muita syytteestä sopimista tehokkaampia lainsäädännöllisiä tai muita keinoja, joilla voitaisiin keventää tai nopeuttaa rikosprosessia ottaen huomioon perustuslain ja kansainvälisten sitoumusten vaatimukset?

2 Lausuntotahot ja lausunnot

Lausuntoja pyydettiin seuraavilta tahoilta. Tähdellä (*) merkityt antoivat lausunnon. Tähdellä on myös merkitty korkein oikeus, joka toimitti työryhmämuistion..

Sisäasiainministeriö*

Eduskunnan oikeusasiamies*

Valtioneuvoston oikeuskansleri*

Keskusrikospoliisi*

Poliisihallitus*

Tullihallitus*

Valtakunnansyyttäjänvirasto*

Korkein oikeus (varattiin tilaisuus antaa lausunto)*

Helsingin hovioikeus

Itä-Suomen hovioikeus*

Kouvolan hovioikeus*

Rovaniemen hovioikeus*

Turun hovioikeus

Vaasan hovioikeus*

Espoon kärjäoikeus*

Helsingin kärjäoikeus*

Oulun kärjäoikeus*

Pirkanmaan kärjäoikeus*

Vantaan kärjäoikeus*

Varsinais-Suomen kärjäoikeus*

Helsingin poliisilaitos

Pirkanmaan poliisilaitos*

Varsinais-Suomen poliisilaitos*

Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos

Suomen Asianajajaliitto*

Suomen Lakimiesliitto*

Elinkeinoelämän keskusliitto EK*

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö*

professori Dan Frände*

professori Raimo Lahti

professori Matti Tolvanen*

professori Jyrki Virolainen

Lisäksi lausunnon antoivat:

Akava
Suomen Tuomariliitto
Toimihenkilökeskusjärjestö STTK

3 Kokoavia näkökohtia lausunnoista

Lausuntopyyntöissä kysyttiin lausunnonantajilta yleistä mielipidettä syytteestä sopimisesta.

Neutraaleiksi voidaan lukea kuusi kannanottoa: KKO:n työryhmä, Itä-Suomen hovioikeus, Oulun kärjäoikeus, Suomen Lakimiesliitto, Akava ja Suomen Tuomariliitto.

Selvästi myönteisesti jonkinlaisen plea bargain -järjestelmän käyttöön ottoon suhtautui viisi tahoja eli Valtakunnansyyttäjänvirasto, Pirkanmaan kärjäoikeus, Suomen Asianajajaliitto, professori Dan Frände ja professori Matti Tolvanen.

Muiden kahdeksantoista lausunnonantajan voidaan katsoa suhtautuvan kielteisesti syytteestä sopimiseen. Näistä kuitenkin kahdessa launnossa mainittiin kaksi suhteellisen suppeaa tapausryhmää, joissa syytteestä sopiminen voisi tulla kysymykseen. Tullihallituksen mukaan syytteestä sopiminen voisi olla vaihtoehto kärjäoikeuden kirjalliselle menettelylle silloin, kun ulkomaalainen syyllistyy lievään rikokseen. Varsinais-Suomen poliisilaitoksen mukaan syytteestä sopiminen voisi tulla kysymykseen niissä rikosasioissa, jotka ovat olleet pitkään pimeinä ja joihin ei käytännössä tutkinnallisoin keinoin ole saatavissa näyttöä.

Lausunnonantajilta kysyttiin, mikä erilaisista plea bargain -järjestelmistä sopisi parhaiten Suomen oikeusjärjestelmään.

Plea eli sentence bargain -järjestelmää pitivät sopivimpina sisäasiainministeriö, eduskunnan oikeusasiamies, valtioneuvoston oikeuskansleri, keskusrikospoliisi, Poliisihallitus, Tullihallitus, KKO:n työryhmä, Helsingin, Itä-Suomen, Kouvolan, Rovaniemen ja Vaasan hovioikeudet, Espoon, Helsingin, Oulun, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen kärjäoikeudet, Pirkanmaan ja Varsinais-Suomen poliisilaitokset, Suomen Lakimiesliitto, Elinkeinoelämän keskusliitto EK, professori Matti Tolvanen, Akava, Toimihenkilökeskusjärjestö STTK ja Suomen Tuomariliitto.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan sentence bargainingin ohella myös charge bargain tulisi kysymykseen. Vantaan kärjäoikeus mainitsi sentence bargainingin ohella fact bargainingin.

Arviomuistiossa pois suljettiin saksalainen ns. ehdollinen syyttämättä jättäminen jatkovalmistelusta. Ne lausunnonantajat, jotka ottivat kantaa saksalaiseen järjestelmään, katsoivat arviomuistion tapaan saksalaisen järjestelmän olevan yhteensopimaton Suomen oikeusjärjestyksen kanssa.

Lausunnonantajilta kysyttiin, mihin rikosasioihin syytteestä sopiminen voisi soveltua.

Valtakunnansyyttäjävirsto ja KKO:n työryhmä mainitsivat kaikki rikokset.

Sisäasiainministeriö ja Varsinais-Suomen poliisilaitos katsoivat, että soveltuvien rikosten piiri tulisi rajata rikoksesta säädetyn enimmäisrangaistuksen mukaan.

Vaikeasti selvitettävät tai tutkinnallisesti aikaa vievät rikosasiat mainitsivat valtioneuvoston oikeuskansleri, keskusrikospoliisi, Poliisihallitus, Kouvolan hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon kärjäoikeus, Helsingin kärjäoikeus ja Pirkanmaan kärjäoikeus.

Keskusrikospoliisi, Poliisihallitus ja Vaasan hovioikeus lisäsivät, ettei eri rikostyyppijä tule lähtökohtaisesti sulkea järjestelmän ulkopuolelle.

Rovaniemen hovioikeus katsoi lisäksi, etteivät huumausaine- tai seksuaalirikokset taikka vakavat väkivaltarikokset sovellu järjestelmään. Espoon kärjäoikeus sulkisi pois seksuaalirikokset ja vakavat väkivaltarikokset. Helsingin kärjäoikeuden mukaan järjestelmässä voisivat olla vain lievät rikokset, joskaan rikostyyppikohtaisia rajauksia ei tule tehdä.

Oulun kärjäoikeuden mukaan järjestelmään soveltuisivat vaikeasti selvitettävät talousrikokset. Vantaan kärjäoikeuden mukaan jotkin talousrikokset voivat olla järjestelmän piirissä. Suomen Asianajajaliitto ja professori Tolvanen ottivat esiin talousrikokset.

Suomen Tuomariliiton mukaan rikostyyppikohtaisia rajoituksia ei tulisi olla, mutta järjestelmässä ei tulisi voida käsitellä törkeimpiä ja moitittavimpia rikoksia.

Tullihallituksen mukaan syytteestä sopiminen voisi koskea kaikentyyppisiä mutta vain melko lieviä rikoksia.

Lausunnonantajilta kysyttiin, tulisiko syytteestä sopiminen olla mahdollista vain silloin, kun rikoksella ei ole asianomistajaa tai asianomistaja suostuu menettelyyn.

Eduskunnan oikeusasiamies, valtioneuvoston oikeuskansleri ja Kouvolan hovioikeus katsoivat, että järjestelmä soveltuisi vain niihin rikoksiin, joissa ei ole asianomistajaa.

Itä-Suomen hovioikeus, Rovaniemen hovioikeus, Vaasan hovioikeus, Espoon, Helsingin, Oulun, Pirkanmaan, Vantaan ja Varsinais-Suomen kärjäoikeudet, Pirkanmaan poliisilaitos ja Elinkeinoelämän keskusliitto EK katsoivat, että järjestelmä voisi koskea rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai joissa asianomistaja suostuu menettelyyn.

Sisäasiainministeriö, keskusrikospoliisi, Poliisihallitus, Tullihallitus, Valtakunnansyyttäjänvirasto, KKO:n työryhmä ja professori Matti Tolvanen katsoivat, ettei järjestelmään tulisi ottaa asianomistajasta johtuvia rajauksia.

4 Lausunnoissa annetut vastaukset

Lähes kaikki lausunnot oli jäsennelly siten, että kuhunkin lausuntopyynnössä esitettyyn kysymykseen oli annettu kysymystä nimenomaan koskeva vastaus. Nämä vastaukset on siirretty asiallisesti sellaisenaan alla olevaan tiivistelmään asianomaisen kysymyksen alle lukuun ottamatta muutamaa poikkeusta. Joissain lausunnoissa oli myös jakso nimeltä Yleistä, Yhteenveto tai muu vastaavanlainen jakso. Mainitunlaisessa jaksossa esitetyt kannat on siirretty sen kysymyksen alle, jota jaksossa käsitellyt asiat lähinnä koskivat. Nämä kannat ovat yleensä koskeneet kysymystä nro 1.

Akava on viitannut lausuntonaan Suomen Lakimiesliiton lausuntoon. Akavaa ei jäljempänä mainita erikseen.

4.1 Yleistä syytteestä sopimisesta

1. Mitä mieltä yleisesti ottaen olette syytteestä sopimisesta?

Sisäasiainministeriön mukaan syytteestä sopiminen arviomuistiossa esitettyjen mallien perusteella sopii sellaisenaan huonosti suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Sen lisäksi, että järjestelmän toteuttamista harkittaessa tulee ottaa huomioon muistiossakin esitetyt seikat asianomistajan oikeuksista ja järjestelmän mahdollisesta soveltamisalasta, on syytä kiinnittää huomiota siihen, missä vaiheessa annettu tunnustus mahdollisesti vaikuttaisi ja millä tavoin. Sisäasiainministeriö toteaa, että jos syytteestä sopimisen on tarkoitus vaikuttaa prosessiekonomisiin seikkoihin, tunnustus tulisi antaa prosessissa mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Poliisin suorittama esitutkinta on kuitenkin pääsääntöisesti työläin vaihe prosessissa.

Sisäasiainministeriö haluaa myös kiinnittää huomiota syyttäjän ja tutkinnanjohtajan asemaan, jos syytteestä sopiminen otettaisiin käyttöön Suomessa. Arvioitavaksi jäisi tällöin, tuleeko syyttäjistä esitutkintaviranomainen ja minkälainen on siinä tapauksessa poliisin ja syyttäjän välinen toimivallanjako.

Sisäasiainministeriö toteaa yhteenvetona, että rikosprosessin muutokset plea bargaining -menettelyn suuntaan tulisi tehdä harkiten ja maltillisesti. Sovittelun ja erityisesti kirjallisen menettelyn käyttöönotto ovat osoittaneet, että tämänkaltaisten menettelyiden käyttöönotolla ei välttämättä saavuteta etuja niin onnistuneesti kuin alun perin on ajateltu.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa suhtautuneensa kielteisesti syytteestä sopimismenettelyyn (plea bargaining) jo 8.4.2004 antamassaan lausunnossa (537/4/04) tuomioistuinelaitoksen kehittämiskomitean mietinnöstä (komiteamietintö 2003:3). Oikeusasiamies toteaa viimeksi esittäneensä näkökantojani syytteestä sopimisesta XLII Asianajajapäivillä 15.1.2010 pitämässäni puheessa. Näkemys asiasta ei ole muuttunut.

Oikeusasiamies suhtautuu torjuvasti plea bargaining -tyyppisten menettelyiden omaksumiseen Suomeen muun muassa yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden vaatimuksista etäännyttämisen johdosta. Menettelyllä ei tavoitella aineellisen totuuden mukaista ratkaisua, ja neuvotteluihin pohjautuvassa järjestelmässä samanlaisista teoista voitaisiin mää-

rätä erilaiset rangaistukset. Neuvotteluissa tehtävän sopimuksen sisältöön voivat vaikuttaa useat sattumanvaraiset tekijät. Järjestelmä myös lisää eri tavoin oikeusturvaloukkausten riskiä (syyllisyyskysymyksen tuomioistuinkäsittelyä tahtovaa uhkaava ”lisärangaistus” tekonsa tunnustaneeseen nähden, tunnustuksen vapaaehtoisuuden kyseenalaisuus, ylisyyttäminen, esitutinnan tunnustushakuisuus). Syytteistä sopimista vastaan puhuu myös oikeudenkäynnin julkisuusperiaatteeseen liittyvän kontrollin heikentyminen ja siitä mahdollisesti koitua rikosoikeudellisen järjestelmän legitimitetin heikkeneminen.

Valtioneuvoston oikeuskanslerin mielestä arviomuistiossa kuvattu plea bargain -menettely, jossa syyttäjä rikoksesta epäillyn tunnustamisen tai syytteen myöntämisen vastapainoksi lupaisi vastaajalle jotakin etuja, on jo lähtökohtaisesti monella tapaa ongelmallinen ja etenkin äärimmäisissä muodoissaan sopii periaatteellisesti huonosti suomalaiseseen rikosprosessiin. Järjestelmä herättää muun ohella asianosaisten oikeusturvan ja yhdenvertaisuuden toteutumista koskevia kysymyksiä, joita oikeuskansleri tarkemmin erittelee vastauksessa kysymykseen nro 4.

Menettelyn konkreettisiin vaikutuksiin ja ongelmiin on oikeuskanslerin mukaan jokseenkin vaikea ottaa yksilöidysti kantaa, kun arviomuistio ei sisällä mitään konkreettista ehdotusta siitä, mikä tai mitä syytteestä sopimisen muodoista mahdollisesti otettaisiin käyttöön. Yleisesti ottaen rikoksesta epäillyn avustajan merkitys vastaajan oikeusturvan kannalta varmastikin lisääntyisi järjestelmän käyttöönoton myötä merkittävästi, kun vastaaja joutuisi useimmiten luottamaan avustajansa tekemään arvioon keskeisten epäillyn oikeusturvakeinojen käyttämiseen liittyvistä riskeistä. Seurauksena järjestelmän käyttöön ottamisesta olisi lisäksi, että syyttäjän rooli rikosprosessissa entisestään korostuisi.

Keskusrikospoliisi toteaa virallisperiaatteen lähtökohtana olevan, ettei osapuolten tahdolla tai vaatimuksilla ole tuomioistuinta sitovaa vaikutusta. Virallisperiaatteen vastakohtaksi nähty määräämisperiaate taas korostaa sitä, että asianosaisilla on hyvin pitkälle menevä mahdollisuus määrätä prosessin sisällöstä ja lopputuloksesta. Laajimmillaan määräämisperiaatetta sovelletaan riita-asioissa, joissa sovinto on sallittu. Näissä tapauksissa tuomioistuimen ratkaisu ei välttämättä ole aineellisen totuuden mukainen. Vertailukohtana on huomioitava, että rikosprosessin keskeinen tavoite on mainitusti päinvastainen.

Plea bargain -järjestelmän soveltuvuutta arvioitaessa joudutaan ottamaan kantaa siihen, kuinka paljon määräämisperiaatteen mukaisia elementtejä on hyväksyttävää sisällyttää rikosprosessiin, jonka on perinteisesti nähty painottavan virallisperiaatteen merkitystä. Rikosprosessissa omaksuttu virallisperiaate ilmentää rikosoikeudenkäytön liitännäisyyttä julkiseen intressiin. On lähtökohtaisesti yhteiskunnan etujen mukaista, että epäillyt rikokset selvitetään ja rikoksista määrätään asianmukaiset seuraamukset asianosaisten tahdosta riippumatta. Tästä pääsäännöstä on kuitenkin tietyissä tapauksissa katsottu voitavan poiketa. Virallisperiaatetta arvioitaessa keskeiseksi nousee tuomioistuimen rooli, jonka voidaan nähdä antavan suojaa vastaajalle viran puolesta. Suojan antaminen tai yleensäkin asian kontrolloiminen ei ole mahdollista tai ei välttämättä toteudu riittävässä määrin, jos vastaaja ja syyttäjä voivat sopia keskenään tulevasta syytteestä tai rangaistuksesta. Olennaisinta tämä on tilanteissa, joissa parttien välillä vallitsee suuri ero

kyvyssä edustaa itseään prosessissa. Tältä osin keskeisimmäksi nousee syyttäjän oikeus peruuttaa syytteensä, jos asiassa ilmenee myöhemmin seikkoja, joiden perusteella syyttäjällä olisi ollut oikeus jättää syyte ROL 1 luvun 7 tai 8 §:n nojalla nostamatta. Tätä mahdollisuutta ei voida tulkita syyttäjälle ainakaan samantasoisesti velvollisuudeksi, kuin poliisille säädetty velvollisuus selvittää ja ottaa huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavia seikkoja ja todisteita.

Vaikka legaliteettiperiaatteella on vahva rooli suomalaisessa rikosprosessissa, voidaan voimassa olevassa oikeudessa jo nykyäänkin havaita myös plea bargain -järjestelmää muistuttavia piirteitä. Näistä voidaan mainita keskeisimpinä esimerkkeinä rikosten sovittelu, ROL 5a -luvussa säädelty kirjallinen rikosprosessi sekä ETL 4 §:n mukainen esitutkinnan rajoittaminen. Tämänkaltaiset menettelyt ovat omiaan heikentämään aineellisen totuuden selvittämisen ehdottomuutta. Myös oikeudenkäymiskaaren sisältämien todistamiskieltojen (OK 17:18, 17:20–21) voidaan katsoa rajaavan osaltaan sitä, kuinka pitkälle aineellista totuutta on ylipäätään mahdollista selvittää.

Syytteestä sopiminen on suomalaiselle oikeusjärjestelmälle suhteellisen vieras asia. Jo nykyisin voimassa oleva rikosprosessijärjestelmä ja säännökset mahdollistavat samaan tavoitteeseen pääsemisen rajoitetummin. Vaikutusarvo jäänee kuitenkin nykyisten säännösten optimaalisellakin käytöllä vähäisemmäksi kuin plea bargain -menettelyssä.

Plea bargain -järjestelmän mahdollisten prosessiekonomisten etujen osalta Keskusrikospoliisi toteaa, että ensisijaista olisi turvata lainvalvonnan resurssit. Vasta tämän jälkeen tulisi pohtia lainsäädännön muuttamista menettelyjen keventämiseksi. Keskusrikospoliisi suhtautuu kuitenkin myönteisesti plea bargain -menettelyssä saatavan tunnustuksen merkitykseen näyttönä tai tutkinnan kohdistamisessa etenkin vaikeissa ja laajoissa rikosasioissa.

Keskusrikospoliisi toteaa yhteenvetona, että aineellista totuutta ja perusoikeuksia korostavat näkökohdat rikosprosessissa puhuvat sen näkökannan puolesta, ettei sovittelun tai kirjallisen rikosprosessin kaltaisten menettelyiden laaja käyttöönotto ole periaatteellisesti kovinkaan helppoa maassamme. Edellä selostetun perusteella rikosprosessin mahdollisia muutoksia plea bargain -tyyppisten menettelyjen suuntaan tulisi kuitenkin tarkastella avoimesti.

Poliisihallituksen näkemyksen mukaan yleisen tason suurin kysymys liittyy siihen, että kyseessä on yritys integroida eräs osa toisesta oikeuskulttuurista meidän erilaisen oikeuskulttuurin sisään. Sitä ei voida tehdä merkittäviä etuja tuottavalla tavalla puuttumatta myös rikosoikeudellisen järjestelmämme muihinkin osiin.

Plea bargain -järjestelmän tehokkaan mallin saamiseksi olisi muutettava ainakin oikeusjärjestelmämme todisteluun liittyviä säännöksiä sekä mahdollisesti heikennettävä asianomistajan asemaa. Todistelussa tulisi rikoksesta epäillyn tunnustukselle antaa selvästi painavampi todistusvoima kuin tänä päivänä, jopa pohtia sen sitovuutta. Muussa tapauksessa ei poliisi voisi luopua todisteiden hankkimisesta esitutkinnan alkuvaiheessa peläten myöhemmässä vaiheessa tulevaa tunnustuksen peruuttamista, eikä esitutkintaprosessi näin ollen kevenisi nykyisestä.

Arviomuiston lähtökohtana lienee lainkäyttöviranomaisten resurssien niukkuus suhteessa niiden käsittelyyn tulevaan juttumassaan. Aivan erityisesti viime aikoina on julki-suudessa keskusteltu pitkittyneistä käsittelyajoista vaativissa talousrikosjutuissa ja näissä Suomen valtion saamista langettavista tuomioista Euroopan Ihmisoikeustuomioistuimessa.

Tämä johtaa ensi kädessä pohtimaan sitä, missä määrin syytteestä sopimisella voitaisiin käsittelyyn tulevaan juttukantaan sovellettuna säästää tai kohdentaa paremmin viranomaisten resursseja. Toisin sanoen, vapautuisiko ja missä määrin esitutkintaan, syyttäjäntoimeen ja tuomioistuimien työhön käytettyjä resursseja järjestelmän käyttöönottomyötä.

Poliisin edustaman esitutkinnan kannalta arvioiden, vastaus riippuu luonnollisesti siitä, millainen suomalaisen oikeusjärjestykseen integroitu malli tulisi olemaan. Yleinen arvio - jäljempänä kohdassa 5 esitetty lähimpänä olevaa mallia arviointikehikkona käyttäen - on se, että poliisin resursseja se ei tulisi juurikaan säästämään, koska vaikutus keskittyisi syyttäjä- ja tuomioistuinvaiheeseen. Jo nyt merkittävä osa (35 %) rikosasioista ratkaistaan käräjäoikeudessa kirjallisessa menettelyssä, joka edellyttää tunnustusta. Kirjallisessa menettelyssä ei kuitenkaan voida käsitellä törkeitä rikoksia. Niistä kuitenkin varsin monissa rikoksesta epäilty tunnustaa teon jo esitutkinnan varhaisessa vaiheessa.

Esitutkinnassa poliisi ei voi jättää rikosasian selvittämistä pelkän tunnustuksen varaan muissa kuin kaikkein vähäisimmissä rikosasioissa. Tunnustus voi tosin ohjata esitutkintaa oikeille raiteille ja siten helpottaa ja nopeuttaa esitutkinnan suorittamista.

On vaikea arvioida, missä määrin kiistetyissä asioissa rangaistuksen lieventämismahdollisuudella olisi vaikutusta tunnustuksen saamiseen. On syytä olettaa, ettei tunnustusta saataisi ainakaan niissä asioissa, joissa epäilty pitää itseään syyttömänä. Jos taas epäilty pitää todennäköisenä poliisin hallussa olevan näytön riittämättömyyttä, ei sekään olisi omiaan houkuttelemaan tunnustukseen asiassa.

Tunnustuksen houkuttelevuuden kannalta keskeisin merkitys lienee ilman muuta rangaistustasolla ja nimenomaan lievemmällä rangaistuksella. Tälläkin hetkellä meillä on käytössä esitutkinnan rajoittaminen, syyttämättä jättäminen sekä rikoslain 6 luvun lieventämisperusteet, joista tähän kyseiseen asiaan parhaiten soveltuu mainitun luvun 6 §:n 3 kohta (rikoksen tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä). On vielä syytä huomioida se, ettei ehdotontakaan rangaistusta kärsitä päivästä päivään, joten mahdollisesti rangaistukseen saadulla kokonaisalenuksella ei tulisi olemaan samaa vaikutusta päiviksi muutettuna kuin miltä se näyttäytyisi tuomiolauselmassa.

Esitutkinnassa tunnustaminen olisi nähtävä sellaisena rikoksen tekijän positiivisena käyttäytymisenä, mikä palkittaisiin lieventämisperusteen käyttöönotolla, viime kädessä lievemmällä tuomiolla. Poliisi ei kuitenkaan voisi luvata tätä ”palkintoa” tunnustamisesta, vaan ainoastaan tuoda tosiseikat esiin. Näihin kuuluisivat lain säännökset ja mahdollinen oikeuskäytäntö. Oikeuskäytäntöönkin vetoaminen esitutkinnassa on ongelmallista, koska esitutkinnan suorittajaa ei voida pitää sen alan asiantuntijana.

Syytteestä sopiminen on kaiken kaikkiaan vaikeasti sovitettavissa suomalaiseseen oikeusjärjestelmään, erityisesti niin, että se säästäisi myös esitutkintaviranomaisen resursseja nopeuttamalla esitutkintaa. Rikosasoiden määrän ja viranomaisten resurssitilanteen tuntien, jäljempänä esitetyn järjestelmän soveltuvuutta olisi kuitenkin tarkoituksenmukaista selvittää.

Poliisitoimintaa kokonaisuutena tarkastellen tulee uudistussuunnitelmissa huomioida myös poliisin lupahallinnon rooli. Poliisi on useissa yleiseen järjestykseen ja turvallisuuteen liittyvissä lupa-asioissa lupaviranomaisena. Erityisesti ampuma-aselupien ja ajo-oikeuslupien lupaharkinnassa on merkitystä rikoksilla, joihin henkilö on syyllistynyt. Sen vuoksi mahdollinen plea bargain -järjestelmä tulisi rakentaa sellaiseksi, että keventyneestä prosessista huolimatta joku lainkäyttöviranomaisen suorittaisi tehtyjen rikosten syyksi lukemisen. Tämä viranomaisen voisi olla esim. virallinen syyttäjä. Jo nykyisinkin poliisin lupaharkinnassa voidaan tuomioistuimien tuomioiden ohella antaa merkitystä syyttäjän tekemille syyksi lukeville syyttämättäjättämispäätöksille (ROL 7 ja 8 §:t).

Poliisihallitus toteaa yhteenvetona näkemyksensä, että vaikka plea bargain -tyyppinen järjestelmä ei ongelmitta soveltuisi Suomen voimassa olevaan rikosoikeudelliseen järjestelmään, on sitä pidettävä mielenkiintoisena keskustelun avauksena. Plea bargain -järjestelmän soveltuvuuden ohella tulee kuitenkin tutkia myös nykyisen järjestelmän tehostamismahdollisuuksia.

Erityisen tärkeänä Poliisihallitus pitää sitä, että ennen lähtökohdiltaan toisenlaisissa järjestelmissä käytössä olevan menettelyn käyttöönottoa suomalaiseen oikeuteen, tulee selvittää kattavasti nykyisen lainsäädännön muutostarpeet, jotta uusi järjestelmä voisi toimia myös meillä.

Mikäli järjestelmä otettaisiin käyttöön, tärkeää olisi, että:

- syytteestä sopiminen voisi tapahtua jo esitutinnan alkuvaiheessa, jolloin esitutkintaviranomaisen resursseja myös säästyisi,
- tunnustamisen painoarvoa rikosprosessissa tulisi selkeästi vahvistaa,
- tehty rikos luettaisiin tekijänsä syyksi lainkäyttöviranomaisen toimenpitein,
- asianomistajan tulisi suostua menettelyyn. Vakavasti tulisi myös pohtia asianomistajan suostumuksen sitovuuden kirjaamista lakiin sekä muutoksenhakuoikeuden rajoittamista tunnustettuun ja syyttäjän kanssa sovittuun osaan tuomiota ja
- asianomistajan oikeudet rikoksesta johtuvien yksityisoikeudellisten korvausten saamiseen tulisi turvata vähintään kohdassa 8 esitetyin tavoin.

Tullihallitus pitää lähtökohtaisesti kannatettavana, että niin esitutkinta- ja syyttäjäviranomaisten kuin tuomioistuintenkin resursseja säästäviä menettelyjä pyritään kehittämään. Syytteestä sopiminen voisi olla joissakin tapauksissa kannatettava menettely, joskin lukuisista siihen liittyvistä käytännöllisistä ja periaatteellisista ongelmista johtuen Tullihallitus suhtautuu järjestelmän soveltuvuuteen suomalaiseen oikeuskulttuuriin epäilevästi. Tullihallituksen näkemyksen mukaan ratkaisun aineellisen oikeellisuuden tärkeys korostuu erityisesti vakavimmissa rikoksissa. Ainoastaan prosessuaalisesti oikeat ratkaisut eivät riitä ylläpitämään oikeusjärjestelmän legitimitettiin. Sen selvittäminen,

miten ratkaisujen aineellinen oikeellisuus voidaan taata syytteestä sopimismenettelyn yhteydessä, edellyttää perusteellista jatkoselvittelyä. Jatkoselvittelyssä tulisi myös arvioida yksityiskohtaisemmin arviomuistiossa esitetyjä prosessieconomisia hyötyjä sekä ottaa kantaa muun muassa seuraaviin kysymyksiin:

- minkälainen painoarvo tunnustamiselle annettaisiin rikosprosessin eri vaiheissa?
- olisiko syyttäjän esitettävä tunnustamisen lisäksi myös muuta näyttöä?
- miten asianomistajan asema ja oikeusturva otettaisiin huomioon?
- lisäisikö järjestelmä vaaraa syyttömien, mutta syyllisyytensä myöntävien
- tuomitsemisesta (esimerkiksi järjestäytyneeseen rikollisuuteen liittyvien tapausten yhteydessä)?

Tullihallitus katsoo lisäksi, ettei mahdollisuus syytteestä sopimiseen saa vaarantaa oikeutta perustuslain, YK:n kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskevan yleissopimuksen ja Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaiseen oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Muun muassa oikeusturvasyistä johtuen syytteestä sopimiseen tulisi suhtautua varauksellisesti. Tullihallitus kiinnittää tarkastelussaan huomiota erityisesti rikoksen esitutkintavaiheeseen sijoittuvaan syytteestä sopimiseen ja sen tarkoituksenmukaisuuteen.

Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo, ettei viranomaisilla ei ole riittäviä voimavaroja kaikkien rikosasioiden käsittelemiseksi asianmukaisesti. Se on keskeinen syy laajojen ja monimutkaisten rikosasioiden käsittelyn viipymiseen. Laajojen ja monimutkaisten rikosasioiden käsittelyn nopeuttaminen on välttämätöntä. Voimavaroja rikosasioiden käsittelemiseen ei ole odotettavissa lisää. Kokonaisrikollisuuden ei oleteta vähenevän. Ihannejärjestelmää ei ole varaa ylläpitää. Jostakin on tingittävä. Tinkimisen tulisi olla hallittua ja kriminaalipoliittisesti mahdollisimman oikeudenmukaista eikä se saisi kohdistua sattumanvaraisesti esimerkiksi syyteoikeudeltaan vanhentuviin asioihin. Viranomaisten voimavarat tulisi kohdistaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Rikosoikeudellisen järjestelmän tavoitteiden ja rikosprosessiin sisältyvän todistelun johdosta rikosasiat tulee voida käsitellä joutuisasti. Syytteestä sopimisjärjestelmä on yksi keino yrittää nopeuttaa laajojen ja monimutkaisten rikosasioiden käsittelyä ja sitä kautta yleisesti rikosasioiden käsittelyä.

Pääasiallinen argumentti syytteestä sopimismenettelyn säätämisen puolesta nojaa prosessieconomiaan. Syytteestä sopimalla voidaan säästää aikaa ja rahaa, mikä katsotaan usein välttämättömäksi nykytilanteessa. Sen lisäksi, että menettelyllä voidaan säästää aineellisia resursseja, voidaan sillä pyrkiä vähentämään täysimääräisestä rikosprosessista esimerkiksi asianomistajille ja todistajille aiheutuvaa henkistä kuormitusta ja muuta vaivaa. Koska syytteestä sopimisen uskotaan johtavan nopeammin lopullisiin langettaaviin tuomioistuinratkaisuihin, arvioidaan menettelyn myös tehostavan mahdollisuuksia kontrolloida rikollisuutta yhteiskunnassa.

Pääasialliset vasta-argumentit tällaisen erityisen menettelyn käyttöön ottamiselle liittyvät enimmäkseen oikeusturvanäkökohtiin. Painava periaatteellinen vasta-argumentti liittyy siihen, että rikosprosessissa ei tule pyrkiä voimakkaasti operatiivisen tehokkuuden saavuttamiseen, jos tämä edellyttää tinkimistä oikeudenmukaisuudesta ja oikeusturvasta. Tämä johtuu siitä, että oikeudenmukaisuus ja oikeusturva ovat rikosprosessissa

kaikkein tärkeimpiä huomioon otettavia intressejä. Operatiivista tehokkuutta voidaan painottaa enemmän lievien rikosten tai rikkomusten ollessa kyseessä. Syytteestä sopimismenettelyn pääasiallinen kohde olisivat vakavat ja monimutkaiset rikosasiat, joiden kohdalla oikeusturvanäkökohtilla täytyy olla suurin painoarvo.

Menettelyn käyttöön ottamista vastaan puhuvat myös eräät käytännölliset ja nimenomaan suomalaisen rikosasioiden oikeuskäytäntöön liittyvät seikat kuten yleisesti lievä rangaistustaso, rangaistuskäytännön epäyhtenäisyys ja epätietoisuus normaalirangaistuksesta tietyn rikostyyppin yhteydessä. Missään yhteydessä ei myöskään liene luotettavasti osoitettu, että rikollisuutta voidaan kontrolloida paremmin järjestelmissä, joissa syytteestä sopiminen sallitaan, verrattuna järjestelmiin, joissa menettelyä ei noudateta.

Tuomioistuimessa tapahtuvan varsinaisen rikosoikeudenkäynnin kaikkein tärkein funktio on sen varmistaminen, että syytöntä ei tuomita rangaistukseen ja että syyllistä ei rangaista rikoksen vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen ja tekijän syyllisyyteen nähden liian ankarasti. Asian julkinen käsittely tuomioistuimessa on myös omiaan edistämään sitä, että yleinen luottamus rikosasioiden asianmukaiseen käsittelyyn säilyy (läpinäkyvyys). Tähän nähden on lähtökohtaisesti ongelmallista, mikäli syytteestä sopiminen johtaa tuomioistuinvaiheen poisjäämiseen kokonaisuudessaan tai sen merkityksen olennaisen vähentymiseen.

Syytteestä sopimismenettely voidaan ottaa käyttöön vain rajoitetussa laajuudessa sellaisessa muodossa, ettei sillä ole mitään suoranaista vastinetta oikeusministeriön arviomuistiossa kuvattujen järjestelmien joukossa. Menettely voitaisiin perustaa toisaalta niihin periaatteisiin, joiden mukaan rangaistuksen lieventäminen katsotaan mahdolliseksi, kun tekijä on edistänyt rikoksensa selvittämistä, ja toisaalta periaatteisiin, joihin nykyinen esitutinnan rajoittaminen nojaa.

Syytteestä sopimisjärjestelmää on mahdollista kehittää voimassa olevan järjestelmän pohjalta siten, että tunnustukselle annetaan nykyistä merkittävämpi asema rikosasioiden oikeudenkäyntimenettelyssä ja rangaistuksen määräämisessä ja että konkurrenssiperusteista toimenpiteistä luopumista lisätään ja muutetaan avoimemmaksi. Järjestelmä ei edellyttäisi suuria muutoksia oikeudenkäyntimenettelyyn.

Tunnustetut laajat ja monimutkaiset talousrikosasiat tulisi voida käsitellä nykyistä pääkäsittelyä kevyempiä menettelytapoja noudattaen. Tunnustamista tulisi voida edistää siten, että rikoksen selvittämistä edistävä tunnustaminen otettaisiin selvästi huomioon rangaistusta määrättäessä. Tunnustamista tulisi voida edistää myös usean epäillyn rikoksen tapauksissa siten, että jos vastaaja myöntää syyllistyneensä tiettyyn rikokseen tai tiettyihin rikoksiin, syyttäjä voisi luopua toimenpiteistä vastaajan tekemien tai vastaajan tekemäksi epäiltyjen muiden rikosten osalta, kun tärkeä yleinen tai yksityinen etu ei vaadi esitutinnan toimittamista tai syytteen nostamista.

Tunnustusten saamiseksi järjestelmään voisi sisältyä myös sellainen mahdollisuus, että syyttäjä ilmoittaisi vastaajalle enimmäisrangaistuksen, jota hän vaatii tunnustetusta rikoksesta. Syyttäjä sitoutuisi esittämään tuomioistuimelle seuraamuskeskustelussa käsitöksensä rikoksen normaalirangaistuksesta ja siitä rangaistuksesta, joka vastaajalle tulisi tunnustuksen johdosta tuomita. Tämä ei kuitenkaan sitoisi tuomioistuinta. Vastaajalle

pitäisi ilmoittaa selvästi, että tuomioistuin voi tuomita syyttäjän vaatimusta ankaramman rangaistuksen, mutta että tällä ei olisi vaikutusta vastaajan tunnustukseen. Mikäli rangaistuksen mittaaminen olisi poikkeuksellisen vaikeaa, syyttäjän tulisi pidättäytyä rangaistuskannanoton esittämisestä tunnustusneuvottelussa.

Rikoksesta epäillylle tulee voida ilmoittaa esitutkinnan alusta alkaen, että oman rikoksen selvittämistä edistävä tunnustaminen lieventää hänen rangaistustaan. Tämä edellyttää selkeää säännöstä. Rangaistuksen lieventämisen suuruuteen vaikuttaisi se, kuinka suuri merkitys tunnustamisella on ollut rikoksen selvittämisessä. Vakavissa, laajoissa ja monimutkaisissa asioissa tämä merkitys korostuisi. Lievissä ja helposti selvitettävissä rikosasioissa tunnustamisen rangaistusta lieventävä vaikutus voisi olla hyvin vähäinen. Mitä aikaisemmassa rikosprosessin vaiheessa tunnustus olisi annettu, sitä suurempi sen rangaistusta lieventävä vaikutus olisi. Vakavakin rikos, esimerkiksi tiedustelutoiminnalla selvitetty huumausainerikos, voisi olla niin selvä, ettei tunnustaminen aiheuttaisi merkittävää rangaistuksen lieventämistä. Järjestelmän yhdenmukaisuutta ja ennustettavuutta edistäisi, jos tuomioistuimet perustelisivat rangaistuksen määräämistä siten, että perusteluista kävisi ilmi, mikä merkitys tunnustukselle on rangaistuksen mittaamisessa annettu.

Rikoksesta epäillylle tulee voida ilmoittaa esitutkinnan alusta lukien myös se, että syyttäjä voi asianomaisten säännösten mukaisesti luopua toimenpiteistä tiettyjen epäiltyjen rikosten osalta konkurrensisiperusteisella esitutkinnan rajoittamispäätöksellä tai syyttämättäjäntämispäätöksellä, jos vastaaja tunnustaa tietyn tutkinnan kohteena olevan epäilyn rikoksen. Tämäkin edellyttää selkeää säännöstä. Lisäksi konkurrensisiperusteisen toimenpiteistä luopumisen edellytyksiä voisi olla syytä väljentää. Näin sopimismenettelyn vaikutukset kohdistuisivat myös esitutkintaan. Tämä olisi perusteltua myös sen vuoksi, että varsinkin laajat talousrikosepäilyt saattavat odottaa tosiasiallisten esitutkintatoimenpiteiden käynnistymistä hyvin pitkään sen jälkeen, kun poliisi on kirjannut esitutkinnan muodollisesti alkaneen. Viive saattaa kestää jopa lähes vuoden. Jos esitutkinnan kohdetta rajattaisiin sitä vastaan, että rikoksesta epäilty myötävaikuttaa tutkittavaksi otettujen epäilyjen selvittämistä, nopeuttaisi tällainen sopimismenettely esitutkintavaiheen lisäksi rikosprosessin seuraavia vaiheita.

Tätä menettelyä koskeva säännös, joka sijoitettaisiin esitutkintalakiin, voisi olla seuraavan sisältöinen:

Syyttäjä voi tutkinnan johtajan esityksestä määrätä, ettei esitutkintaa toimiteta tai että se lopetetaan rikoksesta epäilyn tekemäksi epäilyn jonkun rikoksen osalta, jos rikoksesta epäilty on olennaisella tavalla edistänyt toisen hänen tekemäkseen epäilyn rikoksen selvittämistä eikä tärkeä yleinen tai yksityinen etu vaadi esitutkinnan toimittamista.

Säännöksen soveltamisalaa voitaisiin rajata koskemaan esimerkiksi vain tiettyjä rikoksia, esimerkiksi niin, että esitutkinta voitaisiin lopettaa vain sellaisten rikosten osalta, joiden enimmäisrangaistus on kaksi tai neljä vuotta vankeutta (jne.).

Edellyttämällä, että esitutkinnan rajaaminen ei saisi olla ristiriidassa tärkeän yleisen edun kanssa, voitaisiin säännöksen soveltamista ohjata siten, että tutkintatoimenpiteet kohdistetaan tiettyyn tai muutamaankin vakavina pidettyihin rikosepäilyihin, joista tekijän

arvioidaan saavan oikeudenmukaisen ja riittävän ankaran rangaistuksen, mikäli asia pystytään selvittämään. Jos rikoksesta epäilty tunnustaa tällaisen (pää-)rikosepäilyn tai muutoin olennaisesti edistää sen selvittämistä niin, että hänelle voidaan kohtuullisessa ajassa läpiviedyssä rikosprosessissa määrätä oikeudenmukainen ja riittävä rangaistus, tärkeä yleinen etu vain harvoin edellyttää, että samalla myös tutkitaan sellaisia hänen tekemikseen epäiltyjä rikoksia, joiden selvittäminen on hankalaa, huomattavia resursseja ja aikaa vaativaa ja joiden osalta epävarmaksi jää, voidaanko niitä ylipäättänsä selvittää kohtuullisen ajan puitteissa toteutetussa rikosprosessissa.

Edellyttämällä, että esitutkinnan rajaaminen ei saisi olla ristiriidassa tärkeän yksityisen edun kanssa, voitaisiin varmistaa, että asianomistajan etu huomioidaan riittävästi. Esitutkinnan rajaamisen edellytykseksi voitaisiin yksittäisessä tilanteessa asettaa se, että taloudellista vahinkoa rikoksellaan aiheuttanut epäilty tunnustaa vahingonkorvausvelvollisuutensa asianomistajaan nähden. Tällöin asianomistaja saisi mahdollisuuden hakea ulosottoperusteen saatavalleen hyvinkin nopeasti. Mikäli tämänkaltainen esitutkinnan rajoittamista koskeva peruste säädettäisiin, tulisi samalla säätää niistä edellytyksistä, joiden nojalla rajoittamispäätös voitaisiin purkaa. Purkamisedellytyksistä voitaisiin säätää esimerkiksi seuraavasti: Jos virallinen syyttäjä on päättänyt esitutkinnan toimittamatta jättämisestä tai sen lopettamisesta (x lainkohdan perusteella), hän saa peruuttaa päätöksensä vain, jos asiassa ilmenneen uuden selvityksen mukaan päätös on perustunut olennaisesti puutteellisiin tai virheellisiin tietoihin. Jos päätös peruutettaisiin, rikoksesta epäillyn antama tunnustus asetettaisiin todisteiden hyödyntämiskiellon alaisuuteen niin, ettei siihen voisi vedota enää näyttönä rikosprosessissa.

Pääkäsittely rikosasiassa, jossa syytteestä on sovittu, voisi tapahtua esimerkiksi siten, että syyttäjä esittää käräjäoikeuden istunnossa syytteen, asianomistajat esittävät vaatimuksensa ja vastaaja myöntää syytteen oikeaksi ja vastaa vahingonkorvausvaatimuksiin. Lähtökohtaisesti vastaajan tunnustamaa seikkaa voitaisiin pitää riidattomana. Tuomioistuimen tulisi varmistaa vastaajalta ja vastaajan avustajalta sekä syyttäjän esittämin tavoin esitutkinta-asiakirjoista, ettei tunnustuksen oikeellisuutta ole aiheutta epäilyä. Oikeudenkäynnissä olisi mahdollista perehtyä kirjallisiin todisteisiin, esimerkiksi verotarkastuskertomuksiin. Asiaesittelyt ja seuraamuskeskustelut voitaisiin pitää soveltuvain osin. Seuraamuskeskustelussa kiinnitettäisiin tuomioistuimen huomiota siihen, kuinka tunnustamiseen on päädytty. Mikäli järjestelmään sisältyisi syyttäjän mahdollisuus sopia vaatimastaan enimmäisrangaistuksesta, syyttäjä selvittäisi vielä seuraamuskeskustelussa seuraamusvaatimuksensa perusteita. Tällaisen lyhyen oikeudenkäynnin jälkeen tuomioistuin antaisi tuomion. Syyttäjällä ja asianosaisilla olisi mahdollisuus hakea tuomioon muutosta.

Syyttäjän rooli tunnustusneuvotteluissa ja pää käsittelyssä olisi keskeinen. Syyttäjältä edellytettäisiin asiantuntevaa käsitystä rangaistuskäytännöstä ja eri rikosten rangaistus-tasosta. Syyttäjän rooli esitutkinnassa vahvistuisi ja syyttäjän tehtävien painopiste siirtyisi nykyistä etupainotteisemmaksi siten kuin rikosprosessilainsäädännön valmistelu-asiakirjoissa on tarkoitettu. Vaikka syyttäjien tehtävät esitutkinnassa lisääntyisivät, niin sen vaikutuksesta kaikkien rikosprosessiin osallisten yhteinen kokonaistyömäärä vähentyisi. Valtakunnansyyttäjänviraston ohjauksella pyrittäisiin varmistamaan syyttäjien uusien tehtävien yhdenmukainen suorittaminen. Ohjauksella voitaisiin määritellä myös

sopimismenettelyn asianmukaista soveltamista niin, ettei vastaajan oikeusturvan kannalta kyseenalaisia keinoja käytetä.

Virallisperiaatteesta johtuen pääkäsitteily kovin suppeassa muodossa ei soveltuisi kaikkiin vakaviin rikoksiin, esimerkiksi henkilöön kohdistuviin vakavimpiin rikoksiin eikä monimutkaisiin rikoksiin, joissa tunnusmerkistön täytyminen on tulkinnanvaraista. Sitä vastoin suppea pääkäsitteily sopisi esimerkiksi riittävän selväpiirteisiin talousrikoksiin ja ympäristörikoksiin, joiden tekemiseenkin saattaa sisältyä laskelmointia ja joille on ominaista, että vastaajat ovat oman alansa asiantuntijoina riittävän asiantuntevia arvioimaan yhdessä avustajiensa kassa tunnustamisen etuja ja haittoja omalta kannaltaan. Rangaistuksen lieventäminen rikoksen selvittämiseen johtaneen tunnustamisen johdosta voisi kuitenkin olla mahdollinen kaikissa rikoksissa.

Syytteestä sopimisjärjestelmä olisi mahdollista luoda hyvin monenlaiseksi. Kuvatunkaltainen menettely soveltuisi oikeusjärjestelmäämme eikä merkitsisi olennaista muutosta voimassa olevaan järjestelmään. Tunnustus saisi hieman nykyistä vahvemman merkityksen niin, että tunnustettua seikkaa pidettäisiin lähtökohtaisesti riidattomana, ellei tunnustusta ole aihetta epäillä. Täydellistä esitutkintaa ei riittävän selvissä tunnustetuissa asioissa olisi tarpeen suorittaa. Poikkeuksena kuitenkin vakavat henkilöön kohdistuvat rikokset ja monimutkaiset tulkinnanvaraiset rikokset. Järjestelmä olisi eettisesti hyväksyttävä, kun se palkitsisi totuuden kertomisesta ja tunnustamisesta. Se olisi tasapuolinen, kun rangaistuksen lieventäminen koskisi kaikkia rikoksia. Päätösvalta säilyisi suurimmaksi osaksi tuomioistuimella, konkurrenssiperusteista toimenpiteistä luopumista lukuun ottamatta. Tältä osin ei kuitenkaan olisi kysymys suuresta muutoksesta nykyiseen tilanteeseen verrattuna. Järjestelmä olisi avoin, kun tunnustamisen merkitys saatettaisiin selvästi rikoksesta epäillyn tietoon. Asianomistajan itsenäinen asema ei olisi esteenä järjestelmän soveltamiselle. Vaaraa sopimattomien keinojen käytöstä tunnustuksen saamiseksi ei pitäisi olla, kun tuomioistuin kuulisi vastaajaa ja päättäisi lopullisesti rangaistuksesta. Suppeaan pääkäsitteilyyn virallisperiaatteen vuoksi sopimattomat rikosasiat tulisi määritellä ja tunnistaa niin, ettei tuomioistuin joutuisi siirtämään tutkintaa tai pääkäsitteilyyn sellaista asiaa, joka on esitetty käsiteltäväksi syytteestä sopimisjärjestelmän mukaisesti. Tällaisista siirroista aiheutuisi syyttömyysolettamaan liittyviä pulmia ja lisätyötä.

Kuvatunlainen järjestelmä ei muuttaisi nykytilannetta siltä osin, että rikoksesta epäillyn ei jatkossakaan kuulu saada rangaistuksen lievennystä sen johdosta, että hän kertoo muiden henkilöiden syyllistymisestä rikokseen.

Edellä olevan johdosta syytteestä sopimismenettelyn jatkovalmistelu on Valtakunnan-syyttäjänviraston mielestä tarpeellista.

KKO:n työryhmän mukaan kannanottoa vaikeuttaa se, että syytteestä sopiminen on käsitteenä epämääräinen, koska sillä voidaan tarkoittaa useita olennaisesti toisistaan poikkeavia järjestelmiä. Termi on lisäksi osin harhaanjohtava, jos sitä käytetään myös menettelystä, jossa syyttäjän esitys tunnustuksen huomioon ottamisesta tuomittavassa rangaistuksessa ei sido tuomioistuinta. Tällainen sitovuus ei ole välttämätön edellytys sille, että tunnustukselle annetaan nykyistä huomattavasti suurempi painoarvo rangaistuksen määräämisessä.

Tavoitteena mahdollisessa uudistuksessa on resurssisäästö. Tarkoituksena ei kuitenkaan tule olla rikosoikeudenhoidon sopeuttaminen riittämättömiin voimavaroihin, vaan tehokkaan ja asianmukaiset oikeusturvatakeet täyttävän järjestelmän ylläpitäminen.

Edellä sanottu ei ole ristiriidassa sen kanssa, että voimavarojen käytön tehostamiseksi on syytä etsiä uusia keinoja. Rikosasioiden käsittelyä on jo merkittävästi kevennetty yksinkertaisempien rikosasioiden osalta kirjallisen menettelyn laajamittaisen käytön avulla. Näin vapautuvia voimavaroja on voitu kohdentaa vaativien asioiden käsittelyyn. Tätä ei kuitenkaan voida pitää riittävänä. Vaativien rikosasioiden käsittelyaikojen pitkityminen on niin merkittävä ongelma, että myös näiden asioiden käsittelyä tulee kehittää.

Nykyisen oikeuskäytännön mukainen rangaistuksen mittaaminen ei tuo vastaajalle sannonavaa hyötyä syytteen tunnustamisesta. Käsittelyn kohtuuton pitkityminen johtaa rangaistuksen alentamiseen, mutta käsittelyä nopeuttavaan (varhaiseen) tunnustamiseen ei ole kannustinta. Järjestelmä on tältä osin epätasapainossa ja nykytilanteen muuttaminen edellyttää lainsäädäntötoimia. Tällöin on kuitenkin huolellisesti varmistauduttava riittävästä oikeusturvatakeista.

Itä-Suomen hovioikeus toteaa, että perustuslakivaliokunta on mietinnössään 1/2010 vp todennut oikeudenkäyntien viivästymisen osalta muun ohella seuraavaa: oikeusturva on kokonaisuus, jonka osa-alueiden on oltava tasapainossa. Oikeudenkäyntien kokonaisuuden lyhentämiseen on pyrittävä sellaisin uudistuksin, jotka ovat tasapainossa oikeudenkäynnin joutuisuuden ja oikeusturvan muiden ulottuvuuksien kanssa. Päätöslauselmassa on edellytetty, että hallitus laatii kokonaissuunnitelman esitutkinnan, syyteharkinnan ja oikeudenkäyntien joutuisuuden parantamiseksi.

Hovioikeus kannattaa edellä mainitusta mietinnöstä ja arviomuistiosta ilmeneviä oikeudenkäyntien kokonaisuuden lyhentämistä koskevia tavoitteita. Hovioikeus katsoo, että on pyrittävä kehittämään keinoja, joilla rikosprosessia voidaan keventää ja saada prosessi samalla sujuvammaksi.

Hovioikeus kuitenkin suhtautuu kielteisesti arviomuistiosta hahmoteltuun syytteestä sopimismenettelyyn, koska sanottu menettely sopii huonosti yhteen voimassa olevan oikeusjärjestelmän kanssa. Sopimismenettelyllä voidaan ehkä saavuttaa joitakin resurssi- ja kustannussäästöjä. Säästöt ovat kuitenkin vähäisiä, kun niitä verrataan oikeusturvanäkökohtiin ja merkittävien oikeusperiaatteiden noudattamisen tärkeyteen.

Hovioikeus toteaa, että syytteestä sopimista koskevan järjestelmän tarkempi arviointi edellyttäisi erittäin laajaa ja perusteellista valmistelua. Samassa yhteydessä olisi tarpeellista selvittää, mistä oikeudenkäyntien viivästymiset johtuvat. Tällöin tulisi erikseen selvittää esitutkinnassa, syyteharkinnassa, alioikeuskäsittelyssä, hovioikeudessa ja korkeimmassa oikeudessa asian käsittelyyn kulunut aika.

Hovioikeus toteaa, että menettely ei arvolähtökohdiltaan sovellu suomalaiseen rikosoikeusjärjestelmään. Hovioikeus pitää tärkeänä, että oikeusvarmuus, ennustettavuus ja yhdenvertaisuus ovat myös tulevaisuudessa rikosoikeusjärjestelmän peruspilareina. Hovioikeuden käsityksen mukaan arviomuistiosta mainittu oikeudenkäyntien viivästymisen

johtuu esitutkintaviranomaisten, syyttäjien ja tuomioistuinten puutteellisista henkilöresursseista.

Itä-Suomen hovioikeuden lausunnon saatekirjeessä todetaan lisäksi seuraavaa: Hovioikeus toimittaa ohessa oikeusministeriölle hovioikeuden ensimmäisen osaston nimeämässä työryhmässä laaditun lausunnon. Lausunnosta on keskusteltu hovioikeuden johtoryhmässä. Keskustelussa esitettiin varauksia työryhmän täysin kielteiseen lausuntoon. Syytteestä sopiminen tähtää samaan rikosvastuun toteuttamiseen kuin normaali oikeudenkäynti kuitenkin aikaa ja varoja säästäen. Sen vuoksi on syytä jatkaa asian selvittämistä ja valmistelua. Lopullisen kannan muodostaminen sen suhteen, voiko järjestelmä tulla meillä sovellettavaksi, edellyttää nyt esillä olevaa täsmällisempää tietoa järjestelmän sisällöstä. Syytteestä sopimiselle tulee muun ohessa saada selkeät "pelisäännöt" ja myös on määriteltävä, miten menettelyn asianmukaista käyttämistä voidaan seurata ja valvoa. Onnistunein rajauksin käytettynä syytteestä sopiminen saattaa olla sovittavissa suomalaisen oikeusjärjestelmään.

Kouvolan hovioikeuden mielestä syytteestä sopimismenettely on lähtökohdiltaan Suomen rikosoikeusjärjestelmälle vieras ja yhteensopimaton sen keskeisten periaatteiden kanssa.

Rikosprosessuaalisella legaliteettiperiaatteella tarkoitetaan virallisen syyttäjän syytepakkoa. Syyte on nostettava, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Syytteestä sopiminen tarkoittaisi sitä, että syyttäjä voisi sopimuksin vastaajan kanssa olla nostamatta täysimääräistä syytettä tuomioistuimessa, vaikka edellytykset syytteen nostamiselle täytyisivät.

Virallisiperiaatteen mukaan määräysvalta rikosprosessin aloittamisesta, laajuudesta, kohteesta ja suorittamistavasta kuuluu yksinomaan viranomaisille. Tuomioistuin ei ole sidottu vastaajan tunnustamiseen vaan sen ratkaisun tulee perustua aineelliseen totuuteen. Syytteestä sopimismenettelyssä syyttäjä voisi tuomioistuinta sitovalla tavalla sopia jutun lopputuloksesta vastaajan kanssa.

Rovaniemen hovioikeuden kanta syytteestä sopimiseen on varovaisen vastustava. Asiaa tulisi kuitenkin selvittää perusteellisemmin ottaen erityisesti huomioon suomalaisen oikeusjärjestelmän erityispiirteet.

Rovaniemen hovioikeuden mielestä on tärkeää, että kaikkia keinoja, joilla voidaan vaikuttaa oikeudenkäynnin viivästymisen estämiseen, selvitetään, koska liian pitkät käsittelyajat ovat merkittävä ongelma myös Suomessa. Arviomuistiossa kuvatuilla järjestelmillä pyritään resursseja säästävään menettelyyn ja siten nimenomaan oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten edellyttämään mahdollisimman ripeään oikeudenkäyntiin koko oikeushoidon ketjussa. Suomalaisen oikeusjärjestelmän ja -perinteen kannalta syytteestä sopimiseen liittyy kuitenkin monia periaatteellisia kysymyksiä, jotka on syytä tarkoin selvittää ennen lopullisten ratkaisujen tekemistä.

Vaasan hovioikeus toteaa, että plea bargain -järjestelmän (charge bargain, fact bargain ja plea/sentence bargain) juuret ovat Yhdysvalloissa. Angloamerikkalaisessa rikosprosessissa on ollut välttämätöntä kehittää kyseinen täysimittaiseen oikeudenkäyntiin me-

neviä juttuja karsiva järjestelmä, koska rikosprosessi on juryjärjestelmiseen täysimittaisena niin raskas menettely, ettei ole mahdollista saattaa kaikkia rikosasioita valamiesten arvioitavaksi.

Suomessa voimassa olevan virallisperiaatteen mukaan oikeussuojaa annetaan asianosaisen tahdosta riippumatta. Syyteoikeus on julkista intressiä edustavalla virallisella syyttäjällä. Syyttäjän syyteoikeus on riippumaton asianomistajan tahdosta, ellei kysymyksessä ole asianomistajarikos. Syyttäjä ei saa sopia asiasta rikoksen tekijän kanssa ja tuomioistuimen ratkaisu tulee rikosasiassa perustua jutun aineelliseen tutkintaan eikä siihen, mitä asianosaiset ovat etukäteen sopineet. Tuomioistuimella on oikeus ja samalla velvollisuus toimia rikosasioissa omasta aloitteestaan esimerkiksi uusien todisteiden hankkimiseksi syytetyn eduksi laajemmin kuin dispositiivisissa riita-asioissa. Tuomioistuin ei ole sidottu rangaistusvaatimuksen myöntämiseen tai tosiseikan tunnustamiseen. Nämä seikat ovat ainoastaan todisteita muiden todisteiden joukossa. Vastaajan tunnustus ei toisin sanoen sido tuomioistuinta, vaan rangaistus määrätään viran puolesta ja tuomioistuin voi hylätä syytteen sellaisenkin seikan perusteella, johon oikeudenkäynnissä ei ole vedottu.

Rikosprosessuaalinen legaliteettiperiaate merkitsee syyttäjän syytepakkoa. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:n mukaan virallisen syyttäjän on nostettava syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Rikosasioiden käsitteleminen on tuomioistuinten tehtävien ydinaluetta ja rikosasioissa julkinen intressi on riita-asioita huomattavasti korostuneempi. Sekä legaliteetti- että virallisperiaate edistävät suomalaisen rikosprosessin yhdenvertaisuutta ja ennustettavuutta sekä ylläpitävät oikeusvarmuutta.

Hovioikeus katsoo, että syytteestä sopiminen yleisesti ottaen soveltuu huonosti Suomen oikeusjärjestelmään, koska kyse on muunlaista oikeusjärjestelmää silmällä pitäen luodusta menettelystä. Järjestelmällä on sekä etuja että haittoja ja näitä on punnittava keskenään. Sanotunkaltainen järjestelmä antaa rikoksesta epäillylle tiettyä vaikutusvaltaa syytekysymykseen. Tässä piilee riski siitä, että epäilty, joka on parempi sovittelija tai jolla on parempi puolustaja kuin toisella epäillyllä, voi joutua parempaan tilanteeseen syytemielessä, vaikka rikosepäilyt muutoin ovat vastaavanlaatuisia. Tämä on vastoin yhdenvertaisuusperiaatetta. Lisäksi syyttäjillä saattaa olla vaikeuksia menettelyn yhdenmukaisessa soveltamisessa.

Espoon käräjäoikeus toteaa, että Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Perustuslain 7 §:n 3 momentin mukaan rangaistuksen, joka sisältää vapaudenmenetyksen, määrää tuomioistuin. Edelleen perustuslain 21 §:ssä säädetään oikeudesta oikeudenmukaisen oikeudenkäyntiin, johon kuuluu muun muassa oikeus saada asiansa käsitellyksi asianmukaisesti ja ilman aiheutonta viivytystä lain mukaan toimivaltaisessa tuomioistuimessa.

Tuomioistuinten tehtävänä on osallistua rikosvastuun toteuttamiseen, jolla tarkoitetaan rikoksen selvittämistä ja siihen syyllistyneen henkilön tuomitsemista laissa määrättyyn rangaistukseen. Tavoitteena on pidetty aineellisesti oikeaan lopputulokseen pääsemistä oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin edellyttämällä tavalla.

Nyt esitetty syyteestä sopimista koskeva menettely on edellä mainittujen säännökset huomioon ottaen ongelmallista. Ehdotettu menettely olisi myös omiaan vaarantamaan oikeuden oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin sellaisena kuin se eurooppalaisessa ja erityisesti pohjoismaisissa oikeusjärjestelmissä on käsitetty. Rikosvastuun toteuttaminen sopimalla asia tuomioistuinten ulkopuolella tapahtuisi vailla menettelyyn liittyviä takeita. Oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimus tulee toteutua rikosprosessin alusta loppuun saakka. Sopiminen saattaa johtaa myös siihen, että julkisuuden kautta oikeudenkäynteihin liittyvä kontrolli häviää. Espoon käräjäoikeuden näkemyksen mukaan on jo lähtökohtaisesti syytä suhtautua varauksellisesti siihen, että suomalaisen rikosoikeusjärjestelmään tuodaan vieraita elementtejä yksinomaan voimavarojen säästämisen tarkoituksessa.

Helsingin käräjäoikeus toteaa, että Suomi on saanut Euroopan ihmisoikeustuomioistuimelta useita langettavia tuomioita oikeudenkäyntien kohtuuttomista viivästymisistä. Useimmissa tapauksissa viivästyminen on johtunut hitaasta käsittelystä esitutkinnassa tai syyteharkinnassa eikä varsinaisessa oikeudenkäyntimenettelyssä (PeVM 1/2010 vp). Sen vuoksi on tärkeitä ainakin selvittää, voidaanko rikosasian esitutkintaa, syyteharkintaa ja myös oikeudenkäyntimenettelyä oikeusturvaa vaarantamatta keventää siten, että selvähköt asiat voitaisiin turhat mutkat oikaisten ratkaista nopeammassa ja yksinkertaisemmässä menettelyssä. Rikoksen varhainen tunnustaminen, josta tekijälle on odotettavissa helpotusta rangaistukseen, on yksi tällainen keino.

Voimassa oleva rikosoikeudellinen järjestelmä ottaa huomioon kaikkien oikeudenkäyntiin osallistuvien tahojen oikeusturvanäkökohdat. Järjestelmää on pidetty hyvänä, mutta kalliina ja myös kankeahkona ja hitaana. Järjestelmä on kokonaisuus, joka on muotoutunut pitkän kehityksen tuloksena. Sen vuoksi voi olla vaikeaa liittää järjestelmään muista, meille vieraista oikeusjärjestyksistä otettuja periaatteita kuten esim. plea bargain - tyyppistä järjestelyä. Lähtökohtana tulisivatkin olla nykyisen rikosoikeudellisen järjestelmän kehittäminen toimivammaksi. Se edellyttää paitsi taloudellisia lisäresursseja myös esitutkintaa, syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä koskevien säännösten kriittistä tarkastelua siten, että koko ketju saadaan nykyistä toimivammaksi. Esitutinnan johtaminen ja aikataulutaminen, syyttäjän ja poliisin yhteistyö, voimassa olevien säännösten perusteella tapahtuva tunnustuksen merkityksen lisääminen rangaistuksen mittaamisessa, syyttäjänhaasteen tehokkaampi käyttäminen ym. ovat seikkoja, joita pitäisi vakavasti harkita. Lisäresurssien tarve on kansainvälisesti vertaillen perustelua ja kysymys on valtiontalouden kannalta varsin vähäisistä määrärahoista.

Helsingin käräjäoikeus suhtautuu syyteestä sopimiseen varauksellisesti ja toteaa, että ensin olisi selvitettävä nykyisen järjestelmän pullonkaulat, joista pahin näyttäisi erityisesti laajoissa ja vaikeissa asioissa olevan esitutinnan heikosta johtamisesta aiheutuva esitutinnan kohtuuton viivästyminen. Esitutinnan, syyteharkinnan ja rikosasiain tuomioistuinkäsittelyn toimivuutta olisi arvioitava kokonaisuutena huomioon ottaen säännösten viimeisten kokonaisuudistusten jälkeen tapahtunut kehitys asioiden määrässä ja erityisesti niiden laadussa.

Varsinainen syyteestä sopiminen ei istu suomalaiseen oikeusperinteeseen. Jo nykyisinkin on kuitenkin mahdollista ottaa rangaistuksen lieventämisperusteena huomioon asianosaisten sovinto ja muu tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksen vaikutuksia. RL

6:6 § 1/3 on jäänyt liian vähälle käytölle, mikä saattaa johtua ainakin osittain siitä, että se ei ole kovin hyvin rikosasian asianosaisten tiedossa. Käytännössä on havaittu, että jo vireille tulleessa rikosasiassa asianosaisten sovinto ei vaikuta syyttäjän rangaistusvaatimukseen tai tuomioon. Jos sovinto tai muu tekijän toiminta vaikuttaa tuomioon lieventävästi, sitä ei välttämättä aina kirjata tuomion perusteluihin. RL 6:6 § 1/3:n soveltamisalaa olisikin mahdollista laajentaa nykyisestäään rikosoikeudellisen järjestelmämme perusteisiin puuttumatta.

Syytteestä sopimisen eri vaihtoehtoista varhaisen tunnustamisen merkityksen korostaminen rangaistuksen lieventämisperusteena on tutkimisen arvoinen. Edellä lausuttuun viitaten tekijän tulee olla tietoinen siitä, että tunnustaminen johtaa nimenomaisen ja merkityksellisen edun saamiseen. Tunnustamisen tulee kuitenkin samalla palvella myös muiden oikeudenkäyntiin osallistuvien ja yhteiskunnan etua.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että lähtökohtaisesti menettely on vieras Suomen oikeusjärjestelmälle. Syyttäjällä on oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 6 §:n mukaan velvollisuus nostaa syyte, kun on olemassa todennäköisiä syitä rikoksesta epäillyn syyllisyyden tueksi. Toisaalta saman luvun 7 §:n 1 kohdan mukaan syyttäjä saa kuitenkin jättää syytteen nostamatta, kun rikoksesta ei ole odotettavissa ankarampaa rangaistusta kuin sakko ja sitä on sen haitallisuus tai siitä ilmenevä tekijän syyllisyys huomioon ottaen kokonaisuutena arvostellen pidettävä vähäisenä. Niin ikään 8 §:n 1 kohdan mukaan syyte voidaan jättää nostamatta, jollei tärkeä yleinen tai yksityinen etu muuta vaadi ja oikeudenkäyntiä ja rangaistusta on pidettävä kohtuuttomina tai tarkoituksettomina ottaen huomioon tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto tai muu tekijän toiminta rikoksensa vaikutusten estämiseksi tai poistamiseksi. Rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdan mukainen rangaistuksen lieventämisperuste on muun muassa tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä.

Käräjäoikeus toteaa käsityksensä, että muistiossa esitetty arvio on oikea siitä, että tunnustuksella voi olla merkitystä rangaistusta alentavana tekijänä yleissäännöstä soveltaessa, vaikka suoranaisena lieventämisperusteena tunnustus ei tuomioistuimen mielestä olisi ollut käsillä. Käräjäoikeus toteaa, että tunnustamista voidaan pitää rikoksenteikijän pyrkimyksenä edistää rikoksensa selvittämistä, koska tunnustuksella on varsin vahva näyttöarvo. Vastaja voi kuitenkin peruuttaa tunnustuksensa missä prosessin vaiheessa tahansa. Selvää on, ettei mainittua lievennystä tehdä yksinkertaisissa rikosasioissa, joissa näyttö on saatavilla helposti ilman tunnustustakin.

Oulun käräjäoikeus lausuu kantanaan, että on syytä selvittää, voidaanko mainittu järjestelmä luoda loukkaamatta oikeudenkäytön yhdenvertaisuutta ja ennustettavuutta, vaarantamatta vastaajan oikeusturvaa tai rikosoikeusjärjestelmän yleispreventiivistä vaikutusta. Vaihtoehtoisesti voisi pohtia, olisiko mahdollista vahvistaa jo varhaisinkin tunnustuksen merkitystä näyttönä rikosasiassa ja selvittää laissa sen merkitystä rangaistuksen lieventämisperusteena.

Pirkanmaan käräjäoikeus on sitä mieltä, että ajatus syytteestä sopimisesta on kannatettava. Rikosasioita käsittelevistä käräjätuomareista yksikään ei ole ilmoittanut, että vastustaisi ajatusta. Käräjäoikeuden käsitys on, että syytteestä sopiminen sopii parhaiten sellaisiin tilanteisiin, joissa sopimisesta on hyötyä jokaiselle osapuolelle. Viranomaisten

hyötyinä ovat resurssien säästäminen, "turhan" työn välttäminen ja prosessin nopeuttaminen. Vastaajalle hyödyt ovat osittain samat lisätynä rangaistuksen lievenemisellä. Tilanteessa, jossa toiselle osapuolelle ei hyötyä tule, ei syytteestä sopimista kannata ottaa käyttöön. Parhaiten tätä kuvaa esimerkki törkeästä rattijuopumuksesta. Rikos selviää käytännössä aina, kun elimistössä olleen alkoholin määrä on mitattu. Vastaajan tunnustamisella ei ole merkitystä asian käsittelyn kannalta. Käytetty työmäärä on aina sama.

Syytteestä sopimisesta puhuttaessa ja etenkin sen haittoja arvioitaessa on muistettava, että sopiminen ei milloinkaan voi olla pakollista. Kun syytteestä sopimisella kiistatta on hyviä puolia, ei ajatusta voi hylätä sen joidenkin heikkouksien johdosta. Yksittäisessä tilanteessa, jossa heikkoudet ajaisivat etujen edelle, voidaan sopimus jättää tekemättä.

Syytteestä sopimista puoltaa nykyinen tosiasiallinen käytäntö, jonka mukaan aktiivinen syytteen kiistäminen saattaa tuottaa vastaajalle etua, vaikka kiistäminen olisi osin perusteetonta ja vaikka asia siitä huolimatta päättyisi syytteen vaatimaan ratkaisuun. Kyse on tilanteesta, jossa rangaistusta lievennetään prosessin pitkän, jopa kohtuuttoman keston vuoksi. Tällaisessa tilanteessa pitäisi mieluummin katsoa, että lievennystä toisi prosessin nopeuttaminen eikä hidastaminen.

Syytteestä sopiminen on laaja ja monimutkainen asia. Se on luonnollisesti suuremman pohdinnan alainen kuin nyt esillä olevan arviomuistion suppeudesta voisi päätellä. Käräjäoikeus onkin ymmärtänyt asian niin, että oikeusministeriön on tarkoitus aluksi selvittää, saako syytteestä sopiminen laajempaa kannatusta ja onko ajatuksen kehittäminen syytä jatkaa. Käräjäoikeuden vastaus, on, että selvitystyötä tulee ehdottomasti jatkaa. Käräjäoikeus kannattaa lämpimästi, että syytteestä sopimisesta ja sen soveltuvuudesta Suomen oloihin tehdään perusteellinen selvitys. Pirkanmaan käräjäoikeus pyytää, että selvityksen valmistuttua se saisi lausua asiasta tarkemmin.

Vantaan käräjäoikeus esittää seuraavat huomiot:

- Saavutetaanko Plea Bargainilla tavoitellut hyödyt?
- Tällä hetkellä noin kolmasosa jutuista ratkaistaan tunnustuksen perusteella kirjallisessa menettelyssä ja merkittävä osa pääkäsittelyssä ratkaistavista asioista on ainakin osin myönnettyjä. Suurimmat hyödyt sopimisesta olisi saavutettavissa suurissa talousrikosjutuissa. Näiden osalta sopiminen voi olla ongelmallista.
- Asianomistajan asema on mietittävä tarkkaan. Nykyinen asianomistajan toissijainen syyteoikeus ei ole sovi Plea Bargain järjestelmään. Mikäli korvausasioita ei eroteta rikosasioista, järjestelmän toteutus vaatii asianomistajan syyteoikeuden poistamista, mikä heikentää asianomistajan asemaa.
- Asioiden käsittely ja painopiste siirtyisi esitutkintaan ja syyteharkintaan. Mikä rooli jää tuomioistuimelle? Käräjäoikeuden kanta on, että tuomioistuimen rooli sovinnon vahvistajana on tärkeä laillisuusnäkökulmasta. Tuomioistuimesta ei saisi tulla sovinnon vahvistajana "kumileimasinta."
- Keskeinen kysymys ja haaste on yhdenvertaisen ja tasapuolisen menettelyn turvaaminen koko rikosprosessissa.

- Jos järjestelmä koskee kaikkia rikoksia, johtaako yleiseen rangaistuskäytännön lieventymiseen. Onko kaikissa rikoksissa mahdollista edes neuvotella rangaistuksen alentamisista.
- vaarana myös rangaistuskäytännön pirstoutuminen ja epäyhtenäisyyden lisääntyminen.
- johtaako uudistus taulukkoajatteluun ja liian kaavamaiseen käsittelyyn.
- voidaanko toteuttaa jo nykyisellä RL 6:3?
- tulee selvittää saako yleinen tuomioistuin mitään konkreettista resurssisäästöä?
- onko tämä ainoa keino työläiden mammuttijuttujen karsimiseen
- järjestelmän toteutus vaatii asianomistajan oikeuksien kaventamista
- tämä ei ole perusteltua asianomistajan perusoikeuksien kannalta
- plea bargainin -toimivuus edellyttäisi korvauskysymysten erottamista kokonaan erilliseen prosessiinsa (kuten Yhdysvalloissa)
- tällöin vältettäisiin asianomistajille aiheutuvat perusoikeusongelmat
- ovatko syyttäjät, asianajajat ja esitutkintaviranomaiset valmiit neuvottelupeliin?
- miten taataan yhdenvertainen ja asianmukainen kohtelu plea bargainissa
- voidaanko riittävästi varmistua, ettei väärinkäytöksiä?
- kuinka aktiivinen rooli tuomioistuimella on sopimisen vahvistajana
- onko tulossa kumileimasin käsittely?
- onko tulossa uusi kirjallisten jutturyhmä: sovinnon vahvistamisen hyväksyminen?
- onko Suomessa vielä tarvetta uusille kevennetyille menettelyille?
- myönnettyissä jutuissa sinänsä on
- tietyt omaisuus- ja talousrikokset, jotka eivät seuraamuksensa vuoksi sovi kirjalliseksi
- menettelyssä ratkaistavaksi
- etupainotteisuus asettaa haasteen esitutkintayhteistyölle
- oletettavaa on, että juttujen tutkintatyö ja syyteharkinta muuttuu.

Vantaan käräjäoikeus viittaa arviomuistioon siinä, ettei voida suoralta kädeltä sanoa, että varsinainen plea(sentence) bargain ja charge/fact bargain olisivat vastoin oikeusjärjestyksen perusteita tai ihmis- ja perusoikeuksia. Käräjäoikeus yhtyy kantaan ja pitää tarpeellisena, että plea bargain -järjestelmän soveltaminen suomalaiseen rikosoikeusjärjestelmään selvitetään perusteellisesti. Plea bargain -järjestelmässä on nähtävissä tiettyjä erityisesti prosessiekonomisia hyötyjä. Asian jatkoselvittely on aiheellista.

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mielestä syytteestä sopiminen ei yleisesti ottaen näyttäisi soveltuvan suomalaiseen oikeusajatteluun eikä yleiseen kansalaismielipiteeseen. Nykyisten lieventämisperusteiden sisältöä täsmentämällä ja käyttöä lisäämällä päästäisiin lähes samoihin lopputuloksiin. Pelkät nopeuttamis- ja säästötoimet eivät saisi olla ratkaisevassa asemassa, vaan se, miltä tuomioistuin toiminta näyttää ulospäin on erittäin tärkeää luottamuksen kannalta.

Pirkanmaan poliisilaitoksen käsityksen mukaan syytteestä sopiminen ei lähtökohtaisesti soveltuisi suomalaiseen oikeusjärjestelmään eikä vallitseviin oikeuskäytäntöihin/kansalaisten yleiseen oikeustajuun. Se on Euroopassa ja pohjoismaissa edelleenkin kovin vieras ilmiö. Varsinkin yhdysvaltalainen oikeusperinne poikkeaa meikäläisestä merkittävässä määrin. Oikeuskulttuurit (angloamerikkalainen common law ja manner-eurooppalainen civil law) eroavat toisistaan selkeästi. Yhdysvalloissa syyttäjän rooli on

meikäläistä suurempi. Lisäksi syyttäjät siellä ovat poliittisesti valittuja, meillä virkavastuulla toimivia virkamiehiä, joiden valintaperusteet ovat yleiset perustuslain 125 §:n 2 momentissa mainitut: taito, kyky ja koeteltu kansalaiskunto erikseen säädetyn oikeustieteellisen tutkintovaatimuksen lisäksi.

Esitutkinnasta tuomion määräämiseen asti toiminnan peruspilarina oikeusjärjestelmässämme tulee olla pyrkimys materiaaliseen totuuteen (aineellisen totuuden periaate). Prosessuaalisessa ketjussa selvitetään, mitä ulkoisessa todellisuudessa todella on tapahtunut. Määrättävien rangaistusten tulee perustua rikoksen tunnusmerkistön täyttymiseen, teon oikeudenvastaisuuteen/moitittavuuteen ja teolla aiheutettuihin vahinkoihin. Nämä tosiseikat olisi selvitettävä asian tutkinnassa. Perinteisesti tässä ei ole kyse sopimisesta, vaan järjestelmämme toimii normisidonnaisesti virallisperiaatteen mukaisesti, jossa oikeussuojaa annetaan prosessin asianosaisille viran puolesta *ex officio*.

Plea bargain -malleissa esim. myöntäminen (sentence bargaining) johtaa siihen, että tuomio on lievempi kuin teko ja sen moitittavuus edellyttäisi tai tuomio voidaan antaa lievemmästä tekemuodosta kuin mitä tosiseikat edellyttäisivät (charge bargain) tai että joitakin tosiseikoista ei esitetä syytteessä lainkaan (fact bargain). Kahdessa viimeksi mainituissa tapauksissa syyttäjän tarkoituksena on saada vastaaja tunnustamaan se osa teonkuvauksista, joka syyttäjän käsityksen mukaan johtaa langettavaan tuomioon syyttäjää tyydyttävien osin. Näin mahdollistuisi mm. se, että osa teoista voisi jäädä tuomitsematta. Ottaen huomioon rikosprosessijärjestelmässämme vallitsevat meillä hyväksytyt oikeusperiaatteet ja oikeusturvantekijät vaikuttaa plea bargaining -järjestelmä meille vieraalta ja sen käyttöönottoa pelkästään prosessiekonomisiin syihin vedoten tulisi poliisilaitoksen käsityksen mukaan vielä perusteellisesti lisätutkia ja sen vaikutuksia arvioida.

Meillä rikosprosessi ymmärretään kokonaisuutena, jota voidaan tarkastella myös ketjuuna, johon kuuluu: 1) esitutkinta, 2) syyteharkinta, 3) tuomioistuimessa tapahtuva oikeudenkäynti ja 4) lopuksi vielä rangaistuksen täytäntöönpano.

Rikosprosessi alkaa esitutkinnalla, joka käytännössä useimmiten aloitetaan sillä, että poliisille tehdään rikosilmoitus. Jos havaitaan, että ETL 2 §:ssä säädetty tutkinnan aloittamiskynnys (on syytä epäillä) ylittyy, tutkinta on toimitettava. ETL 5 §:n 1 momentin 1 -kohdassa määrätään, että tutkinnassa on selvitettävä rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat asianosaiset ja muut syytteen päättämistä varten tarvittavat seikat. Mainitun pykälän toisessa momentissa säädetään, että esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa (keskittämisperiaate). ETL 7 §:ssä puolestaan säädetään, että tutkinnassa on selvitettävä ja otettava huomioon yhtä hyvin epäiltyä vastaan kuin hänen puolestaan vaikuttavat seikat ja todisteet (puolueettomuus eli objektiiviperiaate) Syytömyysolettama mainitaan pykälän toisessa momentissa ja sen tulee kulkea läpi koko prosessin aina langettavan tuomioon asti. Edellä mainitut säädökset ilmentävät meillä omaksuttua legaliteettiperiaatetta, josta myös käytetään nimitystä syytepakko-periaate. Pirkanmaan poliisilaitoksen mielestä heikohkosti soveltuisi nyt kysymyksessä oleva kaupankäynti/syytetingintä.

Lausuntopyyntöä seuraavassa arviomuistiossa jää hieman epäselväksi, missä vaiheessa syyttäjät ja vastaajat meille ajatellussa järjestelmässä voisivat tehdä sopimuksen. Olisiko sopimisen mahdollista jo esitutkintavaiheessa vai vasta syyteharkinnan jälkeen tai sen aikana. Jos sopiminen olisi mahdollista ainakin joiltakin osin jo esitutkinnan kestäessä, tulisi pohdittavaksi, millaisia tutkintatoimenpiteitä asian selvittämiseksi olisi tehtävä sopimisen pohjaksi ja sen mahdollistamiseksi. Poliisilaitoksella aineistosta saadun käsityksen perusteella on tultu tulokseen, ettei esimerkiksi tunnustaminen yksin riittäisi, vaan sen tueksi olisi hankittava myös muuta samaan suuntaan vaikuttavia eli tunnustusta tukevia todisteita. Tämä näyttäisi olevan muissa järjestelmää jo soveltavissa maissa vallitseva käytäntö.

Kun ja jos sopiminen on mahdollista vasta syyteharkintavaiheessa, ei plea bargaining -malleilla ole suurtakaan merkitystä poliisin suorittaman esitutkinnan näkökulmasta. Esitutkinta olisi suoritettava ja ETL 5 §:ssä mainitut seikat selvitettävä joka tapauksessa. Vaikka sopiminen olisi mahdollista jo esitutkintavaiheessa, mutta ETL 5 §:n mukaiset seikat olisi kuitenkin selvitettävä riittävällä tarkkuudella sopimisen pohjaksi ja sitä tukemaan, ei poliisin työmäärä tulisi millään tavoin merkittävästi kevenemään eikä esitutkintaprosessi nopeutumaan. Esitutkinnan aikana toimitettavilla sopimusneuvotteluilla saattaisi olla jopa esitutkintaa viivyttäviä vaikutuksia. Vaadittaisiin esimerkiksi ”harkinta-aikaa” yms. Suurempi merkitys prosessia mahdollisesti nopeuttavana tekijänä näyttäisi syytteestä sopimismenettelyllä (plea bargain) olevan syyteharkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä. Tuomioistuimessa sopimus mahdollisesti tulevan lainsäädännön (de lege ferenda) mukaan olisi järjestelmän uskottavuuden ja läpinäkyvyyden vuoksi tarkastettava ja vahvistettava.

Plea bargain -mallien ainoat järkevät niitä puoltavat argumentit näyttävän olevan prosessiekonomiset syyt ja prosessin mahdollinen nopeutuminen, joista kumpaisestakaan ei lausuntopyynnössä ja sen liitteenä olevassa arviomuistiossa ole esitetty mitään arvioita eikä laskelmia. On toki selvää, että prosessin pitkittyminen on joissakin tapauksissa johtanut maassamme kestävämpiin ja lainvastaisiin tapauksiin, joissa valtio on joutunut korvausvelvolliseksi. Pirkanmaan poliisilaitoksen mielestä etsittävä näiden ratkaisuun muitakin keinoja kuin se, että rikosten seuraamuksista ruvettaisiin laajamittaisesti sopimaan ts. käymään kauppaa. Kysymys on ennen muuta kansalaisten yhdenvertaisen kohtelun periaatteen ja oikeusturvan vaarantumisen riskistä. Esimerkiksi väärin tunnustusten riski on olemassa.

Pirkanmaan poliisilaitos painottaa sitä, ettei rikoksen varhainen tunnustaminen ei missään tilanteessa saisi johtaa siihen, että esimerkiksi poliisin lupahallinnon tiedon saanti vaarantuu. Poliisilain 35 §:n 2 momentin mukaan ajo-oikeuden, ampuma-ase-luvan tai muun sellaisen luvan voimassaolon harkitsemiseksi poliisilla on oikeus saada perustelusta pyynnöstä luvanhaltijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos on syytä epäillä, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä.

Myöskään lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä (14.6.2002/504) annetussa laissa tarkoitettu tietojen saanti ei saa vaarantua varhaisen tunnustamisen johdosta tapahtuvan syytteestä luopumisen johdosta.

Tietojen saamisen edellytyksenä tulee vastaisuudessakin olla, että varhaisesta tunnustamisesta huolimatta on jossain asiakirjassa syyksi lukevasti vahvistettuna henkilön väkivaltainen tai muu moitittava käyttäytyminen, vaikka häntä siitä ei tunnustamisesta johdettua syytettäisikään.

Varsinais-Suomen poliisilaitos katsoo syytteestä sopimisen yleisesti ottaen sopivan huonosti suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Poliisilaitoksen näkemyksen mukaan kansalaisten ja lainvalvontaviranomaisten oikeustaju ei hyväksy helposti sitä, että rikollinen saisi tunnustamalla tuntuvan alennuksen rangaistukseensa. Siten järjestelmää olisi melko vaikea saada legitimiiksi. Voidaan myös kysyä, laskisiko järjestelmä kansalaisten tuntemaa arvostusta ja kunnioitusta lainvalvontajärjestelmää ja -viranomaisia kohtaan.

Rikoslain rangaistusasteikot ovat nykyään laajat, mutta oikeuskäytäntö osoittaa, että rangaistukset mitataan usein rangaistusasteikon lievimmästä päästä. Siten pääosa määrättävistä rangaistuksista on ehdollisia. Vain erityisen törkeistä jutuista vastaaja tuomitaan ehdottomaan rangaistukseen.

Edelleen rangaistuksen tosiasiallista tehoa pienentää ehdonalaisjärjestelmä, jonka avulla ehdottoman vankeusrangaistuksen saaneiden ei tarvitse suorittaa rangaistustaan vankilassa kuin osa ajasta. Myös yhtenäisrangaistusjärjestelmä konkurrenssisääntöineen pienentää käytännössä lähes jokaisen ehdottoman vankeustuomion saaneen rikoksen tekijän vankeusaikaa. Kun huomioidaan edellä mainitut ja niiden lisäksi lainsäädännössä olevat säännökset, joiden tarkoitus on käytännössä pienentää rikoksen tekijän rangaistusta, ei lainsäädäntöön tarvittane enää uutta instrumenttia, joka käytännössä lyhentää rikoksen tekijän rangaistusta.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa tällaisen sääntelyn ottamista osaksi myös Suomen rikoslainsäädäntöä.

Tällä hetkellä tilanne on se, että rikoksensa varhaisessa vaiheessa tunnustava ei saa käytännössä mitään etua tunnustuksestaan. Oikeuskäytäntö rikoksen selvittämisen lieventävistä vaikutuksesta on epäyhtenäinen eikä tunnustuksen voi taata vaikuttavan lieventävällä tavalla. Sen sijaan kaikki muut prosessiin ja rikokseen liittyvät tahot saavat etua rikoksen tunnustamisesta: poliisilta säästyy tutkintaresursseja, syyttäjän työ helpottuu ja vähenee, tuomioistuimessa voidaan usein käyttää kevennettyä menettelyä ja joka tapauksessa istuntoon kuluva aika lyhenee. Muutoksenhaku vähenee kun syyllisyys on riidatonta. Asianomistaja välttyy saapumiselta kuultavaksi todistelutarkoituksessa sekä käräjä- että hovioikeuteen. Hänen ei tarvitse pelätä todistelunsa johtavan kustotoimiin. Asianomistajalta säästyy oikeudenkäyntikulut. Todistajia ei tarvitse usein lainkaan kuulla kun syyte on myönnetty. Asianomistaja saa ratkaisun asiaan nopeammin ja mahdollinen korvaustuomio on nopeammin täytäntöön pantavissa. Olisi siis kohtuullista, että rikoksen tehnyt saisi myös jotain etua siitä, että helpottaa edellä kuvatusti asian käsittelyä. Siltä osin kun etu konkretisoituisi lyhyempänä vankeusrangaistuksena, on huomioitava, että tuomitun henkilön lisäksi edun saisi myös vankeinhoitolaitos ja sitä kautta koko yhteiskunta.

Suomen Asianajajaliitto on jo useasti eri yhteyksissä todennut, ettei nykyisenkaltaista rikosasioiden käsittelyjärjestelmää voida ylläpitää niillä resursseilla, jotka näyttävät vakiintuneen oikeuslaitoksen käytettäväksi. Merkit viittaavat siihen, että liian vähäisiä resursseja ollaan supistamassa entisestään. Suomen Asianajajaliitto epäilee, että nyt tiedossa olevilla tuottavuusohjelmilla tuskin voidaan tehostaa rikosten tutkintaa, syyttämistä ja tuomitsemista siinä määrin, että tavoiteltu tuottavuuden lisäys vastaisi pienentyviä määrärahoja. Suomen Asianajajaliitto pitää siten välttämättömänä sitä, että rikosprosessia kevennetään jollain tavalla, jotta käytettävissä olevilla resursseilla pystyttäisiin asiallisesti ja kohtuullisessa ajassa käsittelemään ne riitaiset rikosasiat, jotka ansaitsevat täysimittaisen käsittelyn, tarvittaessa kahdessa oikeusasteessa.

Oikeusministeriön arviomuistiossa esitelty muualla käyttöön otettu menettely on varteenotettava ehdotus edellä mainittuun tavoitteeseen pääsemiseksi. Vaihtoehtona sille voisi olla ehkä vain muutoksenhaun rajoittaminen entisestään näytön arvioinnin osalta. Muutoksenhakurajoitus näytön arvioinnin osalta kohdistuisi myös niihin tapauksiin, joissa alioikeuden ratkaisu on näytön osalta ollut väärä. Sen sijaan menettely, jossa jo ennen oikeudenkäyntiä kannustetaan syytettyä tunnustamaan rikoksensa, ei lähtökohtaisesti voisi aiheuttaa ns. oikeusmurhia, eli sitä, että syytön tulee lopullisesti tuomitukseksi teosta, jota ei ole tehnyt.

Nykyisessä laissa mahdollistetaan se, että rikoksen selvittäminen johtaa tavanomaista lievempään rangaistukseen. (Rikoslaki 6 luku 6 §: Lieventämisperusteet. Rangaistuksen lieventämisperusteita ovat: -- 3) tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto, tekijän muu pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä;

Säännös ei lainkaan koske muun rikollisen menettelyn kuin syytetyn oman rikoksen selvittämistä. Säännöstä ei myöskään ole kirjoitettu siten, että rangaistusta on lievennettävä jos tunnusmerkistö täyttyy. Käytännössä on edellytetty sellaista oma-aloitteisuutta (vuoden 2004 lainuudistuksesta huolimatta), ettei rikos olisi ehkä lainkaan tullut viranomaisten tietoon ilman syytetyn tunnustusta. Arviomuistiosta ilmenee, että em. lieventämisperustetta on vuonna 2007 käytetty 0,2 %:ssa tapauksista tuomittujen henkilöiden mukaan laskettuna. Määrä on kovin vähäinen ja oikeuspoliittiset syyt antaisivat aiheita luvun nostamiseen hyvinkin huomattavasti. Tämä voi tapahtua vain jos epäilty/syytetty voi olla varma siitä, että tunnustaminen kannattaa.

Tällä hetkellä asianajaja ei voi epäiltynä olevalle päämiehelleen vakuuttaa, että tunnustaminen kannattaa. On suuri riski, että päämies tunnustaa myös sellaista (vaikkapa huumetekemistä tai veropetoksellista toimintaa), joka ei muuten olisi tullut viranomaisien tietoon. Tällöin rangaistus vain ankaroituu tunnustamisen myötä. Asianajajilla on kovin vähän esimerkkejä siitä, että tulevan rangaistuksen kannalta yhteistyö viranomaisien kanssa kannattaa. Asianajajat mielellään kannustaisivat päämiehiään tunnustamaan rikokset, jos se voidaan tehdä luottaen siihen, että neuvo on päämiehen edun mukainen. Päämiehen edun vastaisia neuvoja asianajaja ei voi antaa.

Tunnustuksen tulisi lieventää rangaistusta myös siinä vaiheessa kun esitutkinta on valmistunut. Vaikkakaan tällainen tunnustus ei säästä tutkintaresursseja, se helpottaa myö-

hempiä vaiheita. Tässä vaiheessa, ennen syytteen nostamista, tehtynä syytetyllä on myös parhaat mahdollisuudet arvioida tunnustamisen etuja ja haittoja.

Harkittaessa miten asiasta voitaisiin säättää, on otettava huomioon, että rikoksen tunnustamatta jättäminen voi johtua syytetyn syyttömyydestä. Syytetty ei halua tunnustaa sellaista mitä ei ole tehnyt. Kun laajassa asiassa syytteet sitten kiistetyltä osin hylätään - ehkä vuosien oikeudenkäynnin jälkeen - olisi kohtuullista, että rangaistus alunperinkin myönnetyistä syytteistä vastaa sitä mitä tunnustamisen myötä olisi tuomittu, jos syyttäjä olisi syyttänyt vain myönnetyiltä osin ja syytteistä olisi sovittu. Eli tunnustamisalennus on saatava pitkänkin oikeudenkäynnin jälkeen, jos alkuperäinen tunnustus vastaa syyksilukemista ja sopimuksen syntymättä jääminen johtui syyttäjän epärealistisesta näkemyksestä.

Suomen Asianajajaliitto kannattaa nykyisessä taloudellisessa tilanteessa, tuomioistuinten ja syyttäjien toimiessa aliresursoituna, että maassamme otetaan käyttöön syytteestä sopimista koskeva järjestelmä. Sen avulla saadaan vapautetuksi resursseja riitaisten rikosasioiden käsittelyyn entistä joutuisammin.

Arviomuistiossa on selostettu, että Nelosen uutisten 5.2.2008 julkistetussa kyselyssä 26,5 % asianajajista kannattaa plea bargain -järjestelmää ja 44 % kannattaa asian selvittämistä. Kannatus on suurempi kuin muissa ryhmissä (alioikeustuomarit, hovioikeustuomarit, syyttäjät). Myös järjestelmän vastustus on ollut pienintä asianajajien keskuudessa. Moni asianajaja vastustaa tällaista järjestelmää. Heidän mielestään vaivalla rakennettua oikeussuojajärjestelmää ei tule murentaa. Lausunto on kuitenkin laadittu siitä lähtökohdasta, ettei valtiovalta jatkossakaan pysty osoittamaan riittäviä resursseja kaikkien rikosasioiden käsittelyyn tarvittaessa suullisesti sekä käräjä- että hovioikeudessa.

Syytteestä sopimisjärjestelmä on Suomen Asianajajaliiton mukaan parempi vaihtoehto kuin muut esillä olleet ehdotukset.

Suomen Lakimiesliitto toteaa viitaten arviomuistion otsikkoon, että on plea bargain -tyyppisten menettelyjen käyttöön oton pohtimisen taustalla resurssien säästäminen. Kun plea bargain -menettelyn lisäselvittämistä pohditaan, tulee tarkkaan harkita, kuinka paljon resurssien säästämiseksi tultaisiin puuttumaan aineellisen oikeutemme periaatteisiin.

Perusongelma on tällä hetkellä prosessin raskauden lisäksi se, että tuomioistuin- ja syyttäjälaitosten sekä poliisin käytössä olevat resurssit eivät ole riittävät, jotta liian pitkiksi venyviltä oikeusprosesseilta vältyttäisiin. Tämä tilanne tulee ensisijaisesti korjata. Luonnollisesti on myös syytä miettiä erilaisia prosessieconomisesti tehokkaita lainsäädännöllisiä ratkaisuja, joista yksi mahdollinen harkittava on jonkinlainen plea bargain -menettely. Erityisesti asianomistajan vahva asema rikoslainsäädännössämme tekee plea bargain -menettelyn käyttöön ottamisesta kuitenkin ongelmallisen.

Pohtimisen arvoinen voisi olla myös kysymys eräänlaisesta vertikaalisesta sopimisesta, jossa osapuolet esimerkiksi sitoutuvat olemaan valittamatta tuomiosta, jos tietynlainen sovinto saavutetaan. Tällöin olisi mahdollisimman selkeästi osoitettavissa järjestelmästä saatavat säästöt.

Yleisesti ottaen Lakimiesliitto ei vastusta plea bargain -menettelyn käyttöön ottamisen jatkoselvittämistä. Selvittämisen yhteydessä täytyy myös tutkia se, onko plea bargain -järjestelmällä saavutettavissa todellisia resurssisäästöjä ja kuinka paljon.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK yleisesti ottaen katsoo, että syytteestä sopiminen ei ongelmitta sovellu Suomen oikeusjärjestelmään. Siihen liittyy merkittäviä periaatteellisia, oikeusjärjestelmän luotettavuuteen ja uskottavuuteen liittyviä ongelmia. Syytteestä sopiminen sopii huonosti yhteen myös asianomistajan aseman kanssa. EK on myös huolissaan siitä, että rikosprosessin keskeiset ominaisuudet kuten ennustettavuus, yhdenvertaisuus sekä aineellisen totuuden selvittäminen saattaisivat vaarantua syytteestä sopimisen myötä.

EK pitää kuitenkin erittäin myönteisen pyrkimystä kehittää rikosoikeudenkäyntiä nopeammaksi ja kustannustehokkaammaksi sekä etsiä erilaisia vaihtoehtoja näiden tavoitteiden toteuttamiseksi. Oikeudenkäyntien viipyminen ja nykyiset pitkät käsittelyajat ovat monin kohdin merkittäviä oikeusturvaongelmia ja heikentävät yleistä luottamusta oikeusjärjestelmän toimintaan.

Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestön mukaan rikosasiat eivät ole palkansaaja-keskusjärjestöjen ja niiden jäseninä olevien ammattiliittojen toiminnassa samassa asemassa kuin riita-asiat. Ammattiliitoilla on kuitenkin vuosittain hoidettavana asioita, joissa ne edustavat asianomistajina tai syytettyinä olevia jäseniään. Kysymys on erilaisista rikoslain 47 luvun työrikoksista vahingonkorvauksineen mutta myös muista rikoksista kuten ryöstöistä ja muusta väkivallasta, työsopimuksen antamatta jättämisistä jne. Erityisesti työturvallisuusrikokset ovat työläitä selvittää, ja syytteen nostamiseen ja oikeuskäsittelyyn kuluu usein huomattavasti aikaa.

Työturvallisuusrikokset ovat luonteeltaan erityyppisiä kuin muistiossa esimerkkeinä käytetyt varkaudet ja ryöstöt sekä talous- ja ympäristörikokset. Työturvallisuusrikoksiin liittyy usein epäselvyys vastuun kohdentumisesta, ei niinkään onnettomuuteen liittyvistä tosiseikoista. Työturvallisuusrikoksissa kysymys on myös usein työnantajan välintuomattomuudesta tai säästöhaluista (kaiteitten puuttuminen jne.). Iso ongelma on myös siinä, että työrikosten vanhentumisajat ovat lyhyet ja juttu saattaa vanheta poliisilla. Tuomioistuimeen päätyy vuosittain harvoja juttuja ja työrikoksista saa yleensä vain sakkoja. Näillä perusteilla suhtaudumme syytteestä sopimiseen hyvin varovasti.

Rangaistusten tarkoituksena on paitsi rangaista syyllistä myös olla pelotteena muille. Tämän vuoksi voidaan perustellusti lähteä siitä, että syytteestä sopimisen mahdollisuus vähentäisi rikokseen syyllistymisen moitittavaksi mieltämistä ja siten heikentäisi oikeusjärjestelmän yleisestävää vaikutusta. Tästä lähtökohdasta käsin syytteestä luopumista puoltaisi lähinnä vain säästöjen syntyminen. Muutosta ei kuitenkaan voi tällä riittävästi perustella, sillä esitutkintaan ja/tai tuomioistuimeen päätyvien työrikosten määrä ei ole merkittävä. Lisäksi täytyy ottaa huomioon se, että mitä enemmän rikos vaatii suunnitelmallisuutta, sen suurempi vaikutus rangaistuksen ankaruudella ja muilla seuraamuksilla on.

Professori Matti Tolvanen toteaa, että syytteestä sopimiseen on lähtökohtaisesti suhtauduttu Suomessa pidättyvästi ja jopa kielteisesti. Syynä tähän on monesti ollut se, ettei ole eritelty eri tilanteita, joissa sopiminen voisi tulla kysymykseen. Suomeen on tullut, sinänsä perustellusti, ihmisoikeussopimusten kautta ja muutoinkin prosessia väistämättä hidastavaa ja vaikeuttavaa angloamerikkalaista ainesta. Tämän aineksen sopeuttaminen saksalaisperäiseen, muodollista laillisuutta korostavaan perinteeseen ei ole sujunut vaikeuksitta. Syytteestä sopiminen on angloamerikkalaisessa järjestelmässä vanhaa perua. Professori Tolvasen käsityksen mukaan se on välttämätön varaventiili järjestelmässä, jossa korostuu muun muassa todisteiden hyödyntämiskielto hyvin voimakkaana. Suomessa seurauksena angloamerikkalaisen oikeusperinteen osittaisesta omaksumisesta on ollut oikeudenkäyntien kohtuuton pitkittyminen.

Oikeudenkäyntiä on alettu Suomessakin hahmottaa uudella tavalla. Asianosaisten rooli korostuu asian eteenpäin viemisessä ja todistelussa. Tuomioistuimien johtaja ja puolueeton asian ratkaisija. Tähän kuvioon sopii hyvin asianosaisten määräämisvallan lisääminen myös tosiasiapuolen määrittämisessä.

Siviili- ja rikosprosessi ovat lähentyneet toisiaan. Prosessien erot on kuitenkin tunnistettava ja tunnustettava. Myöntäminen eli kanteen oikeaksi selittäminen ei sovi rikosprosessiin. Professori Tolvanen katsoo, että jos jostain voidaan sopia, sopiminen voi koskea vain tosiseikkoja ja niiden riidattomuutta. Se, minkä tunnusmerkistön tosiseikat toteuttavat, ei ole myöntämisenvarainen asia. Vain tosiseikan voi tunnustaa, mutta lainsoveltamisesta ei voida sopia.

Varsinaiseen kaupankäyntiin ei tule mennä. Professori Tolvanen ei pidä mahdollisena sitä, että syyttäjä voisi luopua syyttämästä jostain teosta sitä vastaan, että epäilty tunnustaa oikeaksi jonkin toisen teon. Tämähän on amerikkalaisessa järjestelmässä syytteestä sopimisen perustilanne. Professori Tolvanen suhtautuu kielteisesti myös siihen, että tosiseikastoa ”lievennettäisiin” sopimuksin. Tämä tarkoittaa sitä, että syyttäjä luopuisi esimerkiksi vetoamasta seikkaan, joka johtaa törkeää tekemuotoa koskevan tunnusmerkistön soveltamiseen. Myös tämä on varsin tavallista ainakin amerikkalaisessa järjestelmässä. Jos näin pitkälle mennään sopimisessa, ei voitane enää puhua edes lainausmerkeissä pyrkimisestä aineelliseen totuuteen. Professori Tolvanen toteaa itse useassa yhteydessä kirjoittaneensa, ettei varsinkaan monimutkaisissa rikosasioissa ole realistista pyrkiä muuhun kuin prosessuaaliseen totuuteen. Professori Tolvanen toteaa samalla korostaneensa, että ratkaisun tulisi kuitenkin mahdollisimman pitkälle vastata sitä, mitä on todella tapahtunut.

Professori Tolvanen suhtautuu periaatteessa myönteisesti siihen, että tosiseikkoja koskevalle tunnustukselle annetaan rangaistusta alentava vaikutus. Nykyinen rikoslaki mahdollistaa rangaistuksen alentamisen tällä perusteella, mutta rangaistuksen alentaminen on tuomioistuimen yksinomaisessa harkinnassa. Esitutkinnan ja syyteharkinnan aikana epäillylle ei voida antaa mitään takeita siitä, että rangaistusta todella alennetaan. Olisi syytä luoda järjestelmä, jossa jo ennakkollisesti voitaisiin sitovasti luvata epäillylle tunnustusta vastaan alennusta rangaistukseen. Suomalaisessa järjestelmässä se ei voine tapahtua ilman tuomioistuimen myötävaikutusta.

Professori Tolvanen suhtautuu myönteisesti siihen, että syyttäjät ja epäilty (käytännössä epäillyn avustaja) pyrkivät yhdessä selvittämään, mikä asiassa on riitaista ja mikä riidattonta. Tässä kysymys ei ole tarkkaan ottaen syytteestä sopimisesta. Ero edellä kuvattuun tunnustamiseen on kuitenkin monessa tapauksessa hiuksenhieno. Professori Tolvanen on sitä mieltä, että tunnustettua seikkaa ei tarvitse todistaa. Pitäisi kuitenkin luoda järjestelmä, jossa tosiseikan riidattomaksi tunnustaminen olisi epäiltyä sitova myös tuomioistuinvaiheessa. Yksi vaihtoehto voisi olla se, että epäillyn tulisi näyttää, ettei tunnustus pidä paikkaansa. Vielä radikaalimpi vaihtoehto olisi käänteinen preklusio. Jos epäilty tunnustaa tosiseikan, hän ei voisi enää myöhemmin tehokkaasti sitä kiistää.

Tunnustuksesta seuraava alennus rangaistukseen sopii professori Tolvasen mielestä hyvin sovitussopimukseen. Sovituksen ideana on ensiksikin se, että tekijä katu tekoaan. Katumus edellyttää tosiasioiden tunnustamista. Sellaista ei voi katua, minkä olemassaolon kiistää. Katumusta seuraa toiseksi oman toiminnan uudelleen arviointi. Kolmas vaihe on uudelleen integroituminen yhteiskuntaan sitten, kun rikos on tullut sovitetuksi. Rikoksen tunnustaminen voidaan ymmärtää ilmaukseksi valmiudesta katumukseen ja sitä seuraavaan prosessiin.

Prevention näkökulmasta voi olla vaikeampaa perustella rangaistuksen alentamista. Empiiristä tietoa ei tosin ole olemassa siitäkään, että tunnustuksella kaupankäyminen alentaisi rangaistusjärjestelmän preventiivistä tehoa. Preventiotehon puolesta puhuu se, että näin saadaan parannettua rikosten selvittämistä ja sitä kautta kiinnijäämisen riskin kokemusta. Myös asianomistajalle on tärkeää saada korvaustuomio kohtuullisessa ajassa. Tämäkin voi olla omiaan lisäämään luottamusta järjestelmän oikeudenmukaiseen toimintaan.

Rangaistuksen alentamista on epäilty myös yhdenvertaisuuden näkökulmasta. Yhdenvertaisuus tarkoittaa kuitenkin sitä, että samanlaisia tapauksia kohdellaan samalla tavalla. Tässä mielessä samanlaisia tapauksia ovat toisaalta keskenään tapaukset, joissa teko on tunnustettu ja toisaalta keskenään kiistetyt tapaukset. Professori Tolvanen ei näe yhdenvertaisuuden kannalta ongelmaa siinä, että kaikille jutun selvittämistä merkittävästi omalla toiminnallaan edistäneille annetaan samanlainen etu rangaistuksen määräämisessä ja samaa etua ei anneta niille, jotka kiistävät teon.

Professori Dan Frände pitää arviomuistiota kiinnostavana ja suhtautuu myönteisesti jonkinlaisen syytteestä sopimisen muodon käyttöönottoon rikosprosessissa.

Toimihenkilöjärjestö STTK haluaa kiinnittää huomiota siihen, että työturvallisuusrikokset ovat luonteeltaan erityyppisiä kuin muistiossa esimerkkeinä käytetyt varkaus, ryöstö, talous- ja ympäristörikokset. Työturvallisuusrikoksiin liittyy usein epäselvyys vastuun kohdentumisesta esimiestasolla – ei niinkään onnettomuuteen liittyvistä tosiseikoista. Rikoslajille on tyypillistä, että rikoksesta epäiltynä ja syytettynä on useita henkilöitä eri esimiestasoilta. Syytteestä sopiminen ei edellä mainitun seikan johdosta välttämättä soveltuisi työturvallisuusrikoksien yhteyteen ainakaan siinä tapauksessa, että sopimisella pyrittäisiin keventämään ja välttämään esitutkintaa. Syytteestä sopiminen saattaisi olla harkittavissa siinä vaiheessa, kun esitutkinta on valmistunut ja siirtynyt syyttäjälle syyteharkintaa varten. Tällöin rikoksesta epäilyllä olisi käytettävissään (useimmiten) riittävän laaja esitutkimateriaali, jonka perusteella rikosoikeudellisen

vastuun kohdentuminen olisi arvioitavissa ja mahdollinen tunnustaminen tehtävissä. Syytteestä sopiminen tulisi aina tehdä siten, että rikoksesta epäillyllä olisi käytettävissä lakimiesavustaja.

Tässä vaiheessa STTK suhtautuu syytteestä sopimiseen varauksellisesti. Menettelyn mahdollinen käyttöön ottaminen edellyttäisi vielä laajaa ja monipuolista kolmikantaista jatkovalmistelutyötä. Tässä yhteydessä voisi myös pohtia kollektiivisen kanneoikeuden mahdollista laajentamista kuluttaja- ja elinkeinoriita-asioista työsuhdeasioihin

Suomen Tuomariliitto toteaa, että liian pitkään kestävät oikeudenkäynnit loukkaavat ihmis- ja perusoikeuksien turvaamaa oikeutta oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin. Suomessa ongelma koskee lähes pelkästään rikosasioita, ja niissä asian käsittely on pitkittynyt Eduskunnan perustuslakivaliokunnan saamien selvitysten mukaan yleisimmin esitutkinnassa ja syyteharkinnassa (PeVM 1/2010 vp s. 4). Tämän vuoksi ongelman korjaamiseksi esitettävien keinojen tulisi vaikuttaa näihin vaiheisiin. Esitutkinnan ja syyteharkinnan tehostamiskeinojen vaikutukset voivat puolestaan heijastua myös tuomioistuimenmenettelyyn ja siten nopeuttaa asian käsittelyä tuomioistuimissa. Oikeudenkäynnin pitkittyminen voi luonnollisesti johtua myös vain tuomioistuinvaiheesta, minkä vuoksi on aiheellista tarkastella asian käsittelyä koskevia menettelysäännöksiä ja tuomioistuinten muita menettelytapoja. Tällaisesta käsittelyn tehostumisesta tuomioistuimissa olisi hyötyä myös muissa kuin rikosasioissa.

Keskusteltaessa viipymien syistä on pidettävä mielessä, että Suomessa toteutettiin 1990-luvulla merkittävät prosessi uudistukset, joissa yleisissä tuomioistuimissa siirryttiin aikaisemmasta suullis-pöytäkirjallisesta oikeudenkäyntimenettelystä suulliseen ja keskitettyyn välittömyysperiaatteen varaan rakennettuun oikeudenkäyntimenettelyyn. Uudistus on parantanut oikeudenkäynnin laatua, mutta samalla tehnyt sen työläemmäksi etenkin suurissa jutuissa kuten talousrikoksissa. Tämä uudistus toteutettiin kuitenkin lisäämättä tuomioistuinten henkilöstömäärää. Mainittakoon vertailun vuoksi, että oikeudenkäyntimenettely uudistettiin hiljattain Sveitsissä. Sielläkin keskusteltiin välittömyysperiaatteen käyttöönotosta, mutta siihen ei menty, koska sen arviointiin vaativan liiaksi resursseja. Ongelman korjaamiseksi on tarpeellista selvittää erilaisia keinoja ja arvioida niiden sopivuutta ja vaikuttavuutta. Kysymykseen voivat tulla täysin uudet keinot tai jo käytettävissä olevien keinojen käytön tehostaminen tai niiden soveltamisalan laajentaminen lakeja muuttamalla. Tuomariliitto haluaa kuitenkin erityisesti korostaa, että tehokkuutta ja kustannussäästöjä ei saa tavoitella oikeusturvan ja oikeudenmukaiseen oikeudenkäyntiin kohtuullisen käsittelyajan lisäksi sisältyvien muiden oikeuksien kustannuksella. Tehostamishankkeiden yhteydessä vakuutetaan säännönmukaisesti, että oikeusturva ei niiden johdosta vaarannu. Kun asianmukaisen toiminnan edellyttämiä resursseja ei ole haluttu antaa, käytännössä on kuitenkin ilmennyt kehitystä, joka herättää huolta päinvastaisesta. Muun muassa syyttäjälaitoksen tulosohjauksessa on Itä-Uudenmaan syyttäjänvirastolle asetettu kirjallisessa menettelyssä ratkaistavista rikosasioista prosentuaalinen tavoite (40 %), joka on useita prosenttiyksikköjä suurempi kuin syyttäjänviraston alueeseen kuuluvassa Vantaan käräjäoikeudessa aikaisemmin toteutunut (34,9 %), valtakunnallista keskimääräistä prosenttiosuutta (34,7 %) korkeampi taso. Kun Vantaan käräjäoikeus oli ratkaissut lähes tuhat rikosasiaa kirjallisessa menettelyssä, ei liene uskottavaa, että istuntokäsittelyyn olisi tarpeettomasti mennyt monta kirjalliseen menettelyyn sopinutta asiaa.

4.2 Syytteestä sopiminen käytännön kokemusten valossa

2. Onko teillä kokemuksia käytännön tapauksista, joissa syytteestä sopiminen olisi ollut hyödyllinen tai toivottava menettelytapa?

2.1 Jos on, niin millaisista tapauksista on ollut kyse?

2.2 Missä määrin järjestelmä olisi arvionne mukaan säästänyt resursseja ja nopeuttanut käsittelyä ja mihin arvionne perustuu?

Sisäasiainministeriön poliisiosasto toteaa, ettei sen tiedossa ole sellaisia tapauksia, joissa syytteestä sopimisesta olisi ollut hyötyä.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, ettei kysymys ole tullut esiin laillisuusvalvonnan sa.

Valtioneuvoston oikeuskanslerilla ei ole kokemuksia tällaisista tapauksista.

Keskusrikospoliisi toteaa, että sillä on lähinnä kokemuksia yksittäisistä rikosasioista, joissa on käytetty laajasti ETL 4 §:n mukaista esitutkinnan rajoittamista. Yleisellä tasolla Keskusrikospoliisi viittaa myös kysymyksen nro 1 kohdalla esittämäänsä huomioon tunnustuksen merkityksestä näyttönä tai tutkinnan kohdistamisessa.

Poliisihallitus katsoo, että pääkysymykseen osaavat parhaiten vastata syyttäjät. Käytännön esimerkkejä ei poliisin yksiköiltä juurikaan löytynyt.

Poliisihallituksen näkemys on, että syyttäjän tehtävissä toimivat antavat syytteestä sopimisen tyypisesti oikeudenkäynneissä merkitystä vastaajan myötävaikutukselle (tunnustukselle) mm. alentamalla rangaistusvaatimustaan loppupuheenvuoronsa seuraamuskannanotossa.

Alakysymysten osalta Poliisihallitus lausuu seuraavaa. Eräs syyttäjän tehtävissä aiemmin toiminut poliisimies muisteli antaneensa lievän seksuaalirikoksen asianosaisille mahdollisuuden tehdä sovinnon asiassa, kun he olivat sitä molemmilta puolilta toivoneet. Syyttäjä oli tehnyt sen jälkeen asiassa päätöksen syyttämättä jättämisestä sellaisella perusteella, josta oli aiemmin osapuolten kanssa keskustellut. Tämän tyypisissä tapauksissa jäisi oikeudenkäynti kokonaan pois, joten säästö tuomioistuinvaiheessa olisi merkittävä. Sen sijaan poliisin resursseja ei säästyisi syyttäjävaiheessa tehtävän sopimuksen yhteydessä. Sen vuoksi Poliisihallitus ei näe tällaisen järjestelmän luomista tarkoituksenmukaisena.

Tullihallitus katsoo, että ulkomaalaisten henkilöiden syyllistyessä lieviin rikoksiin jonkinlainen syytteestä sopiminen voisi tulla kysymykseen vaihtoehtona oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa säädetylle kirjalliselle menettelylle. Selvät, myönnetty, lievähköt massarikokset – joissa oikeusturvaintressi on vähäisempi kuin vakavissa rikoksissa – työllistävät rikostutkijoita ja tutkinnanjohtajia vieden resursseja vakavampien rikosten tutkinnalta.

Yksinkertaisempi menettely saattaisi nopeuttaa vähäisempää moitittavuutta osoittavien tapausten läpivirtausta ja tehostaa tutkintaresurssien kohdentamista vakaviin rikoksiin. Arviomuistiosta on kuitenkin ymmärrettävissä, että syytteestä sopimisen mahdollisuutta on ensisijaisesti kaavailtu nimenomaan vakavien ja tutkinnallisesti monimutkaisten rikosten tutkinnan helpottumiseen ja prosessin nopeutumiseen, vaikka intressi aineellisesti oikean lopputulokseen on nimenomaan vakavissa rikoksissa suurimmillaan.

Valtakunnansyyttäjänvirasto on varannut eräille syyttäjille tilaisuuden esittää kannanottojaan oikeusministeriön lausuntopyynnössä tarkoitettujen kysymysten johdosta. Eräs kihlakunnansyyttäjä on kertonut neljästä käräjäoikeudessa käsitellystä talousrikosasiasta.

Jutuissa oli suoritettu tavanomainen esitutkinta. Kihlakunnansyyttäjä oli syyteharkintavaiheessa neuvotellut vastaajien ja muiden asiaan osallisten kanssa juttujen sopimisesta. Kihlakunnansyyttäjä oli ilmoittanut vastaajille, mitä rangaistuksia hän vaatii jutuissa. Hän oli keskustellut näistä neuvotteluista myös käräjäoikeuden puheenjohtajina toimivien tuomareiden kanssa. Kihlakunnansyyttäjän arvion mukaan ensimmäisen jutun käsittelyyn olisi kulunut käräjäoikeudessa ainakin kymmenen päivää ja hovioikeudessa yhtä kauan. Muiden juttujen käsittelyyn käräjäoikeudessa olisi kulunut useita päiviä. Lisäksi oikeudenkäynteihin valmistautumiseen olisi kulunut vähintään yhtä monta päivää. Sopimuksen johdosta ensimmäistä asiaa oli käsitelty kaksi päivää ja muita asioita yksi päivä käräjäoikeudessa. Kihlakunnansyyttäjä käsityksen mukaan tuomitut rangaistukset vastasivat suunnilleen sitä, mitä noista rikoksista olisi tuomittu pitkien pääkäsitteilyjen jälkeen.

Kihlakunnansyyttäjän mielestä syytteestä sovittaessa täytyy olla riittävä varmuus siitä, että rikos on tehty. Tämä yleensä edellyttää sitä, että esitutkinta on edennyt riittävän pitkälle. Sellaisissa talousrikosasioissa, joissa on hyvät erityistarkastuskertomukset tai verotarkastuskertomukset, vastuukysymykset ovat selvät ja tutkintasuunnitelma on tehty, syytteestä voitaisiin sopia jo aikaisemmassa vaiheessa. Sopimista helpottaa, jos vastaajakin voi olla varma siitä, että sopimisen seurauksena hän saa lievemmän rangaistuksen kuin muuten. Kihlakunnansyyttäjän käsityksen mukaan hänen syyteharkinta-aikansa olisivat olleet pitemmät, jollei syytteistä olisi sovittu.

Itä-Suomen hovioikeuden tiedossa ei ole kysymyksessä tarkoitettuja tapauksia.

Rovaniemen hovioikeus toteaa, että asiaa on vaikea arvioida jälkikäteen. Hovioikeuden tiedossa ei ole kokemuksia käytännön tapauksista.

Espoon käräjäoikeudessa tuomareiden keskuudessa käydyssä keskusteluissa ei ole löydetty tilanteita, joissa syytteestä sopiminen olisi nähty luontevaksi vaihtoehdoksi.

Asetettujen tavoitteiden saavuttaminen edellyttäisi, että kysymyksessä olisi tapaus, joka muuten vaatisi paljon voimavaroja poliisilta, syyttäjiltä ja tuomioistuimilta. Tällaisia laajaa esitutkintaa, perusteellista syyteharkintaa ja pitkää käräjäoikeuskäsittelyä vaativia asioita ovat ainakin useat talousrikosasiat sekä isoimmat huumausainerikoskokonaisuudet. Toisaalta myös pienempien, sinänsä nopeastikin tutkittavien asioiden sopiminen voisi vapauttaa voimavaroja vaativampien asioiden käsittelyyn.

Laajojen talousrikosasioiden osalta syytteestä sopiminen toisi huomattavimman hyödyn. Espoon käräjäoikeudessa suhtaudutaan kuitenkin varsin epäillen siihen, olisivatko talousrikokset kuitenkin käytännössä niitä, joissa sopiminen olisi järkevää toteuttaa. Myöskään huumausainerikollisuudessa, varsinkaan sotkuisimmissa, joissa odotettavissa on useiden vuosien vankeusrangaistuksia, ei sopimista voida pitää hyväksyttävänä ottaen huomioon, että syyksilukeminenkaan ei voi perustua yksinomaan vastaajan tunnustamiseen.

Syytteestä sopiminen voisi siten tulla kysymyksiin lähinnä sellaisissa selvissä rikoksissa, jotka sisältävät myöntämisen tueksi muutakin näyttöä. Saavutetut hyödyt eivät kuitenkaan olisi kovin suuria, sillä tällaisten rikosten tutkiminen ja käsitteleminen ei vie normaalistikaan kovin paljon resursseja.

Espoon käräjäoikeus toteaa, että se suhtautuu varsin varauksellisesti ehdotettuun menettelyyn. Ensisijaisesti kehittämisen voimavaroja tulisi suunnata nykyisen järjestelmän muokkaamiseen. Hyväksyttävänä ei voida pitää sitä, että oikeusperiaatteista luovutaan yksinomaan taloudellisten seikkojen vuoksi. Lainvalmistelussa tulee kiinnittää huomiota ihmisoikeuksiin ja perusoikeuksiin. Nyt ehdotetun kaltaisia suunnitelmia tehtäessä näyttävät nämä periaatteet jääneen taka-alalle. Joka tapauksessa eri oikeuksien arvottamisesta tulisi käydä laaja kansalaiskeskustelu ennen jatkovalmisteluun ryhtymistä.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että käytännössä esiintyy runsaastikin tapauksia, joissa rikosasiassakin saadaan vasta istunnossa aikaan asianosaisten kesken sovinto. On vaikea arvioida, olisiko sovinto ollut saavutettavissa jo asian käsittelyn varhaisemmassa vaiheessa vai onko "aika parantanut haavat" eli sovinto on syntynyt ajan kulumisen ja tuomioistuinkäsittelyn alkamisen vaikutuksesta. Käräjäoikeuden kannalta on selvää, että sovinnon edellytykset tulisi selvittää mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Varhainen tunnustaminen säästää etenkin laajoissa asioissa resursseja ja nopeuttaa käsittelyä. Tuomioistuinkäsittely on kuitenkin edelleen pidettävä, mutta se voi rajoittaa rangaistuksen mittaamiseen.

Noin kolmannes rikosasioista käsitellään nykyisin myöntämiseen/suostumukseen perustuvassa kirjallisessa menettelyssä. Syytteestä sopiminen jäisi siten vain törkeämpiin rikoksiin, joihin se ei sovi, ja laajoihin rikosasioihin, esimerkiksi talousrikoksiin. Talousrikosjutuissa, joihin usein liittyy huomattavia vahingonkorvaus- tai menettämisvaatimuksia, tunnustaminen on harvinaista. Tunnustetut talousrikokset eivät muodostakaan mitään ongelmaa. Syytteestä sopimisen merkitys resurssien säästämässä ja käsittelyn nopeuttamisessa voi siten käytännössä jäädä vähäiseksi.

Oulun käräjäoikeus yksilöimättä enemmän tapauksia toteaa, että on toistuvasti tapauksia, joissa näyttö rikoksesta on niin kiistaton, että vastaaja ja hänen avustajansa tietävät kiistämisestä huolimatta syyksilukevan tuomion seuraavan. Kiistäminen näissä tilanteissa perustuu usein siihen, että syyttäjä on valinnut joko kvalifiointi- tai rangaistusarsenaalista kaikkein raskaimman mahdollisen seuraamuksen. Niin ikään kiistämisen syyinä voivat olla ylimitoitettujen asianomistajan vaatimukset. Vastaaja kokee, että hänen on kiistettävä teko näissä tilanteissa oman oikeusturvansa vuoksi. Tilanne on usein toistuvissaan tuomioistuimen näkökulmasta joskus turhauttava.

Järjestelmän tuomioistuinresursseja säästävä vaikutus ilmenee vähentyneenä istuntokäsittelynä ja tuomion kirjoitustyönä. Ottaen huomioon, että suurien talousrikosten pääkäsittelyt kestävät useita viikkoja tai kuukausia ja mainitut rikokset käsitellään yleisesti vahvennetuissa kokoonpanoissa, resurssisäästö olisi tuntuva.

Pirkanmaan käräjäoikeuden mukaan kokemuksia on. Kysymykseen voi tulla esimerkiksi laaja talousrikos- tai huumausainejuttu, joka vaatii paljon esitutkinta-, syyteharkinta ja tuomioistuintyötä. Lisäksi on todettava, että käräjäoikeuksissa käsitellään useita mainitunlaisia juttuja, joissa osa oikeustositseikoista ja teonkuvauksista on selviä (tai helposti selvitettäviä) ja teot myönnettyjä. Pääkäsittely keskittyy tällöin vähäisen epäselvän osan käsittelyyn. Epäselvän osan laajuus jutussa voi olla vaikkapa 20 % mutta työmäärästä siihen kuluu 80 %. Tunnustetulta osaltaan rangaistus ei sitten ankaroituisi ns. normaalirangaistuksen tapaan.

Vantaan käräjäoikeus esittää seuraavat näkökohdat:

- soveltuu erityispiirteitä omaaviin ja yksinkertaisiin talousrikoksiin
  - * Vantaan KO:ssa ollut esillä laaja talousrikosjuttu, jossa oli kyse velallisen petoksesta ja samastuksesta. Siinä tekijän varallisuuspiiriin kuuluvat varat ja omaisuus oli jo ratkaistu omassa prosessissa. Vastaavassa asetelmassa olevia tapauksia ei ole kovin paljon, joten tässä käytännön hyöty lienee vähäinen
- ympäristörikokset saattaisivat sopia plea bargainiin
  - * etenkin turhan todistelun karsiminen (asiantuntijat, tosiseikat)
  - * Vantaalla eräässä ympäristörikosasiassa kirjanpitomateriaalia kymmeneltä vuodelta ja esitutkinnassa kuultu 150 henkilöä
  - * tekoajat ovat hyvin pitkiä, joten faktojen tunnustus voisi nopeuttaa prosessia
  - * voidaanko ympäristörikoksista tehdä kauppaa? Mitä sanoo yleinen mielipide?
- toimeentulotukipetokset, nettipetokset ja muut vastaavat omaisuuteen kohdistuvat rikokset voisivat sopia
  - * faktat yleensä myönnetään
  - * toisaalta eivät liiaksi kuormita tuomioistuinta nytkään
  - * onko tarjottavissa jokin "merkittävä etu"
  - * rangaistustaso ei ole nytkään ankara, joten onko mitään sovittavaa
- muutoin väkivaltarikoksia vaikea nähdä järjestelmässä
  - * yleisestäävyys ja yleisen lainkuuliaisuuden ylläpito vaatii rikosistunnon
  - * huono viesti, jos vakavasta väkivallasta selviää rahalla?
  - * yleisen oikeustajun kannalta vaikeasti perusteltava "lievennys"
  - * ainakin törkeä väkivalta syytä sulkea järjestelmän ulkopuolelle
- toisaalta tekijän ja asianomistajan korvauksista sopimat pahoinpitelyt: voisiko syyttäjä myös sopia syytteestä?
  - * nyt syytteestä luopumismahdollisuudet liian tiukat (seuraamusluonteinen sja)
  - * tulisiko själlä olla vapaammat kädet luopua (eli käytännössä sopia)
  - * vakavimmissa teoissa ei taida olla rangaistuksissa alennusvaraa
  - * yleisestäävyyden kannalta vierasta, jos törkeästä tekemuodosta sovitaan perusmuotoinen
  - * hyväksykö yleinen mielipide tämän "lievennyksen"
  - * vaarana rangaistuskäytännön ennustettavuuden kärsiminen

- pitkät rikossarjat (kuten autojutut ja asuntomurrot)
  - * automurrot ja eräät varkaudet jo nyt harvoin kiistettyjä tekoja
  - * asuntomurroissa tyypillistä näytön riitautus ja kiistäminen
  - * mahdollistaako järjestelmän väärin käytön
  - * ensin täyskiisto; sitten tunnustetaan 50 asuntomurrosta 25
  - * miten lasketaan ja hyvitetään alennuksen määrä?
- huumausainerikokset
  - * juttutyypinä istuu plea bargainiin huonosti
  - * perusmuotoisissa huumausainerikoksissa tuskin on "merkittävän edun" tarjoamisen mahdollisuutta
  - * törkeissä huumejutuissa toisen päälle puhumisen vaara
  - * KKO:n praxis ei hyväksy toisten ilmiantamista (KKO 1998:162)
  - * täytyisi luvata tunnustuksesta varmasti seuraava lievempi rangaistus
  - * eikö asian selvittäminen toteutettavissa nykyisen rikoslain 6 luvun 3 §:n lievennyssäännösten kautta
- erilaiset lievemmat rikokset
  - * ei juurikaan sovi näihin juttutyyppeihin
  - * rangaistuksissa ei käytännössä neuvotteluvaraa
  - * iso osa ratkaistaan jo kirjallisessa menettelyssä
  - * iso osa ratkaistaan jo rangaistusmääräysmenettelyssä.

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mukaan käytännössä tapauksia, joissa syytteestä sopiminen olisi ollut jälkepäin arvioiden hyödyllinen tai toivottava menettelytapa, on vaikea löytää. Jonkin verran olisi resurssien säästöä tai käsittelyn nopeuttamista luonnollisesti laajemmissa talousrikosjutuissa tullut.

Pirkanmaan poliisilaitoksen lausunnon mukaan suoranaista käytännön kokemusta tapauksista, joissa syytteestä sopiminen olisi mahdollisesti ollut hyödyllinen tai toivottava menettelytapa, ei lausunnon allekirjoittajilla ole muistissa

Mitä syytekauppajärjestelmän käyttöönoton vaikutuksiin mahdollisten resurssisäästöjen osalta tulee, Pirkanmaan poliisilaitoksen arvio on, että järjestelmä edellyttää syyttäjien painoarvon ja panoksen huomattavaa lisäystä. Syyttäjistä tulisi nykyistäkin selkeämmin prosessin etenemisestä vastuussa oleva lenkki ketjussa. Heidän osuuttaan esitutkinnassa jouduttaisiin mahdollisesti myös lisäämään, mikä nykytilanteessa ei liene realistinen mahdollisuus ilman henkilöstölisäyksiä ja muita mahdollisia järjestelyjä.

Varsinais-Suomen poliisilaitos katsoo, että syytteestä sopiminen olisi sinänsä yksi vaihtoehto rajata esim. suurissa rikossarjoissa esitutkintaa siten, että vähäiset ja yhtenäisrangaistuksen pituuteen vaikuttamattomat osateot rajattaisiin prosessista pois syytteestä sopimismenettelyllä. Tosiasiallista hyötyä tällä järjestelmällä ei olisi, koska ko. teot voidaan jo tällä hetkellä rajata esitutkinnasta pois esitutkintalain 4 §:n mukaisesti tutkinnanjohtajan esityksestä ja syyttäjän päätöksellä.

Harkitsemisen arvoinen asia olisi syytteestä sopimisjärjestelmän käyttöönotto niissä rikosasioissa, jotka ovat olleet pitkään pimeinä, ja joihin ei käytännössä tutkinnallisin keinoin ole saatavissa näyttöä. Mikäli rikoksenteijä tunnustaisi tällaisen rikoksen, niin yleinen oikeudentajukin hyväksyy ajatuksen, ettei epäiltyä tarvitse tällöin rangaista an-

karimman mukaan. Toki tähänkin on jo nyt olemassa lainsäädännössä lieventämisperusteet (RL 6:6).

Jos syyteestä sopimisjärjestelmän käyttöönotto harkitaan tarkoituksenmukaiseksi, prosessiekonomisesti sen käyttö olisi syytä rajoittaa etupäässä rikosprosessin alkuvaiheisiin. Oikeudellisesti hankalissa rikoksissa ja suurissa rikossarjoissa valtaosa työstä tehdään esitutkintavaiheessa. Jos näiden esitutkinta joudutaan suorittamaan loppuun asti, niin syyteestä sopimisjärjestelmä ei tuo Varsinais-Suomen poliisilaitoksen mukaan suurta hyötyä prosessitalouteen.

Suomen Asianajajaliiton mukaan usein rikosjutun puolustaja kokee, että syyte olisi voitu myöntää oikeaksi, jos syyttäjällä olisi ollut valmis luopumaan jostain syytekohtasta tai kvalifiointiperusteista. Eli perusmuotoisena rikos olisi voitu myöntää, mutta kvalifioituna se kiistetään kokonaan, koska tuleva rangaistus olisi niin ankara, että on parempi yrittää välttää rangaistus kiistämällä kaikki rikollinen menettely.

Esim. kuittikauppa on mahdollista myöntää x euron vältettyjen verojen osalta, jos tietää, että rangaistus on siitä tietyn suuruinen. Saavutettava huomattava hyöty: koko menettely kevenee, nopeutuu ja halpenee. Vastaajien kuulemiseen sekä laskujen ja kuittien esittelyyn menee käräjäoikeuksissa kohtuuttomasti aikaa. Verotarkastajat voivat keskittyä verotarkastukseen eikä käräjillä todistamiseen.

Suomen Asianajajaliitto katsoo, että myönnetyn syyteen käsittely on huomattavasti nopeampaa ja laajoissa asioissa huomio voidaan keskittää riittäisiin ja kiistettyihin kohtiin. Muutoksenhaku myös vähenee jos syyttäjällä ei pyri maksimaalisiin rangaistuksiin.

Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n tiedossa ei ole käytännön tapauksia, joissa syyteestä sopiminen olisi ollut hyödyllinen tai toivottava menettelytapa. Tietyissä tilanteissa täysimittaista oikeudenkäyntiä kevyempi menettely lienee kuitenkin perusteltu. Järjestelmän kehittämisessä tulisi kuitenkin ottaa huomioon rikosprosessin keskeisten ominaisuuksien turvaaminen. yhtenä vaihtoehtona voisi harkita nykyisten rangaistuksen lieventämisperusteiden tehokkaampaa käytännön soveltamista ja järjestelmän kehittämistä tästä lähtökohdasta.

Professori Matti Tolvanen toteaa toimineensa aikaisemmin syyttäjänä ja silloin neuvotteleensa useassa tapauksessa epäillyn avustajan ja epäillyn kanssa siitä, mistä seikoista osapuolet ovat yhtä mieltä. Nämä kokemukset ovat lähinnä velallisen rikoksista. Epäilty saattoi esimerkiksi tunnustaa ottaneensa yhtiöstä tietyn määrän varoja, mutta kiisti varojen noston lahjanluontoisuuden. Oli myös tapauksia, joissa myönnettiin rahanostot ja niiden perusteettomuuskin, mutta kiistettiin varojen luovutuksen vaikutus yhtiön taloudelliseen asemaan.

Professori Tolvasella on kokemusta myös tosiseikkojen aktiivisesta selvittämisestä kavalluksissa. Kavaltaja itse tuntee asian parhaiten ja voi ratkaisevasti auttaa tutkintaa näyttämällä yksityiskohtaisesti tosineistosta relevantin aineiston.

Näissä tapauksissa tosiseikkojen tunnustaminen on edistänyt ratkaisevasti sekä esitutkintaa että oikeudenkäyntiä. Eräissä kavallustapauksissa tekijän aktiivisuus tutkinnassa

nopeutti tutkinnan valmistumista arviolta puolella - puolella ja pääkäsittelyäkin viikkokaupalla. Velallisen rikoksia koskevissa tapauksissa etenkin pääkäsittelyvaihe nopeutui päivillä tai jopa viikoilla. Näissä tapauksissa on tavallista, että poliisi on jo selvittänyt yhtiöstä nostetun varoja selvittämättömällä tavalla, mutta rahojen osoite on jäänyt selvittämättä. Jos jokaisen noston osalta joudutaan todistelemaan, mihin rahat ovat menneet, todistelusta tulee varsin vaikeasti hallittavaa. Nostoja voi olla satoja tai tuhansia.

Tunnustukselle on käytännössä annettu suuri merkitys myös vakavissa rikoksissa. Tämä on professori Tolvasen mukaan aivan oikea suunta. Epäilty itse (jos on syyntakeinen) tietää kyllä, mitä on tehnyt eikä tunnustusta ole yleensä mitään syytä epäillä. Esitutkinnassa näyttö kuitenkin joudutaan keräämään sillä olettamuksella, että epäilty voi oikeudessa kiistää teon. Siltä varalta täytyy olla esitettävissä tunnustuksesta riippumatonta näyttöä. Syyttäjällä ei toisin sanoen ole ”luottamuksensuojaa” tunnustuksen suhteen. Tämä saattaa johtaa tarpeettoman laajoihin selvityksiin näytöltään varsin selväpiirteisistäkin jutuissa.

Tosiseikkojen tunnustaminen esitutkinnassa ja sitä kautta riidattomien seikkojen erottaminen riitaisista säästää tällaisissa jutuissa aivan varmasti merkittävästi työtä ja jutun lopputulos tulee paremmin ennakoitavaksi. Nykyisessä järjestelmässä on se ongelma, ettei syyttäjä voi välttämättä luottaa tunnustukseen myös oikeudessa. Syyttäjällä on selvittämisvelvollisuus ja hän vastaa siitä, että juttu on riittävän laajasti selvitettävissä. Jos selvittäminen on jätetty vähemmälle epäillyn esitutkinnassa kertoman perusteella, syyttäjä joutuu vaikeaan asemaan syytetyn muuttaessa puolustuksensa strategiaa oikeudessa. Tällöin ainoaksi vaihtoehdoksi saattaa jäädä pääkäsittelyn peruuttaminen ja esitutkinnan täydennyttäminen.

4.3 Syytteestä sopimisen haitat

3. Mitkä olisivat arvionne mukaan järjestelmän suurimmat edut?

Sisäasiainministeriön mielestä syytteestä sopimisella voitaisiin saavuttaa eniten etua silloin, kun syytteestä sopiminen vaikuttaisi nimenomaan prosessin alussa esitutkintavaiheessa. Tällöin sillä mahdollisesti voitaisiin vaikuttaa prosessin kustannuksiin. Tämä edellyttäisi kuitenkin esitutkintalakiin tehtäviä muutoksia. Tällä hetkellä on kuitenkin jo olemassa järjestelyitä (esimerkiksi kirjallinen menettely, esitutkinnan rajoittaminen esitutkintalaissa mainituilla edellytyksillä), joilla prosessia voidaan erityisesti poliisin näkökulmasta nopeuttaa. Harkittaessa syytteestä sopimista koskevaa järjestelmää tulisi pohtia näiden menettelyiden suhdetta uuteen järjestelmään sekä pohtia, voidaanko prosessia nopeuttaa tehostamalla käytössä olevia menettelyitä. Huomioon tulisi ottaa myös sovittelun merkitys ja mahdollisuudet prosessieconomian saavuttamiseksi.

Järjestelmän etuina voitaneen pitää myös sitä, että jos esitutkintalakiin tehtäisiin tarvittavia muutoksia ja syytteestä voitaisiin näin ollen sopia jo esitutkintavaiheessa, saattaisi näytön hankkiminen helpottua, kun poliisin ei tarvitsisi tehdä esitutkintatoimenpiteitä laajassa mittakaavassa. Etua saattaisi syntyä myös siitä, että jos näytöksi riittäisi tunnus-

tus, todistelukustannuksista voitaisiin säästää ja asianomistajalle syntyisi mahdollinen vahingonkorvausperuste nykyistä aikaisemmin.

Eduskunnan oikeusasiamiehen käsitykseni mukaan järjestelmän suurimpana etuna voisi olla resurssiensäästö ja rikosprosessin jouduttaminen.

Valtioneuvoston oikeuskansleri toteaa, että järjestelmän keskeinen tavoiteltava etu kaiketi olisi sillä mahdollisesti saatava työmäärän väheneminen ja sitä kautta rikosprosessien mahdollinen nopeutuminen. Lisäksi on ajateltavissa, että tunnustetun asian tutkintavaiheessa saattaisi tarve rikosprosessuaalisten pakkokeinojen käyttämiseen vähenyä ja että järjestelmästä ilmeisesti aiheutuva keskimääräisen rangaistustason aleneminen vähentäisi vapausrangaistusten täytäntöönpanokustannuksia. Järjestelmästä saatavaa ”nettohyötyä” on kuitenkin erittäin vaikea arvioida.

Keskusrikospoliisin näkökulmasta plea bargain -järjestelmän suurimpana etuna voidaan pitää menettelyssä saatavan tunnustuksen merkitystä näyttönä rikoksen selvittämisessä. Vähintäänkin tunnustuksen avulla on mahdollista suunnata esitutkintaa oikeaan suuntaan.

Voimassaoleva rikoslaki mahdollistaa lievemmän rangaistuksen tilanteissa, joissa vastaaja edistää oman rikoksensa selvittämistä. Rikosprosessioikeus ei tunne ns. kruununtodistajamenettelyä, jossa vastaaja saa lievemmän rangaistuksen kertomalla muiden henkilöiden osuudesta rikokseen. Mahdollisuus käyttää kruununtodistajamenettelyä olisi merkityksellistä erityisesti laajojen ja vaikeiden rikosten selvittämisessä.

Nykyisin poliisin käyttämille tiedottajille voidaan maksaa palkkioita vihjeistä, joilla esitutkintaa voidaan kohdentaa oikeisiin henkilöihin. Tätä toimintaa käytetään erityisesti huumerikostutkinnassa, mutta se soveltuu myös muuhun vakavan ja järjestäytyneen rikollisuuden torjuntaan. Lievemmän rangaistuksen antaminen voisi tulla kyseeseen myös tilanteissa, joissa kyseinen tiedottaja on osa rikoksen tehnyttä ryhmää ja on valmis avustamaan esitutkinnassa oman osuutensa selvittämisessä sekä selvittämään muiden ryhmän jäsenten roolia rikoksen tekemisessä.

Plea bargain -järjestelmän etuna voidaan pitää myös mahdollista prosessiekonomiiaa. Arviomuiston liitteenä oleva, plea bargain -järjestelmää puoltava luettelo koostuu pääosin juuri järjestelmän taloudellisista ja prosessiekonomisista vaikutuksista.

Järjestelmä tarjoaa sitä suuremmat prosessiekonomiset edut, mitä aikaisemmassa vaiheessa esitutkintaa sitä voidaan käyttää. Tällöin voitaisiin päättää, ettei esitutkintaa suoriteta tai sitä rajoitetaan sovitun rikoksen osalta, ja asia jäisi epäilyllä tunnustuksen varaan. Mikäli järjestelmää hyödynnetään vasta tuomioistuimessa, sillä ei ole välitöntä vaikutusta esitutkinnan suorittamiseen. Varhaisella tunnustamisella esitutkinta nopeutuisi, mutta samalla aineellisen totuuden saavuttaminen voisi vaarantua.

Poliisihallitus katsoo, että suomalaiseseen oikeusjärjestykseen sopivalla plea bargain -järjestelmällä voitaisiin saavuttaa parhaimmillaan seuraavia etuja.

- Jutun käsittelyn nopeutuminen; kustannussäästöt, jos juttu tunnustettaisiin tarpeeksi aikaisessa vaiheessa ja tunnustukselle annettaisiin nykyistä merkittävämpi painoarvo.
- Esitutkintatoimenpiteiden vähentyminen, jos edellä esitetty painoarvon muutos toteutuisi. Tällöin esim. kaikkia rikosteknisen laboratorion tutkimuksia ei tarvitsisi teettää, vaan näytteet voisi taltioida (jos tunnustuksen voisi tehokkaasti peruuttaa) tai hävittää.
- Syyteharkintaan ja oikeudenkäyntiin menevä aineisto supistuisi; nopeammin käsiteltävissä.
- Pakkokeinojen käytön tarpeen väheneminen; vähemmän kanteluita, säilytyskustannuksia, aikaa vieviä päätöksiä.
- Vastaaajan näkökulmasta; hänelle tulisi lievempi tuomio. Oikeutetusti voidaan kyllä kysyä, onko tähän tarvetta meidän tuomioiden tasoa eurooppalaisittain tarkastellen.

Suunnitellussa järjestelmässä etuja haetaan ennen kaikkea kustannuksista ja pitkittyneiden prosessien lyhentämisestä. Tunnustus ei esitutkinnassa kuitenkaan riitä - ilman muutosta todistelusäännöksiin - ainoaksi näytöksi muuta kuin kaikkein vähäisimmissä rikoksissa. Tämä on järjestelmän yksi pahimmista ongelmakohdista poliisin näkökulmasta.

Tunnustuksella on kuitenkin merkitystä vaikeammissa rikosasioissa siinä, että se ohjaa esitutkintaa oikeaan suuntaan ja saattaa vähentää tarvetta avata uusia tutkintalinjoja. Resurssisäästöä voi tulla sitä kautta. Sen vuoksi erilaisia tunnustamiseen kannustavia muutosehdotuksia on järkevää tutkia tarkemmin.

Tullihallitus katsoo, että jos kustannustehokkuutta mitataan esitutkintaviranomaisille tulevien juttujen läpivirtauksen lukumäärillä, syytteestä sopiminen mahdollisimman varhaisessa vaiheessa lisäisi epäilemättä viranomaistoiminnan tehokkuutta ja toisi näin ollen juttumääriä tarkastellessa kustannussäästöjä. Tullihallitus katsoo kuitenkin, että lukumääräisiin tehokkuusmittareihin perustuvassa toimintojen ja käytänteiden tehostamisessa painotettaisiin lopputuloksen prosessuaalista oikeellisuutta aineellisen oikeellisuuden kustannuksella, joka puolestaan olisi omiaan heikentämään yleistä luottamusta rangaistusjärjestelmää kohtaan. Jos tehokkuuden tarkastelu laajennetaan koskemaan läpivirtaavien asioiden määrän lisäksi ratkaisujen laatua ja aineellista oikeellisuutta, arviomuistiossa esitetyt potentiaaliset tehokkuushyödyt voitaneen kyseenalaistaa. Rikoksesta epäillyn kannalta järjestelmän merkittävimpana etuna voitaneen pitää nykyiseen verrattuna lievempää rangaistusta ja prosessin nopeutumista.

Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä järjestelmän suurimmat edut olisivat

- Joutuisuus ja siitä johtuva oikeusvarmuus
- Taloudellisuus
- Oikeudenkäynnin ja koko rikosprosessin rasitusten vähentäminen
- Viranomaisten työn priorisoiminen säännösten mukaisesti suunnitelmallisesti ja kontrolloidussa muodossa eikä sattumanvaraisesti, kun priorisointi kuitenkin on välttämätöntä
- Riidattomien ja riidanalaisten seikkojen erottelemisen selventäminen rikosprosessissa siten kuin voimassa oleva teemalähtöinen rikosprosessi edellyttää

- Tunnustukselle kuuluvan arvon antaminen todistelussa ja rangaistuksen mittaamisessa
- Rangaistusjärjestelmän avoin tarkastelu yleensä ja yksittäisessä asiassa koko rikosprosessin ajan
- Avoimuuden lisääminen toimenpiteistä luopumisessa
- Toimenpiteistä luopumisen liittämisen seuraamusjärjestelmään nykyistä johdonmukaisemmin ja tarkoituksenmukaisemmin
- Rikosprosessin kehittäminen nykyaikaista rikollisuutta vastaavaksi
- Sopimismenettelyllä saattaisi olla myös se vaikutus, että se vähentäisi esitutkinnassa annettujen tunnustusten kiistämistä oikeudenkäynnissä, mikä on tyypillistä tiettyjen rikosten, esimerkiksi huumausainerikosten kohdalla.

Esitutinnan kohteen rajaaminen sillä perusteella, että rikoksesta epäilty myötävaikuttaa tutkittavaksi otettujen epäiltyjen rikosten selvittämistä, nopeuttaisi kysymyksessä olevan asiakokonaisuuden esitutkintaa. Samalla se nopeuttaisi kysymyksessä olevan asian syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä, kun käsiteltäväksi tulevien epäiltyjen rikosten määrä on vähentynyt ja asiat ovat riidattomia. Tästä olisi vaikutuksia muidenkin rikosasioiden käsittelyn joutuisuuteen. Järjestelmästä seuraisi merkittäviä etuja niissäkin tapauksissa, että sopimus tehtäisiin vasta haastehakemuksen tekemisen jälkeen, kun vastaaja voi todeta, mistä rikoksesta häntä syytetään ja mihin todisteisiin syyte perustuu. Tämä olisi vastaajan oikeusturvan kannalta avointa. Sopimuksen seurauksena säästettäisiin vielä tässäkin vaiheessa oikeudenkäyntipäiviä käräjäoikeudessa ja hovioikeudessa. Lisäksi säästettäisiin oikeudenkäyntiin valmistautumisaika. Laajoissa ja monimutkaisissa talousrikosasioissa oikeudenkäyntiin valmistautuminen voi viedä enemmän aikaa kuin oikeudenkäynti. Oikeudenkäyntiin valmistautuminen käsittää muun muassa asiaesittelyn valmistelemisen, kuultavien kuulustelun valmistelemisen, loppulausunnon valmistelemisen ja kirjelmien laatimisen hovioikeudelle.

Plea bargain -järjestelmän suurimpina etuina olisivat valtakunnansyyttäjänviraston mielestä kustannusten säästö ja resurssien vapautuminen muihin juttuihin sekä rikosprosessin nopeutuminen.

KKO:n työryhmän mukaan keskeisten oikeustositseikkojen riidattomuus nopeuttaa ratkaisevasti vaativan rikosasian käsittelyä. Vaativissa ja laajoissa asioissa, tyypillisimmin talousrikosasioissa, jo esitutkintavaihe vie paljon aikaa. Esimerkiksi taloudellisten järjestelyjen todellisen tarkoituksen ja sisällön selvittäminen edellyttää usein hyvin kattavaa todisteiden hankkimista. Menettelyn pääpiirteiden riidattomuus voi olennaisesti nopeuttaa esitutkintaa.

Vastaavasti tunnustetussa asiassa nopeutuvat myös syyteharkinta ja tuomioistuinkäsittely. Tuomioistuinvaiheessa ajan säästöä aiheutuu pääkäsittelyssä todistelun vastaanottamisen keventyessä. Samoin nopeutuu päätöksentekovaihe, jossa pitkään viipyvät kansliatuomiot ovat laajoissa asioissa tavallisia. Tunnustetussa asiassa myös muutoksenhauille jää vähemmän tarvetta.

Tunnustetun ja riidattoman asian käsittelyn nopeutuminen kertautuu parhaimmillaan rikosasian käsittelyketjun kaikissa vaiheissa. Järjestelmän tulisi olla sellainen, että tun-

nustuksen merkitys rangaistuksen mittaamisessa on muun ohella riippuvainen siitä, missä vaiheessa menettelyä tunnustus on annettu.

Asian käsittelyn nopeutumisesta aiheutuu KKO:n työryhmän mielestä voimavarojen säästöä viranomaisten ohella myös asianosaisille. Lisäksi vastaaja saa aikaisemmin varmuuden asian lopputuloksesta ja asianomistaja puolestaan ratkaisun mahdollisiin korvausvaatimuksiinsa.

Itä-Suomen hovioikeus katsoo, että järjestelmän edut liittyvät lähinnä resurssi- ja kustannussäästöihin ja oikeudenkäyntien nopeutumiseen. Järjestelmällä saattaa olla myös asianomistajan kannalta myönteisiä vaikutuksia, jos rikoksesta epäillyn tunnustamiseen liittyy myös korvausten suorittaminen asianomistajalle.

Kouvolan hovioikeuden mukaan syytteestä sopiminen vapauttaisi syyttäjien ja esitutkintaviranomaisten voimavaroja vaikeissa jutuissa rikosprosessin oikeudenkäyntivaiheen osalta. Toisaalta syytteestä sopiminen edellyttäisi sanotuilta viranomaisilta uudenlaista resurssien käyttöä rikosprosessin alkuvaiheessa, jotta syytteestä sopiminen olisi oikeudenmukaisella tavalla ylipäänsä mahdollista. Rikosprosessin alkuvaiheessa tarvittaisiin myös huomattavasti aikaisempaa suurempaa avustajien panosta, kun epäillyllä tulisi olla puolustaja tai avustaja jo syyteneuvotteluissa.

Tuomioistuimen kannalta syytteestä sopiminen johtaisi vaikeissa asioissa kevennettyyn ja vähemmän aikaa vievään prosessiin. Täysimittaisen tuomioistuinkäsittelyn sivuuttaminen tarkoittaisi kuitenkin ainakin jossain määrin aineellisen totuuden selvittämisestä luopumista ja olisi omiaan horjuttamaan oikeudenkäytön yhtenäisyyttä.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että järjestelmä vähentäisi juttujen viipymistä. Hovioikeus pitää lisäksi prosessiekonomiia järjestelmän etuna. Sillä säästettäisiin kustannuksia rikosprosessin esitutkinnassa, syyteharkinnassa ja oikeudenkäynnissä.

Vaasan hovioikeuden mukaa plea bargain -menettelyn suurimpana etuna on useissa yhteyksissä mainittu resurssien säästö. Tämä merkitsee sekä syyttäjien että tuomioistuimen työtaakan vähentämistä. Tuomioistuinten osalta tunnustaminen johtaisi yksinkertaisempaan ja vähemmän aikaa vievään prosessiin ja voisi tätä kautta myötävaikuttaa tehokkuuden lisääntymiseen. Joidenkin rikosten selvittäminen helpottuisi ja poliisin resursseja voitaisiin käyttää järkevämällä tavalla. Järjestelmä voisi siten lyhentää käsittelyaikoja sekä rikoksen esitutkintavaiheessa että sen tuomioistuinkäsittelyssä. Järjestelmän suurin etu olisi näin ollen prosessiekonominen.

Vaikka prosessiekonomiset syyt olisivat järjestelmän merkittävin etu, on kirjallisuudessa myös mainittu, että järjestelmällä voisi olla myös todistusoikeudellisia vaikutuksia, jotka voisivat tarjota nimenomaisesti vastauksia todisteluongelmiin talousrikosasioissa.

On otettava huomioon, että lupaus siitä, että tietyt epäilyt eivät johda syytteeseen, mikäli epäilty myötävaikuttaa tutkintaan, toimii luonnollisesti vahvana kannustimena tietojen antamiselle. Erityisesti silloin, kun on kyse vaikeasti selvitettävistä rikoksista, kuten esimerkiksi eräistä talousrikoksista, poliisin mahdollisuudet rikoksen selvittämiseen kasvavat merkittävästi, mikäli epäilty myötävaikuttaa rikoksensa selvittämiseen. Te-

hokkuus kasvaa siinä mielessä, että vapautuvia resursseja voidaan käyttää muiden rikosten selvittämiseen. Myöskään syyttäjiltä ja tuomioistuimilta ei vaadita niin paljon resursseja, kun teot on jo tunnustettu.

Espoon käräjäoikeus katsoo, että arviomuistiossa on ansiokkaasti koottu yhteen järjestelmiin liittyviä etuja ja haittoja. Kuten etuja koskevasta luettelosta on havaittavissa, edut liittyvät yksinomaan järjestelmän tuomiin säästöihin voimavaroissa. Järjestelmän etuna voidaan rikoksesta epäillyn kannalta pitää sitä, että epäilty saa ikävän asian käsiteltä mahdollisimman kivuttomasti ja nopeasti. Sinänsä voidaan kyseenalaistaa se, ovatko nämä sellaisia etuja, joiden tavoittelemiseksi on syytä tehdä niinkin perustavanlaatuisia muutoksia suomalaiseen järjestelmään, kun nyt ollaan harkitsemassa.

Helsingin käräjäoikeus viittaa arviomuistion liitteenä olevaan luetteloon (näkökohtia syytteestä sopimisen puolesta), joka on tietyin varauksin hyväksyttävissä. Periaatteellisesti tuntuu oudolta toteamus, että syytteestä sopiminen voi myönteisenä seikkana johdattaa siihen, että rikosvastuu toteutuu (ainakin osaksi), kun vastaaja tuomitaan jostain rikoksesta. Toteamus voidaan ymmärtää siten, että oikeudenkäynnin tavoitteena on rikosvastuun toteuttaminen siitä riippumatta, voidaanko syyllisyys pitävästi näyttää toteen sen sijaan, että oikeudenkäynnin tavoitteena tällä hetkellä on oikean ja totuudenmukaisen ratkaisun saavuttaminen. Niin ikään sen toteaminen myönteiseksi seikaksi, että vastaaja saisi "palkinnoksi" lievemmän tuomion tai sen, että joitain syytteitä ei nostettaisi, ei sovi voimassa olevaan rikosoikeudelliseen järjestelmäämme, jolle on vierasta rikosentekijän "palkitseminen".

Oulun käräjäoikeuden mielestä järjestelmän edut ovat perusteltavissa edellä kysymykseen nro 2 annetussa vastauksessa ilmenevillä resurssien säästöllä. Niin ikään talousrikosten varsin pitkät käsittelyajat, tutkinnan aloittamisesta tuomioistuinkäsittelyn lopettamiseen, puoltavat kevyempää menettelyä. Liian pitkä käsittelyaika on ihmisoikeusloukkaus, josta Suomi on saanut lukuisia tuomioita. Lisäksi voidaan todeta, että niin sanotuissa mammuttijutuissa ei voida puhua enää pääkäsittelyssä esitetyn todistelun välittömyydestä, koska todistelua esitetään mahdollisesti samastakin teemasta pitkän pitkä pääkäsittelyä.

Pirkanmaan käräjäoikeuden mukaan etuina olisivat resurssien säästö ja käsittelyjen nopeutuminen. Tällä hetkellä ei voi välttyä ajatukselta, että joitain juttuja vastaajien taholta kiistetään vain siksi, että toivotaan, että juttua ei jaksettaisi selvittää. Kun selvitystyöhön ryhdytään, on tuloksena syyksilukeva tuomio, minkä vastaajakin saattaa jo kiistäessään tietää. Syytteestä sopimisella voitaisiin tällaista "kepillä jäätä koittavasta" kiistämisestä välttyä.

Vantaan käräjäoikeuden mukaan suurimmat edut olisivat käsittelyaikojen lyhentyminen, tarpeettoman todistelun karsiutuminen, joidenkin tarpeettomien prosessien välttäminen ja ainakin tuomioistuinten kannalta resurssien säästö.

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mielestä järjestelmän suurimmat edut olisivat nimenomaan käsittelyaikojen lyheneminen ja resurssisäästöt.

Pirkanmaan poliisilaitos toteaa, että arviomuiston liitteessä esitetään joukko näkökoh-
tia, jotka puoltaisivat syytteestä sopimista. Näiden osalta ei ole esitetty mitään peruste-
luita. Seuraavassa esitetään muutamia näkökohtia.

- Yleisimmin järjestelmää puoltavina seikkoina on esitetty prosessiekonomiset syyt ja prosessin nopeutuminen. Jos teko tunnustetaan riittävän aikaisessa vaiheessa ja tunnustukselle annetaan nykyistä merkittävämpi painoarvo, jutun käsittely varsin todennäköisesti nopeutuisi, kun tunnustuksen tueksi hankittavan näytön määrä vähenisi ja kustannukset sen myötä mahdollisesti laskisivat. Esim. pitkiä aikoja vievät rikostekniset näytteet voisivat jäädä tutkimatta ainakin niiltä osin, kuin näytteen pi-laantumisen vaaraa ei olisi. Poliisilaitoksen tiedossa ei kuitenkaan ole mitään tutki-muksellista tietoa asiasta.
- Esitutkintatoimenpiteiden vähentyminen olisi läheisessä yhteydessä edellä lausut-tuun, joitakin tunnustuksen tueksi nykyisin tehtäviä tutkintatoimia esim. todistajan-kuulusteluita voitaisiin mahdollisesti jättää tekemättä.
- Syyteharkinta ja oikeudenkäyntiaineisto saattaisi supistua. Toisaalta tilalle tulisivat mahdollisesti runsaastikin aikaa vievät syytteestä sopimisneuvottelut, joiden järjes-tely vaatisi oman työpanoksensa. Itse neuvottelu ei poliisilaitoksen käsityksen mu-kaan myöskään voisi olla mikään ”läpihuutojuttu”.
- Oikeudenkäynnin keventyminen olisi varsin ilmeinen seuraus sopimismenettelystä, koska se mitä ilmeisimmin tultaisiin toteuttamaan yhden tuomarin kokoonpanossa. Toisaalta järjestelmässämme on jo käytössä kirjallinen menettely, jota käyttäen ju-tuista ratkaistaan jo kolmannes. Sen käyttöä voitaisiin laajentaa.
- Rikosprosessin nopeutuminen laajassa mielessä mahdollistuisi varmimmin, mikäli syyttäjien osuutta esitutkinnan vaiheessa kyettäisiin lisäämään. Poliisin taktinen ja tutkinnallinen osaaminen yhdessä syyttäjän oikeustieteellisen osaamisen ja näytön arvioinnin osalta olisi mahdollisesti omiaan lisäämään prosessin nopeutumista. Meillä syyttäjät eivät kuitenkaan ole tutkinnanjohtajia, kuin ns. poliisirikosjutuissa toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa. Miten tämä laajennettu yhteistyö olisi toteutetta-vissa, on ongelmallinen kysymys, koska syyttäjät on siellä tapahtuneen organisaa-tioudistuksen yhteydessä vedetty suuriin yksiköihin yleensä maakunnan keskus-paikkaan. Poliisitutkinta on kuitenkin ainakin perustutkinnan osalta vielä ja ilmei-sesti myös jatkossakin hajautettuna maakuntien eripuolilla oleville poliisiasemille. Monet suurehkoista poliisiasemista ovat juttumääriltään hyvinkin suuria.
- Millä tavoin plea bargain -järjestelmä mahdollistaa näytön saamista tai helpottaa sitä, jää hieman epäselväksi muutoin kuin itse tunnustuksen osalta. Näin ainakin niissä tapauksissa, joissa tunnustuksen tehnyt on haluton kertoman asiasta, mitään itse tunnustuksen yli menevää. Epäilyllähän ei ole tähän mitään velvollisuutta.
- Perusoikeuksiin puuttuvien vakavien pakkokeinojen käytön tarve saattaa vähentyä. Usein kuitenkin tilanne on se, että pakkokeinoja joudutaan käyttämään aluksi tut-kinnan turvaamiseksi ja mahdollinen tunnustus, jonka tulee perustua täyteen vapaa-ehtoisuuteen, annetaan vasta myöhemmin tutkinnan edettyä. Selvää lienee se, että tunnustuksen tekijä mielessään punnitsee poliisin näyttöä ja päättyy sen arvioituaan tunnustukseen.
- Rikosvastuu toteutuu ainakin osittain, pitää paikkansa, mutta on myös varsin on-gelmallinen kysymys. Onko oikein, että tunnustamalla jonkin teon, vapaudut ran-gaistuksesta jonkin toisen teon osalta. Kansalaiset tulevat tältä osin eriarvoiseen asemaan. Se, joka ei tunnusta, tulee tuomituksi kaikista teoista, joihin on saatu näyt-

tö. Kiistämistä ei voida katsoa rangaistuksen koventamisperusteeksi ja millään muillakaan tavoilla epäillyn vahingoksi. Epäillyllä ei ole myötävaikuttamisvelvollisuutta. Meillä syytteiden läpimenoprosentti on kansainvälisesti erittäin korkea. Selvästi korkeampi kuin esim. Englannissa, vaikka siellä onkin käytössä syytteestä sopimisjärjestelmä. Onko meillä todellista tarvetta kaupankäynnille?

- Vastaja saa ”palkinnoksi” lievemmän tuomion tai joitakin syytteitä ei nosteta, pitää paikkansa. Edellä olevassa kohdassa on jo esitetty kritiikkiä tätä näkökantaa kohtaan.
- Vastaja saa nopeasti tiedon lopputuloksesta. Pirkanmaan poliisilaitoksen mielestä tällä argumentilla ei ole juuri mainittavaa arvoa, koska ei tiedonsaanti nykyisessä järjestelmässä ole käsityksemme mukaan mikään ongelma.
- Todistelutarkoituksessa kuultavien ei välttämättä tarvitse osallistua prosessiin oikeudenkäynnissä kuultavina. Tämä vain sillä edellytyksellä, että tunnustukselle annetaan riittävän suuri painoarvo eikä ole mitään järkevää syytä epäillä sen todenperäisyyttä ja vapaaehtoisuutta.
- Asianomistajan parantuneet mahdollisuudet saada vahingonkorvausta edellyttävät käsityksemme mukaan, että asianomistajan tulee suostua menettelyyn. Asianomistajan asema on meillä huomattavan vahva. Asianomistajan suostumus saataneen käytännössä vain, mikäli hän on saanut haluamassa korvauksen tai ainakin riittävät vakuudet sen saamiseksi.

Varsinais-Suomen poliisilaitoksen mukaan eniten järjestelmän käyttöönotto voisi vaikuttaa alentavasti koko prosessin kustannuksiin.

Suomen Asianajajaliiton mielestä etuina olisivat säästöt resursseissa alkaen poliisissa, jatkuen syyttäjälaitoksessa ja tuomioistuimissa. Myös oikeusapuresurssit säästyvät, jos vältetään laaja ja pitkäkestoinen oikeudenkäynti. Oikeudenkäynti toteutuu kohtuullisessa ajassa. Asianomistaja saa korvaustuomion kohtuullisessa ajassa. Korvauksen määrä selviää ennen kuin sille on kertynyt suuret korot. Suurena etuna olisi edellä selostetun jälkeen se, että säästyneet resurssit voidaan kohdentaa niihin rikosasioihin, jotka todella tarvitsevat perinpohjaisen käsittelyn. Resurssien myötä käsittely näissä jutuissa myös nopeutuisi. Kun koko rikosketju nopeutuisi, saisi hovioikeus riittaiset asiat tuorempaan arvioitavakseen. Nykyisin hovioikeus joutuu ratkaisemaan asiat suullisen näytön osalta oleellisesti huonomman näytön perusteella. Hovioikeus saattaa näin ollen muuttaa myös oikeita käräjäoikeustuomioita vääriksi.

Yleisesti voi myös todeta, että rikosoikeudellinen järjestelmä on viimeisen vuosikymmen aikana merkittävästi ankaroitunut. Oikeusministeriössä on jatkuvasti valmisteltu uusia rangaistussäännöksiä, joissa säädetään uusia tekoja rangaistavaksi tai säädetään uusia törkeitä tekemuotoja. Julkisuudessa vaaditaan kovempia rangaistuksia mm. seksuaalirikoksiin syyllistyneille. Tällä kriminaalipolitiikan kiristymisellä on hintansa, joka näkyy esimerkiksi kasvavina juttumäärinä oikeuslaitoksessa ja tarpeena rakentaa uusia vankiloita ja saada niitä varten määrärahoja. Kun tällaisiakaan resursseja ei ilmeisesti ole saatavissa, olisi sinänsä perusteltua harkita mistä päästä rangaistusjärjestelmää voitaisiin keventää. Suomen Asianajajaliitto pitää sinänsä puollettavana ajatusta, että rangaistukset alenisivat rikoksensa tunnustaneiden osalta ja vankilapaikat vapautuisivat vastaavasti niille, jotka uusien säännösten myötä syyllistyvät esimerkiksi törkeään paritukseen, ihmiskauppaan, tulliselvitysrikoksiin, törkeän ryöstön tai henkirikoksen val-

misteluun, törkeisiin eläinsuojelurikoksiin, törkeisiin metsästysrikoksiin, rikoksella hankittujen varojen hallussapitoon, törkeään kiihottamiseen kansanryhmää kohtaan tai entistä ankarammin rangaistaviin seksuaalirikoksiin tai läheisväkivaltaan.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että kuten arviomuistion otsikkokin ilmaisee, merkittävien syy plea bargain -järjestelmän käyttöön oton pohtimiseen lienee resurssien ja ajan säästäminen. Myös asianosaisille, sekä asianomistajalle että syytetyille voi ajatella olevan eduksi, jos asia pystytään sopimaan ja osapuolten ei tarvitse käydä läpi pitkää oikeudenkäyntiä. Voinee myös ajatella, että resurssien säästämällä olemassa olevia resursseja pystyttäisiin kohdentamaan laajoihin ja vaikeisiin asioihin ja näin lyhentämään ja välttämään muuten ylipitkiksi muodostuvia oikeusprosesseja.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:n näkemyksen mukaan järjestelmän suurimpana etuna olisi mahdollisuus nopeampaan ja kustannustehokkaampaan rikosprosessiin. Näiden tavoitteiden toteuttaminen tosin edellyttäisi, että tunnustaminen ja sopiminen tapahtuisivat mahdollisimman aikaisessa vaiheessa.

Professori Matti Tolvasen mielestä järjestelmän tasolla suurin hyöty olisi kustannusten säästyminen. Säästyneet kustannukset olisivat käytettävissä johonkin muuhun eli vaikkapa entistä kattavampaan ja laadukkaampaan rikostutkintaan muissa asioissa. Edut saattaisivat koskea koko rikosoikeudellista järjestelmää. Sanktion välittömyys on osa koettua kiinnijäämisriskiä. Sanktion seuraaminen nykyistä nopeammin saattaisi lisätä järjestelmän ennalta estävää tehoa. Ainakin luottamus järjestelmän tehoon voisi lisääntyä ja sitä kautta vaikuttaa järjestelmän tasoa parantavasti.

Oikeudenkäynnin tasolla säästyisi kustannuksia ja prosessit nopeutuisivat. Sama koskee syyttäjien ja myös asianajajien toimintaa.

Esitutkinnassa aikainen tunnustaminen vähentäisi näytön hankkimisen tarvetta ja jouduttaisi prosessia muutoinkin. Säästyviä voimavaroja voisi suunnata muuhun rikostutkintaan, rikostorjuntaan ja valvontaan.

Syytteestä sopimisesta hyötyisi myös epäilty. Hyöty ilmenisi lähinnä rangaistuksen alenemisena. Hyödyt voisivat olla hyvin merkittäviä, jos tunnustuksesta seuraisi esimerkiksi ehdottoman vankeuden muuttuminen ehdolliseksi tai ehdottoman vankeuden tuntuva lyhentymisen. Epäillylle/syytetyille koituisi muutakin kautta suoranaista taloudellista säästöä. Vuosikautia kestävät prosessit eivät ole halpoja rikoksesta epäillylle ja hänen läheisillekään. Mitä nopeampi prosessi, sitä vähemmän epäillylle aiheutuu esimerkiksi työansion menetystä tai muuta siihen verrattavaa vahinkoa, toteaa professori Tolvanen.

4.4 Syytteestä sopimisen haitat

4. Mitkä olisivat arvionne mukaan järjestelmän suurimmat haitat ja miten niitä voitaisiin vähentää?

Sisäasiainministeriö toteaa, että esitutkinnassa tulee esitutkintalain 5 §:n mukaan selvittää rikos, sen teko-olosuhteet, sillä aiheutettu vahinko ja siitä saatu hyöty, ketkä ovat

asianosaiset ja muut syytteen päättämistä varten tarvittavat seikat. Edelleen samassa pykälässä säädetään, että esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että todistelu voidaan pääkäsitellyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa. Esitutkintalain 7 §:ssä puolestaan säädetään objektiviteettiperiaatteesta (esitutkinnassa on selvitettävä niin epäillyn puolesta kuin vastaankin vaikuttavat seikat) ja syyttömyysolettamasta. Jos syytteestä sovittaisiin jo esitutkinnan aikana, tulisi pohtia, miten sopiminen vaikuttaisi edellä mainituissa pykälissä mainittuihin periaatteisiin.

Järjestelmällä saatetaan vaarantaa osapuolten yhdenvertaisuutta. Asianomistajan asemaan saattaisi tulla muutoksia, jotka heikentävät hänen oikeuksiaan ja oikeusturvaansa. Perusteltua lienee, että syytteestä sopimisen menettely edellyttäisi asianomistajan suostumuksen.

Myös epäillyn oikeusturvaan on syytä kiinnittää huomiota, ja hänelle tulisi taata mahdollisuus muutoksenhakuun tehdyn sopimuksen osalta. Toisaalta on syytä arvioida, minkälaiseen taktikointiin syytteen sopimiseksi tehtävä kaupankäynti johtaa ja onko epäillyllä oikeus saada tieto siitä näytöstä, jota on kerätty ennen sopimuksen tekemistä. On arvioitava, miten sopimisesta käydyt neuvottelut vaikuttavat asian jatkokäsittelyyn, jos sitten sopimukseen ei päästäkään.

Sisäasiainministeriö haluaa myös nostaa esiin rikoksen tunnustamisen vaikutuksen poliisin lupahallinnon tarvitsemiin tietoihin sekä lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämiseen. Tunnustaminen ei saisi vaarantaa sitä, että poliisin lupahallinnolla ei olisi esimerkiksi poliisilain 35 §:n 2 momentin mukaista oikeutta saada luvanhakijan terveydentilaan, päihteiden käyttöön tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen liittyviä tietoja salassapitovelvollisuuden estämättä, jos on syytä epäillä, että luvanhaltija ei enää täytä luvan saannin edellytyksiä. Olisiko lupahallinnossa edelleen oikeus saada tietoja niistä rikoksista, joista on tehty järjestelmän mukainen tunnustus ja sopimus syyttäjän kanssa? Vastaavalla tavalla järjestelmällä ei saisi vaarantaa lasten kanssa työskentelevien rikostaustan selvittämisestä annetun lain (504/2002) mukaista tietojen saantia.

Sisäasiainministeriö haluaa painottaa rikoksista saatujen tuomioiden yleistä ennalta estävyyden vaikutusta. Jos käyttöön otetaan järjestelmä, jossa rikokset voisi sovittaa neuvottelemalla sopimuksen, sen sijaan, että siitä lankeaisi tuomioistuimessa määrättävä rangaistus, saattaisi se lisätä välinpitämätöntä suhtautumista rikosten tekemiseen.

Eduskunnan oikeusasiamies viittaa kysymykseen nro 1 antamaansa vastaukseen.

Valtioneuvoston oikeuskansleri toteaa, että rikosprosessissa oikeusturvavaatimukseen sisältyy keskeisimpänä periaatteena syyttömän suojaaminen. Rikoksesta epäillyn oikeusturvan kannalta tuntuu ongelmalliselta, että riski tunnustamalla saatavaa rangaistusta ankaramman rangaistuksen saamisesta saattaa käytännössä johtaa siihen, että hän joutuu luopumaan sekä oikeudestaan olla myötävaikuttamatta syyllisyytensä selvittämiseen että saada syyllisyyskysymyksensä aidosti tuomioistuimen tutkittavaksi. Lisäksi syytteestä sopiminen saattaa johtaa rikoksesta epäiltyjen yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallisiin tilanteisiin.

Riskinä rikosoikeudellisesta vastuusta sopimisesta saattaisi olla, että etenkin rikosasioiden asianomistajien, mutta mahdollisesti yleisemminkin, luottamus lainkäyttöön ja sen oikeudenmukaisuuteen heikkenisi. Koko rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuus voi joutua koetukselle, jos hyödyillä ja haitoilla pelaavat talousrikolliset saavat riskilaskelmointiinsa perustuvan tunnustamisen avulla normaalirangaistusta lievempiä tuomioita.

Asianomistajan syyteoikeuden olemassaololla ehkäistään asianomistajan kokemusta rikosoikeudellisen järjestelmän epäoikeudenmukaisuudesta tilanteessa, jossa virallisen syyttäjän syyteratkaisu tuntuu hänestä epäoikeudenmukaiselta. Arviomuistiossa on todettu, että asianomistajan toissijainen syyteoikeus sopii plea bargaining -järjestelmään huonosti ja että ulotettaessa menettely asioihin, joissa asianomistaja ei sen käyttämiseen suostu, edellyttäisi asianomistajan syyteoikeutta koskevan sääntelyn muuttamista. Ongelmallista tältä osin on, että asianomistajan toissijaisen syyteoikeuden merkitys olisi suuri juuri tilanteessa, jossa syyttäjä sopii vastaajan kanssa syytteen sisällöstä asianomistajan mielestä epätydyttävällä tavalla.

Jos syyttäjille jätetään järjestelmän käyttämiseen laaja harkintavalta, on haasteena varmistua siitä, että sitä käytetään johdonmukaisesti ja asianosaisten yhdenvertaisen kohtelun takaavalla tavalla. Jossakin määrin soveltamiskäytäntöä voitaisiin ilmeisesti pyrkiä yhtenäistämään syyttäjien koulutuksella, ohjauksella ja ylimmän syyttäjän suorittamalla ratkaisukäytännön valvonnalla. Jos järjestelmän käytöstä ei tehdä riittävän avointa ja dokumentoitua, on sen käyttämisen kontrolloitavuuden vaikeuden ohella riskinä, että se herättää epäilyksiä syyteratkaisujen taustalla olevista epäasiallisista vaikuttimista.

Jotta menettelystä saavutettaisiin mahdollisimman suuri prosessiekonominen hyöty, tulisi tunnustamisen tapahtua mahdollisimman varhaisessa rikosprosessin vaiheessa, mieluiten jo esitutkinnassa ja vieläpä sen alkuvaiheissa. Tästä seuraa kysymys, missä määrin tunnustamisen sisällöllisesti paikkansapitävyydestä voidaan ja tulee prosessissa varmistua. Mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä arveluttavammalta ratkaisun perustaminen yksinomaan vastaajan omaan tunnustukseen tuntuisi. Tällöin jouduttaisiin jo rikosprosessin määritelmää muuttamaan, kun siinä ei enää perinteiseen tapaan tutkitaisi kysymystä rikosoikeudellisesta vastuusta. Poissuljettua ei voine olla esimerkiksi, että epäilty syystä tai toisesta tunnustaa rikoksen, jota ei ole tehnyt (jopa jonkun muun henkilön tekemän teon). Toisaalta, jos syyksilukevaan tuomioon edellytettäisiin tunnustuksen ohella muutakin näyttöä, vähenisi menettelyn prosessia jouduttava vaikutus.

Keskusrikospoliisi toteaa, että plea bargain -järjestelmään liittyy monia kysymyksiä, jotka saattavat etenkin vielä tässä vaiheessa näyttäytyä järjestelmään liittyvinä haittoina. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan suurimpana periaatteellisena kysymyksenä on järjestelmän suhde suomalaisen oikeusjärjestyksen periaatteisiin ja suomalaiseen oikeuskulttuuriin. Edellä on esitetty keskeisimmät kysymykset, joita tulee arvioida ennen plea bargain -järjestelmälle tyypillisten piirteiden laajempaa käyttöönottoa.

Plea bargain -järjestelmän mahdollisia prosessiekonomisia etuja tulee arvioida huolellisesti. Voidaan perustellusti sanoa, että plea bargain -järjestelmä ainakin vaarantaa henkilöiden yhdenvertaisuuden. Lisäksi asianomistajan asemaan voi tulla heikennyksiä. Tästä syystä tulee olla riittävä varmuus siitä, että järjestelmän prosessiekonomiset edut

ovat suuremmat kuin sen haittavaikutukset. Koko asiakokonaisuuden osalta on arvioitava, onko olemassa prosessiekonominen välttämättömyys luoda plea bargain -järjestelmän kaltaisia menettelyjä.

Arvioitavaksi tulee myös se, millainen näyttöarvo aikaisemmin annettulla ja myöhemmin peruutetulla tunnustamisella on ja miten mahdollinen tunnustamisen peruuttaminen tulisi ottaa huomioon jo esitutkintavaiheessa.

Tieto syyttäjän näytöstä voi myös johtaa ainakin tietynlaiseen taktikointiin, kuten siviiliasioiden käsittelyssä parttien välillä. Tästä huolimatta epäillyn tulisi lähtökohtaisesti tietää, millä perusteella häntä epäillään rikoksesta ja mahdollisesti rangaistaan. Taktikointia voisi mahdollisesti jossain määrin ehkäistä Englannin ”sentencing guidelines” -mallin avulla: mitä aikaisemmin tunnustus annetaan, sitä suurempi on rangaistukseen tehtävä lievennys.

Poliisihallitus toteaa, että arviomuistion liite sisältää luettelon järjestelmän mahdollisista haitoista. Luettelo on varsin kattava ja siinä mainitut asiat on kaikki plea bargain -järjestelmää vastaan puhuvia ja Poliisihallituksen mukaan relevantteja.

Yleisellä tasolla voidaan arvioida kriittisesti oikeudenmukaisen rikosvastuun toteutumisen läpinäkyvyyttä sekä koko järjestelmän soveltuvuutta suomalaiseen oikeusjärjestelmään. Merkityksellisellä tavalla kevennetty rikosprosessi, jonka yhtenä osana olisi plea bargain -tyyppinen järjestelmä, menettäisi väistämättä nykyisen tasoisen julkisen kontrollin. Se olisi omiaan vähentämään luottamusta prosessia hoitaviin viranomaisiin ja ylipäätään oikeudenmukaiseen lainkäyttöön.

Yleinen yhteensopimattomuus oikeusjärjestelmämme kanssa näkyisi mm. ristiriitoina asianomistajan vahvan aseman kanssa, OK 17:2 §:stä ilmenevän vapaan todisteiden harkinnan periaatteen kanssa, legaliteetti- eli syytepakkoperiaatteen, yhdenvertaisuusperiaatteen, aineellisen totuuden vaatimuksen kanssa.

On syytä nostaa vielä esiin eräitä näkökohtia nimenomaan esitutkinnan kannalta. Esitutkinnassa järjestelmän käyttöönotto voisi aiheuttaa vaaran ”kaupan käyntiin” houkuttelemalla tunnustukseen lievempää tuomiota vastaan. Tähän suuntaan esitutkintaa ei kuitenkaan voida viedä, koska poliisilla ei ole toimivaltaa tarjota lievennystä mahdolliseen tuomioon. Sen vuoksi esitutkinnan alkuvaiheeseen tulisi kytkeä toimivaltainen viranomainen (syyttäjä) mukaan nykyistä kiinteämmin.

Asianomistajan aseman huomioiminen voi olla myös ongelmallista. Asianomistaja voisi sinällään pitää hyvänä sitä, että rikoksesta epäilty tunnustaa teon, mutta ei sitä, että hän pääsisi sitä kautta lievemmällä seuraamuksella.

Todisteiden hankkimisen tarve tunnustetussa jutussa riippuisi keskeisesti siitä, millainen painoarvo rikosasian toteen näyttämässä tunnustukselle plea bargain -järjestelmässä annettaisiin.

Tullihallitus toteaa, että arviomuistion liitteessä on lueteltu perusteluita plea bargain-järjestelmiä vastaan, eikä katso tarpeelliseksi toistaa lausunnossaan arviomuistiossa esitettyjä haittoja, mutta haluaa kuitenkin kiinnittää huomiota seuraaviin seikkoihin. Jotta arviomuistiossa ja edellä kohdassa 3 esitetyt prosessiekonomiaan liittyvät hyödyt saavutettaisiin täysimääräisesti, tunnustamisen olisi kevennettävä tuomioistuinkäsittelyn ja syyteharkinnan lisäksi myös rikoksen esitutkintaa. Tässä yhteydessä ongelmalliseksi nousee kuitenkin useita seikkoja. Ensinnäkin, esitutkinta on joka tapauksessa toimitettava tiettyyn pisteeseen, jotta viranomaisilla olisi riittävä käsitys siitä rikoksesta, johon epäilty on syyllistynyt taikka siitä tai rikoskokonaisuudesta, jossa epäilty on osallisena. Ennen näiden seikkojen selvittämistä esitutkintaviranomaisella ei voi olla varmuutta onko asiassa ylipäänsä mitään mistä olisi mahdollista sopia.

Toiseksi, mikäli esitutkintaa kevennetään prosessiekonomisista syistä merkittävästi, lisääntyy riski siitä, että usein esitutkinnan aikana saatavat tiedot epäillyn muista kuin tutkittavana olevasta rikoksesta jäävät pimentoon. Ei voitane pitää tarkoituksenmukaisena saati hyväksyttävänä, että vähäisen rikoksen tunnustamisen seurauksena tutkinta päätetään ja tieto mahdollisista epäillyn tai rikoskumppanin samaan kokonaisuuteen liittyvistä tai muista, nykymuotoisessa esitutkinnassa todennäköisesti esiin nousevista rikoksista jäisi prosessiekonomisten syiden ylikorostumisen takia saamatta.

Kolmanneksi, esitutkintaviranomaisten pitäisi edellä mainittujen seikkojen lisäksi selvittää epäillyn motiivit syytteestä sopimiseen. Onko sopimishalukkuuden taustalla puhtaasti halu tunnustaa oma rikos ja siten lieventää tulevaa rangaistusta, vai (viitaten edelliseen kohtaan) ovatko vaikuttimet hylättäviä. Näin voisi olla esimerkiksi tilanteessa, jossa epäilty pyrkii suojelemaan rikokseen syyllistynyttä tunnustamalla toisen tekemän rikoksen tai estämään laajemman rikoskokonaisuuden selvittämisen ja rikoskumppaneidensa kiinnijäämisen.

Ei voida myöskään pitää poissuljettuna, että syytteestä sopimisen mahdollisuus johtaisi kehitykseen, jossa rikoskokonaisuudet (erityisesti monimutkaisissa talousrikoksissa) suunniteltaisiin syytteestä sopimisen mahdollisuutta silmällä pitäen ja joissa järjestelmää pyrittäisiin käyttämään hyväksi, mikäli jokin osa tekokokonaisuudesta olisi paljastumassa. Lisäksi syytteestä sopivan viranomaisen toimien valvontaan tulisi paitsi varata resursseja, luoda myös asianmukaiset ja yhtenäiset menettelytavat. Olisi myös varmistettava, että tuomioistuimet olisivat riittävästi selvillä tapauksen yksityiskohdista voidakseen arvioida esitettyä sopimusta sekä kontrolloida lainkäytön yhtenäisyyttä ja ylläpitää sen ennustettavuutta. Syytteestä sopimisesta aiheutuvat kustannussäästöt saattaisivat näin ollen jäädä arvioitua vähäisemmiksi.

Tullihallitus katsoo, että mahdollisuus lievempään rangaistukseen olisi omiaan heikentämään rangaistuksen luomaa pelotevaikutusta. Tunnustamisen kautta tarjoutuva mahdollisuus lievempään rangaistukseen alentaisi rangaistuksen odotusarvoa. Mikäli lähtökohtaisolettamana pidetään rationaalista rikosentekijää, tällä seikalla saattaa olla merkitystä rikoksen kannattavuutta arvioitaessa. Toisaalta on kuitenkin syytä huomata, että mikäli esitutkintaviranomaisten resursseja voitaisiin järjestelmän avulla kohdistaa yksinkertaisten ja selvien massarikosten sijasta vakavien rikosten tutkintaan ja selvittämiseen, kiinnijäämistodennäköisyys saattaisi tämän tyyppisissä tapauksissa lisääntyä. Tällä puolestaan voisi olla pelotetta tehostava vaikutus.

Erityisesti huomattavaan taloudelliseen hyötymiseen tähtäävissä suunnitelmallisissa ja monimutkaisissa talousrikoksissa rangaistukset ovat perinteisiin omaisuusrikoksiin verrattuna usein melko lieviä, jos rangaistuksen ankaruutta verrataan rikoksella tavoiteltuun hyötyyn. Tullihallitus katsoo, että rangaistusasteikon säännönmukainen lieventäminen epäillyn tunnustamisen kautta lisäisi tätä epäsuhtaa. Rangaistusten suhteellisuuden kannalta saattaisi muodostua ongelmalliseksi, mikäli rikoksen moitittavuuden merkitys rangaistuksen mittaamisessa vähentyisi. Näin olisi erityisesti törkeiden rikosten kohdalla, joissa esitutkinta ja syyteharkinta eittämättä vaativat huomattavia panostuksia, mutta joissa intressi aineellisesti totuudenmukaiseen ja oikeaan lopputulokseen on suurin.

Edellä mainittujen seikkojen lisäksi yhtenä järjestelmään liittyvänä ristiriitana suhteessa Suomen oikeusjärjestelmään Tullihallitus pitää sitä, että järjestelmässä epäillyn passiivisuus omaa syyllisyyttä koskevan näytön hankinnassa koituisi käytännössä epäillyn vahingoksi.

Yleisellä tasolla Tullihallitus katsoo, että syytteestä sopiminen soveltuu huonosti suomalaiseseen tekorikosoikeudelliseen perinteeseen, jossa lähtökohtana rangaistuksen mittaamisessa on teko, ja jossa tekoon liittymättömille seikoille voidaan teon moitittavuutta arvioitaessa antaa vain rajallista merkitystä.

Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo, että järjestelmän toimivuuden kannalta herättää epäilyjä, onko Suomen rangaistusjärjestelmä niin lievä, ettei rikoksesta epäillyillä ole kiinnostusta tunnustamiseen rangaistuksen lievenemisen johdosta. Tätä haittaa voisi olla omiaan vähentämään, jos järjestelmä olisi sellainen, että syyttäjä voisi jo tunnustamisneuvottelujen yhteydessä ilmoittaa maksimirangaistuksen, jota hän vaatii.

Lievän rangaistusjärjestelmän lieveneminen entisestään olisi haitallista rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden ja ennakoestävyyden kannalta. Tätä haittaa voitaisiin vähentää muuttamalla rangaistuskäytäntöä yleisesti hieman ankarammaksi. Mikäli syytteestä sopimisjärjestelmään sisältyvä rangaistuksen lieventäminen tunnustuksen johdosta koskisi vain tiettyjä rikoksia, siitä olisi haittaa rangaistusjärjestelmän johdonmukaisuudelle. Lieventäminen voisi koskea kaikkia rikoksia edellä esitetyin tavoin.

Tunnustuksen saaminen voi yksittäisessä tapauksissa edellyttää sitä, että syyttäjä kykenee luotettavasti arvioimaan tuomittavan rangaistuksen tunnustusneuvotteluissa. Tämä edellyttäisi syyttäjältä riittävää asiantuntemusta ja sitä, että rangaistustaso ylipäättään olisi arvioitavissa rangaistuskäytännön perusteella. Rangaistustason määrittelemine harvinaisissa ja monimutkaisissa talousrikosasioissa voi olla vaikeaa. Toisaalta millimetritarkkuutta ei ole syytä tavoitellakaan, eikä nykyinen rangaistusjärjestelmämmekään pyri siihen. Yhteistä vankeusrangaistusta määrättäessä yhteinen rangaistus muodostuu lievemmäksi, kuin jos jokaisesta rikoksesta tuomittaisiin erillinen rangaistus. Tällä on merkitystä myös konkurrenssiperusteisen esitutkinnan rajoittamisen lisäämistä harkittaessa. Vankeusrangaistuksista todellisuudessa suoritettava rangaistuksen määrä poikkeaa merkittävästi tuomituista rangaistuksista, ja myös tavat, joilla vankeusrangaistukset suoritetaan, ovat hyvin erilaisia. Lisäksi rikosasioiden viivästymisen haittoja pyritään nykyään vähentämään poikkeamalla tavanomaisesta rangaistuksen mittaamisesta. Oikeudenkäynnin viivästymisen voidaan rikoslain 6 luvun 7 ja 12 §:n mukaisesti hyvittää vastaajalle asian lopputuloksessa, jos syyte hyväksytään.

Järjestelmän tehokkuustavoitteiden kannalta on myös epäselvää, tulisiko esitetty järjestelmä epäiltyjen rikosten tunnustamista laajoissa ja monimutkaisissa asioissa. Kuinka paljon on sellaisia vastaajien syyksi luettuja rikoksia, jotka vastaajat ovat kiistäneet nykyjärjestelmässä, mutta jotka vastaajat tunnustaisivat kuvatussa järjestelmässä. Mikä merkitys tällä olisi rikosasioiden kokonaiskäsittelyaikaan. Mikä merkitys tällä olisi viranomaisten voimavaratarpeisiin. Suuri osa tunnustetuista kirjalliseen menettelyyn soveltuvista rikosasioista käsitellään kirjallisessa menettelyssä. Kirjalliseen menettelyyn soveltumattomissa vakavammissa rikosasioissa tunnustusta tuskin saadaan niissä tapauksissa, joissa epäilty henkilö pitää itseään syyttömänä tai uskoo, että syyte hylätään. Tunnustusta ei kuulukaan tavoitella niissä tapauksissa, joissa vastaaja pitää itseään syyttömänä. Monimutkaisissa rikoksissa, joissa tunnusmerkistön täytyminen on tulkinnanvaraista, virallisperiaate edellyttää asian riittävää selvittämistä viranomaisten taholta.

Usean vastaajan rikoksissa pääkäsittelyn supistamisen hyöty jää vajaaksi, jos yksikin epäillyistä kiistää syyllistyneensä kysymyksessä olevaan rikokseen. Usean vastaajan rikosasioissa voidaan herättää kysymys vastaajien yhdenvertaisuudesta ja tasapuolisesta kohtelusta, kun rikoksensa tunnustanut vastaaja tuomitaan lievempään rangaistukseen kuin samaan rikokseen yhtä moitittavasti syyllistynyt toinen vastaaja, joka on laillisiin oikeuksiinsa nojautuen kiistänyt rikoksen. Tunnustamiselle voidaan antaa rangaistusta lieventävä merkitys rangaistuksen mittaamisessa.

Valtakunnansyyttäjävirston mukaan haittana on julkisuuden vähentyminen sekä esitutkinta-asiakirjojen että pääkäsittelyn osalta tunnustetuissa asioissa. Julkisuus ei kuitenkaan vähentynyt olennaisilta osin. Julkisuuden vähentyminen myös niissä asioissa, jotka ratkaistaan esitutkinnan rajoittamis päätöksellä. Tämä ei muuta nykytilaa.

Kuvatussa järjestelmässä ei pitäisi syntyä sellaisia tilanteita, että tuomioistuimien ei hyväksyisi tunnustamista. Mikäli jostakin poikkeuksellisesta syystä näin kävisi, rikosasian selvittämistä ja oikeudenkäyntiä tulisi jatkaa normaalissa menettelyssä ikään kuin tunnustusta ei olisi koskaan tehty. Mahdollisesti esitutkintaa olisi täydennettävä. Mahdollisesti tuomioistuimen kokoonpano olisi muutettava. Syyttömyysolettama olisi pulmallinen. Rikoksesta epäillyn antama tunnustus olisi asetettava todisteiden hyödyntämiskielon alaisuuteen.

KKO:n työryhmä toteaa, että syytteestä sopimiseen on meillä perinteisesti katsottu liittyvän merkittäviä vastaajien yhdenvertaisuuteen ja oikeusturvaan liittyviä ongelmia. Nämä koskevat valtaosin menettelyä, jossa sopimus syytteestä ja rangaistuksesta olisi tuomioistuinta sitova, eivätkä sääntelyä, jolla rikoksen tunnustamiselle annettaisiin rangaistuksen määräämisessä nykyistä olennaisesti suurempi merkitys.

Jos tunnustamisesta saatava hyöty on merkittävä, voi riski tosiasioita vastaamattomasta tunnustuksesta kasvaa. Mikäli tunnustuksen hyväksyttävyyden ja sen vaikutus rangaistukseen tulisivat edelleen tuomioistuimen tutkittavaksi, tämä vaara on vähäinen.

Huomattavat tunnustukseen perustuvat lievennykset rangaistuksen mittaamisessa voivat olla ongelmallisia myös vastaajien yhdenvertaisen kohtelun kannalta. Tämän argumentin painoarvoa tosin alentaa se, että nykyään myös oikeudenkäynnin viivästyminen voi johtaa erilaiseen mittaamiseen samanlaisesta teosta eri vastaajien kesken.

Merkittävä ongelma sisältyy siihen, että resurssisäästöt olisivat suurimmat tunnustamisen tapahtuessa vaativissakin asioissa mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Tällöin epäilyllä halukkuus tunnustukseen saattaa olennaisesti riippua siitä, kuinka varman tiedon hän voi saada tunnustuksen vaikutuksesta rangaistukseen. Esitutkintaviranomainen ei kuitenkaan voi antaa sitoumuksia tunnustuksen merkityksestä ja mitä sitovampi vaikutus syyttäjän kannanotolle annettaisiin, sitä vähäisemmäksi jäisi tosiasiasiasiassa tuomioistuimen suorittaman kontrollin merkitys. Jos tuomioistuimella olisi oikeus ainoastaan hyväksyä tai hylätä syyttäjän esitys (sopimus), edellyttäisi myös hylkäyksen jälkeen jatkuva prosessi erityissääntelyä. Järjestelmässä, jossa tuomioistuin voisi poiketa syyttäjän esityksestä, voisi oikeuskäytännön vakiintuminen aikanaan edistää sanottua tunnustuksen merkityksen ennakoitavuutta.

Jatkovalmistelussa tulisi selvittää keinoja, joilla vastaajan tiedontarve ja aito tuomioistuinkontrolli voitaisiin tasapainoisesti yhdistää.

Itä-Suomen hovioikeus viittaa kaikkiin arviomuistion liitteen syytteestä sopimista vastaan puhuviin näkökohtiin, joista merkittävin on yleinen yhteensopimattomuus oikeusjärjestelmän kanssa. Hovioikeus toteaa, että syytteestä sopimiseen liittyy kaupankäynnin piirteitä, jotka ovat rikosoikeusjärjestelmän ja rikosasian vastaajan oikeusturvan kannalta epäilyttäviä.

Ehdotetun järjestelmän piiriin soveltuvien rikosten määrittely on vaikeaa. Järjestelmän rajaaminen vain joihinkin rikoksiin johtaisi myös siihen, että rikoksenteelijät olisivat keskenään eriarvoisessa asemassa, jos tunnustamisen vaikutus ei olisi kaikissa rikoksissa samanlainen.

Järjestelmä voi mahdollistaa painostamisen ja lahjonnan ja johtaa väärän tunnustamisen antamiseen. Järjestelmän soveltaminen saattaa johtaa myös rangaistuksen preventiivisen vaikutuksen heikkenemiseen, jos rikoksenteijä kiinnijäätyään voi tunnustamalla saada lievemmän rangaistuksen. Haittoja voidaan vähentää selvittämällä asia tunnustamisesta huolimatta perusteellisesti ja huolehtimalla siitä, että epäilyllä on esitutkinnan alusta alkaen saatavilla pätevää lainopillista apua. On myös huolehdittava siitä, ettei asianomistajan asema erityisesti väkivalta- ja seksuaalirikoksissa heikkene.

Kouvolan hovioikeus katsoo, että syytteestä sopimisen mahdollisuus heikentäisi vastaajan oikeusturvaa merkittävästi. Pahimmillaan järjestelmä voisi johtaa ankaramman rangaistuksen pelossa tehtyihin perusteettomiin tunnustamisiin. Mikäli tunnustaminen ja syytteestä sopiminen johtaisi määrämuotoisesti lievempään rangaistukseen, aiheutuisi rikoksen tehneelle vastaajalle tosiasiasiasiassa myös käänteisesti ankarampi rangaistus silloin, kun hän haluaa saattaa asiansa täysimittaisen rikosprosessin kohteeksi aineellisen totuuden selvittämiseksi.

Plea bargain -menettely on myös yhteensopimaton suomalaisen asianajokulttuurin kanssa. Asianajajilla on Suomessa negatiivinen totuusvelvollisuus. Mikäli vastaaja myöntää teon avustajalleen, on avustaja sidottu tähän ja hänen on pyrittävä neuvottelemaan syyttäjän kanssa sopimus tunnustamisen perusteella. Vastaajan intressissä voi kuitenkin olla kiistää teko oikeudenkäynnissä, mikäli tarpeeksi hyvään sopimukseen ei syyteneuvotteiluissa päästä. Tämä johtaisi käytännössä avustajan vaihtamiseen, mikä ei ole kustannus-

tehokasta. Toisaalta mikäli vastaaja ei halua myöntää tekoa avustajalleen, ei avustaja voi käydä neuvotteluja syytteestä sopimisesta, vaan avustajan toimien tulee perustua yksinomaan syytteen kiistämiseen.

Ennen tuomioistuinvaihetta tapahtuva syytteestä sopiminen heikentäisi myös oikeuskäytännön ja seuraamusharkinnan yhtenäisyyttä, kun samoista rikoksista voisi seurata eri rangaistukset. Vastaajan kannalta seuraamuksen ankaruuteen voisi myös tosiasiaassa vaikuttaa ennen kaikkea hänen avustajansa neuvottelutaidot.

Resurssitehokas plea bargain -järjestelmä merkitsisi asianomistajan perinteisesti vahvan aseman tuntuvaa heikkenemistä. Mikäli syyttäjät ja vastaaja voisivat sopia keskenään tunnustamisesta ja siitä seuraavasta lievemmästä rangaistuksesta, jäisi asianomistaja helposti sivullisasemaan.

Asianomistajan oikeusturva edellyttääkin, että syytteestä sopimisen ehtona olisi asianomistajan suostumus menettelyyn. Tällöinkin asianomistajalle olisi turvattava mahdollisuus käyttää avustajaa ennen päätöstä menettelyyn suostumisesta.

Plea bargain -menettelyn rajaaminen vain sellaisiin rikoksiin, joilla ei ole asianomistajaa tai tilanteisiin, joissa asianomistaja suostuu menettelyyn, vähentäisi kuitenkin merkittävästi järjestelmällä saavutettavaa hyötyä.

Syytteestä sopimismenettely vaarantaa rikosoikeusjärjestelmän uskottavuuden, mikäli rikosten seuraamukset pääsääntöisesti sovitaan eivätkä seuraamukset vastaa tekojen rangaistusarvoa tai tuomioistuimessa esitettävät syytteet todellisia tekoja. Menettelyn myötä myös syyttömyysolettama saattaa vaarantua, mikäli esitutkinnan tavoitteena ei ole pelkästään aineellisen totuuden selvittäminen..

Rovaniemen hovioikeuden mielestä järjestelmän johdosta luottamus oikeuslaitokseen voisi kärsiä. Yleinen näkemys voisi olla, että rahalla olisi mahdollista ostaa lievempi tuomio. Tunnustaminen varhaisessa vaiheessa merkitsisi sitä, että esimerkiksi suurissa talousrikoksissa ja huumausainerikoksissa olisi kannattavaa tunnustaa esitutkinnan alkuvaiheessa lievempiä tekemuotoja ennen vakavampien paljastumista. Plea bargain -periaatteen mukaan tuomioon tuleva alennus on lisäksi sitä suurempi, mitä aiemmin tunnustus annetaan. Järjestelmä olisi toimivin silloin, kun esitutkinta olisi täysimittainen. Tunnustaminen ja sopiminen lyhentäisivät kuitenkin oikeuskäsittelyä, jolloin rangaistusta olisi mahdollista alentaa. Kaikkein ongelmallisinta koko järjestelmän kannalta olisi kuitenkin se, miten menettelyn läpinäkyvyys varmistettaisiin.

Vaasan hovioikeus lausuu kysymyksen johdosta seuraavaa: Vastaajan oikeusturva. Merkittävin epäkohta plea bargain -järjestelmässä liittyy vastaajan oikeusturvaan. Plea bargain -menettely lupaa epäillylle lievempää käsittelyä ja voisi merkitä uhkaa kovemmasta käsittelystä, mikäli tarjousta ei oteta vastaan. Vaarana onkin, että epäilty tunnustaa teon, jota hän ei ole tehnyt, koska tunnustaminen saattaisi kannattaa kiistämisen ja sitä seuraavan täysimittaisen oikeudenkäynnin sijasta. Myös epäillyn vaikenemisoikeus on huomioitava siinä mielessä, että tätä oikeutta käyttävää ei tulisi rangaista ankarammin kuin teon tunnustanutta henkilöä. Lisäksi on huomioitava, että epäiltyä puolustava asianajaja saattaa yliarvioida päämiestään vastaan puhuvan näytön painoarvon ja suos-

tutella päämiehensä tunnustamaan rikoksen, vaikka näyttö ei täysimittaisessa oikeudenkäynnissä riittäisikään tuomioon. Epäiltyä ei tulisi asettaa eriarvoiseen asemaan riippuen hänen tai hänen avustajansa neuvottelutaidoista. Lähtökohtana on luonnollisesti syytöksen suojaamisen periaate eli se, ettei syytöntä saa tuomita. Tämä merkitsee, että tunnustamisen eli epäillyn antamien tietojen oikeellisuuden kontrolloimiseen on panostettava. Tunnustamisen aitoa psykologista vapaaehtoisuutta ja syyllisyyden sopimuksenvaivaisuutta on pohdittava. Herääkin kysymys siitä, miten tällaisen tunnustamisen oikeellisuus kontrolloidaan. Mikäli itse kontrolloimiseen panostetaan ja varataan resursseja, koko järjestelmän edut saattavat hävitä.

Rikosoikeusjärjestelmän uskottavuus. Plea bargain -järjestelmällä on myös vaikutusta koko rikosoikeusjärjestelmän uskottavuudelle, mikä saattaa heikentää rikosoikeuden ennaltaehkäisevää vaikutusta pitkällä aikavälillä. Mikäli rikosten seuraamukset pääsääntöisesti sovitaan eivätkä seuraamukset vastaa tekojen rangaistusarvoa tai tuomioistuimissa esitettävät syytteet aineellista totuutta, kansalaisten luottamus rikosoikeusjärjestelmän toimivuuteen ja uskottavuuteen murenee ja rikosoikeusjärjestelmän preventiivinen vaikutus vähenee.

Asianomistajan asema. Asianomistajan vahvalla asemalla suomalaisessa rikosprosessissa on erittäin pitkät perinteet. Asianomistajan syyteoikeus edesauttaa hyvityksen saavuttamista ja ehkäisee syyttäjän virheellisiä syyttämättäjäntämispäätöksiä. Asianomistajan asemaa on edelleen vahvistettu muun muassa säännöksillä tälle määrättävissä olevasta oikeudenkäyntiavustajasta ja tukihenkilöstä.

Eräs epäkohta plea bargain -järjestelmässä on juuri asianomistajan heikko asema. Jos syyttäjä ja epäilty sopivat syytteen sisällöstä tai rangaistuksen määrästä, on tällä väistämättä merkitystä asianomistajan asemaan. Vaarana on, että asianomistaja jää rikosprosessissa sivullisen asemaan, mikäli syyttäjä ja epäilty sopivat esimerkiksi syytteen rajauksesta asianomistajan intressejä loukkaavalla tavalla. Onkin erittäin tärkeää, että asianomistajalla eli rikoksen uhrilla olisi mahdollisuus saada tieto plea bargain -neuvotteluista.

Tämän epäkohdan välttäminen voitaisiin saavuttaa rajaamalla järjestelmän piiriin vain sellaiset rikokset, joissa ei ole asianomistajaa, tai rikokset, joissa asianomistaja on antanut suostumuksensa menettelyyn. Toisaalta sanotunkaltaisen menettelyn käyttöönottoa voidaan kyseenalaistaa yhdenvertaisuusperiaatteen kannalta. Ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä ja tämä yhdenvertaisuus häviää, mikäli epäillyn mahdollisuudet syytteestä sopimiseen ratkaisee rikollisuuden laji eikä se, kuinka vakavasta teosta on kyse.

Yleinen yhteensopimattomuus. Epäkohtana voidaan lisäksi ottaa esille edellä mainittu järjestelmän yleinen yhteensopimattomuus oikeusjärjestelmämme kanssa. Plea bargain -järjestelmä on kehitetty ja otettu käyttöön meille vieraassa oikeusjärjestelmässä. Jokaisen oikeusturva on taattu suomalaisessa tuomioistuimessa ja ihmiset ovat yhdenvertaisia lain edessä. Oikeusjärjestelmämme ei salli sitä, että epäillyllä itsellään olisi mahdollisuus syytteensä dispointtiin. Sanotunkaltainen järjestelmä olisi vastoin virallisperiaatetta.

Akkusatorinen oikeusprosessi syyttävine, puolustavine ja tuomitsevine osapuolinen voi järkkyyä, mikäli syyttäviviranomainen saa antaa tuomioistuimen ulkopuolella rangaistuksen lievennyksiä epäillyn tunnustamista vastaan, katsoo Vaasan hovioikeus.

Espoon kärjäoikeuden mielestä arviomuistiossa on hyvin koottu luettelo järjestelmän haitoista. Luettelosta on havaittavissa, että suurin osa haitoista kohdistuu joko vastaajan tai asianomistajan oikeusturvaan ja toisaalta myös koko oikeusjärjestelmäämme. Espoon kärjäoikeuden näkemyksen mukaan haitat ovat määrältään ja erityisesti laadultaan sellaisia, että suhteessa syytteestä sopimisella saavutettaviin hyötyihin ne painavat enemmän.

Helsingin kärjäoikeuden mielestä arviomuistion liitteenä olevassa luettelossa on seikkaperäisesti mainittu syytteestä sopimista vastaan puhuvia näkökohtia. Kärjäoikeudella ei ole luetteloon juurikaan huomautettavaa. Voitaneen kuitenkin arvella, että rangaistusjärjestelmä ei välttämättä lieventyisi syytteestä sopimisen johdosta, koska tapauksia olisi joka tapauksessa varsin vähän ja rangaistuksen lieventäminen on tapauskohtaista harkintaa. Rangaistuskäytännön lieventymistä suurempi uhkakuvana on rangaistuskäytännön epäyhtenäisyys ja syytteestä sopimiseen liittyvät oikeusturvanäkökohdat, erityisesti vastaajan lähtökohtaisesti alistettu asema. Voidaan myös arvella, että niissä tapauksissa, joissa vastaaja ei tunnusta rikosta, josta hänet sitten tuomitaan, rangaistus mitataan tunnustamisen puuttumisesta johtuen ankarammaksi.

Oulun kärjäoikeuden mielestä vastaajan oikeusturvan kannalta on tärkeää, että tuomioistuin selvittää vastaajan tunnustuksen aitouden ja kontrolloi teosta vaaditun rangaistusseuraamuksen. Jos kysymyksessä on vakava talousrikos, vastaajalla on pääsääntöisesti oikeus puolustajaan jo esitutkintavaiheessa, jonka tehtävänä on valvoa päämiehensä etua. On lienee tarpeen, että myös asianomistajalla on saatavissa oikeudellista asiantuntemusta tilanteessa, jossa hän antaa suostumuksen menettelyyn.

Pirkanmaan kärjäoikeus näkee suurimpana haittana oikeusvarmuuden vähenemisen ja rikosoikeusjärjestelmään liittyvän yleisen luottamuksen horjumisen. Ongelmaksi voisi muodostua myös rangaistuskäytännön yhtenäisyydestä huolehtiminen sekä rangaistuskäytännön yleinen, tarkoittamaton lieveneminen. Ongelmaksi voi muodostua myös se, että syyttäjälle asetetaan liian suuri vastuu hänen joutuessaan päättämään vastaajalle tehtävistä myönnytyksistä asian ollessa ehkä vielä kesken. Haittoja voitaisiin vähentää huolehtimalla siitä, että mahdollisten myönnytysten määrät olisivat melko tarkkaan ennalta määrätyt ja voisivat esimerkiksi liittyä vaiheeseen, jossa vastaaja tekonsa tunnustaa. (esitutkinta, syyteharkinta, pääkäsittely)

Vantaan kärjäoikeus mainitsee seuraavat seikat:

- * ei välttämättä säästä syyttäjien ja esitutkintaviranomaisten resursseja
- * epätasa-arvoisen kohtelun ja menettelyn vaara olemassa
- * yhdenvertaisen menettelyn noudattamisen takaaminen
- * lisäresurssien paine siirtyy tutkintaan ja syyteharkintaan
- * avustajien tarve tutkinnassa ja syyteharkinnassa kasvaa?
- * saadaanko järkevää säästöä lainkaan?
- * vaatinee useita teknisiä muutoksia eri lakeihin ja menettelytapoihin
- * läpinäkyvyyden takaamisesta ei ole takeita (vrt. sjp:t)

- * jääkö järjestelmään sopivien juttujen määrä kuitenkin liian vähäiseksi
- * yleisen rangaistuskäytännön pirstoutuminen
- * johtaako ja vaatiiko taulukkorangaistusajattelua
- * rangaistusvastuun toteuttaminen ei ole kaupankäyntikysymys
- * vaarana rikosasioiden liika yksityisoikeudellistuminen
- * tuleeko turha menettelytapa vrt. ROL 5a kirjallisten suullinen kuuleminen
- * uudistuksesta seuraavat useat lakimuutokset (esim. esitutkintalaki)
- edessä varmuudella lukuisasti uusia prosessuaalisia ongelmakohtia:
  - * mitä tapahtuu jos sopimus peruutetaan, esim. kertomus muuttuu
  - * miten varmistetaan, että epäilty tietää, mitä tunnustuksesta seuraa
  - * onko vaarana syyteharkinnan/tutkinnan kaupallistuminen eli syytetingintä
  - * ajaudutaanko kruununtodistajajärjestelmään
  - * voidaan järjestelmässä esim. tutkinnan asianmukaisuus taata?

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mukaan arviomuistion liitteessä kerrotut perustelut plea bargain -järjestelmää vastaan ovat perusteita, joihin myös lausunnon antajat kiinnittävät huomiota. Järjestelmän suurimpia haittoja ovat kansalaisten jo ennestään heikentynyt luottamus oikeusjärjestelmän oikeudenmukaisuuteen, tasapuolisuuteen ja uskottavuuteen, tuomioistuimen arvovallan väheneminen ja ainakin teoreettinen mahdollisuus korruption lisääntymiseen. Myös nyt jo alhaiseksi koettavat rangaistusseuraamukset, joissa liikutaan lähellä minimirangaistuksia, olisivat ongelma, koska niistä ei enää ole kovin paljon mahdollista antaa alennuksia.

Pirkanmaan poliisilaitos toteaa, että arviomuistion liitteessä esitettyjä järjestelmää puoltavia seikkoja edellä käsiteltäessä on samalla esitetty näkemyksiä, jotka ainakin osin olisi huomioitava sopimista vastaan olevina seikkoina. Niihin viitataan aluksi tässä yhteydessä ja seuraavassa esitetään näkemyksiä muistion liitteessä sopimista vastaan esitetyistä seikoista.

- Erittäin suuri osa rikoksista tunnustetaan jo nykyisin ilman tarvetta minkäänlaiseen syytteestä sopimiseen tai kaupankäyntiin. Onko siis olemassa todellista tarvetta ryhtyä toimivan prosessimme peruspilareita horjuttavan menettelyn käyttöönottoon meillä jo käytössä olevan kirjallisen menettelyn lisäksi? Asiaa pitäisi poliisilaitoksen käsityksen mukaan perusteellisesti vielä tutkia ja selvittää. Poliisilaitoksen tiedossa ei ole, mitkä ovat esimerkiksi kokemukset Viron järjestelmästä. Viro on viimeisimpiä käyttöönottajia. Järjestelmä on ollut siellä käytössä riittävän pitkään, että vertailutietoa lienee saatavissa.
- Jos tunnustus johtaisi selvimmin rangaistuksen alentamiseen kaikissa asioissa, tämä johtaisi melkoiseen rangaistusjärjestelmän lieventymiseen. Väite pitää poliisilaitoksen mielestä paikkansa. Onko maamme nykyinen rangaistuskäytäntö huomioiden tähän varaa. Latituedeista käytetään jo nykyisin keskitason alapuolta, ehdollisia rangaistuksia annetaan lukuisia toinen toisensa jälkeen ja kohtuullistamisperusteita käytetään. Tämä ei nykyisinkään kaikilta osin vastaa poliisilaitoksen käsityksen mukaan kansalaisten oikeustajua. Lähdetäessä syytekauppalinjalle ennustettavuus vähenisi ja tasapuolisuus horjuisi.
- Järjestelmän yhteensopimattomuus ”legal transplant” oikeusjärjestelmämme kanssa lienee selviö. Alussa on tätä ongelmaa jo selvitetty. Meillä syyttäjän asema on aivan

- toinen (heikompi) kuin esimerkiksi Yhdysvalloissa. Asianomistajan asema puolestaan on vahva. Oikeuskulttuurimme on perinteisesti erilainen jne.
- Huoli vastaajan oikeusturvasta on aiheellinen etenkin, jos järjestelmässä ei tarkoin huolehdittaisi tunnustuksen aitoudesta ja vapaaehtoisuudesta. Lisäksi on huomioitava henkisesti häiriintyneiden mahdollisuus tunnustaa tekoja, joita he eivät ole tosiasiassa tehneet. Tätä on käytännössä aina silloin tällöin esiintynyt. Erimerkkinä mm. Bodomjärven kolmoismurha. Riski tähän lisääntyy, mitä huomiota herättävämmästä rikoksesta on kyse.
  - Vastaajan lähtökohtaisesti heikompi asema ei nykyoloissa poliisilaitoksen mielestä ole ongelma, vaan paremminkin akateeminen kysymys. Vastaajilla on mahdollisuus puolustukseen, jonka maksajana erittäin usein on valtio. Huonontuisiko vastaajan asema syytetinginnässä, jäisi nähtäväksi. Perustellusti voidaan kuitenkin olettaa, että näissäkin tapauksissa vastaajista valtaosalla olisi käytettävissään lakimieskoulutuksen saanut avustaja.
  - Ongelmat syyttömyysolettaman ja myötävaikuttamattomuusperiaatteen kanssa nousivat mahdollisesti jossain määrin esille. Niistä on jo aikaisemmin esitetty näkemyksiä.
  - Syyttäjän objektiivisuusvelvoite saattaisi tosiasiallisesti joutua koetukselle. Vaikka syyttäjät meillä ovatkin virkavastuulla toimivia asiansa osaavia virkamiehiä, voisi houkutus nykyisessä tulosjohtamiskulttuurissa luoda merkittävän kiusauksen neuvotteluissa ”bluffaamiseen” vastaajan kustannuksella syyttäjän tulosten parantamiseksi.
  - Ylisyyttäminen on yksi varteenotettava ”bluffausmahdollisuus”
  - Myös riski tunnustuksen painostamisesta ja siihen houkuttelemisesta lisääntyy. Tämä on arkirealismia, jota ei voitane kiistää.
  - Samoin lisääntyy riski syyntakeettomien tuomitsemisesta, josta jo edellä on ollut puhe.
  - Samoista teoista saattaisi tulla eri rangaistukset riippuen siitä, onko asianomainen tunnustanut vai ei.
  - Järjestelmä johtaisi epäilemättä myös epäyhtenäiseen käytäntöön ja ennustettavuus vähenisi.
  - Kansalaisten luottamus rikosoikeusjärjestelmän toimivuuteen ja uskottavuuteen epäilemättä laskisi sitä mukaa, kun tietoisuus ”kaupankäynnistä” leviäisi. Rangaistusjärjestelmämme on jo nyt kansalaisten käsitysten mukaan ”liian lepsu”. Esim. poliisin määräämiä näpistyssakkoja ei enää muuteta vankeudeksi. Tämä on koettu erittäin suureksi ongelmaksi erityisesti kauppiaiden keskuudessa.
  - Rikosoikeusjärjestelmämme preventiivinen, ennalta estävä, vaikutus epäilemättä tulisi laskemaan. Tämä on läheisessä yhteydessä edellä käsitellyn ennustettavuuden ilmeisen vähentymisen kanssa.
  - Järjestelmän preventiivistä vaikutusta ja luottamusta oikeussuojakoneiston toimivuuteen alentaisi varsin todennäköisesti myös järjestelmän läpinäkyvyyden puute, jos ”kaupankäynti” tapahtuu kulisseissa ja oikeudenkäyntiä ei järjestetä tai se on lyhyt muodollinen sopimuksen siunaamistilaisuus. Tästä syystä järjestelmään tulee ehdottomasti kuulua ainakin tuomioistuimessa tapahtuva sopimuksen todellinen tarkastaminen ja sopimuksia on aidosti hylättävä, jos ne osoittautuvat joiltakin osin vaikkapa kohtuuttomiksi tai muutoin virheellisiksi. Erityisen tärkeä merkitys on tunnustuksen aitouden selvittämisellä.

- Vastaajan ja hänen avustajansa neuvottelutaidolla tulee olemaan liian suuri merkitys tuomioon. Tämä on omiaan vielä lisäämään kansalaisten (vastaajien) eriarvoisuutta. Järjestelmä myös lisää lainoppineiden avustajien ja asianajajien tarvetta ja työmäärää. Tämän voitaneen perustellusti ennustaa lisäävän myös valtion kustannuksia palkkioiden muodossa. Juuri asianajajat ovat ryhmä, joka nelosen uutisten tekemän tutkimuksen mukaan ovat eniten puoltaneet järjestelmän käyttöönottoa rikosseuraamusjärjestelmässämme toimivien lakimiesten ketjussa tehdyn tutkimuksen mukaan.
- Asianomistajan asema on järjestelmässä epäselvä. Poliisilaitoksen mielestä kaupan käyntiin tulisi aina saada asianomistajan suostumus. Olisi huolehdittava siitä, ettei syyttäjän ja vastaajan sopimuksella vähennetä asianomistajan oikeuksia, jos järjestelmä otettaisiin käyttöön myös jutuissa, joissa on asianomistaja.
- Korruption lisääntymisen vaara on poliisilaitoksen näkemyksen mukaan vähäinen, mutta kuitenkin ratkaisuja tehtäessä huomioon otettava mahdollisuus. Suomi on virkamieskunnaltaan yksi maailman vähiten korruptoitunut maa, jossa virkamiehillä on erittäin korkea moraalit.
- Vaara tuomioistuinten muuttumisesta ”kumileimasimiksi” on poliisilaitoksen mielestä myös varsin vähäinen. Niille jäisi sopimusten tarkastus- ja vahvistusvelvollisuus ja nykyinen toimivalta järjestelmän ulkopuolelle jäävissä jutuissa. Tuomioistuinten arvovalta tuskin vähenisi. Niiden tulisi poliisilaitoksen näkemyksen mukaan palauttaa syyteharkintaan ne sopimustapaukset, joissa havaittaisiin oikeudellisesti relevantteja puutteita, kuten edellä on jo mainittu.

Varsinais-Suomen poliisilaitos katsoo, että järjestelmän suurin haitta lienee, että suuri osa kansasta ja lainvalvontaviranomaiset kokisivat sen yleisen oikeustajun vastaiseksi ja siten se saattaisi heikentää oikeusjärjestelmän uskottavuutta ja legitimiyyttä.

Esim. monitahoisissa talousrikoksissa vasta esitutkinta usein selventää epäillyn saaman rikoshyödyn määrän. Syytteestä sopimisjärjestelmä mahdollistaisi sen, että epäilty tunnustaessaan heti rikoksen välttyisi esitutkinnan jatkamiselta, ja siten osa hänen saamastaan rikoshyödystä jäisi tulematta ilmi. Talousrikosten osalla suoritetaan aktiivista rikoshyödyn jäljittämistä, joka kohdennetaan myös epäillyn lähipiiriin. Kaikki tällainen ”piilotettu tai kätkeyty” omaisuus saattaisi jäädä löytymättä, jos epäilty tunnustaa teon ja esitutkinta lopetetaan. Tietenkin rikoshyödyn jäljittäminen olisi mahdollista tehdä syytteestä sopimisen jälkeenkin, mutta tämä edellyttänee lainsäädäntömuutoksia ja voidaan kysyä, onko järjestelmä tällöin helpottanut prosessia.

Asianomistajan itsenäinen syyteoikeus olisi järjestelmän kannalta ongelmallinen ja myös sitä koskevat säännökset tulisivat muutettaviksi, jos järjestelmä otetaan käyttöön. Ellei näitä säännöksiä muuteta, niin asianomistaja voisi itse saattaa jutun oikeuteen syytteestä sopimisen jälkeen ja tämä romuttaisi asiasta saadun prosessihyödyn.

Järjestelmä voisi Varsinais-Suomen poliisilaitoksen mielestä luoda vaaran, että väärät ihmiset tuomitaan rikoksesta, jota he eivät ole tehneet. Mikäli järjestelmä otetaan käyttöön, tulisi samalla tarkoin pohtia tunnustuksen merkitystä eriasteisissa rikoksissa.

Suomen Asianajajaliiton mukaan haittana voitaisiin pitää sitä, että rikosvastuu ei välttämättä toteutuisi täysimääräisenä. Syytteestä sopiminen johtaisi joissain tapauksissa siihen, ettei rikoksentehtyjä saisi ansaitsemaansa rangaistusta.

Ongelmia voitaisiin välttää ohjeistamalla sopimismenettely tarkasti valtakunnansyyttäjän toimesta. Syyttäjillä tulee olla selkeät ohjeet siitä millaisia juttuja tulee mahdollisuuksien mukaan sopia ja millaisia sovinnot voisivat olla.

Järjestelmä ei välttämättä saisi asianomistajien luottamusta ja kannatusta, mikä voisi johtaa laajempaankin epäluottamukseen rikosoikeudellista järjestelmää kohtaan. Toisaalta usein sopimisen ehtona voitaisiin pitää korvausten maksamista ainakin osin jo ennen syytteestä sopimista.

Suomen Lakimiesliitto katsoo, että plea bargain -järjestelmä poikkeaa joka tapauksessa aineellisen rikosoikeuden periaatteistamme. Järjestelmän käyttöön otton perustelut olisivat pitkälti taloudelliset ja pohdinnassa pitääkin harkita tarkkaan, kuinka suurena haittana em. periaatteista poikkeamista pidetään.

Merkittävä kysymys on myös, mihin rikoslajeihin plea bargain ulotettaisiin siinä tapauksessa, että sen käyttöön ottamiseen päädyttäisiin. Jos järjestelmä ulotettaisiin esimerkiksi vain laajoihin talousrikoksiin tai ympäristörikoksiin, tulisiko eteen kysymys siitä, ovatko kaikki tasa-arvoisia lain edessä, jos vain tietyissä rikoksissa olisi mahdollisuus syytteestä sopimiseen.

Ongelmia saattaisi myös käytännössä esiintyä tunnustamiseen painostamisen muodossa esimerkiksi huumausainerikoksissa. Järjestelmä saattaisi myös rohkaista väärin tunnustuksiin. Painostustilanteissa korostuisi tuomioistuimen oman harkinnan merkitys plea bargainin käyttöä pohdittaessa.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK pitää yleisesti ottaen ongelmana syytteestä sopimisen yhteensopimattomuutta Suomen rikosoikeusjärjestelmän ja sen keskeisten periaatteiden kanssa. Järjestelmään liittyy merkittäviä, muistion liitteessäkin esitettyjä ongelmia, joista yleisempänä yhdenvertaisuuden ja ennustettavuuden vaarantuminen ja erityisempänä vaara ylisyyttämisestä, väärästä tunnustuksesta ja tuomiosta. Myös asianomistajan aseman ja muiden seuraamusten kuin rangaistuksen määräämisen yhteensovittaminen järjestelmän kanssa ei liene ongelmatonta.

Professori Matti Tolvanen toteaa, että haittoja on listattu arviomuistion liitteeseen ja ettei hän käy niitä toistamaan. Suurin haitta on riski aiheuttomien tunnustusten lisääntymisestä. Myös käytäntöjen epäyhtenäisyys ja menettelyn onnistumisen riippuvuus siihen osallistuvien taidoista on varteen otettava ongelma. Näitä haittoja voidaan ehkäistä poliisien, syyttäjien, asianajajien ja tuomareiden yhteisellä koulutuksella. On aivan selvää, että tunnustettavissa jutuissa, joissa näyttö on lähtökohtaisesti ristiriitaista, epäilyllä pitäisi aina olla avustaja.

Myös tuomioistuimen rooli on ongelmallinen. Ei voida pitää asianmukaisena, että syyttäjä ja epäilty sopivat ennakkollisesti rangaistuksesta ilman tuomioistuimen myötävaikutusta. Tosiseikkojen tunnustamista professori Tolvanen ei pidä tässä suhteessa ongel-

mallisena, mutta tunnustuksen vaikutus rangaistukseen on sidottava tuomioistuimen myötävaikutukseen.

Professori Tolvanen viittaa aiemmin esittämäänsä siitä, että empiiristä näyttöä ei ole siitä, että syytteestä sopiminen heikentäisi järjestelmän preventiivistä tehoa.

4.5 Eri syytteestä sopimisen lajien soveltuvuus

5. Mikä muistiossa esitetyistä järjestelmistä plea (sentence) bargain, charge bargain tai fact bargain on käsityksenne mukaan parhaiten ja mikä huonoiten soveltuisi Suomen oikeuteen ja millä perusteilla?

Sisäasiainministeriö toteaa, että esitutkinnassa pyritään selvittämään aineellinen totuus ja syyte nostetaan siitä rikoksesta, josta on todennäköisiin syihin perustuvaa näyttöä. Tästä syystä parhaiten suomalaiseen oikeusjärjestelmään soveltuisi varsinainen plea bargain -malli, jossa rikoksen tunnustamalla voisi saada lievemmän tuomion.

Poliisiosaston käsityksen mukaan suomalaiseen järjestelmään ei sovi Saksassa käytössä oleva ehdollinen syyttämättä jättämisen malli. Ajatus, että syytteestä luovuttaisiin rahallista korvausta vastaan, on vastoin aineellisen totuuden periaatetta ja virallisperiaatetta.

Fact bargain tai charge bargain -mallit, joissa sopimuksella rajoitetaan syyte joko koskemaan tiettyä syytekohtaa tai syytteen teonkuvausta, saattaisi johtaa siihen, että syyttäjä vetoaa syytteen tueksi seikkoihin, joilla teon rikosnimike muuttuu muuksi kuin tosiseikat edellyttävät. Kuten arviomuistiossakin todetaan, tuomioistuinkontrolli sopii huonosti tällaisiin tilanteisiin.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mielestä muistiossa esitetty A-malli (ehdollinen syyttämättä jättäminen rahakorvausta vastaan) soveltuisi huonoiten Suomeen sen varsinkin ilmeisten taloudellisesti hyväosaisten henkilöiden suosivien piirteensä johdosta. Sitä vastoin oikeusasiamies näkisi perusteltuna, että syyttämättä jättämisen ehdollisuus -elementti mahdollistettaisiin ROL 1 luvun 8 §:n 1 kohdan mukaisen sovintoperusteen soveltamisessa. C-mallissa syyttäjä ja vastaaja voisivat tuomioistuimen ja tuomioistuinmenettelynjulkisen kontrollimahdollisuuden sivuuttaen disponoida sitovasti prosessin kohteesta, mitä oikeusasiamies pitää hyvin arveluttavana järjestelmän legitimiisyyden kannalta. Esitetyistä vaihtoehtoista B-mallin voisi ajatella olla soveltamiskelpoisin. Tässäkin mallissa ongelmana on muun muassa riski tunnustuksen aitoudesta, ylisyyttämistä ja esitutkinnan tunnustushakuisuudesta.

Valtioneuvoston oikeuskansleri katsoo, että järjestelmä, jossa tuomioistuin ottaa rangaistusta määrätessään huomioon vastaajan tunnustamisen, on helpoimmin sovitettavissa suomalaiseen oikeusjärjestelmään etenkin järjestelmän sellaisessa muodossa, jossa tunnustuksen näyttöarvo on tuomioistuimen vapaasti harkittavissa.

Oikeuskansleri katsoo edellä vastauksessaan kysymykseen 4 mainitsemiensa oikeusturvavälikökohtien, järjestelmää kohtaan tunnettavan luottamuksen ja yhdenvertaisuuden

näkökulmista, että sopimusperusteinen syyttämättäjättäminen tai syytteen rajaaminen on ongelmallisin.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan plea bargain -järjestelmistä plea (sentence) bargain soveltuisi luontevimmin Suomen oikeusjärjestelmään. Pohja järjestelmälle löytyy jo nykyisestä rikoslain 6 luvun 6 §:n 1 momentin 3 kohdasta, jonka mukaan rangaistuksen lieventämisperusteena on mm. tekijän pyrkimys edistää oman rikoksensa selvittämistä. On kuitenkin otettava huomioon, että nykyisen lainsäädännön mahdollistama tunnustuksen rangaistusta lieventävä vaikutus on eri asia kuin nimenomainen syytteestä sopiminen. Järjestelmän läpinäkyvyyden ja oikeusturvan kannalta on tärkeää, että syyttäjän ja vastaajan välinen sopimus menee tuomioistuimen harkittavaksi.

Vastaajan oikeusturvan kannalta keskeistä on, että vastaajalla on riittävät muutoksenhakekeinot syyttäjän kanssa plea bargain -menettelyssä sovitunkin osalta. Luonnollisin menettelytapa on saattaa asia tuomioistuimen ratkaistavaksi. Arviomuistion mukaan plea (sentence) bargain -järjestelmässä sopimus menee tuomioistuimen harkittavaksi. Keskeistä on lisäksi vastaajan mahdollisuus perua tietystä ajassa antamansa tunnustus, vaikka tunnustamisella ja sen peruuttamisella voikin olla merkitystä myöhemmässä asiassa muussa käsittelyssä.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan kaksi muuta plea bargain -järjestelmää (saksalainen ehdollinen syyttämättä jättäminen ja charge/fact bargain) ovat selvästi etäämpänä suomalaisesta oikeuskulttuurista. Ongelmana on erityisesti läpinäkyvyyden puute ja järjestelmien ristiriita rikosprosessin periaatteiden kanssa. Rahakorvaukseen perustuva järjestelmä johtaa väistämättä yhdenvertaisuuden vaarantumiseen.

Poliisihallituksen mielestä mikään muistiossa esitetyistä järjestelmistä ei sovi kovinkaan hyvin Suomen oikeuteen. Ainoa kyseeseen tuleva vaihtoehto voisi olla plea (sentence) bargain, sekä suomalaiseseen oikeusjärjestykseen modifioituna. Muut järjestelmät ovat hyvin vieraita suomalaiselle oikeusjärjestelmälle.

Tullihallituksen mielestä vähiten ristiriidassa Suomen oikeusjärjestelmän ja yleisen oikeustajun kanssa olisi sentence bargain -malli. Tällöin syyksilukeva tuomio kattaisi kaikki ne teot, joihin henkilö on syyllistynyt, ja tunnustaminen otettaisiin huomioon rangaistuksen mittaamisen tasolla rangaistusta lieventävänä seikkana. Tämä olisi eräänlainen pidemmälle viety versio jo käytössä olevista rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdassa säädetystä lievennysperusteesta, jonka mukaan rangaistuksen mittaamisessa voidaan ottaa huomioon ”tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksensa vaikutuksia taikka hänen pyrkimyksensä edistää rikoksensa selvittämistä”. Niin ikään tekijän ja asianomistajan välillä saavutettu sovinto voidaan mainitun lainkohdan mukaan ottaa rangaistusta lieventävänä seikkana huomioon.

Fact bargain ja charge bargain -mallit sen sijaan soveltuisivat Tullihallituksen näkemyksen mukaan huonosti suomalaiseseen järjestelmään. Malleissa sopiminen johtaisi siihen, että syyte ei vastaisi tosiseikkoja tai seurauksena olisi ratkaisu, joka ei vastaisi aineellista totuutta.

Valtakunnansyyttäjänviraston käsityksen mukaan sentence bargain -järjestelmä ja charge bargain -järjestelmä sopivat kohdassa 1 lausutuvin tavoin sovellettuina Suomen oikeusjärjestelmään.

Voimassa olevat rangaistuksen määräämissäännökset, joiden perusteella tunnustamiselle voidaan antaa merkitystä rangaistusta määrättäessä, ja konkurrenssiperusteista toimenpiteistä luopumista koskevat säännökset luovat hyvän perustan järjestelmien käyttöön ottamiselle kohdassa 1 kerrotuin tavoin.

Voimassa oleva teemälähtöinen rikosprosessi perustuu siihen, että koko prosessin ajan esitutkinnasta hovioikeuden pääkäsittelyyn täytyy olla selvillä, mitkä asian ratkaisemisen kannalta olennaiset seikat ovat riidattomia ja mitkä riidanalaisia ja millä todisteilla riidanalaiset seikat selvitetään. Epäillyn tunnustus on keskeinen keino selvittää, mikä asiassa on riidatonta, mikä ilmenee säädöspohjasta seuraavasti.

Esitutkintalain 5 §:n 2 momentin mukaan esitutkinnassa asia on valmisteltava siten, että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa. Säännöksen perusteena olevassa hallituksen esityksessä (HE 82/1995) oli todettu, että pääkäsittelyn keskittäminen edellyttää muun muassa, että kaikki esitettäväksi aiottu todistelu on selvitetty jo valmistelussa. Esitutkinta on rikosasian valmistelua, jonka tarkoituksena on mahdollistaa keskitetyn pääkäsittelyn toimittaminen. Hallituksen esityksessä tässä kohdin oli viitattu samassa esityksessä käsiteltyyn oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 luvun 3 §:n 1 momentin 7 kohtaan. Sanotun säännöksen mukaan haastehakemuksessa on ilmoitettava todisteet, jotka syyttäjä aikoo esittää, sekä mitä hän kullakin todisteella aikoo näyttää toteen. Sen osalta hallituksen esityksessä oli todettu, että ilmoituksesta tulee käydä ilmi asian ratkaisemisen kannalta olennainen seikka, joka todisteella aiotaan näyttää toteen. Säännös koskee sekä kirjallisia todisteita että suullista todistelua. Oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 11 luvun 4 §:n mukaan tuomio on perusteltava. Perusteluista on ilmentävä, mihin seikkoihin ja oikeudelliseen päättelyyn ratkaisu perustuu. Perusteluissa on myös selostettava, millä perusteella riitainen seikka on tullut näytetyksi tai jäänyt näyttämättä. Oikeudenkäymiskaaren 25 luvun 15 §:n 1 momentin 4 kohdassa säädetään, että valituskirjelmässä on mainittava perusteet, joilla muutosta vaaditaan, ja miltä osin käräjäoikeuden ratkaisun perustelut ovat virheelliset. Saman momentin 5 kohdan mukaan valituskirjelmässä on mainittava todisteet, joihin halutaan nojautua, ja mitä kullakin todisteella halutaan näyttää toteen.

Nämä säännökset muodostavat johdonmukaisen kokonaisuuden ja osoittavat selkeästi, että rikosprosessissa todistelussa tulee keskittyä riidanalaiden kysymysten selvittämiseen. Rikoksesta epäillyn tunnustamiselle on annettava merkitystä arvioitaessa, mikä on riidanalaisista ja mistä seikoista on esitettävä todistelua oikeudenkäynnissä. Näin myös voimassa olevat prosessisäännöt osoittavat, että oikeudenkäynti tulisi voida järjestää kevennetyssä muodossa, jos vastaaja tunnustaa kaikki keskeiset oikeustositseikat eikä hänen tunnustustaan ole aihetta epäillä.

Fact bargain -järjestelmä soveltuu huonoiten suomalaiseseen oikeudenhoitoon, koska siinä syytteessä tarkoitettua rikosta ei arvioida teon todellisen laadun mukaan. Suomen oikeusjärjestelmässä syytteen teonkuvaus sitoo tuomioistuinta, mutta rikosnimike ja lainkohta eivät sido.

KKO:n työryhmä katsoo, kuten arviomuistiossa on todettu, että *sentence bargain* -järjestelmään on parhaiten yhdistettävissä menettelyn läpinäkyvyys ja tuomioistuimen toimesta tapahtuva kontrolli. *Charge* ja *fact bargain* -järjestelmissä tarkoitetut tilanteet saattaisivat olla tyydyttävästi hallittavissa syyttäjän toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten nojalla.

Kouvolan hovioikeuden mielestä Suomen oikeuteen parhaiten soveltuva järjestelmä on *plea bargain* -järjestelmä. Syytteestä sopimismenettely tarkoittaisi tällöin rangaistuksen lieventämistä tunnustuksen perusteella, mikä on nykyisessäkin rikosprosessissa mahdollista. Ottaen huomioon edellä esitetyt huomiot Suomen rikosoikeusjärjestelmässä noudatettavista periaatteista, sopisivat *charge* ja *fact bargain* -menettelyt huonoiten Suomen oikeuteen.

Itä-Suomen hovioikeuden käsityksen mukaan *sentence bargain* olisi vähiten ristiriidassa nykyjärjestelmän kanssa. Saksalainen ehdollinen syyttämättä jättäminen soveltuu huonoiten, koska se asettaa syytetyt varallisuuden perusteella eriarvoiseen asemaan.

Rovaniemen hovioikeus pitää harkinnanvaraisena ainoastaan *plea bargain* -järjestelmää. Saksalainen ehdollinen syyttämättä jättäminen ja *charge/fact bargain* eivät sovellu Suomen oikeusjärjestelmään. Tunnustamisen lähentäminen vastaavaksi määräämistöimeksi kuin dispositiivisissa riita-asioissa vaikuttaa toimivalta lähestymistavalta.

Vaasan hovioikeus lausuu kysymyksestä seuraavaa. Suomen oikeuteen parhaiten sopiva järjestelmä. Hovioikeuden näkemyksen mukaan arviomuistiossa mainituista järjestelmistä *plea* (*sentence*) *bargain* -järjestelmä sopisi parhaiten Suomen oikeuteen ottaen huomioon, että tunnustus tunnetaan jo laissa lieventävänä perusteena. Syyte on jo nostettu, joten neuvotteluissa ei käsitellä syytteen sisältöä, vaan intressin kohteena on rangaistuksen mittaaminen. Rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdassa mainitaan tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä yhtenä rangaistuksen lieventämisperusteena. Sanotun luvun 8 §:n 5-kohdan nojalla tämä voi myös johtaa rangaistusasteikon lieventämiseen. Edelleen 12 §:n 4-kohdan mukaan tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä voi lisäksi johtaa rangaistukseen tuomitsematta jättämiseen, mikäli rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarpeettomana. Näin ollen hovioikeus katsoo, että edellä mainittuihin pykäliin tulisi tehdä tarvittavat muutokset säännöksiä terävöittäen, jotta niitä myös sovellettaisiin käytännössä.

Suomen oikeuteen huonoiten sopiva järjestelmä. *Charge bargain* -menettelyssä syyttäjän ja vastaajan välisessä sopimuksessa sovitaan siitä, mitä syytenimikkeitä syyttäjän rangaistusvaatimus tulee sisältämään. Tämä menettely aktualisoituisi silloin, kun epäilty tulisi olemaan syytteessä useammasta rikoksesta. Lisäksi sanotunkaltainen menettely tulisi kysymykseen silloin, kun tekoa voisi perustellusti arvioida sekä lievemmän että ankaramman tunnusmerkistön mukaisesti.

Fact bargain -menettelyssä neuvottelu kohdistuu jutussa vedottaviin tosiseikkoihin, jolloin epäillyn tavoitteena on se, ettei tiettyä tapahtumainkulkuun kuuluvaa seikkaa nosteta oikeudenkäynnin kohteeksi. Syyttäjän tavoitteena on se, että epäilty tunnustaa teonkuvauksen, joka kohtuullisella tavalla kattaa rikoksen tunnusmerkistön. Toisin sanoen

sellaista oikeustositteikkaa, jota tarvitaan rikoksen tunnusmerkistön täyttymiseksi, ei voida jättää oikeudenkäynnin ulkopuolelle.

Hovioikeuden näkemyksen mukaan arviomuistiossa mainituista järjestelmistä charge ja fact bargain -menettelyt soveltuisivat huonoiten Suomen järjestelmään ottaen huomioon, että näillä järjestelmillä on vähiten yhtymäkohtia nyt voimassa olevaan oikeuteen.

Espoon käräjäoikeuden näkemyksen mukaan arviomuistion sivulla 10 esitelty vaihtoehto A) saksalainen ehdollinen syyttämättä jättäminen ei sovellu lainkaan suomalaiseen järjestelmään. Rahakorvausta vastaan tapahtuvaa syytteestä luopumista ei voida käräjäoikeuden mukaan edes ajatella toteutettavana vaihtoehtona.

Vaihtoehto B) sentence bargaining on esitetyistä vaihtoehdoista se, joka saattaisi parhaiten sopia suomalaiseen järjestelmään. Tällöin edellytyksenä kuitenkin jo perustuslain säännöskäin huomioon ottaen olisi, että sopimus tulisi tuomioistuimen vahvistettavaksi. Sopimuksen vahvistamiseen liittyy kuitenkin Espoon käräjäoikeuden näkemyksen mukaan käytännön ongelmia. Tuomioistuimen rooli ei voine olla pelkästään muodollisuus, vaan tuomioistuimella tulee olla todellinen mahdollisuus arvioida sopimuksen sisältöä. Tämä saattaa aiheuttaa vaikeuksia harkittaessa minkälaista menettelyä sopimuksen sisällön arvioiminen edellyttäisi.

Vaihtoehto C) charge/fact bargaining sen sijaan on ongelmallinen sen vuoksi, että siltä osin sopimuksen mahdollinen olemassa olo ei tulisi lainkaan tuomioistuinkontrollin piiriin. Tuomioistuimen rooliin ei nimittäin sovellu päättäminen esimerkiksi siitä, missä muodossa syyte nostetaan.

Espoon käräjäoikeus katsoo, että parhaiten suomalaiseen järjestelmään näyttäisivät soveltuvan ne keinot, joita on tuotu esiin muistion sivuilla 8 ja 9 Ruotsin osalta. Toisaalta voitaisiin harkita oman rikoksen selvittämisen ja tunnustamisen merkityksen lisäämistä vaikeasti selvitettävien rikosten kohdalla ja toisaalta lisätä relevanttia seikkaa koskevan tunnustuksen merkitystä asiassa annettavan ratkaisun perusteena.

Helsingin käräjäoikeus viittaa aiemmin lausumaansa ja katsoo, että tunnustamiseen ja nimenomaan varhaiseen tunnustamiseen perustuva sentence bargain eli varsinainen plea bargain vaikuttaisi parhaiten sopivan Suomen oikeuteen. Varhainen tunnustaminen koskisi vain tekijän tekemää rikosta eikä tunnustaminen yksin riittäisi, vaan edellytettäisiin sitä tukevaa näyttöä.

Charge/fact bargain, joka saattaisi laajoissa (esimerkiksi kuittikaupat) asioissa huomattavasti yksinkertaistaa ja nopeuttaa käsittelyä, on Suomen oikeuden perusteille vieras ja vaikeasti yhteensovittavissa meidän oikeusjärjestelmäämme. Ehdollisen syyttämisen järjestely on Helsingin käräjäoikeuden mielestä poissuljettu.

Oulun käräjäoikeuden mukaan tässä vaiheessa näyttäisi siltä, että sentence bargaining olisi lähimpänä mallia, joka olisi rinnastettavissa nykyiseen oikeuskäytäntöön oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:n 1 kohdan syyttämättä jättämisperusteeseen ja rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdan mukaiseen rangaistuksen lieventämisperusteeseen.

Käräjäoikeuden mielestä olisi suotavaa pohtia edelleen arviomuistiossa esitettyä mallia, jossa vastaajan tunnustukselle annettaisiin merkitys legaalisen presumption muodossa eli tunnustettu seikka on tosi, jollei muuta näytetä tai ole aihetta epäillä. Nykyisessä oikeuskäytännössä on todettu, että on selvää, ettei tuomiota voida perustaa yksin tai pääasiassa syylliseksi epäillyn esitutkinnassa antamaan, sittemmin peruuttamaan lausumaan (KKO 2000:35). Tämä johtaa siihen, että syyttäjän on tunnustuksesta huolimatta varmuuden vuoksi tuotava pääkäsittelyyn koko näyttö asiassa. Tunnustuksen merkitystä jo esitutkinnassa voitaisiin vahvistaa muun muassa kuulustelujen videoinnilla, vastaajan avustajan läsnäololla ja syyttäjien aktiivisemmalla osallistumisella esitutkintaan.

Muut esitetyistä järjestelmistä soveltuvat varsin huonosti nykyisellään Suomen oikeusjärjestelmään.

Pirkanmaan käräjäoikeus pitää parhaimpana vaihtoehtona plea (sentence) bargain -järjestelmää. Ehdottomasti huonoin vaihtoehto on Saksassa käytössä oleva malli.

Vantaan käräjäoikeus vastaa seuraavasti:

- * huonoiten charge bargain
- * fact bargain on jo nyt mahdollinen
- * jonkinlainen plea ja fact bargainin yhdistelmä
- * jos korostetaan syyllisyyden tunnustusta, plea bargain
- * jos korostetaan faktojen tunnustusta, fact bargain
- * talousrikoksiin soveltuisi charge bargain vain jos rangaistuksen lieventämissäänös yhdessä fact bargainin kanssa ei riitä.

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mielestä parhaiten Suomen oikeusjärjestelmään soveltuisi plea (sentence) bargain -järjestelmä. Tuo järjestelmä jättää tuomioistuimelle todellisen mahdollisuuden päättää lopullisesta rangaistuksesta. Muut järjestelmät kuten rahakorvausta vastaan syyteestä luopuminen tai joistain osista luopuminen ilman asian viemistä oikeuteen sopivat kaikki erittäin huonosti oikeusjärjestelmäämme. Läpinäkyvyyden puute ja asianomistajan asema arveluttavat Varsinais-Suomen käräjäoikeutta.

Pirkanmaan poliisilaitoksen käsityksen mukaan arviomuistiossa esitetystä malleista parhaiten meidän oikeusjärjestelmäämme soveltuisi plea sentence bargain -järjestelmä (varsinainen plea bargain), jossa rikoksen tunnustamalla voitaisiin saada lievennystä tuomioon. Tämä istuisi parhaiten suomalaiseen lainsäädäntöön ja olisi mahdollisesti vähiten ristiriidassa suomalaisten yleisen oikeustajun kanssa.

Rikosoikeusjärjestelmässämme onkin jo alussa esitettyjä piirteitä tämän suuntaisesta menettelystä, kuten ROL 5 a luvussa säännelty kirjallinen menettely ja rikosten sovittelumenettely. Tunnustus on kirjallisen menettelyn edellytys.

Lainsäädäntömme antaa sitä paitsi jo mahdollisuuden tuomioistuimille ottaa tunnustus todisteena huomioon OK 17:4 §:ssä säädetyin tavoin. Tunnustuksella on oikeuskäytännössämme ollut rikosasioissa vahva todistusarvo, koska siinä vastaaja yleensä myöntää hänelle epäedulliset seikat (myöntää syytteen). Tästä syystä tunnustus on yleensä materiaalsen totuuden mukainen, sillä terveet ihmiset eivät yleisen elämäkokemuksen mukaan myönnä tekoja, joita he eivät ole tehneet. Tunnustuksen painoarvo on yleensä suu-

rin silloin, kun se on annettu jutun pääkäsitelyssä eikä ilmene mitään järkevää syytä epäillä sen aitoutta. Esitutkinnassa annetulla tunnustuksella ei ole samaa painoarvoa.

Lisäksi myötävaikuttaminen rikoksen selvittämiseen voidaan ottaa lieventämisperusteen huomioon RL 6 luvun 6 §:n 3 -kohdan mukaan samoin kuin tekijän ja asianomistajan välillä syntynyt sovintokin. Näin yleensä tehdäänkin, mutta tilastoissa tämä lieventämisperuste näkyy kovin harvoin. Syyttäjä voi sovittelutapauksissa tehdä syyksilukevan syyttämättäjäättämispäätöksen siitä erikseen olevien säännösten mukaisesti. On esitetty mielipiteitä, että syyttäjät voisivat käyttää tätä mahdollisuutta nykyistä enemmän ja selvemmin ilmoittaa siitä myös sovittelumenettelyyn ohjatuille vastaajille.

Heikosti rikosoikeusjärjestelmäämme soveltuu Pirkanmaan poliisilaitoksen mielestä fact bargain -malli, jossa sopiminen johtaisi siihen, että syyttäjä vetoaa syytteen tueksi seikkoihin, joilla teon rikosnimike muuttuu muuksi kuin tosiseikat edellyttävät. Samaa voidaan yleisesti ottaen sanoa charge bargain -menettelystä. Molemmissa tapauksissa lopputulos johtaisi materiaalista totuutta vastaamattomaan tuomioon, joka tuntuu vaikealta hyväksyä oikeusperiaatteidemme valossa tarkastellen. Poliisilaitoksen mielestä parempi on, että tietty määrä syytteitä tulee hylätyiksi, kuin annetaan tuomioita, jotka eivät selvästi vastaa aineellista totuutta asiassa.

Täysin sopimattomana Pirkanmaan poliisilaitos pitää Saksan mallia, jossa rikosta ei tunnusteta eikä asiassa langeteta syyllisyyden vahvistavaa tuomiota, vaan syytteestä luovutaan rahakorvausta vastaan. Malli on ainakin aineellisen totuuden ja virallisperiaatteen vastainen kuten OM:n arviomuistiossakin todetaan. Malli sotii selvästi yleistä oikeustajua vastaan. Rahalla voi ostaa itsensä vapaaksi. Kielteisyyttä ei pehmennä tieto siitä, että rahat menevät hyväntekeväisyshankkeisiin tai -tarkoituksiin.

Varsinais-Suomen poliisilaitoksen mielestä ehdottomasti huonoimmin Suomeen soveltuvat järjestelmät olisivat charge ja fact bargain -järjestelmät, koska ne ovat kaikkein eniten yleisen oikeustajun vastaisia. Miten voidaan tehdä lailliseksi kansalle se, että esim. törkeää ryöstöä koskevassa asiassa syytettäisiin ainoastaan ryöstöstä. Jo olemassa olevin konkurrenssisäännöin on mahdollista tietyin edellytyksin syyttää vain kahdesta rikoksesta, vaikka tekoja olisi kolme. Konkurrenssisääntöjen osalta charge bargain -järjestelmä voidaan todeta olevan osin jo lainsäädännössä käytössä. Myös fact bargain -järjestelmässä syytetty voi saada ansiotonta etua myöntäessään tietyt tosiseikat mutta kiistäessään toiset. Faktat ratkaisevat sen, onko teko ryöstö vai varkaus. Jos tunnustetaan vain varkaus ja rangaistus määrätään sen mukaan, niin syytetty voi saada kohtuuttoman edun, joka ei ole yleisen oikeustajun mukainen. Plea bargain -järjestelmässäkin on suuria ongelmia, kuten poliisilaitos edellä on todennut, mutta se on vähiten yleisen oikeustajun vastainen.

Suomen Asianajajaliitto näkee kaikissa mainituissa järjestelmissä etuja ja haittoja, joiden vuoksi emme tässä vaiheessa aseta niitä paremmuusjärjestykseen. Järjestelmän uskottavuuden kannalta olisi tärkeää, että syyttäjän ja puolustuksen tekemä sopimus alistettaisiin tuomioistuimen arvioitavaksi. Toisaalta tehokkuusnäkökulma voisi puoltaa sitä, että sopiminen tehtäisiin siten, ettei syyttäjä vetoa lainkaan joihinkin seikkoihin: esim. syytetään vain yhden tilikauden aikaisista talousrikoksista. Tällaista sopimus olisi

hankala saattaa tuomioistuimen arvioitavaksi, kun muiden tilikausien tapahtumia ei ole sopimuksen tavoitteena olleiden säästöjen vuoksi lainkaan selvitetty.

Suomen Lakimiesliiton mielestä selkeän vastauksen antaminen tähän kysymykseen on vielä ennen aikaista, koska asian pohtiminen on vasta hyvin alkuvaiheessa. Voinee kuitenkin todeta, että sentence bargain vaikuttaisi järjestelmänä parhaiten sellaiselta, jota voisi alkaa pohtia nykyjärjestelmämme kehittämisen kannalta. Charge bargainin ja fact bargainin kiistaton ongelma on, että niissä poikettaisiin melko syvästi aineellisen oikeutemme periaatteista.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK katsoo, että esitetyistä vaihtoehdoista plea (sentence) bargain voisi parhaiten sopia Suomeen.

Professori Matti Tolvasen mielestä parhaiten sopii malli b) eli sentence bargain -järjestelmä. Kysymys olisi siitä, että a) Tutkinnan kulkuun merkittävästi vaikuttanut tunnustus alentaisi rangaistusta. b) Esitutkinnassa annettu tunnustus olisi epäiltyä sitova asian käsittelyn myöhemmissä vaiheissa. Tunnustettu seikka olisi riidaton, eikä todistelu tarvittaisi. Tilanne on tälläkin hetkellä tämä. Riidattomaksi selitetystä seikasta ei tarvitse esittää näyttöä, ellei ole erityistä aihetta epäillä tunnustuksen totuudenmukaisuutta. Uutta olisi se, että tunnustuksella olisi eräänlainen preklusiovaikutus. Lievempi vaihtoehto olisi todistustaakan kääntyminen vastaajalle tunnustetusta seikasta (tai oikeastaan tunnustuksen perättömyydestä). Vastaajan tulisi vastanäytöllä kumota tunnustuksen näytöllinen merkitys.

Professori Tolvanen viittaa edellä toteamaansa siitä, että varsinainen syytteestä sopiminen sopii huonosti suomalaiseen järjestelmään. Se toisi aidon kaupankäynnin rikosprosessiin. Välimuotoja eri syytteestä sopimisen muotojen välillä voi toki olla. Jos epäilty tunnustaa tietyn tosiseikaston, voi olla ajateltavissa, että syyttäjä rajoittaa syytettä tai tutkintaa niin, että siitä erotetaan pois epäillyn kiistämä ja vain suurin kustannuksin näytettävissä oleva osa. Kyseessä on tilanne, jossa epäilty on valmis myöntämään tietyn tapahtumakuvauksen oikeaksi. Hänen epäillään syyllistyneen muuhunkin tai enempiin rikolliseen toimintaan. Syyttäjällä ei kuitenkaan vielä tässä vaiheessa ole syytteen nostamiseen tarvittavaa näyttöä näistä kiistetyistä teoista. Näytön hankkiminen olisi työlästä ja lopputulos epävarma. Syyttäjä suostuisi siihen, että tekijän tunnustaessa ensin mainitun tapahtumakuvauksen, häntä ei tulla syyttämään enemmästä. Tämä voisi olla mahdollista etenkin silloin, kun kiistetty tekokokonaisuus ei vaikuttaisi ratkaisevasti tuomitavaan kokonaisrangaistukseen. Tässä ei ole kysymys varsinaisesti kaupankäynnistä, vaan tutkinnan rajoittamisesta kustannus-hyötyajattelun pohjalta. Professori Tolvasen suhtautuminen syytteestä sopimiseen myös tässä muodossa ei ole ehdottoman kielteinen.

Toimihenkilöjärjestö STTK katsoo, että muistiossa esitetyistä järjestelmistä plea sentence bargain soveltuisi ehkä parhaiten Suomen oikeusjärjestelmään, koska tunnustus jo nykyisellään tunnetaan laissa rangaistusta lieventävänä perusteena. Tämä soveltuisi ehkä parhaimmin myös asianomistajarikoksiin. Charge ja fact bargain -järjestelmien negatiivinen piirre on, että syyttäjän ja rikoksesta epäillyn välisessä sopimuksessa rajoitetaan jotain pois normaalisti tuomioistuimen käsiteltäväksi kuuluvasta asiasta. Tämä aiheuttaa myös ongelman suhteessa asianomistajan itsenäiseen syyteoikeuteen.

Suomen Tuomariliitto toteaa, että Suomen perustuslain 3 §:n 3 momentin mukaan tuomiovaltaa käyttävät riippumattomat tuomioistuimet. Vaikka suomalaiset tuomioistuimet saavat ratkaista vain syyttäjän tai asianomistajan vireille panemia asioita ja tuomita vain siitä teosta, josta rangaistusta on vaadittu, arviomuistiossa käsitellyistä keinoista Charge bargain ja Fact bargain poikkeavat niin paljon suomalaisesta oikeusperinteestä, että niiden mukaista järjestelmää ei tule ottaa meillä käyttöön. Vaikka Plea bargainiin eli rangaistuksen lieventämiseen tunnustuksen johdosta ei liity samanlaisia periaatteellisia epäilyjä, sanottu perustuslain säännös on otettava huomioon viipymisongelman ratkaisukeinoja arvioitaessa.

Asian käsittelyllä julkisessa oikeudenkäynnissä pyritään seuraamusjärjestelmän mukaisesti osaltaan turvaamaan sen tehokkuutta ja toimivuutta ja yleisön luottamusta tuomioistuinten toimintaan. Myös nämä näkökohdat on otettava huomioon, kun harkitaan keinoja viipymisongelman ratkaisemiseksi.

4.6 Syytteestä sopimisen piiriin soveltuvat rikokset

6. Tulisiko soveltamisalaan kuulua esimerkiksi vaikeasti selvitettävät talousrikokset kuten on joissakin yhteyksissä esitetty? Millaisissa muuntotyypisissä rikoksissa järjestelmää voitaisiin käyttää?

Sisäasiainministeriön poliisiosaston näkemyksen mukaan menettelyn käyttäminen vain tietyissä rikostyypeissä ei ole perusteltua. Ei liene oikeudenmukaista, että tietyissä rikostyypeissä epäiltynä olevilla olisi mahdollista neuvotella rangaistuksesta ja taas toisesta rikostyyppistä epäiltynä olevalla ei olisi tätä mahdollisuutta.

Talousrikosten osalta voitaneen todeta, että usein niiden perusteellinen selvittäminen esitutkinnassa on tarpeen erityisesti menetetyn omaisuuden tavoittamiseksi. Syytteestä sopimisen menettelyllä osa tästä hyödystä saattaisi jäädä viranomaisten ulottumattomiin.

Menettelyssä soveltuvimpana vaihtoehtona voitaneen pitää mallia, jossa tunnustaminen on sidottu säädettyyn rangaistusmaksimiin. Menettelyn soveltamiselle tulisi olla laissa säädetty edellytykset, esimerkiksi kaikkien osapuolten suostumus ja vastaajan sitoutuminen siihen, että hän korvaa rikoksella aiheutetun vahingon. Suomen oikeusjärjestelmässä on kuitenkin jo käytössä sovittelu ja kirjallinen menettely, jotka sisältävät näitä elementtejä.

Eduskunnan oikeusasiamiehen mukaan vakavien talousrikosten kohdalla järjestelmä ei sinänsä välttämättä tuottaisi suuria välittömiä kriminaalipoliittisia muutoksia, koska jo nykyisessä yhteisen rangaistuksen järjestelmässä määräaikaisen vankeusrangaistuksen enimmäisaikoinen kokonaisseuraamus laajoissa rikoskokonaisuudessa on huomattavasti vähäisempi kuin ”osiensa summa”. Tähän nähden voidaan nähdä tarkoituksenmukaisena, että plea bargaining -järjestelmä voisi mahdollistaa entistä kohdennetumman keskittymisen vain asian ratkaiseviin osiin ja ainakin jonkinlaisen rikosoikeudellisen sanktion varmistamiseen. Toisaalta oikeusasiamies katsoo, että rangaistuksen ankaruuden tulee määräytyä rikoksen moitittavuuden perusteella, eikä sen perusteella, kuin-

ka vaikeasti selvitettävä rikos on (jos plea bargaining toisi lievennyksen rangaistukseen).

Rikostutkinnan keskittämiseen nimenomaan tekokokonaisuuden keskeisimpiin osiin on tosin jo nykyään mahdollisuus esitutkintayhteistyön puitteissa. Esitutkintaviranomaisilla ja syyttäjillä, samoin kuin tuomioistuimilla rangaistusten määräämisessä ja mittaamisessa, on tosin sanoen jossain määrin harkintavaltaa rikosasioiden käsittelyssä jo voimassa olevassa järjestelmässä. Plea bargaining -järjestelmä merkitsisi aivan olennaista harkintavallan laajennusta siihen, millä edellytyksillä rikosasian selvittämistä voidaan rajoittaa esitutkinnassa ja syyteharkinnassa. Järjestelmä olisi myös vastoin rikosprosessioikeudellista legaliteettiperiaatetta. Mainittu periaate on tosin jo nykyään jossain määrin ”koetuksella” esimerkiksi rikostiedustelun ja rikosten selvittämisen rajapinnalla (viittaten esimerkiksi kysymykseen rikosilmoituksen kirjaamista, esitutkinnan aloittamista ja esitutkintapöytäkirjaan tehtäviä merkintöjä koskevien velvoitteiden suhteesta valeosto- ja peitetoiminnan osin erilaisiin tavoitteisiin). Plea bargaining -järjestelmään siirtymisen edellytyksiä tulisi oikeusasiamiehen näkemyksen mukaan joka tapauksessa selvittää erittäin perusteellisesti ja laajapohjaisesti ennen asiaa koskevien esitysten tekemistä.

Valtioneuvoston oikeuskansleri katsoo, että koska suurin hyöty järjestelmästä kaiketi olisi saavutettavissa juuri vaikeasti selvitettävissä ja tutkinnallisesti aikaa vievissä rikoksissa, tuntuisi niiden rajaaminen järjestelmän ulkopuolelle, jos sellainen päätettäisiin käyttöönottaa, lähtökohtaisesti oudolta. Oikeuskansleri viittaa myös kysymyksen nro 4 kohdalla lausumaansa.

Keskusrikospoliisin mielestä plea bargain -järjestelmä tarjoaisi suurimman hyödyn vaikeiden talous- ja huumausainerikosten sekä muiden monitahoisten ja laajojen rikosten tutkinnassa. Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan menettelyn käyttämistä olisi kuitenkin syytä harkita aina tapauskohtaisesti, eikä soveltamisalaa tulisi rajoittaa koskemaan kategorisesti vain tiettyntyyppisiä rikoksia. Rikoksen selvittämisen vaikeus tai helppous ei ratkea pelkästään rikoslajin perusteella. Menetelmää tulisi voida käyttää aina, kun edellytykset sille katsottaisiin olevan olemassa. Menettelyä ei ole syytä ulottaa rikoksiin, joissa näyttö perustuu yksinkertaiseen verikokeeseen (esim. rattijuopumukset). On kuitenkin huomattava, että tunnustamisen merkitys näyttönä on vähentynyt vaikeasti selvitettävissä ja vakavissa rikoksissa.

Poliisihallitus katsoo, että kaikkien vaikeasti selvitettävien rikosten tulisi kuulua lähtökohtaisesti soveltamisalaan. Ei olisi kestävä ratkaisu eikä rikoksesta epäiltyjen tasapuolisen kohtelun periaatteen mukaista rajata soveltamisalaa nimeämällä tiettyjä rikoslajeja sen piiriin ja joitain pois. Vaikeasti selvitettäviä rikoksia ovat tyypillisesti mm. talous-, huumausaine- ja ympäristörikokset.

Vallitsevasta käytännöstä on todettava, että tunnustuksen merkitys näyttönä on vuosien varrella vähentynyt vaikeasti selvitettävissä rikosasioissa. Vakavien rikosten selvittämiseen on poliisilla tällä hetkellä parempia työkaluja kuin aikaisemmin. Ennen kaikkea pakkokeinolain 5a luku ja myös 6 luku tarjoavat poliisin ”työkalupakkiin” lisän, mitä ei ollut käytettävissä vielä 15 vuotta sitten.

Käytännön mahdollisuudet lopulta soveltaa plea bargain -tyyppistä järjestelmää kaikkiin vakaviin rikoksiin eivät varmasti olisi yhtäläiset. Esim. vakavan huumausainerikollisuuden järjestäytyneet muodot välittäjäportaineen ja vaikenemisen ja koston kulttuureineen eivät tee tunnustamisesta houkuttelevaa. Toisaalta mainitun rikollisuuden lajin erityispiirteistä johtuen tänä päivänä on olemassa tarvetta saada tunnustamiselle enemmän merkitystä rikosprosessissa. Nimittäin nykyisin jos alemman portaan välittäjä tunnustaa ylempänä olevan välittäjän teon, hän ei saa siitä etua omassa tuomiossaan, koska kyseessä ei ole hänen oma rikoksensa.

Tunnustuksen merkityksen problematiikassa lähestytään kruunun todistajajärjestelmää, jonka hyväksyttävyyttä tulisi ensi vaiheessa pohtia laajasti periaatteellisella tasolla.

Tässä pohdinnassa nousee esiin ainakin näkemys, että yksittäisen tekijän tunnustus, jossa paljastetaan koko rikoskokonaisuus, olisi kiistatta toivottavaa käyttäytymistä. Sillä voitaisiin saavuttaa kohdassa 3 mainittuja positiivisia vaikutuksia rikosprosessissa. Sen vuoksi myös rikoskumppaneiden osuuden selvittäminen kannattaisi vakavan rikollisuuden alueella palkita oman rikoksen tunnustamisen tyyppisesti. Rikoskokonaisuuteen liittyvien toisten henkilöiden rikosten selvittäminen, rikosentekijöiden termein ”vasikoiminen”, on merkittävästi vaikeampaa, kuin oman osuuden tunnustaminen mm. kostotoimenpiteiden pelon vuoksi. Tästä syystä rikoskumppaneiden osuuden selvittämisen hintaa (tuomion lievennyksen määrää) jouduttaisiin pohtimaan myös perusteellisesti. Heijastusvaikutuksina tulisi arvioitavaksi mm. kostotoimenpiteiden lisääntyminen ja siinä yhteydessä todistajan suojelun parantaminen.

Lieviin massarikoksiin (esim. rattijuopumukset, muut liikenne rikkomukset) plea bargain -järjestelmää ei kuitenkaan tulisi ulottaa, koska niissä ei rikoksesta epäillyn tunnustuksella ole käytännössä merkittävää roolia rikoksen toteennäyttämässä. Niissä järjestelmästä tulisi vain rangaistuksen alentamisautomaatti, jollaiseksi se ei suinkaan saisi muodostua.

Tullihallitus viitaten edellä lausumaansa katsoo syytteestä sopimisen mahdollisuuden soveltuvuuden lähtökohtaisesti ongelmalliseksi, ottaen huomioon Suomen rikosprosessijärjestelmän keskeiset elementit. Jos syytteestä sopimisen mahdollisuus kuitenkin otettaisiin osaksi suomalaista rikosprosessia, se tulisi vastaajien yhdenvertaisen kohtelun takaamiseksi ulottamaan koskemaan kaiken tyyppisiä rikoksia.

Järjestelmän käyttö tulisi kuitenkin mahdollistaa vain melko lievissä rikoksissa, joissa ei ole yhtä suurta intressiä aineellisesti oikean lopputuloksen saavuttamiseen kuin kaikkein vakavimmissa rikoksissa. Esimerkkinä tullirikoksista, joiden kohdalla järjestelmästä saattaisi olla hyötyä, voidaan erityisesti mainita ulkomaalaisten tekemät, moitittavuudeltaan melko vähäiset, tutkinnallisesti selvät massarikokset, jotka tällä hetkellä usein käsitellään oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvussa säädetyssä kirjallisessa menettelyssä. Mikäli järjestelmän soveltamisala ulotettaisiin koskemaan kaiken tyyppisiä rikoksia, seurauksena olisi merkittävä sanktiotason aleneminen. Tämä on syytä ottaa huomioon asian mahdollisessa jatkovalmistelussa.

Valtakunnansyyttäjänvirasto katsoo kohdassa 1 lausumansa tavoin, että rangaistuksen lieventäminen tunnustuksen johdosta koskisi kaikkia rikoksia. Virallisiperiaatteen joh-

dosta tunnustusta ei voitaisi yksin pitää riittävänä näyttönä vakavissa henkilöön kohdistuvissa rikoksissa eikä kaikissa muissakaan rikoksissa. Kohdassa 1 kerrotuin tavoin ehdotetun esitutkinnan rajoittamisen soveltamisalaa voitaisiin rajata epäillyn rikoksen enimmäisrangaistuksen perusteella.

KKO:n työryhmän mukaan tunnustuksella saavutettavat prosessuaaliset hyödyt ovat olennaisimpia vaikeasti selvitettävien talousrikosten kaltaisissa asioissa. Järjestelmän rajoittamiselle koskemaan vain tiettyjä rikoksia ei silti voitane esittää vakuuttavia perusteita, vaan sääntelyn tulisi lähtökohtaisesti koskea rikoslain yleisen osan säännösten tapaan kaikkia rikoksia. Tunnustuksen merkityksessä rangaistuksen määräämisessä voitaisiin ottaa huomioon rikoksen laatu, samoin kuin esimerkiksi tunnustuksen ajankohta ja sen merkitys rikoksen selvittämisessä.

Itä-Suomen hovioikeus pitää periaatteessa ongelmallisena sitä, jos syytteestä sopimista sovellettaisiin lähinnä laajoihin, monimutkaisiin ja vaikeasti selvitettäviin asioihin kuten talousrikoksiin. Talousrikokset ovat yleensä vakavia ja suunnitelmallisia rikoksia, joihin niin sanottu myöntäjän alennus soveltuu erityisen huonosti. Hovioikeus toteaa, että rikoslain 6 luvun 5 §:n 1 kohdan mukaan rikollisen toiminnan suunnitelmallisuus on rangaistuksen koventamisperuste. Sanotun säännöksen kanssa on ristiriidassa se, että rikoksesta epäilty suunnitelmallisissa rikoksissa saisi säännönmukaista lievemmän rangaistuksen yksinomaan tunnustamisen perusteella. Hovioikeuden käsityksen mukaan syytteestä sopiminen ei sovellu myöskään huumausainerikoksiin, koska rikostyyppistä johtuen väärin tunnustamisten vaara on merkittävä. Lisäksi huumausainerikokset ovat ainakin päätekijöiden osalta suunnitelmallisia rikoksia.

Kouvolan hovioikeus katsoo, että plea bargain -järjestelmän soveltamisalaan tulisi kuulua yleisesti sellaiset vaikeasti selvitettävät rikokset, joiden kohdalla resurssien säästölle on suurin tarve. rajattaessa järjestelmän soveltamisalaa tulee kuitenkin huomioida rikosoikeusjärjestelmän yhdenmukaisuus vastaajan oikeusturvan kannalta.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että järjestelmää voitaisiin soveltaa vaikeasti selvitettäviin rikoksiin, kuten esimerkiksi talous- ja omaisuusrikoksiin. Järjestelmää ei kuitenkaan tulisi soveltaa huumausainerikoksiin, vakaviin väkivaltarikoksiin eikä seksuaalirikoksiin.

Vaasan hovioikeus toteaa, että ns. pienempien rikosasioiden osalta on kirjallinen menettely jo olemassa. Periaatteessa järjestelmän tulisi kohdistua vaikeasti selvitettäviin rikoksiin, jotta resurssien säästö olisi toteutettavissa. Toisaalta on mahdotonta rajata pelkästään tietyt rikostyyppit soveltamisalan piiriin ottaen huomioon, että esimerkiksi varkausrikos saattaa olla yhtä vaikeasti selvitettävissä kuin talousrikos.

Espoon käräjäoikeuden käsityksen mukaan varhaisen tunnustamisen merkitys korostuu asioissa, jotka kautta linjan eli esitutkinnasta asti ovat aikaa vieviä. Resurssien säästö olisi siten juuri tämänlaatuisissa rikoksissa suurin. Laajojen talousrikosasioiden osalta on kuitenkin otettava huomioon, että talousrikokset ovat yleensä jo varsin vanhoja siinä vaiheessa, kun ne tulevat ilmi. Tutkinta on teosta kuluneen ajan vuoksi hankalampaa ja vie paljon aikaa. Asian käsittelyn viipyminen on tämän vuoksi yleensä suurinta esitutkintavaiheessa. Täyden hyödyn saaminen tunnustamisen tuomasta resurssien säästöstä

edellyttää siten, että tunnustaminen tapahtuu tutkinnan alkuvaiheessa ennen kuin asian selvittämiseen on käytetty huomattavasti aikaa. Syytteestä sopiminen on kuitenkin ongelmallista hyvin aikaisessa vaiheessa, jolloin asian laajuus ei välttämättä ole tullut riittävän selväksi. Niissä rikoksissa, joissa tutkintailmoitus tulee verottajalta, on jo jossain määrin selvillä asian luonne. Sen sijaan konkurssipesien pesänhoitajilta tulevien ilmoitusten osalta näin ei ole. Käräjäoikeus kiinnittää lisäksi huomiota esitutkintalain 5 §:ään, jossa todetaan ne seikat, jotka esitutkinnassa tulee selvittää. Kun pelkkä tunnustaminen ei riitä näytöksi, esitutkinnassa on pyritty selvittämään myös muuta syyllisyyttä tukevaa näyttöä. Tällaisen näytön hankkiminen on useissa hankalammissa asioissa nykyisin tarpeen siltä varalta, että tunnustaminen pääkäsittelyssä peruutetaan. Mahdollisuus sopimuksen peruuttamiseen tulee myös ottaa huomioon harkinnassa. Jos tällainen mahdollisuus tulee olemaan, on esitutkinnassa saatava voimavarojen säästö kyseenalaista. Tällaisten edellytysten vallitessa syyttäjien saattaisi olla järkevää neuvotella ainoastaan sellaisista rikoksista, joissa vastaajan syyllisyys näyttäisi esitutkinnan perusteella varsin selvältä.

Talousrikosten osalta on huomattava, että ne ovat yleensä suunniteltuja rikoksia eivätkä vastaajat välttämättä ole kovin motivoituneita myöntämään menettelyään rikolliseksi ja siten sopimaan asiaa. Toisaalta näille rikoksille tyypillinen suunnitelmallisuus saattaa johtaa siihen, että tunnustaminen ja sopiminenkin suunnitellaan etukäteen. Syytteestä sopimisen järjestelmää harkittaessa tulisikin kiinnittää erityisesti huomiota siihen, ettei rikoksen tekeminen tämän vuoksi tule kannattavaksi.

Laajoihin ja suunnitelmallisiin talousrikoksiin liittyy myös varsin usein bulvaanien käyttöä, mikä on omiaan hankaloittamaan syytesopimisen harkintaa. Työläidenkin talousrikosten seuraamuksena on lisäksi varsin usein vain ehdollista vankeutta. Seuraamuksen luonne huomioon ottaen lievempi rangaistus ei ole välttämättä omiaan houkuttelemaan sopimukseen.

Mikäli syytteestä sopiminen otettaisiin osaksi suomalaista oikeusjärjestelmää, puoltaisi epäiltyjen yhdenvertaisen kohtelun periaate sitä, että syytteestä sopimista ei rajoitettaisi vain tietyntyypiseen rikollisuuteen. Toisaalta on vaikea nähdä eettisesti hyväksyttävänä sitä, että esimerkiksi seksuaalirikoksissa tai vakavien väkivaltarikoksien sopiminen sallittaisiin tai sopiminen muutenkaan henkilöön kohdistuvissa rikoksissa ilman asianomistajan suostumusta. Myös tämä järjestelmän sovellettavuuteen liittyvä ongelma osoittaa hankaluudet, jotka liittyvät sen käyttöön ottamiseen.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että jos järjestelmä otetaan käyttöön, sen soveltamisalan tulee lainkäytön yhdenmukaisuuden vuoksi olla mahdollisimman laaja. Jonkun asiaryhmän kuten "vaikeasti" selvitettävien talousrikosten korostaminen on vaarallista, koska oikeusvaltiossa kaikki rikokset on tutkittava eikä voida hyväksyä sitä, että rikolliset erityisesti laajoissa ja törkeissä, yhteiskunnan kannalta merkittävässä rikosasioissa resurssien puutteen vuoksi voisivat "ostaa" itselleen haluamansa tuomion. Vaarana myös on, jos rikolliset saavat valita, mitä tutkitaan, että rikosvyyhdet ja sitä kautta laajat talousrikokset ja mm. organisoitu kansainvälinen rikollisuus jäävät tutkinnan ulkopuolelle. Järjestelmä sopiikin parhaiten pieniin, mutta hankalasti selvitettäviin ympäristö- ja elinkeinorikoksiin, joissa rangaistusseuraamukset ovat vähäiset, usein sakkoa, mutta vahingonkorvausvelvollisuus saattaa olla mittava.

Järjestelmä sopii Helsingin käräjäoikeuden mielestä parhaiten rikoksiin, joissa ei ole asianomistajia ja joissa rangaistuskäytäntö on varsin yhdenmukainen. Järjestelmä ei sovi erityisen törkeiden rikosten käsittelyyn. Sitä vastoin järjestelmä voisi sopia hyvin vahingontekoihin ("töhryt"), jotka tosin yleensä kiistetään, pahoinpitelyihin, näpistykseen ym.

Oulun käräjäoikeus katsoo, että hyödyt lienee parhaiten perusteltavissa vaikeasti selvittävissä laajoissa talousrikoksissa.

Pirkanmaan käräjäoikeus viittaa vastaukseensa kysymykseen 2. Muita mahdollisia rikostyyppisiä olisivat mm. ympäristörikokset sekä ylipäänsä kaikki hankalasti selvittävät rikokset.

Vantaan käräjäoikeus esittää seuraavat näkökohdat.

* talousrikokset saattaisivat sopia plea bargain -menettelyyn

a) Verorikokset

- periaatteessa verorikokset ovat sen tyyppisiä, että niissä ajatusta voisi harkita.
  - * verottaja on tehnyt niissä aina eritellyn tutkintapyynnön ja verotarkastuksen
  - * vastaajalla on tiedossa jo esitutinnan alusta alkaen mistä häntä epäillään
  - * tutkinta on yleensä helppo kohdentaa
- toisaalta perusmuotoisessa veropetoksessa ei välttämättä hyötyä
  - * tutkinta ei välttämättä ole kovin aikaa vievä ja laaja, jos epäiltyjä ei ole useita
  - * tällöin tunnustamisella ei saada esitutinnan näkökulmasta ajan säästöä juurikaan
  - * toisaalta tunnustaminen auttaisi erottelemaan riidattomat ja riitaiset todisteet heti
    - * oikeudenkäynti rajautuisi alkuvaiheessa heti olennaiseen
    - * osin syyttäjät ovat jo nyt toteuttaneet tämän tyyppistä mallia oikeudessa
    - * eihän turhaa todistelua nytkään kannata ottaa vastaan tai esittää
    - * silti varmuuden vuoksi todistelu voisi vähentyä
- laajat veropetosjutut, esim. kuittikauppajutut sopivat plea bargain -menettelyyn huomosti
  - * näissä saataisiin tunnustamisen kautta suurin hyöty prosessin joka vaiheessa
  - * kuittikauppajutun paljastuessa tekijöiden roolit ja työnjako eivät välttämättä ole kovin hyvin selvillä
  - * jos jonkun epäillään kirjoittaneen kuitteja, yleensä niitä ostaneita yhtiöitä on useita
  - * kuitinkirjoittajan myöntäminen toki auttaa rikosvastuun kohdentamisessa, mutta ongelmana on, että päärikos tapahtuu sen yhtiön verotuksessa joka kuitteja käyttää
  - * kuitteja käyttäneen yhtiön vastuuhenkilö tuskin heti tapausta tunnustaa, joten ketjun jokaisen henkilön tulisi myöntää juttu
    - *järkevää voisi olla tietenkin harkita juttunsa tunnustaneelle tekijälle lievempää rangaistusta, jos hänen kertomuksensa avulla olisi saatu paljastettua isompi rikoskokonaisuus
- verorikoksissa verottajan tulee aina laskea ensin vältetty vero, jonka tekijä voisi myöntää
  - * tältä osin kevennys ei kohdistu tutkintaan
  - * hyöty syyttäjän ja tuomioistuimen resurssien kannalta olisi ilmeinen

b) Velallisen rikokset

- velallisen rikoksissa ei välttämättä saada tunnustuksista prosessiekonomisia hyötyä
  - * velallisen rikokset usein viipyvät esitutkinnassa pitkään, koska niissä ei verottajan tapaista virallistahoa tekemässä ensin selvitystä
  - * velallisen rikokset vaativat lähes poikkeuksetta erityistarkastuksen tekemistä yhtiön kirjanpitoon, jonka jälkeen on vasta selvillä minkä suuruista ja minkä tyyppistä tekoa asiassa on syytä epäillä
  - * yhden miehen yhtiöissä tunnustamisella varmasti säästettäisiin aikaa
  - * muissa yhtiöissä ongelmana on se että useimmiten yhtiöissä on useita vastuuhenkilöitä, joiden kertomukset ovat ristiriitaisia ja jonkun tunnustamisella ei saada aikaan prosessiekonomista hyötyä koko jutun kannalta

c) Muita huomiota talousrikoksista fact bargainin kannalta

- ongelma-kohtia liittyy teonkuvausten ja rangaistavuuden edellytysten tunnustuksiin
  - * talousrikoksissa useimmiten osa menettelystä myönnetään (tai myönnetään, että näin on tehty, mutta rikos kiistetään väitteellä, että näissä olosuhteissa tehty teko on ollut sallittu) eikä rikollinen
  - * ylipäätään harvoin tekijät myöntävät kokonaan tehdyn rikoksen
  - * talousrikoksissa todisteena olevista asiakirjoista ollaan myös usein erimielisiä
  - * riitaa on siitä mitä jokin asiakirja merkitsee

d) Avaako plea bargain talousrikolliselle keinottelumahdollisuudet?

- oma lukunsa on vielä yleinen ilmiö bulvaaneiden käyttämisestä yhtiön vastuuhenkilönä
  - * riski siitä, että "kilpimies" myöntää käyttäneensä yhtiössä määräysvaltaa ja olleensa todellinen toimija, vaikka onkin toiminut koko ajan toisen talutusnuorassa
  - * selkeä riski väärinkäytöksille
  - * näin rikollispiireissä entistä enemmän mahdollistettaisiin jo etukäteen se, että todelliset toimijat jäisivät piiloon, bulvaanin omiessa jutun niskoilleen
  - * käytännössä suurimmissa rakennusalan rikosjutuissa on yhtiöiden hallitukseen merkitty järjestäen henkilöitä, jotka eivät ole tienneet mitään yhtiön toiminnasta
  - * näissä tapauksissa pitää joka tapauksessa selvittää yhtiön oikeat toimijat
- liiketoimintakiellot muodostavat yhden ongelman myös

e) mikä malleista parhaiten istuisi talousrikoksiin

- talousrikoksiin sopisi parhaiten malli sentence bargain
  - * sentence bargainissa tunnustuksen avulla saataisiin karsittua riidaton todistelu vähemmälle jo prosessin alkuvaiheessa
  - * näin kuitenkin toimitaan jo nyt joiltain osin
  - * tarvitaanko lakimuutos vai riittääkö tehostettu syyteharkinnan valmistelu?
  - * vaarana ovat valheelliset tunnustukset toisen rikoksen tai tekijän suojelemiseksi.

Varsinais-Suomen käräjäoikeuden mielestä pelkästään se seikka, että rikos on vaikeasti selvitettävissä, ei saisi olla kriteerinä soveltamisalaa harkittaessa. Talousrikosten selvittelyssä tulee usein esiin rikoksia, jotka saattavat olla alkuperäistä tutkittavaa rikosta törkeämpiä. Rikoksen tunnustaminen ei saisikaan johtaa siihen, että tutkinta tämän jälkeen lopetettaisiin tai olisi vain pistokokeen luonteinen. Talousrikos tehtäisiin entistä "houkuttelevammaksi" säätämällä helpotuksia rangaistuksiin tunnustamisilla ja korvausten maksamisella. Jo tällä hetkellä rikoksella tavoiteltu hyöty ja siitä seuraava rangaistus

eivät ole oikeassa suhteessa. Väkivaltarikoksiin järjestelmä ei sovellu millään perusteella. Oikeastaan mitään rikostyyppiä, johon järjestelmä sopisi hyvin, ei ole löydettävissä.

Pirkanmaan poliisilaitoksen käsityksen mukaan ei voisi olla oikeudenmukaista, että tietyn rikostyyppin vastaajat saisivat oikeuden sopia itselleen lievemmän tuomion, mutta joidenkin toisten rikostyyppien tekijät eivät. Erityisen varovasti järjestelmään tulisi suhtautua juuri talousrikosten ollessa kysymyksessä, koska niiden monimutkaisuudesta ja vaikeasta selvitettävyydestä on poliisilaitoksen mielestä johdettavissa tavanomaista suurempi mahdollisuus, että ”vastaajapuoli” onnistuu neuvotteluissa ”vedättämään” itselleen kohtuuttomia myönnytyksiä. Osa teoista voi jäädä kokonaan pimentoon vaille minäänlaista huomiota.

Talousrikosten selvittelyssä syyttäjän ja tutkijoiden yhteistyön merkitys korostuu. Yhteistyötä olisi kyettävä vielä nykyisestä lisäämään. Syyttäjä voi tutkinnanjohtajan esityksestä päättää tutkinnan rajoittamisesta joidenkin vähäisenä pidettävien ”rönsyjen” osalta. Näiden mahdollisuuksien käyttöä poliisilaitos pitää riittävinä, kun niiden ohessa huolehditaan lisäksi riittävästä resursoinnista ja tutkitaan tehokkaampia toimintakäytäntöjä.

Parhaana käytäntönä Pirkanmaan poliisilaitos pitää järjestelmää, jossa plea sentence bargain -mallin soveltaminen sidotaan rikoksesta säädettyyn rangaistusmaksimiin esimerkiksi Virossa omaksutun käytännön mukaisesti.

Varsinais-Suomen poliisilaitos katsoo, ettei järjestelmä ei sovellu talousrikoksiin kohdassa 4 esitettyjen perustelujen valossa. Työmäärältään suurimmat talousrikokset ovat nykyään monesti ns. kuittikauppoja. Näiden osalta hallituksen juuri vahvistamassa 5. talousrikosohjelmassa on esitys käännetyn arvonlisäverovelvollisuuden käyttöönotosta ja käsittääksemme lainsäädännön valmisteluun tältä osin on jo ryhdytty. Tämä tulee osaltaan vähentämään ”vaikeimpien” talousrikosten määrää.

Suomen Asianajajaliiton mielestä soveltamisalaa harkittaessa on otettava huomioon se, mistä saataisiin suurimmat hyödyt. Talousrikosasiat rasittavat rikostyypeistä eniten poliisia ja oikeuslaitosta. Tämä puoltaa sitä, että juuri näissä tapauksissa pyrittäisiin säästöihin arviomuistiossa selostetuilla menettelyillä.

Suomen Lakimiesliiton mielestä ei selvittämisvaiheessa pitäisi rajata selvitystyötä koskemaan vain tiettyjä rikoslajeja eikä pitäisi myöskään rajata tiettyjä rikoslajeja pois tarkastelusta. Lähtökohtaisesti voinee ajatella, että mahdollisesti harkittavan järjestelmän tulisi olla yleinen ja kaavamainen selkeyden ja yhdenvertaisuuden takaamiseksi.

Talousrikosten selvittämisessä oikeudenkäyntien viivästymisessä on kyse ennen kaikkea resurssien puutteesta. Suuressa osassa tapauksia niiden tullessa esimerkiksi hovioikeuteen on rikoksesta kulunut niin paljon aikaa, että se näkyy rangaistuksen mittaamisessa. Avainkysymys tuomioistuinten resurssien lisäksi on syyttäjä- ja poliisilaitosten resurssit talousrikosasioissa. Resurssien puute johtaa siihen, että syyttäjät ja poliisi eivät esitutkintavaiheessa pysty tekemään riittävästi yhteistyötä tutkinnan tehostamiseksi ja oikein suuntaamiseksi.

Elinkeinoelämän keskusliitto EK:lla ei ole kantaa tässä vaiheessa siihen, minkä tyyppiin rikoksiin järjestelmä voisi lähtökohtaisesti soveltua. EK katsoo, että tässä arvioinnissa tulisi kuitenkin kiinnittää huomiota erityisesti asianomistajan asemaan sekä tunnustuksen arvoon näyttönä.

EK:n mukaan usein hyvinkin monimutkaisissa talousrikoksissa voisi syytteestä sopiminen edesauttaa asian selvittämistä. Toisaalta vaarana on muiden asiaan mahdollisesti liittyvien rikosten selvittämättä jääminen.

Professori Matti Tolvanen katsoo, että syytteestä sopiminen koskisi joka tapauksessa lähinnä talousrikoksia, mukaan lukien veropetokset, kavallukset ja petokset. Juuri näissä jutuissa oikeudenkäynnit ovat viivästyneet. Lain tasolla professori Tolvanen ei kuitenkaan luettelisi rikostyyppisiä, joissa syytteestä voisi sopia. On otettava huomioon yhdenvertaisuus, eikä lain tasolla ole syytä saattaa talousrikoksista epäiltyjä parempaan asemaan kuin muista rikoksista epäiltyjä. Nykyinenkään rangaistuksen alentamista koskeva säännös ei ole rajattu tiettyihin rikoksiin.

Suomen Tuomariliiton mukaan perustuslain takaaman yhdenvertaisuuden vuoksi syytteestä sopimisen tulisi ainakin lähtökohtaisesti koskea jokaista rikostyyppiä, mutta toisaalta on pidetty selvänä, ettei se sovellu törkeimpiin ja moitittavimpiin rikoksiin. Esimerkkinä viimeksi mainituista on usein mainittu talousrikokset, jotka toisaalta mainitaan usein esimerkkinä pahiten viipyvistä rikosasioista. Syytteestä sopiminen ei todennäköisimmin tehostaisi talousrikosten käsittelyä, koska niiden tutkijoilta saadun tiedon mukaan talousrikoksista epäillyt kiistävät yleensä kaiken eivätkä ole halukkaita sopimaan, koska sopimiseen ei kannusta se, että sopimisen seurauksena saisi vain tavanomaista lyhyemmän ehdollisen vankeusrangaistuksen. Ennen sopimista esitutkinnassa olisi joka tapauksessa selvitettävä teoista vastuussa olevat henkilöt, mikä ei aina selviä esimerkiksi kaupparekisterin otteesta.

Edellä tarkoitettussa muodossaan Plea bargain ei vaikuttaisi lainkaan esitutkintaan eikä syyteharkintaan eli käsittelyn pitkittymisen yleisimpiin syihin. Lisäksi rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdassa on jo tällä hetkellä säännös, jonka mukaan tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä on rangaistuksen lieventämisperuste, ja luvun 3 §:n 3 momentin nojalla tämä voidaan ottaa huomioon myös päätettäessä rangaistuksen lajista. Plea bargain on siten jo osa suomalaista lainsäädäntöä. Laissa ei kuitenkaan ole täsmennetty, kuinka paljon tunnustuksen tulisi vaikuttaa rangaistukseen ja milloin tunnustuksen johdosta tulisi valita tavanomaista lievempi seuraamuslaji. Käsittelyjen viipymisen kannalta olennaista on lisäksi se, missä vaiheessa tunnustus annetaan. Sen vuoksi tunnustuksen vaikutus olisi syytä porrastaa sen mukaan, kuinka aikaisessa vaiheessa se annetaan. Tunnustuksella saatava alennus rangaistukseen ei kuitenkaan saisi olla niin merkittävä, että se laskisi kynnystä syyllistyyä rikoksiin.

4.7 Asianomistajan asema

7. Tulisiko järjestelmän koskea vain rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai joiden asianomistaja suostuu järjestelmän käyttämiseen?

8. Jos katsotte, että järjestelmän tulisiko koskea muitakin rikoksia, miten käsityksenne mukaan asianomistajan asema tulisi ottaa huomioon?

Sisäasiainministeriön mielestä menettelyn rajaaminen vain tietyn tyyppisiin rikoksiin saattaa johtaa epäilyinä olevien eriarvoiseen asemaan joutumiseen. Rajaaminen vain asianomistajarikoksiin ei liene tarpeellista, koska tällöin menettelyn soveltamisala muodostune melko kapeaksi, jolloin menettelyllä mahdollisesti saavutettavat hyödyt jäisivät melko pieniksi. Näin ollen merkitystä tulisi antaa enemmän muille edellytyksille, joihin on jo aikaisemmissa kohdissa viitattu. Sisäasiainministeriö kuitenkin toteaa, että asianomistajan itsenäistä syytteen nostamista koskeviin säännöksiin tulee joka tapauksessa kiinnittää huomiota menettelyn soveltuvuutta arvioitaessa.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa arviomuistion tapaan, että kaikki käsitellyt plea bargaining -mallit sopivat huonosti yhteen asianomistajan syyteoikeuden kanssa. Ensimmäisessä plea bargaining -järjestelmän, jos sellaisen esittämiseen päädytään, tulisi oikeusasiamiehen mielestä koskea vain rikoksia, joilla ei ole asianomistajaa. Toisaalta tässäkin on se ongelma, että rangaistuksen ankuruus ei määräytyisi vain rikoksen moitittavuuden perusteella, vaan plea bargain -edun kannalta osittain sillä perusteella, onko rikoksella asianomistajaa. Vaihtoehtona on asianomistajan syyteoikeuden rajoittaminen nykyisestä. Tämä on erittäin laajakantoinen paitsi kriminaalipoliittinen myös oikeuskulttuurinen kysymys. Erityisesti lievistä asianomistajarikoksista puhuttaessa plea bargaining -järjestelmää pohdittaessa huomiota tulisi kiinnittää myös sen suhteeseen rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) tavoitteisiin.

Valtioneuvoston oikeuskansleri katsoo, että kun otetaan huomioon rikoslainkäyttöä kohtaan tunnettavan luottamuksen säilyttämisen ja vaikeudet sovittaa järjestelmään asianomistajien syyteoikeutta, järjestelmä tuottaisi todennäköisesti vähiten ongelmia rikoksissa, joissa ei ole asianomistajaa. Järjestelmän käyttämisen kytkeminen asianomistajan suostumukseen saattaa olla ainakin jossakin määrin ongelmallinen vastaajien yhdenvertaisen kohtelun näkökulmasta.

Keskusrikospoliisi katsoo, että rikoksia, joissa on asianomistaja, ei tulisi kategorisesti jättää pois plea bargain -järjestelmän soveltamisalasta. Tietynlaisissa tilanteissa myös asianomistaja voi hyötyä sopimuksesta rikosprosessin nopeutuessa. Asianomistajan kannalta merkityksellistä olisi mm. se, että sopia voitaisiin myös asianomistajalle tulevista vahingonkorvauksista. Plea bargain -menettelyn käyttämisen edellytyksenä tulisi kuitenkin olla, että asianomistaja suostuu menettelyyn. Tällöin voitaisiin myös paremmin välttää mahdolliset valitukset asianomistajan ollessa tyytymätön lievennettyyn rangaistukseen.

Asianomistajan asema on pidettävä edelleen turvattuna. Plea bargain -menettelyssä on otettava huomioon asianomistajan rikosasiaan liittyvän vahingonkorvausasian käsittely. Asianomistaja ei saa ainakaan syyttäjävetoisesti liitännäisasiansa tuomioistuimen käsi-

teltäväksi, mikäli rikosasian käsittely päättyy syyttäjän ja rikokseen syyllistyneen henkilön väliseen sopimukseen. Tältä osin Keskusrikospoliisi viittaa aiemmin mainittuun asianomistajan korvausasian huomioimiseen syytteestä sopimisen yhteydessä.

Poliisihallituksen arvion mukaan tehokasta järjestelmää ei voitaisi luoda ulottamalla soveltamisala vain niihin rikoksiin, joissa ei ole asianomistajaa. Kysymys on kuitenkin toteutuessaan niin suuresta uudistuksesta, ettei asianomistajan aseman mahdolliselta heikentämiseltä voitaisi kokonaan välttyä. Lopulta on kyse siitä, millainen hinta rikosprosessin nopeuttamisesta ollaan valmiit maksamaan.

Asianomistajan nykyisestä vahvasta asemasta tulisi oikeus rikoksesta johtuviin vahingonkorvauksiin ehdottomasti säilyttää. Myös mahdollisuus saada ne käsiteltyä kumulointuna rikosprosessin yhteydessä tulisi säilyttää. Siten asianomistajan taloudellinen asema ei heikkenisi uudistuksessa.

Toinen kysymys on asianomistajan itsenäinen syyteoikeus. Sen kaventaminen jollain tavalla saattaisi olla välttämätön seuraus siitä, että tunnustamiselle annettaisiin rikosprosessissa merkittävämpi painoarvo. Tässäkin tulisi kuitenkin säilyttää asianomistajalla oikeus saada hänelle vahinkoa aiheuttanut oikeudenloukkaus lainkäyttöviranomaisen tutkittavaksi edellä mainittujen korvausten turvaamiseksi. Näin ollen aineellisia vahinkoja aiheuttaneissa rikoksissa tulisi asianomistajalle turvata oikeus syyksi lukevaan tuomioon ja vahingonkorvauspäätökseen. Henkinen mielipaha liian lievästä rangaistuksesta voitaisiin jättää vähemmälle huomiolle. Tosin vaille huomiota ei näitäkään voida jättää, koska sellaiset tapaukset ovat omiaan nakertamaan koko rikosoikeudellisen järjestelmän uskottavuutta.

Tullihallitus katsoo, että jos järjestelmä otettaisiin Suomessa käyttöön, sen soveltamisala tulisi lähtökohtaisesti ulottaa koskemaan myös asianomistajarikoksia. Asianomistajan oikeusturvan riittävä takaaminen on kuitenkin välttämätöntä. Mikäli syytteestä sopimisen mahdollisuutta jatkoselvitetään, järjestelmän vaikutuksista asianomistajan asemaan rikosprosessissa on Tullihallituksen näkemyksen mukaan syytä kiinnittää erityistä huomiota.

Mahdollisuus syytteestä sopimiseen edellyttäisi Tullihallituksen näkemyksen mukaan joko asianomistajan suostumusta tai vaihtoehtoisesti asianomistajan oikeusturvan muunlaista tehokasta huomioinnottomista.

Valtakunnansyyttäjänviraston mielestä rangaistuksen lieventäminen tunnustuksen johdosta voisi koskea myös rikoksia, joissa on asianomistaja. Asianomistajalla olisi mahdollisuus seuraamuskeskustelussa esittää oma käsityksensä rangaistuksen mittaamisesta.

Myös kohdassa 1 esitetty esitutkinnan rajoittaminen voisi koskea rikoksia, joissa on asianomistaja. Esitutkinnan rajoittamisen edellytyksiä harkittaessa asianomistajan asema tulisi ottaa huomioon edellä kohdassa 1 esitetyn tavoin. Asianomistajalla olisi mahdollisuus nostaa syyte sellaisesta epäilystä rikoksesta, jonka osalta syyttäjä on tehnyt toimenpiteistä luopumispäätöksen. Tämä mahdollisuus asianomistajalla on nykyäänkin, mutta sitä on käytetty harvoin. Tämä mahdollisuus olisi syytä saattaa rikoksesta epäillyn

tietoon tunnustusneuvottelujen yhteydessä. Huumausainerikoksissa ei ole asianomistajaa. Talousrikoksissa institutionaalisten asianomistajien edut eivät liene ristiriidassa ehdotetun järjestelmän kanssa. Asianomistajien mielipidettä olisi mahdollista selvittää tunnustusneuvottelujen yhteydessä, jos siihen olisi tarvetta.

KKO:n työryhmän mielestä sääntelyn tulisi olla yleisesti kaikkia rikoksia koskevaa myös tältä osin. Järjestelmä kohtelisi vastaajia perusteetta epäyhdenvertaisesti, jos sen ulkopuolelle rajattaisiin rikokset, joissa on asianomistaja. Lisäksi kuten kohdassa 3 on jo todettu, asian käsittelyn ja korvausvaatimukseen annettavan tuomion nopeutuminen voi tuoda merkittäviä etuja myös asianomistajalle.

Myöskään asianomistajan nimenomaisen suostumuksen edellyttäminen ei olisi tarkoituksenmukaista. Kaikkien asianomistajien suostumuksen selvittäminen voisi viivästyä huomattavasti ja mikäli tunnustuksen merkityksen arviointi rangaistuksen mittaamisessa kuuluisi viime kädessä tuomioistuimelle, asianomistajalla ei tulisi olla tähän disponoivaltaa.

Oletettavaa on, että asianomistajan käsittävien rikosten sisällyttäminen järjestelmän soveltamisalaan ei vaarantaisi järjestelmällä tavoiteltavien hyötyjen saavuttamista. Rikosoikeudenkäynnissä syyttäjän (asianomistajan) esittämä teonkuvaus rajaa syytesidonnaisuuden vuoksi joka tapauksessa prosessin kohteen. Käytännössä on varsin harvinaista, että asianomistaja ajaa omaa erilaiseen teonkuvaukseen perustuvaa rangaistusvaatimustaan. Tämä asianomistajan oikeus voitaisiin säilyttää.

Rangaistuksen mittaamisessa syyttäjän esityksestä poikkeavan asianomistajan vaatimuksen arvioiminen ei olisi tuomioistuimelle ongelmallista, jos syyttäjän vaatimus ei sido tuomioistuinta. Jos tällainen sitovuus olisi olemassa, tuomioistuin ei voisi poiketa sopimuksesta myöskään asianomistajan seuraamuskannanoton nojalla. Viimeksi mainitussa järjestelmässä syyttäjän tulisi KKO:n työryhmän mielestä kuitenkin mahdollisuuksien mukaan kuulla asianomistajaa ennen tunnustuksen vaikutuksen arviointia.

Itä-Suomen hovioikeuden käsityksen mukaan järjestelmää voitaisiin soveltaa vain tapauksissa, joissa ei ole asianomistajaa tai hän suostuu menettelyyn.

Kouvolan hovioikeuden mukaan järjestelmän tulisi asianomistajan oikeusturvan takaamiseksi koskea vain rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa. Tämä johtaisi kuitenkin tavoiteltujen resurssisäästöjen pienenemiseen.

Rovaniemen hovioikeuden mielestä järjestelmän tulisi koskea vain rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai joissa asianomistaja suostuu järjestelmän käyttämiseen. Asiaan liittyvät vahingonkorvausvaatimukset tulisi käsitellä oikeudenkäynnissä täysimittaisesti asianomistajan niin vaatiessa. Asianomistajaa tulisi kuulla myös vastaajan kanssa tehtävän sopimuksen sisällöstä.

Vaasan hovioikeuden mielestä, ottaen huomioon asianomistajan vahva asema, järjestelmän tulisi koskea rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai joissa asianomistaja on suostunut järjestelmän käyttämiseen.

Espoon käräjäoikeus toteaa, että suomalaisen rikosprosessiin kuuluu kansainvälisesti poikkeuksellisella tavalla asianomistajan toissijaisen syyteoikeus sekä asianomistajan rikokseen perustuvan korvausvaatimuksen käsittely. Tämä asettaa plea bargain-järjestelmälle omat ongelmansa. Talousrikosasioissa asianomistajana on varsin usein ainoastaan Verohallinto, jonka kytkeminen mukaan sopimusneuvotteluihin ei varmaankaan tuottaisi suuriakaan ongelmia. Tämä ei kuitenkaan ole tilanne kaikissa jutuissa ja myös talousrikosjutuissa voi asianomistajia olla lukuisia muun muassa silloin kuin kysymys on rauenneista konkurseista. Espoon käräjäoikeuden näkemyksen mukaan asianomistajan oikeuksia ei tule syytteestä sopimisen menettelyllä syrjäyttää. Näin ollen järjestelmää arvioitaessa vaihtoehtoina tulee harkita ensinnäkin sitä, olisiko menettely mahdollista vain rikoksissa, joissa ei ole asianomistajaa tai vain niissä, joissa asianomistaja on menettelyyn suostunut. Toisaalta ongelmia voi syntyä siitä, missä vaiheessa asianomistaja kytketään mukaan sovintomenettelyyn, kuka maksaa asianomistajan mahdolliset kulut sovintomenettelystä ja niin edelleen. Mikäli asianomistajaa ei oteta mukaan sovintomenettelyyn, tämä saattaa johtaa siihen, että vahingonkorvauskysymyksen osalta joudutaan käymään lähes yhtä laaja prosessi kuin syyksilukemisen osalta olisi käyty. Asianomistajan toissijainen syyteoikeus on myös otettava huomioon asiasta sovittaessa. Syyttäjä on esimerkiksi saattanut arvottaa jonkin teon toisin kuin asianomistaja. Tavatonta ei ole käytännössä, että asianomistaja katsoo syyttäjän esittämän teonkuvauksen täyttävän syyttäjän käsityksestä poiketen kvalifioidun tekemuodon.

Helsingin käräjäoikeus katsoo, että jos järjestelmä otetaan käyttöön, luonnollinen lähtökohta olisi kokeilla sen soveltuvuutta ensin ei-asianomistajarikoksiin. Asianomistajalla on Suomen oikeudessa perinteisesti ollut vahva asema. Kun ei liene tarkoitus heikentää asianomistajan asemaa, syytteestä sopimiseen tulee kuten kirjallisessa menettelyssä olla asianomistajan suostumus. Voidaan kylläkin harkita, onko nykyinen Ruotsin malliin perustuva syyteoikeuden järjestely vielä tarpeen vaatima. Menettelyn soveltamisala on kirjallisen menettelyn tapaan lainsäädännössä tarkasti rajattava.

Helsingin käräjäoikeuden mielestä menettely edellyttäisi asianomistajan suostumusta. Käytännössä on havaittu, että asianomistajat eivät useinkaan halua asian käsittelyä tuomioistuimessa, vaan saattavat kokea sen kiusalliseksi.

Oulun käräjäoikeus toteaa, että Suomen rikosoikeudessa asianomistajalla on itsenäinen puhevalta syyttäjän ohella rikosasiassa. Niin ikään asianomistajalla on toissijainen syyteoikeus, jonka johdosta hän voi nostaa syytteen asiassa, jossa virallinen syyttäjä ei sitä tee. Asianomistajan suhteellisen vahvaa itsenäistä asemaa ei ole syytä heikentää. Kansalaisten luottamus oikeusturvan saantiin on viimekädessä kiinni siitä, että jokaisella on oikeus saattaa rikos tutkittavaksi tuomioistuimessa siitä huolimatta, että asiassa on tehty mahdollinen päätös esitutkinnan lopettamisesta tai syyttämättä jättämisestä. Myös rangaistusmääräysmenettely ja asian ratkaiseminen kirjallisessa menettelyssä edellyttävät asianomistajan suostumusta. Edellä mainitun johdosta käräjäoikeus toteaa, että nyt kyseessä olevan järjestelmän tulisi koskea vain niitä rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai jossa asianomistaja antaa suostumuksensa. Suostumuksen merkitys on säänneltävä ja selvennettävä asianomistajalle mahdollisimman tyhjentävästi ja suostumuksen edellytyksenä voitaisiin pitää esimerkiksi saavutettua yhteisymmärrystä yksityisoikeudellisesta korvausvelvollisuudesta.

Pirkanmaan käräjäoikeuden mielestä järjestelmän tulisi koskea vain rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai joissa asianomistaja suostuu järjestelmän käyttämiseen. Vastoin asianomistajan tahtoa sovittu juttu esimerkiksi talousrikosjuttu, jossa asianomistaja haluaa vaatia vahingonkorvausta yli sen mistä syyttäjä vaatii rangaistusta vastaajan kanssa tekemänsä sopimuksen jälkeen, aiheuttaisi asianomistajalle ylimääräisiä kustannuksia ja ehkä ylimääräisen pääkäsittelyn, jossa kuitenkin käsiteltäisiin samaa asiaa, josta syyttäjä on luopunut syyttämästä. Resurssisäästöä ei siten tulisi.

Vantaan käräjäoikeuden mielestä järjestelmän ainoana vaihtoehtona on, että rikokses-
sa ei ole asianomistajaa tai hän suostuu menettelyyn. Asianomistajalla tulee olla ehdo-
ton oikeus kieltää menettelyn käyttö. Lisäksi käräjäoikeus nostaa esiin seuraavat huo-
miot ja kysymykset:

- * menettelyn oltava asianomistajalle täysin selvä
- * voidaanko asianomistajan oikeuksiin (kuten toissijainen syyteoikeus) näin kajota?
- * missä määrin seuraa epäluottamusta ja tyytymättömyyttä ratkaisuihin suhteessa syyttäjä/asianomistaja
- * aina turvattava mahdollisuus saada korvaus vahingosta?

Varsinais-Suomen käräjäoikeus katsoo, että asianomistajan suostumuksen tulisi olla ehdoton edellytys. Asianomistajalle tulisi varata riittävästi aikaa harkita suostumustaan. Asianomistajan suostumusta edellytetään myös rangaistusmääräysmenettelyssä ja kirjall-
lisessa menettelyssä, joissa käsitellään yleensä pieniä ja selviä asioita. Selvää siis on, että nyt kysymyksessä oleva menettely vaatisi asianomistajan suostumuksen. Asian-
omistajan suostumus voi muuttua "kauppatavaraksi", mistä voi seurata epäsuotavia lie-
veilmiöitä.

Vastaajien yhdenvertaisen kohtelun kannalta on ongelmallista, että asianomistajan suos-
tumus ratkaisee, saako vastaaja rangaistukseensa lievennyksen vai ei.

Kovin suurta hyötyä järjestelmästä ei toisaalta ole saatavissa, jos soveltamisala rajataan rikoksiin, joissa asianomistajaa ei ole tai asianomistajana on esim. verottaja tms. viral-
listaho.

Suomalaisessa rikosprosessissa asianomistajalla on perinteisesti ollut vahva asema. Asi-
anomistaja voi vaatia rangaistusta ja asianomistajan rikokseen perustuva korvausvaati-
mus käsitellään rikosasian käsittelyn yhteydessä. Talousrikoksista kirjanpitorikoksissa ei ole varsinaista asianomistajaa, mutta monissa muissa on, esim. velallisen rikoksissa ja veropetoksissa. Asianomistajia voi olla kymmeniä.

Asianomistaja tuskin luopuu oikeudestaan vaatia vastaajalta täyttä korvausta pelkästään sen takia, että näin rikosasian oikeudenkäynti kevenisi ja valtio säästäisi rahaa. Asian-
omistajan kannalta on paljon kätevämpää vaatia korvausta rikosasian yhteydessä kuin jos joutuisi ajamaan korvausta erillisellä kanteella riita-asiain käsittelyjärjestyksessä. Jos asianomistajia on paljon, on hyvinkin mahdollista, että kaikki eivät anna suostumustaan järjestelmän käyttämiseen.

Verohallinto on usein asianomistajana talousrikosasioissa. Viranomaistoiminnan luotettavuuden ja yhdenmukaisen käytännön aikaansaamiseksi verohallinnolla ja muilla asianomistajan asemassa olevilla viranomaistahoilla tulisi olla jonkinlaiset yhteiset pelisäännöt siitä, millaisissa tapauksissa suostutaan syytteestä sopimiseen. Yhtenäisen käytännön luominen olisi vaikeaa. Yksityisten tahojen on tähän asti ollut periaatteessa suhteellisen helppoa esittää vaatimuksensa, koska on vaadittu kaikkien aiheutuneiden vahinkojen korvaamista.

Useiden yksityisten asianomistajien voi olla vaikea muodostaa kantaa syytteestä sopimiseen ilman tarkempaa perehtymistä esitutkintaan ja neuvottelua lakimiehen kanssa. Konkurssipesien pesänhoitajillakin voisi olla vaikeuksia päättää suostumuksesta, katsoo Varsinais-Suomen kärjäoikeus.

Pirkanmaan poliisilaitoksen käsityksen mukaan asianomistajan olemassa ololle ei tulisi antaa ratkaisevaa asemaa, vaan järjestelmää tulisi voida soveltaa myös rikoksiin, joissa on asianomistaja. Asianomistajan suostumus menettelyyn tulisi kuitenkin olla kaikissa tapauksissa edellytys järjestelmän käytölle. Näin on asia järjestetty mm. Virossa. Asianomistajan suostumuksen saaminen olisi mahdollisesti omiaan lisäämään vastaajien halukkuutta sopimukseen korvauksista ja muista rikokseen liittyvistä vaatimuksista asianomistajan kanssa. Asianomistajan asema on maassamme perinteisesti vahva eikä sitä mielestämme ole syytä lähteä kaventamaan.

Pirkanmaan poliisilaitoksen käsityksen mukaan asianomistajan olemassa olo ei estäisi plea bargain -järjestelmän soveltamista ainakaan niiltä osin, kuin sen on edellä katsottu parhaiten soveltuvan oikeusjärjestelmäämme. Asianomistajat käytännössä varsin harvoin poikkeavat syyttäjän vaatimuksista. Yleisintä on yhtyä syyttäjän syytteeseen kaikilta osin. Asianomistajien itsenäiset syytevaatimukset ovat erittäin harvinaisia. Niiden käsittely sopimusjärjestelmän ulkopuolella tavanomaisessa prosessissa ei ole prosessiekonomisesti merkittävä kysymys.

Varsinais-Suomen poliisilaitos toteaa, että jos järjestelmä koskisi myös rikoksia, joissa on asianomistaja, niin asianomistajan itsenäistä syytteen nostamista koskevat säännökset tulisi myös uusia vastaamaan järjestelmää.

Suomen Asianajajaliitto toteaa, että Suomessa asianomistajalla on vahva asema rikosprosessissa. Tämä tulee ottaa huomioon tulevaa sääntelyä harkittaessa. Olisi ehkä helpompi kokeilla jonkinlaista syytteestä ja rangaistuksesta sopimisen järjestelmää ensin niissä rikoksissa, joissa ei ole asianomistajaa, esimerkiksi huumausainerikoksissa. Myöskään rahanpesussa ei ole asianomistajaa. Verorikoksissa asianomistajana on viranomainen. Saatujen kokemusten myötä olisi järjestelmä laajennettavissa koskemaan myös yksityisiä asianomistajia siten, että heillä on sanansa sanottavana ja voisivat vaikuttaa siihen millaisen esityksen syyttäjä tuomioistuimelle tekee. Tällöin tulisi huomiotavaksi myös asianomistajan korvausvaatimukset ja niiden suorittaminen osana asian sopimista kolmikantaisesti. Syytteestä sopimisen ei tulisi jättää asianomistajaa yksin korvausvaatimuksensa kanssa.

Asiaan vaikuttaa tasavertaisuusnäkökohta. Saattaisi olla vaikea säätää sellaista lievennysperustetta, joka koskisi vain tiettyjä rikoslajeja. Mutta ainakin kokeiluluonteisesti

voisi aloittaa siten, että järjestelmää sovellettaisiin huumausainerikoksissa ja muissa rikoksissa, joissa ei ole asianomistajaa.

Yksityisellä asianomistajalla tulee olla mahdollisuus vaikuttaa kolmikantaisesti syytteestä sopimiseen. Suomen Asianajajaliiton mielestä joissain tapauksissa korvauksen maksaminen voisi olla sopimisen ehto. Verottajan osalta voitaisiin hyväksyä se, että syyttäjä sopii talousrikosasian verottajan näkemyksestä riippumatta. Verottaja ja syyttäjä edustavat loppujen lopuksi samaa intressitahoa.

Suomen Lakimiesliitto toteaa, että nykyjärjestelmässäkin osapuolten välistä sovintoa käytetään rangaistuksen alentamisperusteena. Sovittelumenettelyä ja muita vastaaventyypisiä toimintamuotoja on kannustettu, joten ei liene ainakaan selvitysvaiheessa syytää lähtökohtaisesti rajata joitain rikoksia pois mahdollisen plea bargainin käyttöalasta. Lähinnä rajaamisen kohdalla tullevat selvitystyössä kysymykseen erityisen vakavat rikokset ja rikoslajina esimerkiksi seksuaalirikokset.

Elinkeinoelämän keskusliiton EK:n mielestä lähtökohtaisesti olisi ajateltavissa, että järjestelmä koskisi vain rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai joiden asianomistaja suostuu järjestelmän käyttämiseen, koska järjestelmän suhde asianomistajan asemaan on erityisen ongelmallinen.

Professori Matti Tolvasen mielestä järjestelmän tulisi koskea kaikkia rikoksia. Yleensä talousrikoksissa on asianomistaja (kirjanpitorikoksia lukuun ottamatta). Professori Tolvanen katsoo myös, että syytteestä sopimista ei ole syytä sitoa myöskään asianomistajan suostumukseen. Miten suostumus olisi muotoiltavissa tapauksissa, joissa epäilty tunnustaa teon sitä vastaan, että hänelle luvataan alennus rangaistukseen? Asianomistaja ei päättä rangaistuksesta, siitä päättää tuomioistuin. Talousrikoksissa asianomistajana on monesti julkinen taho tai konkurssipesä. Professori Tolvasen mielestä mallin b) (muistion sivu 10) mukainen syytteestä sopiminen ei loukkaa kohtuuttomasti yksityisen asianomistajan oikeuksia.

Jos järjestelmää laajennetaan muistiossa esitetyn vaihtoehdon c) suuntaan, saattaa olla perusteltua edellyttää asianomistajan suostumusta. Tässä olisi kysymys siitä, että tietyistä epäilyistä teoista ei syytettäisi lainkaan. Lakia muuttamatta suostumuksen vaatimuksesta ei voidakaan luopua. Voimassa olevan lain mukaan syytäjän tekemä rajausta oikeudenkäynnin kohteeseen ei sitoisi asianomistajaa. Hänellä olisi aina oikeus nostaa syyte itse. Professori Tolvasen mielestä tässä yhteydessä pitäisi ottaa kuitenkin harkittavaksi asianomistajan syyteoikeus ylipäätään. Rikosvastuun toteuttaminen on syytäjän asiana, eikä asianomistajan syyteoikeuden lakkauttaminen heikentäisi asianomistajan oikeusturvaa käytännössä. Asianomistajat käyttävät syyteoikeuttaan hyvin harvoin, eikä asianomistajan syyteoikeudesta luopuminen olisi kovin dramaattinen muutos. Professori Tolvasen tiedossa ei ole ainakaan suuria talousrikosjuttuja, joissa asianomistaja olisi yksin ajanut syytettä.

Edellä kirjoitettu koskee virallisen syytteen alaisia rikoksia. Asianomistajarikoksissa syyteoikeus tulisi professori Tolvasen mielestä säilyttää asianomistajalla ja asianomistajalla olisi aina mahdollisuus kannella valtakunnansyyttäjälle.

4.8 Muita kehittämiskeinoja

9. Onko tiedossanne muita syyteestä sopimista tehokkaampia lainsäädännöllisiä tai muita keinoja, joilla voitaisiin keventää tai nopeuttaa rikosprosessia ottaen huomioon perustuslain ja kansainvälisten sitoumusten vaatimukset?

Sisäasiainministeriö toteaa, että erityisesti sovittelumenettelyn ja kirjallisen menettelyn kehittämistä tulisi harkita. Ne sisältävät jo lähes samat elementit kuin syyteestä sopimista koskeva menettelykin. Jos prosessiekonomian parantamista tavoitellaan esitutkintavaiheessa, tulisikin tarkastella näiden menettelyjen sekä esitutkintalain antamia tutkinnan rajoittamismahdollisuuksia. Mikäli prosessiekonomiaa halutaan parantaa muissa prosessin vaiheissa, lienee syytä tarkastella nykyisiä muutoksenhakumahdollisuuksia ja niiden kehittämistä.

Sisäasiainministeriö haluaa kiinnittää huomiota valmisteltavana olevaan hallituksen esitykseen lievien rikosasioiden summaarisesta menettelystä (HE 94/2009), joka voimaantullessaan poliisiosaston käsityksen mukaan vaikuttaa suotuisasti prosessiekonomiaan.

Sisäasiainministeriö haluaa lisäksi kiinnittää huomiota poliisin ja syyttäjän välisen yhteistyön entistä tehokkaampaan kehittämiseen, jolla voitaisiin myös saavuttaa niitä etuja, joita syyteestä sopimista koskevalla menettelyllä tavoitellaan.

Eduskunnan oikeusasiamies toteaa, että rikosoikeudelliseen järjestelmäämme on viime vuosina tehty muutoksia lähinnä siihen suuntaan, jolla järjestelmän käsiteltäväksi tulisi asioita entistä vähemmän tai rajoitetummin. Oikeusasiamies katsoo myös nyt esillä oleva kysymys plea bargaining -järjestelmästä on samansuuntainen hanke.

Perustuslakivaliokunta on edellyttänyt hallituksen laativan kokonaissuunnitelman esitutkinnan, syyteharkinnan ja oikeudenkäyntien joutuisuuden parantamiseksi. Oikeusasiamies yhtyy perustuslakivaliokunnan näkemykseen siitä, että oikeudenkäyntien viivymisessä on kyse myös oikeuslaitoksen riittämättömistä resursseista. Perustuslakivaliokunta on perustellusti todennut (PeVM 1/2010 vp. s. 3 ja 4) muun muassa seuraava: ”Tuomioistuimille tai erityisesti syyttäjälaitokselle ei ole osoitettu sellaisia resursseja, joiden avulla oikeudenkäynnit olisi pystytty kokonaisuudessaan hoitamaan ilman aiheutonta viivytystä”, ja ”saadun selvityksen mukaan nykyinen tuomioistuinorganisaatio tai henkilöstön määrä eivät vastaa alueellisia tai juttumäärien mukaisia tarpeita”, sekä ”olisi perusteltua selvittää, mitä hyötyjä voitaisiin saavuttaa poliisin sijoittamisella oikeusministeriön hallinnonalaan”.

Oikeusasiamies viittaa myös edeltäjänsä oikeusasiamies Riitta-Leena Paunion 3.12.2009 sosiaali- ja terveystieteiden valtiokunnalle antamaan lausuntoon valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta (VNS 7/2009 vp). Oikeusasiamies Paunio totesi muun muassa, että ”perustuslaissa edellytetyn julkisen vallan perus- ja ihmisoikeuksien turvaamisvelvoitteen toteuttamiseksi julkisella vallalla tulisi olla pitkäjänteinen perus- ja ihmisoikeusstrategia. Esimerkiksi valtioneuvosto voisi hallitusohjelmatasolla tai muuten itseään sitovalla tavalla määritellä hallituksen perus- ja ihmisoikeuspoliittiset linjaukset, eli arvioida tietyt osa-alueet erityisen tärkeiksi ja kiireellisiksi kehittämiskohteiksi. Sen

jälkeen näitä linjauksia tulisi toteuttaa suunnitellusti ja valvotusti. Samalla valtiovalta sitoutuisi huolehtimaan tällaisen ohjelman toteuttamiseksi tarvittavista resursseista.”

Ulkoasiainvaliokunta (UaVM 1/2010) esitti valtioneuvoston ihmisoikeuspoliittisesta selonteosta antamassaan mietinnössä eduskunnan hyväksyttäväksi muun muassa seuraavat kannanotot:

”3. Valtioneuvosto hyväksyy seuraavan vaalikauden alussa kansallisen toimintaohjelman perus- ja ihmisoikeuksien toteutumisesta Suomessa. 4. Valtioneuvosto antaa seuraavan vaalikauden lopulla eduskunnan käsiteltäväksi valtioneuvoston selonteon Suomen ihmisoikeuspolitiikasta, joka painottuu Suomen kansainvälisen toiminnan tavoitteisiin mutta sisältää myös arvion edistyksestä kansallisen toimintaohjelman toteuttamisessa. 5. Valtioneuvosto käsittelee kohdassa 4 tarkoitetussa selonteossa myös voimavarojen kohdentamista ihmisoikeuspolitiikkaan.” Eduskunta hyväksyi ulkoasiainvaliokunnanvaliokunnan ehdotuksen kannanotoksi selonteon johdosta 3.3.2010 (ptk 17/2010 vp ja EK 3/2010 vp).

Oikeusasiamies katsoo, että rikosasioiden ja muiden oikeudenkäyntimenettelyssä käsiteltävien asioiden nopeuttamistarpeen arviointi samoin kuin tavoitteen saavuttamiseksi tarvittavien keinojen ja resurssien pohdinta on selvästi edellä viitatuun tyyppinen asia, jonka ratkaisemiseen valtiovallan tulisi sitoutua hallitusohjelmatasoisesti.

Valtioneuvoston oikeuskansleri toteaa, että rikosasian käsittelyn viipyminen koostuu usein prosessin eri vaiheiden yhdessä muodostamasta kokonaisuudesta. Tämän vuoksi esimerkiksi poliisin ja syyttäjän yhteistyöhön ja rikosprosessin eri vaiheiden keskinäiseen koordinointiin on edelleen kiinnitettävä huomiota. Suuri merkitys on myös onnistuneilla yksilösuorituksilla ja niistä muodostuvalla käsittelyn joutuisuudella ja laadukkuudella.

Käytännön laillisuusvalvontatyössä on havaittu, että eri yksilöiden työn joutuisuudessa ja laadussa on suuria eroja. Heikoimpia suorituksia voitaneen jossakin määrin pyrkiä parantamaan ohjauksella, koulutuksella ja työssä jaksamisesta huolehtimalla. Joissakin tapauksissa joutuisuutta näyttäisi tuomioistuimissa olevan mahdollista parantaa jo yksinomaan nykyistä aktiivisemmalla juttuseurannalla, josta poliisin toiminnassa on saatu hyviä kokemuksia. Lisäksi voidaan kysyä, johtaako nykyinen lainsäädäntö liian raskaaseen ja aikaa vievään rikosprosessiin ja etenkin ottaako se riittävän eritellysti huomioon rikosten erilaisuuden. Oikeuskansleri toteaa vuosikymmen sitten esittäneensä joissakin artikkeleissa kritiikkiä, että rikosprosessin kokonaisuudistus toteutettiin keskeisten prosessin oikeusperiaatteiden osittaisen vääryntymärytymisen tai ainakin liian puhdasoppisen tulkinnan pohjalta. Osittaisuudistuksilla menettelyjä on pyritty erittelevästi keventämään, mutta silti voisi olla syytä rikosprosessilainsäädännön kokonaistarkasteluun ja jopa aikoinaan tehtyjen perusratkaisujen arviointiin.

Keskusrikospoliisin näkemyksen mukaan olemassa olevia menettelyjä ja säännöksiä tulisi tarkastella sen selvittämiseksi, voitaisiinko niitä hyödyntää nykyistä paremmin. Myös syyttäjän ja esitutkintaviranomaisen välisen yhteistyön tehostaminen ja kehittäminen sekä syyttäjän vahvempi rooli esitutkinnassa ovat asioita, joita tulisi pohtia.

Poliisihallitus katsoo, että ennen kuin tällaista meille melko vierasta järjestelmää ryhdytään esittämään Suomessa käyttöön otettavaksi, kannattaa vielä kertaalleen tutkia nykyisen järjestelmän tehostamisen mahdollisuudet.

Esitutkintaviranomaisille voitaisiin harkita lainsäädäntöön lisää mahdollisuuksia rajoittaa kustannussyistä sille tulleiden esitutkintapyyntöjen tutkimista. Tänä päivänä tutkitaan paljon mm. erilaisia ihmisten kiistoja, joissa henkilöt katsovat oman arvonsa loukatun, mutta niillä ei ole yhteiskunnan turvallisuuden ja oikeusturvan kannalta juurikaan merkitystä.

Voimassa olevan lainsäädännön mukainen rikosprosessi on tuomioistuimessa liian raskas. Tässä tilanteessa voisi olla järkevää pohtia mm. syytesidonnaisuuden ehdottomuutta tuomioistuimessa. Tuomioistuimille pitäisi myös antaa enemmän vapautta painotta esiin tulleita tosiseikkoja prosessissa, tehdä oikeudenmukaisuus- ja arvovalintoja sekä jättää poikkeamismahdollisuus syyttäjän syytevaatimukseen.

Toinen esimerkki voisi olla antaa tuomioistuimille mahdollisuus määrätä henkilöitä tuotavaksi helpommin ja ottaa säilöön etukäteen oikeudenkäynnin lykkääntymisen välttämiseksi, sellaisissa tapauksissa, joissa heitä on jo esitutkinnan aikana ollut vaikea tavoittaa.

Kirjallisen menettelyn käytön tehostamista kannattaisi myös tutkia. Soveltamisalan laajentaminen hiukan vakavimpiin juttuihin ei vaarantaisi vastaajien oikeusturvaa.

Muutoksenhakumenettelyn uudistaminen luomalla muutoksenhakuun alioikeudesta hovioikeuteen valituslupamenettely tai yhden tuomarin kevennetty valituskäsittely, säästäisi myös tuomioistuimien resursseja huomattavasti. Vähäisissä jutuissa ei todistajia enää pitäisi kuulla uudelleen hovioikeudessa.

Tullihallituksen mielestä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 5 a luvun mukainen kirjallinen menettely tehokkaasti toteutettuna nopeuttaa ja keventää prosessia. Näiden lisäksi syyttäjien ja esitutkintaviranomaisten välistä yhteistyötä tulisi kehittää edelleen.

Valtakunnansyyttäjänviraston mukaan yksittäisiä tehostamiskeinoja kannattaa selvittää, vaikka ne eivät olisi syytteestä sopimista tehokkaampia keinoja. Muun muassa kysymys asianomistajien edustamisesta rauenneita konkurssipesiä koskevissa velallisen rikosasioissa tulisi selvittää.

Itä-Suomen hovioikeus mukaan rikosprosessin keventämisen ja nopeuttamisen kannalta on tärkeää, että jutun riitaiset ja riidattomat seikat voidaan erottaa toisistaan mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdan mukaan tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä on rangaistuksen lieventämisperuste. Säännöstä ei ole juurikaan sovellettu oikeuskäytännössä. Säännöksen soveltamista tulisi oikeuskäytännössä lisätä merkittävästi.

Hovioikeus katsoo, että rikosprosessia voidaan oikeusvarmuutta vaarantamatta nopeuttaa ainoastaan huolehtimalla siitä, että esitutkintaviranomaisilla, syyttäjillä ja tuomiois-

tuimilla on riittävät henkilöresurssit. Erityisen tärkeää on, että esitutkintaviranomaisilla on riittävät resurssit tutkinnan aloittamiseksi laajoissa ja monimutkaisissa asioissa heti rikosta koskevan ilmoituksen saavuttua esitutkintaviranomaiselle. Syyttäjän osallistumista esitutkintaan sanottujen rikosten osalta on myös pyrittävä lisäämään.

Hovioikeuden käsityksen mukaan kolmen ammattituomarin kokoonpanot kärjäoikeudessa ovat omiaan lisäämään luottamusta kärjäoikeuden tuomion oikeellisuuteen ja siten vähentämään muutoksenhakua. Lisäksi hovioikeus katsoo, että muutoksenhakurajoitukset näyttökysymysten osalta tai ainakin hovioikeuden mahdollisuudet rajata selvästi tarpeeton todistelu pääkäsittelyn ulkopuolelle nopeuttavat asian käsittelyä hovioikeudessa.

Kouvolan hovioikeus katsoo, että rikosprosessia voitaisiin nopeuttaa lisäämällä oikeuslaitoksen resursseja sekä tehostamalla poliisin ja syyttäjän esitutkintayhteistyötä. Rikosprosessin tulisi olla oikeudenkäyntivaiheessa hyvin valmisteltu ja sen kohteen tehokkaasti rajattu. Rikoslain 6 luvun 6 §:n 1 kohdan sekä oikeudenkäynnistä rikosasioissa annetun lain 1 luvun 8 §:n 1 kohdan ja 8a §:n 1 momentin soveltamisen tulisi olla nykyistä laajempaa. Lievempien rikosten osalta kirjallista menettelyä voitaisiin edelleen kehittää.

Rovaniemen hovioikeus katsoo, että hovioikeusvaiheessa tiedoksianto prosessioitteeseen voisi olla riittävää. Vastaajan hakiessa muutosta hänen tulisi itse olla avustajaansa yhteydessä huolehtimis- tai myötävaikutusvelvollisuuden mukaisesti. Toinen keino voisi olla videokuulemisen salliminen myös vastaajan osalta ainakin siinä tapauksessa, että hän suostuu siihen. Lisäksi laajoissa asioissa, erityisesti talousrikoksissa, yhden syyttäjän pitäisi johtaa esitutkintaa, jolloin toinen syyttäjä ajaisi syytettä oikeudenkäynnissä. Tällä tavalla esitutkintaa voitaisiin tehostaa. Myös lainkäytön laatutyö koko oikeudenhoidon ketjussa parantaisi tehokkuutta, prosessin onnistumista ja keskittymistä olennaiseen sekä nopeuttaisi oikeudenkäyntiä ja käsittelyn kokonaisaikaa.

Vaasan hovioikeus yhtyy oikeusministeriön komiteamietinnössä 2003:3 esitettyyn kannanottoon siitä, ettei syytteestä sopimismenettely arvolähtökohdiltaan ja käytännön toteutukseltaan sovellu suomalaiseen rikosoikeusjärjestelmään. Sanotussa mietinnössä on lausuttu, että rikosasian prosessikohteen rajaamista ja täsmentämistä voidaan kehittää rikosasian esitutkintaa ja syyteharkintaa tehostamalla sekä lisäämällä niiden avoimuutta. Toinen mahdollisuus olisi laajemman valmisteluistunnon käyttöönotto rikosasioissa eli kärjäoikeudessa tapahtuvassa rikosasian valmistelussa puolestaan voidaan pyrkiä mahdollisuuksien mukaan rajaamaan tarvittavaa oikeudenkäyntiaineistoa. Näillä toimenpiteillä on mahdollista tehostaa rikosoikeudenkäyntiä ilman syytteestä sopimisen kaltaisten uusien menettelyjen käyttöönottoa. Myös poliisin ja syyttäjän esitutkintayhteistyötä olisi syytä tehostaa. Edelleen tulisi kiinnittää huomiota henkilöstön koulutukseen ja ammattitaidon ylläpitämiseen.

Espoon kärjäoikeus toteaa, että syytteestä sopimisen jatkovalmistelun asemesta tai ainakin sen rinnalla tulisi panostaa sen selvittämiseen, onko jo nykyisin voimassa olevan lainsäädännön puitteissa ja sitä edelleen kehittämällä mahdollista päästä yhtä hyviin ja paremmin suomalaiseen oikeusjärjestelmään sopivaan lopputulokseen. Ensisijaisesti tulee selvittää onko syyttäjien toimesta käytetty riittävästi tarjolla olevaa mahdollisuutta

rajoittaa esitutkintaa. Syyttämättä jättämispäätösten käyttämisen laajuus on syytä selvittää. Vaikka menettely ei vähentäisi syyttäjän käyttämiä resursseja, vaikuttaisi se kuitenkin tuomioistuinten resursseihin. Tulisi myös huomioida vaativien rikosasioiden käsittelyn viipymistä pohtineen työryhmän mietinnössään esittämiä ehdotuksia ja seurata niiden vaikutuksia käytännössä. Lisäksi on syytä pohtia voisiko myöntämisen ja tunnustamisen palkitsemista kehittää siten, että seuraamusjärjestelmä houkuttelisi epäiltyjä tunnustamaan menettelynsä useammin. Myöntämisen tulisi kuitenkin olla enemmänkin oman rikoksen selvittämistä kuin pelkkää tunnustamista, jolloin se nopeuttaisi myös esitutkintaa.

Helsingin kärjäoikeus viittaa aiemmin kysymykseen nro 1 johdosta lausumaansa ja toteaa, että rikosprosessi nykyisin pääsääntöisesti toimii varsin joustavasti ja joutuisasti – asiat käsitellään keskimäärin varsin nopeasti ja viivästymiset johtuvat lähinnä joidenkin laajojen ja vaikeasti selvitettävien asioiden kohtuuttomasta viipymisestä. Nämä puutteet eivät kuitenkaan ole peruste ottaa käyttöön meille vieraita oikeusperiaatteita. Huomio olisikin edellä lausutuin tavoin kiinnitettävä nykyjärjestelmän "perusparantamiseen", jota ei ole tehty. Esitutkinta-, syyte- ja rikosasiain oikeudenkäyntilainsäädäntöä olisi tarkasteltava kriittisesti koko ketjun toiminnan kannalta. Tavoitteena tulee olla rikosprosessin ja sen menettelytapojen terävöittäminen vastaamaan ajan vaatimuksia. Siihen kuuluu olennaisena osana resurssien lisääminen/kohdentaminen sekä viranomaisen yhteistyön kehittäminen

Oulun kärjäoikeuden mielestä esitutkinnassa syyttäjän varhainen mukaantulo tehostaisi mahdollisesti menettelyä. Laajoissa talousrikoksissa olisi hyvä, jos jo kärjäoikeuteen jätetyssä haastehakemuksessa olisi mahdollisimman perusteellisesti eritelty asian kannalta olennaiset riidanalaiset ja riidattomat seikat. Ottaen huomioon tuomioistuinten rajalliset resurssit, ei täysimittainen perehtyminen kyseessä olevaan asiaan ennen pääkäsittelyä ole yleensä mahdollista. Siten valmisteluistunnoissa saavutettava hyöty aineiston rajaamiseksi ei ole merkittävä. Näin ollen syyttäjän varhainen mukaantulo esitutkintaan yhdessä poliisin ja asianosaisten kanssa saattaisi rajata merkittävästi rikosasiassa esitettävää näyttöä ja prosessin kohdetta.

Pirkanmaan kärjäoikeuden näkemyksen mukaan silloin, kun asiaa tarkastellaan vain kärjäoikeuden omalta kannalta, on sanottava, ettei rikosprosessia olennaisesti nopeuttavia keinoja juurikaan ole. Kärjäoikeus haluaa kuitenkin katsoa asiaa myös laajemmalti. Tällöin kärjäoikeudesta asiaa tarkastelleen näyttäisi siltä, että syyttäjän ja esitutkinnan yhteistyötä lisäämällä voitaisiin prosessia nopeuttaa. Kärjäoikeuden kokemuksen mukaan monissa talousrikosjutuissa esitutkintamateriaali on huomattavan laaja, varsinkin siihen nähden mitä materiaalia pääkäsittelyssä tarvitaan. On tietenkin täysin selvää, että esitutkinnan aikana ei voida tietää miten juttu kehittyy ja tutkinnan kohteeksi tulee pakostikin sellaistaakin, mitä jälkikäteen arvioiden ei olisikaan tarvinnut selvittää. Syyttäjän aktiivinen osallistuminen esitutkinnan ohjaamiseen voisi kuitenkin olla keino, jolla tutkintaa ja resursseja ohjattaisiin juuri siihen suuntaan, joka jutun jatkokäsittely kannalta olisi tarkoituksenmukaisinta.

Vantaan käräjäoikeus esittää seuraavat näkemykset:

- * selkeämpi oikeuskäytäntö rangaistuksen lieventämisperusteista
- * säädetään laissa tunnustuksen tosiasiallisesta vaikutuksesta mittaamiseen paremmin
- * tutkinnan ja syyteharkinnan terävöittäminen
- * tuomion perustelutavan kehittäminen tiiviiksi kaikissa oikeusasteissa.

Varsinais-Suomen käräjäoikeus vastaa seuraavasti: Nykyisen lainsäädännön ja oikeuskäytännön ohjaaminen entistä selvemmin ottamaan tapauskohtaisesti vaan ei automaattisesti huomioon tunnustus ja korvausten maksaminen. Näillä ei välttämättä nopeutettaisi tai kevennettäisi rikosprosessia. Syyt muutamiin ylipitkiin käsittelyaikoihin ovat aivan muualla kuin rikosten tunnustamisessa. Ei ole realistista kuvitella, että tulkinnanvaraiset ja loppuun asti kiistetyt teot yhtäkkiä muuttuisivatkin selviksi ja tulisivat myönnettyiksi nyt kaavailuilla muutoksilla.

Talousrikosten osalta olisi pyrittävä puuttumaan mahdollisimman varhaisessa vaiheessa rikolliseen menettelyyn. On saatettu vuosikausia jättää kirjanpito pitämättä ja toimittu vuosia verovalvonnan ulkopuolella. Näin laajojen asioiden selvittäminen jälkikäteen ensin esitutkinnassa ja myöhemmin oikeudenkäynnissä on paitsi työlästä, myös kallista.

Syynä pitkään kokonaiskäsittelyaikaan tuomioistuimissa on usein se, että vastaaja käyttää hyväkseen kaikki hänen käytettävissään olevat keinot hakea muutosta hänelle epäedulliseen tuomioon. Käsittelyn keston vaikuttaa siis se, kuinka laaja muutoksenhakuoikeus meillä on. Oikeusvarmuuden kannalta laaja muutoksenhakuoikeus on luonnollisesti hyvä asia, mutta jos ei ole mahdollisuutta tai halua osoittaa riittäviä resursseja, käsittelyajat väistämättä pitkittyvät. Muutoksenhakua hovioikeuteen on yritetty uudistaa jo toistakymmentä vuotta eikä siinä ole onnistuttu. Jos käsittelyaikoja halutaan lyhentää, olisi vihdoin päästävä siihen, että hovioikeuden ei tarvitsisi käsitellä uudestaan näytöllisesti selviä asioita. Näin aikaa jäisi enemmän vaativien juttujen ratkaisemiseen.

On pidettävä huolta siitä, että rikosprosessimme ja rangaistussäännöksemme säilyvät mahdollisimman selkeinä ja johdonmukaisina. Jos on välttämätöntä ottaa ulkomailta ainesta lainsäädäntöömme, on huolehdittava siitä, että tällainen aines sopii muuhun lainsäädäntöömme eikä aiheuta ainakaan kohtuuttomasti tulkintaongelmia tai päällekkäisyyttä. Ihmisoikeuspohjaiset julistuksenomaiset normit ovat omiaan aiheuttamaan rutkasti tulkintaongelmia ilman, että ne useinkaan konkreettisesti todella parantaisivat oikeusturvaa.

Pirkanmaan poliisilaitos pitää ensisijaisena keinona nykyisin käytössä olevan sovittelujärjestelmän tehostamista ja lisäämistä. Se on vielä monissa kunnissa järjestämättä tai ainakin varsin vähäistä.

Samanarvoisena keinona poliisilaitos pitää nykyisen kirjallisen käsittelyn lisäämistä. Kirjallisen menettelyn käytön laajentamiseksi voitaisiin mahdollisesti nostaa menettelyyn soveltuvien rikosten rangaistumaksimirajaa nykyisestä kahdesta vuodesta. Samalla voitaisiin mahdollistaa nykyistä ankaramman rangaistuksen tuomitseminen.

Nykyisin rikosprosessia viivästyttää Pirkanmaan poliisilaitoksen käsityksen mukaan tietynlaisten vastaajien vaikea tavoitettavuus esitutkintaan. Vielä suurempi ongelma näkemyksemme mukaan on heidän haastamiseensa liittyvät ongelmat ja luvattomat poissaolonsa oikeudesta. Järjestelmä ei tältä osin vaikuta erityisen toimivalta, vaikka lainsäädäntö on mielestämme kunnossa. Luvattomasti poissaollut vastaaja määrätään tuotavaksi ja etsintäkuulutetaan tavanomaiseen tapaan. Pakoilevien vastaajien tavoittaminen perustuu kuitenkin liian suurelta osin sattumaan. Poliisilla ei yksinkertaisesti ole resursseja vastaajien määrätietoiseen etsintään. Poliisin vastaajatuntemus on valitettavasti heikentynyt suurten yksikkökokojen myötä. Oikeusprosessia välttelevien henkilöiden tavoittamista tulee siten eri tavoin tehostaa.

Oman ongelmaryhmänsä muodostavat lisäksi ulkomaille ”paenneet” vastaajat, joiden tavoittaminen on kotimaassa piileskeleviä haastavampaa. Tämän ongelman korjaamiseksi mahdollisesti ainoa keino on kansainvälisen yhteistoiminnan selkeä lisääminen ja tehostaminen.

Arviomuistiossa tarkoitettu lievien rikosasioiden summaarinen menettely (HE 94/2009) tulee voimaan muutaman vuoden kuluessa VITJA-hankkeen etenemisen mukaan. Uudistuksen täysimääräinen hyödyntäminen tuo mukanaan selviä prosessiekonomisia hyötyjä ja antaa paremmat mahdollisuudet keskittyä laajoihin ja vaativiin juttuihin.

Käsittelyaikoja voitaisiin lyhentää tulevaisuudessa myös rajaamalla nykyistä enemmän muutoksenhakua ja yksinkertaistamalla muutoksenhakutuomioistuimessa tapahtuvaa asian uudelleen käsittelyä. Pirkanmaan poliisilaitos viittaa valtakunnansyyttäjän asiaa koskevaan kannanottoon.

Syyttäjien ja poliisin välistä yhteistyötä voitaisiin lisätä järjestämällä poliisin tutkinnanjohtajien ja syyttäjien välille mahdollisuus videoneuvotteluihin. Tavoitettavuus puolin ja toisin lisääntyisi ja mahdollistaisi reaaliaikaisen yhteydenpidon nykyistä paremmin.

Pirkanmaan poliisilaitoksen mielestä olisi harkittava olisiko mahdollista perustaa syyttäjäjärjestelmään muutamia ”konsultoitavien syyttäjien” lisävirkoja, jotka sijoitettaisiin suurimpiin poliisiyksiköihin. Tämä mahdollistaisi yhteydenpidon ja tutkinnan ohjauksen vieläkin tehokkaammin.

Varsinais-Suomen poliisilaitos kiinnittää huomiota siihen, että nykyään suuri osa rikosjutuista käy läpi kaksi oikeudenkäyntivaihetta – ensin käräjäoikeudessa sitten hovioikeudessa. Suuressa osassa tapauksia tuomiot eivät oleellisesti muutu. Lainsäädännöllisesti tulisi ehdottomasti rajoittaa hovioikeuksien käsiteltävien asioiden määrää, koska tällä saataisiin syyttäjä – ja tuomioistuimien kannalta suuret taloudelliset säästöt, eikä tämä käytännössä vaarantaisi kenenkään oikeusturvaa.

Suuren kustannussäästön valtiolle toisi myös uudistus, jossa rikoksesta epäillyn avustajaa tai puolustajaa koskevat säännökset uudistettaisiin. Yleisen oikeustajun mukaista olisi, ettei valtio maksaisi usein kohtuuttomiksi kasvavia asianajajien palkkioita, jos ja kun asia olisi hoidettavissa yleisten oikeusavustajien avulla. Järjestelmän tulisi olla sellainen, että kaikilla epäillyillä olisi oikeus yleiseen valtion kustantamaan oikeusavustajaan ja jos tämä ei epäillylle sovi, voisi hän omilla varoillaan ottaa yksityisen asianaja-

jan asioitaan hoitamaan. Varman maksajan eli valtion maksamat palkkiot voivat Varsinais-Suomen poliisilaitoksen käsityksen mukaan olla osasyynä asioiden viemiseen seuraavaan oikeusasteeseen.

Suomen Asianajajaliiton mielestä vaikuttavuudeltaan samanveroinen keino voisi olla muutoksenhaun rajoittaminen näytön arvioinnin osalta (siihen mitä Euroopan ihmisoikeussopimuksen 7. lisäpöytäkirjan 2. artikla asettaa vähimmäistasoksi). Rajoituksella voitaisiin siis saavuttaa samankaltaisia säästöjä kuin syytteestä sopimisella. Säästöt kohdistuisivat kuitenkin vain muutoksenhakutuomioistuimiin ja pienemmältä osin syyttäjiin, eivätkä lainkaan esitutkintaan tai käräjäoikeusvaiheeseen. Säästöjen kanavointi pitäisi siten tehdä raskain järjestelyin lakkauttamalla tuomioistujia ja siirtämällä virkoja ehkä jopa yli ministeriörajojen. Muutoksenhaun rajoittaminen voisi johtaa väärin tuomioihin, eli sekä ns. oikeusmurhiin että väärin vapauttaviin ratkaisuihin.

Suomen Asianajajaliitto näkee, että syytteestä sopiminen on tällä hetkellä paras, tehokain ja laaja-alaisin tapa säästää rikosten yhteiskunnalle aiheuttamissa kustannuksissa ja kohdentaa säästöt nopeuttamaan jäljelle jäävien asioiden käsittelyä eri rikosketjun vaiheissa.

Euroopan ihmisoikeustuomioistuimen käytäntö osoittaa, ettei nykyresursseilla pystytä täysimääräiseen käsittelyyn ilman säännönmukaisia 6. artiklan loukkauksia. Nykyiset tuottavuuden lisäysoimet pyrkivät vain mahdollistamaan oikeuslaitoksen resurssien supistamisen, mutta niillä ei anneta eväitä korjata olemassa olevia puutteita, jotka ilmevät mm. liian pitkinä oikeudenkäynteinä.

Suomen Lakimiesliiton mielestä aikaisemmin toteamansa mukaisesti ensisijainen syy oikeudenkäyntien pitkittymiseen ovat tuomioistuin-, syyttäjä- ja poliisilaitoksen riittämättömät resurssit, jotka ovat nousseet esiin muun muassa eduskunnan perustuslakivaliokunnalle syksyllä 2009 eri tahojen luovuttamissa selvityksissä.

Lakimiesliitto on syksyllä 2007 julkaissut oman ehdotuksensa lainsäädännöllisistä keinoista, joilla pystyttäisiin vaikuttamaan prosessien sujuvuuteen (www.lakimiesliitto.fi/prime_499/prime106.aspx). Kyseinen ehdotus on myös esitelty eduskunnan lakivaliokunnalle ja useita ehdottamistamme hankkeista on lähdettykin viemään eteenpäin. Lakimiesliitto tulee myös keväällä 2010 esittämään oman ehdotuksensa Oikeusturvaohjelmaksi, jonka toteuttamalla maan hallitus pystyisi seuraavan hallituskauden aikana saamaan aikaan konkreettisia tuloksia sekä resurssitilannetta korjauttavilla että lainsäädännöllisillä toimilla.

Suomen Ammattiliitojen Keskusjärjestö toteaa, että lainvalmisteluosaston arviomistio lienee saanut kimmokkeensa liian pitkistä käsittelyajoista, joista Euroopan ihmisoikeustuomioistuin on Suomea moittinut. Syytteestä sopimista parempana ajatuksena SAK pitää esimerkiksi kollektiivisen kanneoikeuden laajentamista kuluttaja- ja elinkeinoriita-asioista myös muihin riita-asioihin, kuten esimerkiksi työsuhdeasioihin sekä tasa-arvo- ja yhdenvertaisuusasioihin. Muita mahdollisuuksia ovat pikasakot ja yhteisö-sakkojen tuomitsemismahdollisuuksien laajentaminen sekä rangaistusasteikkojen korottaminen. Taloudelliset seuraamukset ovat usein työnantajille ja elinkeinoelämälle lieviä sakkorangaistuksia ja jopa ehdollista rangaistusta tehokkaampia.

Professori Matti Tolvasen mielestä poliisille ja syyttäjälle tulisi joka tapauksessa säätää nykyistä laajemmat mahdollisuudet rajoittaa tutkintaa sillä perusteella, että asian selvittäminen tulee asian laatuun kohtuuttoman kalliiksi tai vie suhteettomasti aikaa. Syyttäjien tulisi käyttää nykyisen lain suomissa rajoissa rohkeammin harkintavaltaansa ja rajoittaa tutkintaa tai jättää syyttämättä konkurrensiperusteella.

Suomen Tuomariliiton mukaan kokemukset käytännöstä osoittavat, että tällä hetkellä ei riittävästi hyödynnetä säännöksiä esitutkinnan toimittamatta jättämisestä, lopettamisesta ja rajoittamisesta eikä syyttämättä jättämisestä. Kaikki rikosilmoitukseen kirjatut vähäisetkin rikosepäilyt näyttävät johtavan niiden tutkimiseen ja niitä koskevien syytteiden esittämiseen haastehakemuksissa. Jopa yksittäisiä, muutaman euron arvoisen omaisuuden anastuksia koskevia syytteitä on ajettu pääkäsittelyssä, vaikka asianomistajalla ei ole korvausvaatimuksia. Olisi myös ehkä tarpeellista arvioida mahdollisuuksia laajentaa syyttämättä jättämispäätöksen käyttöalaa ja keventää sen perustelemista. Myös uusien kevyempien menettelyjen käyttöönotto tai tällaisten jo voimassa olevien järjestelmien käyttöalan laajentaminen toisi tavoiteltavia hyötyjä. Onko esimerkiksi perusteltua saattaa tuomioistuimen ratkaistavaksi esitutkinnan ja syyteharkinnan kautta kaikki lääkelainsäädännön rikkomiset, joissa matkustaja on tuonut mukanaan ulkomailta lääkaineeksi tai lääkevalmisteeiksi luokiteltuja aineita tai joissa henkilö on tilannut sellaisia internetin kautta itselleen?

Oikeuskäytännössä ja oikeuskirjallisuudessa on vakuuttavin perustein puollettu käsitystä, että myös rikosasiassa tosiseikan tunnustaminen tekee sen riidattomaksi ja että tunnustettu tosiseikka ei tarvitse todistelua. Oikeuskäytäntö on kuitenkin epäyhtenäistä ja epävarmaa, koska asiaa koskeva OK 17:4.2:n yli 60 vuotta vanha säännös perustuu tuomioistuimen yksittäistapaukselliseen harkintaan. Tämä säännös huomioon ottaen esitutkinnassa ja syyteharkinnassa ei voida luottaa siihen, että asian ratkaiseva tuomioistuin pitää tosiseikan tunnustamista riittävänä, mikä voi johtaa tutkinnan tarpeettomaan laajentamiseen. Säättämällä tunnustuksen vaikutus rikosasiassa nykyistä täsmällisemmin laissa esitutkintaan ja syyteharkintaan kuluvan ajan lyhenemisen lisäksi myös tuomioistuinmenettely nopeutuisi.

Tunnustamista on selvityksessä todetu tavoin käsitelty kirjallisuudessa ja oikeuskäytännössä näyttönä. Eräissä maissa rikostuomion on voitu katsoa perustuvan esimerkiksi siihen, että vastaaja kirjallisten todisteiden tai esitutkinnassa vastaanotetun todistelun perusteella ilmoittaa myöntävänsä tosiseikan. Tällaisen oikeudenkäyntiaineiston laajuuteen vaikuttavana nykyisestä välittömyysperiaatteesta poikkeavan menettelyn käyttömahdollisuutta tulisi selvittää.

Nykyisistä todistelusäännöksistä voi aiheutua käsittelyn pitkittymistä myös silloin, kun laajassa rikosasiassa esitetyt korvausvaatimukset erotetaan käsiteltäväksi erillisessä riita-asian oikeudenkäynnissä tai kun nämä vaatimukset esitetään vasta rikosasian tuomion antamisen jälkeen. Kun aikaisemman rikostuomion merkitystä myöhemmässä riita-asiasa ei ole säädelty laissa, käytännössä on varmuuden vuoksi nimetty ja esitetty sama laaja todistelu uudestaan, mikä luonnollisesti on voinut ainakin osaltaan johtaa asian käsittelyn viipymiseen. Säättämällä asiasta laissa tuomioistuinmenettely näissä asioissa nopeutuisi.

Tuomariliiton mukaan oikeudenkäyntien viipymisen torjuntaan on tällä hetkellä useita kansallisia säädöksiä. Tehostamalla näiden säädösten soveltamista ja tarvittaessa laajentamalla niiden käyttöalaa lainmuutoksilla, on saatavissa merkittäviäkin tuloksia. Suomalaiseen oikeusperinteeseen nähden uusien keinojen käyttöönotto ainakin ennen tällaista tehostamista voi pahimmillaan vain lisätä oikeusjärjestelmän pirstoutumista ja vaikeuksia hahmottaa sitä.

Suomen Tuomariliitto ei vastusta syytesovinnon selvittämistä. Siihen liittyy kuitenkin useita huomattavia periaatteellisia näkökohtia. Niiden takia selvitystyöhön on varattava tarpeeksi aikaa ja lainvalmistelun resursseja. Kysymys ei käytännössä ole mistään pikaisesti toteutettavissa olevasta hankkeesta.

5 Saksan vuoden 2009 syytesopimusjärjestelmä

Arviomuistiossa on käsitelty saksalaista niin sanottua ehdollista syyttämättäjättämistä. Vuonna 2009 on Saksassa säädetty toisenlaisesta syytesopimusjärjestelmästä, josta **professori Dan Frände** kirjoittaa lausunnossaan seuraavasti.

”När olika utländska modeller prövas menar jag att den mycket färska tyska lagregleringen förtjänar en grundlig analys. Jag skall först kort beskriva reformen och sedan komma med några egna tankar om dess genomförbarhet i Finland.

Läget i Tyskland efter 4.8.2009

Allt sedan början av 1980-talet har en diskussion om den s.k. ”Absprachen im Strafverfahren” förts i Tyskland. Jag kommer här att översätta begreppet med ”avtal” fastän flera andra alternativ står till förfogande. I grunden handlar det om ett avtal mellan tre parter; domstolen, åklagaren och den åtalade. Avtalet går i all korthet ut på att den åtalade erkänner gärningen mot att han får ett löfte av domstolen om ett visst straff. I själva avtalsförhandlingarna representeras den åtalade av sin försvarare men erkännandet ska personligen läggas fram i huvudförhandlingen.

Ända fram till 1997 hade Högsta domstolen i Tyskland (Strafsenat bei Bundesgerichtshof) endast på ett mycket fragmentariskt sätt behandlat frågor i anslutning till avtalsfenomenet. Nämda år gavs den första domen som närmare preciserade villkoren för ett giltigt avtal. Plenum (der Grosse Senat) tog år 2005 upp frågan och krävde att lagstiftaren griper in och klarlägger rättsläget; lagreglerna för en rättvis straffprocess kan inte hur långt som helst skapas av rättspraxis. Detta ”upprop” ledde i slutändan till ny lagstiftning som trädde i kraft 4.8.2009. Den centrala bestämmelsen hittas i StPO 257c §. (Reformen beskrivs av Uwe Murmann i ZIS 10/2009: Reform ohne Wiederkehr – Die gesetzliche Regelung der Absprachen im Strafverfahren (hittas på adressen www.zis-online.com).

Enligt bestämmelsen kan ett avtal ingås om rättsföljderna under förutsättning att den åtalade erkänner och det rör sig om ett fall som är lämpat för avtal. Domstolen måste dock självständigt pröva om den åtalade verkligen har begått den erkända gärningen.

Enligt förarbetena till lagändringen innebär ”lämpliga fall” att därtill ska höra långa och komplicerade bevisförfaranden.

Domstolen lägger i huvudförhandlingen fram ett förslag till avtal som givetvis grundas på ”informella” förhandlingar i vilka den åtalade inte deltar. I avtalsförslaget ska anges straffart (t.ex. villkorligt eller ovillkorligt) och de strafframar som straffet kommer att röra sig inom (t.ex. minst 1 års och högst 2 års ovillkorligt fängelse). E contrario av lagtexten kan man dra den slutsatsen att några utsagor om vilket straff som följer vid uteblivet erkännande (dvs. förkastat anbud) inte får anges. Samtidigt är det klart att en erfaren advokat utan svårigheter kan berätta för sin klient vad som är att vänta.

För att ett giltigt avtal ska komma tillstånd måste den åtalade och åklagaren godkänna domstolens förslag.

Avtalet är ogiltigt om det har grundas på felaktiga premisser. Det är inte enligt lagen tillåtet att i avtalet inta ett krav på avstående från rätten att söka ändring.

Det ligger i sakens natur att åklagaren genast i början av förundersökningen påpekar för den misstänkte att det finns möjlighet till avtal.

För att garantera transparens måste ur domsmotiven framgå att i målet ingåtts ett avtal.

I den tyska diskussionen har betonats att den straffart och -mängd som erbjuds av domstolen är klart mer fördelaktig för den åtalade än ett ”normalt” erkännande som spontant läggs fram. Detta är avtalets ”mervärde” i jämförelse med ett vanligt erkännande.

En utvärdering av ”Absprachen” ur finsk synvinkel

Redan denna ytliga genomgång av den tyska lösningen visar på de svårigheter som en överföring till finska förhållanden för med sig. Jag tänker främst på målsägandens starka ställning i den finska rättegången. Som framställningen ovan gett vid handen är det tyska systemet skraddarsytt för ekonomiska brottmål. Endast i dem uppstår långa och komplicerade bevisförfaranden. Detta betyder de facto att så gott som alla ”lämpliga” finska mål även har målsäganden. Som målsäganden uppträder främst skatteverket, tul-len och konkursbon. Men det finns även stora ekonomiska mål där fysiska eller juridiska personer blivit bedragna eller utsatta för förskingring eller missbruk av förtroendes-tällning. Ett avtal enligt tysk modell kan endast uppkomma om även målsäganden godkänner det i fråga om straffpåföljderna. Vi får fyra parter i stället för tre. Detta kan knappast accepteras eftersom det skulle innebära att fysiska personer kunde vara med och bestämma om straffet.

Detta dilemma kan givetvis lösas på endast ett sätt om vi vill hålla fast vid modellen: målsäganden måste utestängas från avtalet. Det ingås utan målsägandens medverkan och målsägandens ges ingen möjlighet att angripa avtalet genom att söka ändring. Om skadeståndet kan målsäganden och den åtalade ingå ett avtal (som nu) och ifall avtal

ingås om straffpåföljderna men inte om skadeståndet fortsätter målet i civilprocessuell ordning.

Denna lösning kräver en radikal kursändring och jag tvivlar på att en sådan är politisk möjlig att genomföra. Finland har valt sin egen "Sonderweg" i frågan om målsägandens åtalsrätt, på samma sätt som i fråga om åklagarens ställning i förundersökningen. För egna speciallösningar måste man betala och jag ser inga realistiska möjligheter att genom olika typer av avtal snabba upp de stora ekonomiska brottmålen. Avtal mellan åklagare och den åtalade (charge/fact bargain) stöter ju på samma målsägandeproblem; den misstänkte kan ju aldrig veta om han eller hon i långa loppet får någon nytta av avtalet eftersom målsäganden kan väcka och driva egna åtal.

Min slutsats: I en idealvärld skulle jag införa det tyska avtalssystemet och avskaffa målsägandens möjlighet att påverka ett sådant avtal. Tanken är dock politiskt ogenomförbar, varför vi är bundna till långa processer som i slutändan leder till nedsatta straff och ekonomisk ersättning för den dömda. Det enda man kanske kunde införa i lagtexten är en klarare rabatt vid erkännande. Ett (i sig orealistiskt) alternativ vore att ange att normalstraffet sänks med 1/3 vid erkännande. Här skulle vi komma rätt nära "Kronzeuge"-modellen, som dock kräver att övriga medverkanden i brottet avslöjas."

Lainvalmisteluosasto
Rikos- ja prosessioikeuden yksikkö
LsN Jaakko Rautio

Arviomuistio

Resurssija säästävä menettely, jossa rikoksen varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muutoin seuraavaa rangaistusta lievempään rangaistukseen

1. Yleistä

Oikeusministeriön eduskunnan perustuslakivaliokunnalle antamassa oikeudenkäynnin viivästyminen koskevassa selvityksessä (14.10.2009, OM 77/03/2009)¹ todetaan, että ministeriössä selvitetään menettelyä, jossa tutkinta-, syyttäjä- ja myös tuomioistuinresurssija säästävä varhainen tunnustaminen voisi läpinäkyvässä menettelyssä johtaa rikoksesta muuten seuraavaa rangaistusta kevyempään rangaistukseen.

Tässä arviomuistiossa pyritään arvioimaan sellaisen menettelyn, jossa rikoksen tunnustaminen johtaisi epäillylle nimenomaisen ja merkityksellisen edun saamiseen, soveltumista voimassa olevaan esitutkintaa, syyteharkintaa ja oikeudenkäyntiä koskevaan lainsäädäntöön ja käytäntöön. Asiallisesti menettely olisi sovellus useissa valtioissa käytössä olevasta plea bargain -järjestelmästä (myös plea agreement). Tällaisesta järjestelmästä käytetään yleensä käsitettä syytteestä sopiminen taikka syytetingintä tai syytekauppa.

Plea bargaining voidaan määritellä syyttäjän ja vastaajan väliseksi sopimukseksi, jossa vastaajan rikoksen tunnustamisen (syytteen myöntämistä) vastineeksi syyttäjä lupaa vastaajalle myönnytyksiä.

Tunnustus määritellään vakiintuneesti asianosaisen selitykseksi siitä, että vastapuolen väite jostain selityksen antajalle epäedullisesta seikasta on tosi. Riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, tunnustus sitoo sen antanutta asianosaista (OK 17:4.1). Tunnustettu seikka on toteen näytetty eikä lisätodistelu ole tarpeen; tunnustuksella seikka tulee riidattomaksi. Muussa riita-asiassa ja rikosasiassa tunnustus on todiste, jonka näyttöarvon tuomioistuin harkitsee (OK 17:4.2). Käytännössä lievissä rikosasioissa tunnustus yksinkin riittää näytöksi langettavaan tuomioon. Vakavammissa rikosasioissa tulee olla tunnustuksen lisäksi myös muuta syytettä tukevaa näyttöä, jotta tuomitsemiskynnys ylittyisi.

Juridisessa kielenkäytössä käytetään toisinaan käsitettä syytteen myöntäminen. Tällä tarkoitetaan yleensä syytteen teonkuvaukseen sisältyvien seikkojen tunnustamista. Siviiliprosessissa käsitteenä kanteen myöntäminen tarkoittaa asianosaisen selitystä siitä, että kanne voidaan hyväksyä. Kanteen myöntämisestä seuraa riita-asiassa, jossa sovinto on sallittu, että asia ratkaistaan kanteen mukaisesti myöntämisen perusteella tosiseikkoja enemmälti selvittämättä. Myöntäminen on näin ollen muodollinen ratkaisuperuste.

Myöntäminen ei tässä merkityksessä käy päinsä indispositiivisessa riita-asiassa eikä rikosasiassa.²

¹ <http://web.eduskunta.fi/dman/Document.phx?documentId=y30809144726399&cmd=download>

² Yhdysvalloissa voidaan plea bargain käsittää nimenomaan syytteen myöntämiseksi, sillä rikoksen kiistäminen ei estä pätevää plea bargainingia.

2. Eräiden ulkomaiden järjestelmiä³

Plea bargain -järjestelmän juuret ovat Yhdysvalloissa ja muissa anglosaksisissa common law -maissa, joista voidaan ottaa esimerkiksi *Englannissa* (ja Walesissa) noudatettu menettely. Menettelyä perustellaan nimenomaan prosessiekonomisilla eduilla, kun aikaisemmin vedottiin siihen, että tunnustus osoittaa katumusta ja tekijän ojentumista.

Englannissa tunnetaan kolme syytteestä sopimisen muotoa:

-charge bargain: sopimus koskee rangaistusvaatimusta joko esimerkiksi niin, että henkilö tunnustaa kaksi rikosta ja syyte kolmannelta jätetään nostamatta (myös count bargaining), tai niin, että tunnustamisen seurauksena syytetty ei nosteta törkeästä tekemuodosta, vaan syyte koskee perustekomuotoa (esimerkiksi törkeä varkaus vs. ”tavallinen” varkaus)

-fact bargain: syytteestä sopiminen koskee niitä tosiseikkoja, joihin syyttäjä syytteen tueksi vetoaa tai joilla on merkitystä rangaistuksen mittaamisessa. Esimerkiksi sopimus voi koskea sitä, ettei syyttäjä syytä törkeästä ryöstöstä, vaan syyte nostetaan törkeästä varkaudesta

-”varsinainen” plea bargain (guilty plea, sentence bargaining): tunnuksesta seuraa lievempi rangaistus; lievennys voi koskea rangaistuksen määrää tai rangaistuksen lajia (esimerkiksi ehdollinen vankeus ehdottoman asemesta)

Toimijoina bargain -menetettelyssä ovat yhtäältä syyttäjä sekä toisaalta syytetty ja hänen avustajansa. Plea bargain -menettelyssä asia menee kuitenkin tuomarin päätettäväksi. Rangaistuksen lieventämisestä on annettu ohjeet (Sentencing Guidelines Council, Reduction in Sentence for a Guilty Plea, 2004), joiden mukaan alennuksen enimmäismäärä vaihtelisi asteikolla 1/3 – 1/10 ajatuksin, että mitä aiemmin tunnustus annetaan, sitä suurempi alennus on.

Syytteestä sopiminen on sittemmin laajentunut common law -maiden lisäksi eräisiin civil-law -maihiin.⁴ *Viron* plea bargain -menettelyssä voidaan käsitellä rikoksia, joiden enimmäisrangaistus on neljä vuotta vankeutta. Vastaajan tai, jos jutussa on useampia vastaajia, kaikkien vastaajien sekä asianomistajan on suostuttava menettelyyn.

Syyttäjän tulee selvittää vastaajalle, mitä sopimismenettely käytännössä tarkoittaa. Jos neuvotteluissa päästään sopimukseen, se sisältää teon rikosoikeudellisen ja teosta aiheutuneiden vahinkojen arvioinnin sekä sovitun rangaistuslajin ja rangaistuksen määrän.

Sopimus vahvistetaan tuomioistuimessa, jossa olennaisinta on sen selvittäminen, että vastaaja edelleen ymmärtää sopimismenettelyn tarkoituksen ja että vastaaja on koko ajan halunnut asian sopia. Jos nämä edellytykset täyttyvät, tuomioistuin vahvistaa sopimuksen. Tuomioistuimen voi myös hylätä sopimuksen, jolloin asia palautuu syyttäjälle syyteharkintaan.

Saksassa on käytössä toisentyyppinen plea bargain -menettely, jossa asia ratkaistaan ehdollisella syyttämättä jättämisellä. Päätös voi koskea rikosta, josta ei ole säädetty ankarampaa vähimmäisrangaistusta kuin vuosi vankeutta. Soveltamisalaan kuuluu suurin osa huumausainerikoksista ja taloudellisiin etuihin kohdistuvista rikoksista. Jos syyttäjä ja vastaaja pääsevät yhteisymmärrykseen siitä, että vastaaja suorittaa tietyn rahasumman valtiolle, yleishyödyllisille yhteisöille tai rikosten uhreille, syyttäjä

³ Ks. myös Jukka Oikarainen, Plea bargaining, Oikeusvertaileva tutkimus syytteestä sopimisesta ja sen soveltumisesta suomalaisen rikosprosessiin, Edilex 2009.

⁴ Jäljempänä mainittujen valtioiden lisäksi jonkinlainen plea bargain -järjestelmä on käytössä ainakin Ranskassa, Italiassa ja Puolassa.

esittää tuomioistuimelle, että tutkinta lopetetaan. Jos tuomioistuin hyväksyy esityksen, juttu jää sillensä. Muussa tapauksessa asia palautuu syyttäjälle tavanomaisessa järjestyksessä käsiteltäväksi. Päätös on ehdollinen siinä mielessä, että jos sovittua summaa ei makseta, asia palautuu syyttäjän harkittavaksi. Sopimukseen suostuminen ei käsitä rikoksen tunnustamista, eikä maksettava korvaus ole rikosoikeudellinen seuraamus.

*Norjassa*⁵ on tunnustettuja rikosasioita varten kevennetty menettely, jossa voidaan käsitellä rikoksia, joista on säädetty enintään kymmenen vuotta vankeutta. Menettelyä voi pyytää syyttäjä ja vastaajan tulee suostua siihen..

Asia käsitellään yhden tuomarin kokoonpanossa suullisessa käsittelyssä, jossa vastaajan on tunnustettava teko. Lisäksi syyttäjällä on oltava muutakin näyttöä kuin tunnustus, joskaan tällaista todistelua ei tarvitse ottaa vastaan. Tuomioistuimen täytyy pitää menettelyn käyttämistä soveliaana.

Tuomioistuin ei voi tuomita muuta kuin sen, mitä syyttäjä on vaatinut. Tuomioistuin voi kuitenkin tuomita omasta aloitteestaan myös lievemmän rangaistuksen. Jos vastaaja tunnustaa vähäisemmän teon, tuomioistuin voi syyttäjän kuulemisen jälkeen hyväksyä myös tällaisen tunnustuksen. Menettelyssä voidaan tuomita myös vahingonkorvauksia, jos ne ovat tuomioistuimen mielessä kiistattomia. Vastaajan hyväksymistä tähän ei tarvita.

Kansainvälisen rikostuomioistuimen perussäännön 65 artiklassa säädetään tunnustamismenettelystä, jossa vastaajan tunnustamisesta tietyin edellytyksin seuraa, ettei asiassa järjestetä täysimittaista oikeudenkäyntiä, vaan tuomioistuin määrää rangaistuksen erityisessä syyllisyyden tunnustamismenettelyssä. Artiklan 5 kappaleen mukaan syyttäjän ja syytetyn väliset keskustelut syytteiden muuttamisesta, syyllisyyden tunnustamista tai rangaistuksen määrästä eivät sido tuomioistuinta. Kappale on tarkoitettu ehkäisemään syytteistä sopimista (HE 161/2000 vp).

3. Nykytila Suomessa

3.1. Rikosoikeus

Rikoslain 6 luvun 6 §:n 3 kohdassa mainitaan yhtenä rangaistuksen lieventämisperusteena tekijän pyrkimys edistää rikoksensa selvittämistä, jota voi olla muun ohella rikoksen tunnustaminen. Lievennystä on perusteltu paitsi moraalisisilla myös prosessieconomisilla syillä.⁶ Luvun 8 §:n 5 kohdan nojalla tunnustus voi johtaa myös rangaistusasteikon lieventämiseen ja luvun 12 §:n 4 kohdan mukaan rangaistukseen tuomitsematta jättämiseen lisäedellytyksin, että rangaistusta on pidettävä kohtuuttomana tai tarpeettomana.

Tunnustuksen merkitys rangaistuksen lieventämisperusteena ja tuomitsemattajättämisperusteena on tilastojen valossa vähäinen. Vuonna 2007 tuomioistuimissa sovellettiin RL 6:3:n 3 kohdan lieventämisperustetta 114 kertaa (0.2 % tuomituista) ja 6:12:n 4 kohdan tuomitsemattajättämisperustetta 93 kertaa, joista 74 tapauksessa mainittua 4 kohtaa sovellettiin ainoana perusteena.⁷

⁵ Myös Tanskassa on vastaavanlainen menettely. Ks. Norjan ja Tanskan menettelyistä myös HE 271/2004 s. 12–13.

⁶ HE 44/2002 s. 199, jossa myös todetaan, että vain oman rikoksen, ei sitä vastoin muiden rikosten selvittäminen on lieventämisperuste. Näin myös KKO 1998.162.

⁷ Rikollisuustilanne 2008, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 247, 2009, s. 355 ja 358. Tuomioistuimia koskevat luvut ovat pysyneet varsin vakioina: lieventämisperustetta koskevat soveltamisluvut olivat 2004: 104, 2005: 118 ja 2006: 104; tuomitsemattajättämisperustetta koskevat soveltamisluvut olivat 2004: 121/85, 2005: 118/84 ja 2006. 122/83.

Tuomioistuinta koskevien lukujen osalta on kuitenkin huomattava, että tilastossa näkyvät vain tuomiossa mainitut lainkohdat. Lainkohta on saattanut jäädä erehdyksessä tai muusta syystä pois. Toisaalta tunnustuksella on voinut olla merkitystä rangaistuksen mittaamisessa alentavana tekijänä yleissäännöstä sovellettaessa, vaikkei suoranaisesti lieventämisperusteena tunnustus ei tuomioistuimen mielestä ollut käsillä. Vastaavasti tunnustuksella on saattanut olla tosiasiaa merkitystä tuomioistuimen päätyessä tuomitsematta jättämiseen, vaikka perusteeksi onkin merkitty muu lainkohta.

Toisaalta on huomattava, että RL 6:3:n 3 kohdassa mainitaan lieventämisperusteena oman rikoksen selvittämisen lisäksi asianosaisten sovinto ja muu tekijän pyrkimys estää tai poistaa rikoksen vaikutuksia. RL 6:12:n mainitaan edellä mainittujen lisäksi vielä muitakin perusteita (RL 6:7:n kohtuullistamisperusteet ja sosiaali- tai terveydenhuollon toimet). Voidaan olettaa, että kuten syyttämättäjättämisen osalta on asianlaita, myös tuomitsematta jättämisessä on sovinto ja ehkä jotkin muutkin perusteet kuin tunnustaminen olleet yleensä ne, joihin tuomio on perustettu.

Tilastoista ei siis saada tarkkaa vastausta siihen, milloin rangaistuksen lieventäminen tai tuomitsemattajättäminen on perustunut nimenomaan tunnustukseen tai muuhun myötävaikuttamiseen. Selvältä kuitenkin näyttää, että varsin harvoissa tapauksissa tunnustuksella on ollut merkitystä. Sellaista käytäntöä, jossa tunnustus palkittaisiin säännönmukaisesti, ei näytä olevan. Tässä on syytä huomata, että vuonna 2007 oli jo voimassa ROL 5 a luku tunnustusta edellyttävästä kirjallisesta menettelystä käräjäoikeudessa.

Oman rikoksen selvittäminen ei ole peruste tehdä syyksilukevaa ns. seuraamusluonteista syyttämättäjättämispäätöstä. Välillisesti tunnustus voi saada merkitystä lieventämisperusteena osana lainkohdissa tarkoitettua tekijän ja asianomistajan välistä sovintoa. Tällainen sovinto on myös peruste seuraamusluonteiselle syyttämättäjättämispäätökselle (ns. kohtuusperuste, ROL 1:8:n 1 kohta).⁸

Sovinto voi oilla tulosta rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta annetun lain (1015/2005) mukaisesta menettelystä, mutta sovinto voi syntyä periaatteessa myös millä muulla tavalla tahansa. Välillistä merkitystä tunnustuksella voi olla myös kohdassa mainitun perusteen, tekijän toiminnan rikoksen vaikutusten estämisen tai poistamisen kannalta. Seuraamusluonteinen syyttämättäjättämispäätös voi perustua myös siihen, että henkilö on tehnyt muita rikoksia, eikä syyttämättä jätetystä rikoksesta tuomittava rangaistus vaikuttaisi olennaisesti rangaistuksen kokonaismäärään (ns. konkurssiperuste, ROL 1:8:n 2 kohta). Syyttämättä jättäminen kohtien perusteella edellyttää myös, ettei yleinen tai yksityinen etu vaadi syytteen nostamista.

Todennäköisesti seuraava ROL 1:7-8:ään perustuva syyttämättäjättämispäätös on peruste jättää esitutkinta toimittamatta tai lopettaa se (ETL 4.3 §). Tästä päättää syyttäjä tutkinnanjohtajan esityksestä.

3.2. Prosessioikeus

Tunnustuksen merkitys näkyy käytännössä ennen muuta prosessilajin valinnassa eli siinä, että tunnustus ohjaa rikosasioita täysimittaista oikeudenkäyntiä keveämpään menettelyyn.

ROL 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa käräjäoikeusmenettelyssä voidaan käsitellä tunnustettuja rikoksia, joista säädetty enimmäisrangaistus on kaksi vuotta vankeutta: Menettelyssä voidaan tuomita

⁸ ROL 1:8:n 1 kohdan nojalla on tehty syyttämättäjättämispäätöksiä seuraavasti: 2005: 1803, 2006: 2035, 2007: 2477 ja 2008:2821. vuonna 2007. Tyypillisesti päätös oli seurausta asianosaisten sovinnosta. Ks. Rikollisuustilanne 2008 s. 330.

enintään yhdeksän kuukauden vankeusrangaistus. Menettelyssä voidaan tuomita myös rikoksen johdosta myös muita rikosoikeudellisia seuraamuksia ja vahingonkorvauksia.

Vastaajalle ei voida tuomita yli kuuden kuukauden vankeusrangaistukseen varaamatta hänelle tilaisuutta antaa suullinen lausuma tuomioistuimessa. Menettelyssä ei voida käsitellä alaikäisen tekemiä rikoksia. Asianomistajan on luovuttava suullisesta oikeudenkäynnistä.

ROL 5 a luvun mukaisessa kirjallisessa menettelyssä käsitellään noin kolmasosa käräjäoikeuksien rikosasioista.

Voimassa olevan lain mukaan voidaan rangaistusmääräysmenettelyssä määrätä sakkorangaistus ja lievä menettämisseuraamus rikoksesta, josta säädetty enimmäisrangaistus on enintään kuusi kuukautta vankeutta, pois lukien eräät rikostyypit. Asian ratkaisee syyttäjä valvontaa suorittavan virkamiehen, yleensä poliisin vaatimuksesta. Rikesakkomenettelyssä poliisi voi määrätä rikesakon sellaista teosta, josta rikesakko on säädetty seuraamukseksi.

Kummassakaan menettelyssä ei järjestetä oikeudenkäyntiä. Asia ei myöskään mene syyteharkintaan. Esitutkinta toimitetaan yleensä suppeana. Epäillyn suostumusta tai tunnustusta ei vaadita menettelyiden käyttämiseen, vaan myös kiistetty asia voidaan käsitellä menettelyissä. Tosin käytännössä lähes kaikki asiat ovat sellaisia, joissa vastaaja ei kiistä tekoa. Epäilty voi vastustaa rangaistusmääräysmenettelyn mukaista rangaistusvaatimusta, jolloin asia siirtyy tavalliseen rikosprosessiin. Epäilty voi saattaa rikesakkomääräyksen käsiteltäväksi tuomioistuimessa. Rangaistusmääräysmenettelyn käyttäminen edellyttää kuitenkin asianomistajan suostumuksen, eikä rikesakkomenettelyyn tule turvautua, jos asianomistajalla on ilmeisesti vaatimuksia asiassa.

Rangaistusmääräys- ja rikesakkomenettelyssä käsitellään noin kolme neljäsosaa rikosasioista.

Jatkossa (HE 94/2009) lievä rikosasia voitaisiin käsitellä tuomioistuimen ulkopuolella summaarisessa menettelyssä, jonka soveltamisala vastaisi asiallisesti voimassa olevia rangaistusmääräys- ja rikesakkomenettelyitä. Poliisi määräisi rikesakon sekä liikenteeseen liittyvistä rikoksista ja näpistyksistä 20 päiväsakon suuruisen sakkorangaistuksen. Syyttäjä ratkaisisi muita rikostyyppisiä koskevat asiat ja ne asiat, joissa määrättäisiin sanottua suurempi määrä päiväsakkoja.

Uusi summaarinen menettely tulisi kysymykseen vain, jos vastaaja tunnustaa teon ja hyväksyy seuraamuksen sekä suostuu asian käsittelyyn tässä menettelyssä ja luopuu oikeudesta oikeudenkäyntiin.

Laissa ei säädetä vastaajalle mitään seuraamukseen liittyvää etua siitä, että asia käsitellään ROL 5 a luvun mukaisessa tai ehdotetussa summaarisessa menettelyssä. Kannustin on se, että vastaajan ei tarvitse osallistua suulliseen oikeudenkäyntiin. Lisäksi ROL 5 a luvun menettelyssä vastaajan tiedossa on laissa säädetty enimmäismäärä konkreettiselle rangaistukselle. Uudessa summaarisessa menettelyssä vastaaja saisi nopeasti tietää lopputuloksen, koska hänen olisi hyväksyttävä seuraamus.

Kuten aiemmin on todettu, tunnustus on rikosasioissa ensisijaisesti näyttöä. Tunnustuksella on selvä yhteys siihen, kuinka laajalti rikosasiassa hankitaan selvitystä. Rikoksen laatu vaikuttaa hankittavan selvityksen laajuuteen ja tutkinnan perusteellisuuteen. Lievimmissä rikoksissa tunnustus periaatteessa on riittävä näyttö langettavaan tuomioon, kun taas esimerkiksi henkirikoksissa pyritään selvittämään asia perin pohjin. Tunnustus riittänee aina esitutkinnan aloittamista koskevan syytä olettaa -kynnyksen ylittymiseen, ja sama koskenee pitkälti myös syytteen nostamista törkeimpiä rikoksia lukuun ottamatta

(todennäköiset syyt, ROL 1:6).⁹ Vaadittavan selvityksen laajuus otetaan huomioon kaikissa prosessin vaiheissa (esitutkinta, syyteharkinta, oikeudenkäynti).

Esitutkinta on aloitettava, kun on syytä epäillä, että rikos on tehty (ETL 2 §). Esitutkinnassa asia on valmisteltava niin, että todistelu voidaan pääkäsittelyssä ottaa vastaan yhdellä kertaa (ETL 5.2 §). Esitutkintalaissa ei säädetä tunnustuksen vaikutuksesta esitutkinnan laajuuteen, joskin tunnustuksella on merkitystä tähän.

Uuteen esitutkintalakiin ehdotetaan nimenomaisesti kirjattavaksi, että epäilty rikos on selvitettävä asian laadun vaatimalla tavalla. Tällä viitataan muun muassa siihen, että mitä vakavammasta rikoksesta on kysymys, sitä perusteellisempi esitutkinta tulee toimittaa.¹⁰ Esitutkintalain 24 §:ssä kielletään tunnustuksen hankkiminen lupauksella erityisistä eduista tai muulla hylättävällä keinolla.

Puolustusministeriön asettama Sotilaskurinpito- ja poliisitoimintatyöryhmä on antanut osamietinnön, joka sisältää ehdotuksen uudeksi sotilaskurinpitolaiksi (www.defmin.fi/index.phtml?s=466). Työryhmä ehdottaa, että voimassa olevaa lakia asiallisesti vastaten lievä rikos voitaisiin käsitellä sotilaskurinpitomenettelyssä, jos epäilty on tunnustanut teon tai syyllisyys on muuten selvä. Uusi on ehdotus siitä, että jos epäilty tunnustaa teon, esitutkintaa ei tarvitse enemmälti jatkaa, vaan asia voidaan siirtää ratkaistavaksi, jos 1) teko on vähäinen, 2) on selvää, ettei asianomistajalla ole vaatimuksia, ja 3) esitutkinnan jatkaminen on asian selvitettyyn tilaan nähden kokonaisuutena arvioiden tarpeetonta.

Esitutkinnan riittävyyden kontrolloi lähtökohtaisesti syyttäjä hänelle toimitetun esitutkintapöytäkirjan perusteella. Syyttäjä voi tarvittaessa pyytää poliisilta lisätutkimusta toimittamista (ETL 15.2 §). Myös asianosaiset voivat pyytää lisätutkintaa, jolloin asiasta päättää esitutkintavaiheessa tutkinnanjohtaja ja syyteharkinnan aikana syyttäjä (ETL 15.3 §). Myös tuomioistuimella on OK 17.8:n mukaan oikeus tietyin poikkeuksin päättää lisätodisteiden hankinnasta, mutta säännöstä tulkitaan niin, ettei syytettä tukevan lisätodistelun hankkiminen ole tuomioistuimen asia (esim. KKO 1995:44).

4. Arvioita plea bargain -järjestelmistä Suomessa ja Ruotsissa

4.1. Suomi

Apulaisoikeuskanslerin sijainen (Valtioneuvoston oikeuskanslerin kertomus vuodelta 2004 s. 83) on nähnyt plea bargain -järjestelmän viitteitä tapauksessa, jossa poliisimies oli ennen rangaistusvaatimuksen antamista ilmoittanut luopuvansa toimenpiteistä, jos epäilty myöntää syyllisyytensä ja sopii asianomistajan kanssa korvauksista. Poliisimiehen menettelyä pidettiin virheellisenä.

Plea bargain -järjestelmän soveltuvuutta Suomeen ovat arvioineet *tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitea* ja *valtakunnansyyttäjän asettama työryhmä*.¹¹ Molemmat suhtautuivat kielteisesti plea bar-

⁹ Ks. esim. Juha Halijoki, Vastaajan tunnustus rikosprosessissa, DL 2004 s. 798.

¹⁰ Esitutkintalain, pakkokeinolain ja poliisilain kokonaisuudistus, Esitutkinta- ja pakkokeinotoimikunnan mietintö, KM 2009.2, s. 49 ja 272.

¹¹ Tuomioistuinlaitoksen kehittämiskomitean mietintö, oikeusministeriön komiteamietintö 2003:3, s. 297–299, ja Syyttäjän toimenkuvan kehittäminen, työryhmämietintö 1.6.2001, Valtakunnansyyttäjänviraston julkaisusarja nro 1, s. 29–32. Komiteamietinnöstä tehdyn lausuntotiivistelmän mukaan lausunnonantajista 21 otti kantaa syytteestä sopimiseen. Heistä 17 vastusti tällaisen menetelmän käyttöönottoa ja 4 (Helsingin hovioikeus, Haapajärven ja Loviisan käräjäoikeudet sekä

gain -järjestelmän omaksumiseen. Molemmat viittasivat siihen, että Suomen järjestelmän peruspiirteitä ovat rikosoikeudellinen legaliteetti- eli syytepakkoperiaate ja virallisperiaate. Rikosprosessissa pyritään selvittämään aineellinen totuus. Sekä komitea että työryhmä kuitenkin katsoivat, että tunnustukselle ja muullekin asian selvittämisen edistämiseksi tulisi antaa entistä suurempi arvo rangaistuksen lieventämisessä.

Valtakunnansyyttäjä Matti Kuusimäki on perustuslakivaliokunnalle osoitetussa ja 15.10.2009 päivätyssä selvityksessä oikeuskäytien viivästyttämisestä todennut – käsiteltyään ensiksi eräitä plea bargain -järjestelmiä ja viitattuaan syyttäjälaitoksen niukkoihin resursseihin – seuraavaa:

Näin ollen jonkin edellä kuvattuja menetelmiä vastaavan järjestelmän käyttöön ottamista on tarpeen harkita Suomessakin. Tällöin joudutaan arvioimaan, sallivatko vastaajan oikeusturva, yhdenvertaisuusperiaate ja virallisperiaate sitä, että vastaajalle myönnetään valtaa sopimusmenettelyssä tunnustaa rikos niin, että täysimääräisestä rikosprosessista luovutaan ja vastaaja saa tunnustuksensa johdosta alennuksen rangaistuksesta. Tavoitteena olisi, paitsi antaa asianosaiselle omassa asiassaan enemmän päätösvaltaa, ajan, rahan ja vaivan säästäminen, jotta oikeuslaitos selviäisi lakisääteisistä tehtävistään ja jotta viranomaisten voimavarat voitaisiin kohdistaa mahdollisimman tarkoituksenmukaisella tavalla. Lakisääteinen sopimusjärjestelmä on mahdollista luoda sellaiseksi, että siinä huomioidaan asianmukaisesti yleinen etu ja vastaajan oikeusturvavaatimukset niin, että vastaajat lainoppineiden avustajiensa avulla kykenevät itsenäisesti päättämään, mikä on heidän etunsa mukaista. Eli haluavatko he sopia asian vai, sinänsä ilman mitään estettä, osallistua raskaaseen ja pitkäkestoiseen oikeudenkäyntiin. Siitä päätellen, miten laajassa käytössä edellä mainitut järjestelmät eri maissa ovat "maistuisi" ensimmäinen vaihtoehto monelle suomalaisellekin rikolliselle, sanokoot oikeustieteilijät siitä mitä tahansa.

Oikeuskirjallisuudessa on vastustettu syytteestä sopimista (professorit Jyrki Virolainen, Antti Jokela, Matti Tolvanen, dosentti Pasi Pölönen, OTT Mikko Vuorenpää, Jukka Oikarainen, Jukka Loiva). *Matti Tolvanen* on kuitenkin pohtinut asianosaisten määräämistöimistä voimassa olevan ja säädettävän lain kannalta.¹²

Tolvanen on katsonut, että syyttäjä voisi nykyisten säännösten puitteissa luvata, ettei syytettä nosteta, jos asianosaiset (asianomistaja ja epäilty) pääsevät sovintoon. Lupaus ei olisi sinänsä juridisesti velvoittava, mutta hyvän syyttäjätavan vuoksi lupaukseen pitäisi voida luottaa. Tolvanen katsoo myös, että jos syyttäjä ja vastaaja ovat yhtä mieltä jostain tosiseikasta, toisin sanoen vastaaja tunnustaa jonkin tosiseikan, tällä on merkitystä todistelun kannalta. Etenkin jos vastaajalla on avustaja, tunnustuksella voisi riittää tosiseikkaa koskevaksi todisteluksi.

Tolvanen yhtyy siihen vakiintuneeseen kantaan, että seuraamuksen määrääminen kuuluu tuomioistuimelle. Syyttäjä voi kuitenkin puoltaa alennetun rangaistuksen tuomitsemista vastaajan myötävaikutuksen perusteella. Tolvasen mielestä olisi perusteltua, että tuomioistuimet antaisivat entistä enemmän painoa syyttäjien käsityksille rangaistuksen lajista ja määrästä, joskaan hän ei pidä asianmukaisena enimmäismäärien esittämistä tuomioistuimille.

Lahden kihlakunnan syyttäjänvirasto) suhtautui neutraalisti tai edellytti asian selvittämistä, ks. oikeusministeriön lausuntoja ja selvityksiä 2004.27, s. 105–108.

¹² Matti Tolvanen, Asianosaisten määräämistöimistä rikosprosessissa, DL 2003 s. 1009–1027, erit. s. 1023–1027. Ks. myös Jukka Loiva, Syytetingintä – ratkaisu todisteluongelmiin talousrikosjutuissa, Helsinki Law Review 2008 s. 67–92 (julkaistu myös Edilexissä 2.12.2008).

Nelosen uutiset (5.2.2008) on selvittänyt ali- ja hovioikeustuomareiden, syyttäjien ja asianajajien suhtautumista plea bargain -järjestelmään.¹³

Pitäisikö Suomessa ottaa käyttöön plea bargain -järjestelmä?					
	Kyllä, ehdottomasti	Asiaa pitäisi selvittää	Ehdottomasti ei	En osaa sanoa	yhteensä
Tuomari käräjäoikeudessa	12 11,8%	42 41,2%	42 41,2%	6 5,9%	102 100%
Tuomari hovioikeudessa	5 20,8%	11 45,8%	6 25%	2 8,3%	24 100%
Syyttäjä	15 23,4%	32 50%	15 23,4%	2 3,1%	64 100%
Asianajaja	86 26,5%	143 44%	72 22,2%	24 7,4%	325 100%
yhteensä	118 22,9%	228 44,3%	135 26,2%	34 6,6%	515 100%

4.2. Ruotsi

Plea bargain -järjestelmää on arvioitu mietinnössä SOU 2005:117.¹⁴ Järjestelmää ei suositeltu otettavaksi käyttöön, mutta mietinnössä kuitenkin katsottiin, että tunnustus tai myötävaikutus oman rikoksen selvittämiseen voisi saada aikaisempaa merkittävämmän aseman. Tällainen asema tulisi kuitenkin saada sijaa vain vaikeasti selvitettävissä rikoksissa, kuten talous- ja ympäristörikoksissa. Sinänsä mitään rikoslajia ei ole aihetta jättää pois, mutta tyypillisesti rattijuopumuksissa ei alennukselle olisi perusteita. Kruununtodistajajärjestelmää ei puolleta, vaan nimenomaan oman rikoksen selvittämisen tuntuvasta helpottamisesta voisi saada lievennystä. Sen määrä olisi arvioitava tapauskohtaisesti.

Mietinnön mukaan tunnustetut rikosasiat voitaisiin käsitellä kirjallisessa menettelyssä, jos asianosaiset eivät vaadi suullista käsittelyä. Edellytyksenä on, että syyttäjä on esittänyt täsmällisen vaatimuksen seuraamuksista eikä tuomioistuimien tuomitsisi ankarampaa seuraamusta. Periaatteessa ei olisi rajoitusta kirjallisessa menettelyssä tuomittavan seuraamuksen ankaruudelle, mutta vain lyhyehkö vankeusrangaistus tulisi kysymykseen. Voimassa olevan oikeuden mukaan Ruotsissa voidaan tuomita käräjäoikeuden kirjallisessa menettelyssä sakkorangaistus (RB 45:10a).

Ruotsin valtakunnansyyttäjän asettama työryhmä on pohtinut keinoja tehostaa suurien ja monimutkaisten rikosasioiden käsittelyä.¹⁵ Työryhmä lähti siitä, että olisi harkittava entistä enemmän selvitettävä rikosjutussa riidattomat ja riitaiset seikat. Historiallisesti katsottuna ennen todistusoikeusuudistuksia (Suomessa periaatteessa vuonna 1948) oli voimassa legaalinen todistusteoria, jonka mukaan tunnustus oli täysi näyttö rikoksesta sen laatuun katsomatta. Sitten omaksuttiin vapaa todistusteoria, joka toi mukanaan tunnustuksen merkityksen eriytymisen jutun laadun perusteella. Dispositiivisessa riita-asiassa tunnustus pannaan tuomion pohjaksi, kun taas rikosasiassa tunnustus on periaatteessa todiste muiden joukossa.

Työryhmä kiinnitti huomiota siihen, että rikosoikeudenkäynti on akkusatorinen prosessi, josta on inkvisitoriset elementit karsittu suurelta osin pois. Asianosaisten, ei enää juurikaan tuomioistuimen asia-

¹³ Ks. Oikarainen s. 56–57, taulukko s:lta 57. (Alkuperäislähdettä ei löytynyt sivuilta www.nelonen.fi.)

¹⁴ Ett effektivare brottmålsförfarande – några ytterligare åtgärder. Ks. erit. jaksot 2-4.

¹⁵ Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål. 2006. . Ks. erit. jaksot 6.2 ja

7. <http://www.aklagare.se/upload/Dokumentsamling/Uppdrag,%20pm%20och%20rapporter/Rapporter/Effektivare%20hantering%20av%20stora%20och%20komplicerade%20brottm%C3%A5l.pdf>

na on päättää oikeudenkäyntiaineistosta. Periaatteessa kysymys on kahden tasavahvan osapuolen välisestä konfliktista. Olisi siten paikallaan katsoa, että syytetty voisi määrätä prosessin kohteesta. Tämä voisi olla jonkin seikan tunnustaminen, joka sitten asetettaisiin tuomion perustaksi ilman lähempää tutkintaa. Kysymys olisi siis riitaisten ja riidattomien seikkojen erottamisesta.

Syytetyn ja hänen avustajansa tulisi ymmärtää määräämistoimen sisältö. Lisäksi tuomioistuimen ja syyttäjän olisi kontrolloitava määräämistoimen oikeellisuus. Määräämistoimi voisi tapahtua esitutkinnaissa tai sen jälkeen.

Epäillyn myötävaikutukselle pitäisi olla jokin kannustin. Tällainen voi olla ajansäästö ja sen osoittaminen, ettei epäillyllä ole mitään salattavaa.

Työryhmän mielestä tunnustukselle pitäisi antaa entistä merkittävämpi paino rangaistuksen mittaamisessa. Toisaalta tunnustuksella pitäisi olla merkitystä syyllisyyskysymyksen ratkaisemisessa. Entistä vakavimmissakin rikosasioissa tulisi tunnustus olla riittävä langettavaan tuomioon. Tunnustuksesta tulisi myös seurata selvittämistoimien väheneminen. Työryhmä oli samaa mieltä edellä käsitellyn SOU-mietinnössä esitetyn kirjallisen menettelyn käyttöalan laajentamisen kanssa, mutta katsoi, että laissa tulisi Suomen lain tapaan olla katto tuomittavalle rangaistukselle.

Työryhmän mielestä tunnustuksesta ja muusta myötävaikuttamisesta seuraavan rangaistuksen lieventämisen tulisi olla tuntuva, havaittavissa oleva ja niin suuri, että se kannustaisi tunnustuksen antamiseen. Syyttäjän tulisi esittää konkreettinen seuraamusvaatimus haastehakemuksessa. Työryhmä olisi valmis myös siihen, että tuomioistuin ei saisi tuomita vaadittua ankarampaa seuraamusta. Tästä seuraisi, että epäilty voisi saada tiedon ylärajasta jo esitutkinnan aikana ja syyttäjä voisi vastaavasti mahdollisimman tehokkaasti ohjata ja rajoittaa esitutkintaa.¹⁶

Työryhmä suhtautuu periaatteessa myönteisesti syytteestä sopimiseen, jos se järjestetään oikeusturva-vaatimusten edellyttämällä tavalla. Työryhmä ei ole kuitenkaan tehnyt enemmälti konkreettisia ehdotuksia

5. Alustavia havaintoja plea bargain -järjestelmistä Suomen oikeuden kannalta

Liitteessä on kootusti esitetty plea bargain -järjestelmiä vastaan ja niitä vastaan esitetty näkökohtia. Tässä ei ole mahdollisuutta arvioida niitä kaikkia Suomen oikeuden näkökulmasta, mutta yksi näkökohta lienee syytä nostaa esiin, nimittäin asianomistajan asema.

Suomessa on perinteisesti haluttu pitää asianomistajan asema kansainvälisessä katsannossa poikkeuksellisen vahvana. Asianomistajalla on pääsäännön mukaan toissijainen syyteoikeus. Lisäksi asianomistajan oikeuksista voidaan mainita oikeus hakea muutosta tuomioon, vaikka hän ei olisikaan käyttänyt puhevaltaa alemmassa tuomioistuimessa (ROL 1:14), a eräin poikkeuksin oikeus saada syyttäjä ajamaan hänen yksityisoikeudellista vaatimustaan (ROL 3:9).

Norjassa ja Tanskassa asianomistajalla ei pääsäännön mukaan ole syyteoikeutta. Englannissa (ja Walesissa) on puolestaan syyteoikeus kaikilla, mukaan lukien luonnollisesti

¹⁶ Toisin kuin Suomessa Ruotsissa syyttäjä on pääsäännön mukaan tutkinnanjohtaja.

rikoksen uhrilla. Ruotsissa asianomistajalla on vastaavantyyppinen syyteoikeus kuin Suomessa.¹⁷

Edellä jaksossa 2. on käsitelty eräiden valtioiden plea bargain -järjestelmiä. Ne voidaan jakaa kolmeen ryhmään:

- A. saksalainen ehdollinen syyttämättä jättäminen
- B. sentence bargaining (varsinainen plea bargain)
- C. charge/fact bargain.

A. Saksalaisessa järjestelmässä rikosta ei tunnusteta, eikä asiassa langeteta syyllisyyden vahvistavaa tuomiota, vaan syytteestä luovutaan rahakorvausta vastaan. Korvaus ei ole rangaistus.

Mallin ongelmana muun ohessa on, että se on vastoin aineelliseen totuuden periaatetta ja virallisiperiaatetta. Malli saattaa johtaa rikosoikeusjärjestelmän preventiivisen tehon heikkenemiseen antaessaan ymmärtää, että kaikesta selviää maksamalla. Mallin korvausjärjestelmä on ongelmallinen, koska se suosii hyvätuloisia.

B. Sentence bargain -järjestelmään, jossa tunnustuksen seurauksena vastaaja saa lievemmän tuomion, liittyy myös ongelmia. Toisaalta tunnustus tunnetaan jo laissa rangaistusta lieventävänä perusteena. Edellä käsitellyille ulkomaisille järjestelmille on yhteistä se, että syyttäjän ja vastaajan sopimus menee tuomioistuimen harkittavaksi, joka myös viime kädessä päättää rangaistuksesta. Tällaista järjestelmää voidaan pitää puollettavana esimerkiksi läpinäkyvyyttä edistävänä ja oikeusturvaa vahventavana seikkana.

Kiinnostavia ovat jaksossa 4. esitellyt ajatukset siitä, että lähennetään tunnustusta vastaavanlaiseksi määräämistoimeksi kuin tunnustus on dispositiivissa riita-asioissa esimerkiksi niin, että tunnustus tekee relevantin tosiseikan riidattomaksi, eikä siitä ole tarpeen esittää enemmälti näyttöä, vaan tunnustettu seikka asetetaan tuomion perustaksi. Tämä vaikuttaa harkinnanarvoiselta lähestymistavalta. Toisaalta kysymystä tunnustuksen merkitystä voitaisiin lähestyä sen näyttöominaisuuden näkökulmasta. Mahdottomalta ei vaikuta ajatus antaa tunnustukselle merkitystä esimerkiksi legaalisen presumtion muodossa: tunnustettu seikka on tosi, jollei muuta näytetä tai ole aihetta epäillä. Viimeksi mainittu olisi ilmeisesti helpommin yhteen sovittavissa vapaan todisteiden harkinnan periaatteen kanssa kuin tunnustus määräämistoimena.

C. Charge/fact bargain -järjestelmien yhteisenä piirteenä on, että syyttäjän ja vastaajan välisessä sopimuksessa rajoitetaan jotain pois tavallisesti tuomioistuimen käsiteltäväksi kuuluvasta asiasta tai asioista. Poissulkeminen voi koskea syytekohtaa (jostain rikoksesta ei nosteta syytettä) tai syytteen teonkuvausta (syytteen tueksi ei vedota ankaroitettavaan seikkaan kuten kvalifiointiperusteeseen). Tällaisen järjestelmän heikkoutena on läpinäkyvyyden puute, koska asiaa ei viedä tuomioistuimen arvioitavaksi.

Toisaalta voidaan viitata siihen, että syyttäjän syyttämättäjättämispäätöksen varaan jää huomattava määrä asioita, eikä näitä voida saattaa tuomioistuimen tutkittavaksi. Syyttäjällä on oikeus jättää syyte nostamatta ns. konkurrensiperusteella (ROL 1:8:n 2 kohta). Reagointikeinona on tehdä ns. muutos-harkintakantelu ylemmälle syyttäjälle. Jos rikoksella on asianomistaja, hän voi nostaa syytteen toissijaisen syyteoikeutensa perusteella.

¹⁷ M.E.I. Brienen – E.H. Hoegen, Victims of Crime in 22 European Criminal Justice Systems, 2000, s. 217, 258-259, 364 ja 891.

Poikkeuksena on se tilanne, että seuraamusluonteisesti syyttämättä jätetty asia viedään syyttämättä jätetyn vaatimuksesta tuomioistuimeen (ROL 1:10). Se kuitenkin ottaa kantaa vain siihen, onko asianomainen syyllistynyt rikokseen vai ei. Vaikka tuomioistuin katsoisi henkilön rikokseen syyllistyneen, rangaistusta ei langeteta, vaan ratkaisussa ”vain” vahvistetaan syyllisyys.

Vielä voidaan nostaa esiin se seikka, että tuomioistuin on sidottu syytteen teonkuvaukseen eikä tuomioistuin voi tuomita rangaistusta muusta teosta kuin siitä, josta rangaistusta on vaadittu (ROL 11.3). Asianomistajalla on oikeus syyteoikeutensa perusteella vedota syytteen tueksi myös muihinkin seikkoihin kuin niihin, jotka sisältyvät syyttäjän teonkuvaukseen.

Sinänsä ei näytä olevan estettä säätä laissa siitä, että charge/fact bargain -asia saatetaan tuomioistuimen tutkittavaksi. Tuomioistuinkontrolli näyttää kuitenkin yleisesti ottaen sopivan huonosti tällaisiin tilanteisiin. Olisi omalaatuinen tilanne, jos syyttäjä nostaisi syytteen kahdesta rikoksesta ja ilmoittaisi, että syytettä ei tunnustuksen vuoksi nosteta kolmannesta. Syyttäjän ratkaisun kontrolloimiseksi tuomioistuin joutuisi perehtymään ja arvioimaan kolmatta rikosta. Tuomioistuinkontrolli vaikuttaa myös arveluttavalta syyttäjien riippumattomuuden kannalta ajatellen esimerkiksi tilannetta, jossa tuomioistuin ilmoittaa syyttäjälle, ettei se hyväksy raskauttavan seikan poisjättämistä syytteen teonkuvauksesta.

Kaikki plea bargain -järjestelmät vaikuttavat huonosti sopivan yhteen asianomistajan syyteoikeuden kanssa. Nykykatsannossa tilanne lienee se, että plea bargain onnistuisi vain, jos rikoksella ei ole asianomistajaa tai jos asianomistaja suostuu tällaiseen menettelyyn. Muissa tapauksissa syytteestä sopimisen mahdollistamiseksi jouduttaisiin muuttamaan asianomistajan syyteoikeutta koskevaa sääntelyä.¹⁸

Rikosjutuissa tunnustuksia annetaan nykyisin varsin usein. Ei vaikuta perustellulta, että tunnustus paljastaisiin aina. Tunnustuksen alentava vaikutus voisi koskea esimerkiksi vain joitain vaikeasti selvitettäviä rikoksia. Joka tapauksessa mahdollinen plea bargain -tyyppinen järjestelmä tulisi rakentaa siten, ettei se rohkaise ensiksi kiistämään rikosta siinä toivossa, että myöhemmällä tunnustuksella saisi lievennyksiä. Tosin tällaisen edellytyksen kirjaaminen lakitekstiin voi olla haastavaa.

Yhteenvetona voidaan todeta, että malli A:n (saksalainen ehdollinen syyttämättä jättäminen) ei sovellu Suomen oikeusjärjestykseen. Sitä vastoin ei voitane suoralta kädeltä sanoa, että malli B (sentence bargain) ja malli C (charge/fact bargain) olisivat vastoin oikeusjärjestyksen perusteita tai ihmis- tai perusoikeuksia.¹⁹ Mallilla B vaikuttaa olevan mallia C selvemmin yhtymäkohdat nyt voimassa olevaan oikeuteen.

¹⁸ Ks. esim. Tolvanen DL 2003 s. 1022.

¹⁹ Euroopan ihmisoikeussopimuksen ja syytteestä sopimisesta ks. Effektivare hantering av stora och komplicerade brottmål s. 86-87, jossa ristiriita ei katsota olevan.

6. Kysymyksiä lausunnonantajille

1. Mitä mieltä yleisesti ottaen olette syytteestä sopimisesta?
2. Onko teillä kokemuksia käytännön tapauksista, joissa syytteestä sopiminen olisi ollut hyödyllinen tai toivottava menettelytapa?
  - 2.1.. Jos on, niin millaisista tapauksista on ollut kyse?
  - 2.2.. Missä määrin järjestelmä olisi arvionne mukaan säästänyt resursseja ja nopeuttanut käsittelyä ja mihin arvionne perustuu?
3. Mitkä olisivat arvionne mukaan järjestelmän suurimmat edut?
4. Mitkä olisivat arvionne mukaan järjestelmän suurimmat haitat ja miten niitä voitaisiin vähentää?
5. Mikä muistiossa esitetyistä järjestelmistä plea (sentence) bargain, charge bargain tai fact bargain on käsityksenne mukaan parhaiten ja mikä huonointen soveltuisi Suomen oikeuteen ja millä perusteilla?
6. Tulisiko soveltamisalaan kuulua esimerkiksi vaikeasti selvitettävät talousrikokset kuten on joissakin yhteyksissä esitetty? Millaisissa muuntotyypisissä rikoksissa järjestelmää voitaisiin käyttää?
7. Tulisiko järjestelmän koskea vain rikoksia, joissa ei ole asianomistajaa tai joiden asianomistaja suostuu järjestelmän käyttämiseen?
8. Jos katsotte, että järjestelmän tulisiko koskea muitakin rikoksia, miten käsityksenne mukaan asianomistajan asema tulisi ottaa huomioon?
9. Onko tiedossanne muita syytteestä sopimista tehokkaampia lainsäädännöllisiä tai muita keinoja, joilla voitaisiin keventää tai nopeuttaa rikosprosessia ottaen huomioon perustuslain ja kansainvälisten sitoumusten vaatimukset?

Liite: Perusteluita plea bargain -järjestelmiä vastaan ja puolesta

Tässä jaksossa esitetään luettelonomaisesti näkökohtia syytteestä sopimisen puolesta ja sitä vastaan pyrkimättä erityisesti niitä systematisoimaan. Kohdat ovat osittain päällekkäisiä ja luonnollisesti painoarvoltaan huomattavan erilaisia.

Näkökohtia syytteestä sopimista vastaan:

- erittäin suuri osa rikoksista jo nykyisin tunnustetaan, eikä niissä tarvita syytteestä sopimista
- jos tunnustus johtaisi selvemmin rangaistuksen alentamiseen kaikissa asioissa, tämä johtaisi melkoiseen rangaistusjärjestelmän lieventymiseen
- ”legal transplant”: yleinen yhteensopimattomuus oikeusjärjestelmän kanssa
- yleisesti huoli vastaajan oikeusturvasta
- vastaajan lähtökohtaisesti heikomman aseman huonontuminen edelleen
- ongelmat suhteessa syyttömyysolettamaan ja myötävaikuttamattomuusperiaatteeseen
- esitutinnan painottuminen tunnustuksen saamiseen
- syyttäjän objektiivisuusvelvoite
- ”ylisyyttäminen” (esimerkiksi syytettäisiin törkeästä tekemuodosta tai saman teon perusteella vaadittaisiin rangaistusta usean säännöksen perusteella, vaikka kyse on selvästi tavallisesta tekemuodosta tai selvästi vain yksi rangaistussäännös soveltuu) ja muu ”bluffaus”
- riski tunnustukseen painostamisesta tai houkuttelemisesta tms.
- tunnustuksen aitous ja vapaaehtoisuus sekä tämän kontrollointi
- riski vääristä tunnustuksista ja tuomioista
- riski syyntakeettomien tuomitsemisesta
- eri rangaistukset samanlaisesta teosta riippuen siitä, tunnustaako vai kiistääkö
- ennustettavuuden puute ja epäyhtenäinen käytäntö
- kansalaisten luottamus rikosoikeusjärjestelmän toimivuuteen ja uskottavuuteen (onko kaikki kaupan)
- rikosoikeusjärjestelmän preventiivisen vaikutuksen vähentyminen
- läpinäkyvyyden puute, jos ”kaupankäynti” tapahtuu kulisseissa ja jos oikeudenkäyntiä ei järjestetä tai se on lyhyt ja muodollinen asianosaisten sopimuksen ”siunaamistilaisuus”
- ”kaupankäyntitaidon” riippuminen vastaajan tai hänen avustajansa kyvyistä ja syyttäjän kyvyistä
- asianomistajan aseman huomioon ottaminen
- muiden rikosoikeudellisten seuraamusten kuin rangaistuksen määrääminen (esim. hyötykonfiskaatio) ja muiden liitännäisvaatimusten käsitteleminen (esim. takautumisoikeuden perusteella vaadittava vahingonkorvaus)
- korruption lisääntymisen vaara
- tuomioistuinten muuttuminen kumileimasimiksi
- tunnustuksen vaikutus kanssasyytetyjen asemaan; vaara eräänlaisesta kruununtodistajajärjestelmästä

Näkökohtia syytteestä sopimisen puolesta:

- prosessiekonomia yleisesti
- esitutkintatoimenpiteiden vähentyminen
- syyteharkinta- ja oikeudenkäyntiaiheiston supistuminen
- oikeudenkäynnin keventyminen ja kevyempi kokoonpano
- rikosprosessin (laajassa mielessä) nopeutuminen
- plea bargain voi mahdollistaa näytön saamista tai helpottaa sitä
- vähentynyt tarve käyttää perusoikeuksiin vakavasti puuttuvia esitutkintakeinoja (vangitseminen, telepakkokeinot)
- rikosvastuu toteutuu (ainakin osittain), kun vastaaja tuomitaan jostain rikoksesta
- vastaaja saa ”palkinnoksi” lievemmän tuomion tai joitain syytteitä ei nosteta

- vastaaja saa nopeasti tiedon lopputuloksesta
- todistelutarkoituksessa kuultavien henkilöiden ei välttämättä tarvitse osallistua oikeudenkäyntiin (oikeudenkäynnin rasituksen ja julkisuuden poisjääminen)
- asianomistajan parantuneet mahdollisuudet saada vahinkonsa korvattua joissain tapauksissa – asianosaisille oikeudenkäynnistä aiheutuvien kustannusten ja haitan väheneminen
- mahdollisten epävirallisten ja näkymättömien plea bargain -menettelyiden tarpeettomuus

OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

ISSN-L 1798-7091
ISBN 978-952-466-522-3 (nid.)
ISBN 978-952-466-523-0 (PDF)

Oikeusministeriö
PL 25
00023 VALTIONEUVOSTO
www.om.fi

Justitieministeriet
PB 25
00023 STATSRÅDET
www.jm.fi